

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
SİYASİ TARİH VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

NASIR DÖNEMİNDEKİ MİSİR – SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Amina Amr

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
SİYASİ TARİH VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

NASIR DÖNEMİNDEKİ MİSİR – SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Amina Amr
Danışman: Dr Ali Erken

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 506312923 no'lu Amina AMR'ın hazırladığı "**Nagr Dönemindeki Mısır-Suudi Arabistan İlişkileri Milliyetçilik Etkisi**" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca **27.06.2019.** tarihinde saat **10:00.**'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin **'Kabul'** ne **OYBİRLİĞİ/ÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Öğr. Gör. Dr. Ali ERKEN	Olumlu	
Dr. Öğr. Üyesi Hakan MEHMETÇİK	Olumlu	
Dr. Öğr. Üyesi İsmail YAYLACI	Olumlu	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun **04.07.2019** tarih ve **2019/16-21** sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

ÖNSÖZ

1950'lerin başlarında, Suudi Arabistan petrol çağına girip, bedevi devlet statüsünden çağdaş ve modern bir devlete geçiş yaparken Mısır, Hür Subaylar Darbesi'ni yaşamıştır. Yaşanan gelişmeler sonucunda Mısır ve Suudi Arabistan yeni bir çağa girmiştir. Mısır'ın Arap milliyetçiliği fikrini üstlenmesi ve genel olarak dünyadaki kurtuluş hareketlerine desteğini ilan etmesi hasebiyle Mısır'daki darbe, Mısır siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülebilir. Yine aynı dönemde Suudi Arabistan, özellikle Müslümanlar için en önemli kutsal yerleri elinde bulundurması sebebiyle bölge ülkeleri arasında kazandığı önemli mevkiye istinaden, bölgede öncü bir rol oynamaya başlamıştır.

Haşimiler ve bunların bölgede yayılmalarına karşı ortak çıkarlarının olması sebebiyle, Arap milliyetçiliği ilk başlarda bu iki ülkenin yakınlaşmasını sağlamıştır. Ancak ABD'nin Suudi Arabistan'a, Mısır ideolojisi (Arap milliyetçiliği) ile Suudi Arabistan Krallığı'nın temelindeki ideoloji (Vahhabilik) arasında çok büyük bir fark olduğunu açıkça göstermesiyle, Soğuk Savaş kuralları Arap milliyetçiliğini iki ülke arasındaki ilişkilerini bozacak bir silaha dönüştürebilmiştir. 1950'li yılların sonlarında, Kral Suud'un Mısır başkanını öldürmek üzere kurduğu komplolar neticesinde Mısır-Suudi Arabistan ilişkilerinin düşmanlığa dönmeye başladığı söylenebilir.

Abdünnasır, Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden ayrılmasının ardından Arap milliyetçiliğini ve bir imparatorluk devleti kurma hayalini korumaya çalışmıştır. Nasır, 1963 yılında Suudi krallığına darbe yapan Yemen'deki cumhuriyetçilere yardım etmiştir. Yemen sahnesi Mısır-Suudi Arabistan soğuk savaşı için verimli bir alan olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Mısır-Suudi Arabistan arasındaki diplomatik ilişkiler tamamen kopmuş ve Suudi Arabistan'da Mısır rejimiyle işbirliği içinde olan veya bu rejime destek verdiği bilinen kimseler için mahkemeler kurulmuştur. Yemen'deki savaş, Mısır askeri güçlerini büyük bir kayba uğratmıştır. Bu ağır darbe Haziran 1967'de Mısır'ın İsrail'e karşı yenilgisinde önemli bir rol oynamış, Mısır'ın siyasi ve stratejik haritasını tekrar çizmek üzere kendi içine kapanmasına ve Arap milliyetçiliğinin düşüşüne sebep olmuştur.

GENEL BİLGİLER

İsim ve soyadı	Amina Amr
Anabilim Dalı	Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri
Program	Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler
Tez Danışmanı	Dr. Ali Erken
Tez Türü Ve Tarihi	Yüksek Lisans – Haziran 2019
Anahtar Kelimeler	Mısır, Suudi Arabistan, Arap Milliyeçiliği, Soğuk Savaşı, Yemen Savaşı

ÖZET

Geçen yüzyılın 50'li yıllarının başlangıcı, Mısır ve Suudi Arabistan'daki siyasi ve sosyal koşullarda önemli gelişmelerle tanıklık etti. Mısır, İngiliz sömürgeciliğinden ve monarşiden kurtuldu. Aynı zamanda, Suudi Arabistan petrol ve modern devlet çağına girdi. Bu gelişmeler, her iki ülkenin dış politikasına büyük ölçüde yansdı. Özellikle de Mısır cumhurbaşkanı milliyetçilik ve Arap birliği sloganları atıp onu dışişleri hareketlerinde ilk prensip haline getirdiğinde. İki ülke arasındaki ilişkiler, tam bir entegrasyona ulaşan gelişmelere tanıklık etti. Daha sonra 1967'de Mısır ve Arapların İsrail karşısında yenilgiye uğramasına ve Arap milliyetçilik fikrini ortadan kalkmasına yol açan mutlak bir düşmanlığa dönüştü.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	Amina Amr
Field	Political History and International Relations of the Middle East
Programme	Political History and International Relations
Supervisor	Dr. Ali Erken
Degree Awarded and Date	Master – June 2019
Keywords	Egypt, Saudi Arabia, Pan Arabism, Cold War, Yemen War

ABSTRACT

The beginning of the fifties of the last century marked a major development in the political and social conditions in Egypt and Saudi Arabia. Egypt got rid of British colonialism and monarchy. At the same time, Saudi Arabia entered the era of having oil and establishing a modern state. These developments largely reflected in the foreign policy of the two countries, especially since the Egyptian president raised slogans of nationalism and Arab unity and made it his first principle in foreign movements. The relations between the two countries witnessed developments that reached full integration which then turned into absolute hostility; leading to the defeat of Egypt and the Arabs in the war against Israel in 1967, and the vanishing of the Arab nationalism.

TEŞEKKÜR

İlk olarak bu günlere gelmemde ve başarılarıma hep destek veren ve büyük pay sahibi olan anneme ve babama teşekkür ederim. Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında desteğini esirgemeyen danışmanım Dr. Ali Erken'e, yoğun çalışmalarına sabir gösteren ve bana katlanan sevgili eşim Ahmet'e, sürekli çalışmama izin verdiği için küçük oğlum Malik'e, Musol üniversitesinden bana tüm kaynakları sağlayan Prof. Dr Muhammed Tamim'e, Qatar National Libearary ve Doha Institute for Graduate Studies kadrolarına, bilgilerini ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli hocalarıma ve çalışmam sırasında küçük veya büyük yardımını esirgemeyen herkese teşekkür ederim.

İçindekiler

KISALTMALAR	12
GİRİŞ	13

I. BÖLÜM

ARKA PLAN TARİHÇE

1. Osmanlı Döneminde Mısır.....	17
1.1 Mısır Fethi.....	17
1.2 Hür Subaylar.....	22
1.3 Cemal Abdünnasır.....	25
2. Suudi Arabistan kuruluşu.....	27
2.1 Birinci Suud Devletinin Kuruluşu.....	27
2.2 Muhammed bin Abdülvehhab	28
2.3 Birinci Dünya Savaşı ve Suudi Arabistan... ..	31
2.4 Petrol Keşfi.....	34

II. BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE DIŞ FAKTÖRLER

1. Dış Faktörler.....	41
1.1 ABD Dış Politikası.....	41
1.2 SSCB Dış Politikası.....	48
2. Mısır ve Suudi Arabistan Dış Politikası.....	58
2.1 Mısır'ın İzlediği Dış Politika.....	58
2.2 Suudi Arabistan'ın İzlediği Dış Politika....	63

III. BÖLÜM

1952–1962 Mısır Suudi Arabistan ilişkileri

1. Kırallık Döneminde Mısır-Suudi İlişkileri.....	70
1.1 ARAP BİRLİĞİ'NİN KURULMASI.....	73
1.2 Suudi Arabistan ve 1952 Darbesi.....	76
2. ANLAŞMA DÖNEMİ 1952-1956.....	77
3. Soğukluk Dönemi 1956 – 1962	83
3.1 İki Ülke Arasındaki İlişkilerin Anlaşmazlık Nedenleri.....	84
a) ABD'nin Rolü.....	84
b) Suud Endişeleri ve Milliyetçi Hareketleri.....	88
c) Mısır'ın Rolü.....	97

IV. BÖLÜM

1962 - 1970 Mısır Suudi Arabistan İlişkileri

1. BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYETİ.....	101
1.1 kuruluşu.....	101
1.2 Kral Suud ve Faysal Arasındaki Anlaşmazlık.....	106
1.3 Mısır ve Suriye Arasındaki Birliğin Çöküşü.....	114
2. YEMEN'DE MISIR-SUUDİ MÜCADELESİ.....	120
Sonuç	136
kaynakça	140

KISALTMALAR

C	Cilt
S	Sayı
s	Sayfa
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
CENTO	Central Treaty Organization
UAR	Birleşik Arap Cumhuriyeti
YR	Yemen Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ARAMCO	Arap Petrol Şirketi
SASCO	California Arab Standard
BM	Birleşmiş Milletler
SOCAL	Standard Oil of California

GİRİŞ

Milliyetçilik; doğu ve batıda 19. yüzyıl başlarında Fransız ve Sanayi Devrimleri ile başlayan modern bir akımdır. Ulusal duyarlılık, bir isim ve modern nitelik kazanmasa da, imparatorlukların mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹ Bu milliyetçi duyarlılığın Arap ülkelerinde, yani Mısır, Suriye ve Lübnan gibi devletlerdeki uyanışı politik ve bilimsel canlılık ile ortaya çıkmıştır. Ancak Arap Milliyetçiliği, o zaman diğer uluslardan farklıydı zira iki yönlüydü: Birincisi, Arap Hristiyan milliyetçiliğinin savunucusuydu ve bunların milliyetçilik çağrıları, kültür ve Arap kimliğini yaymanın yanı sıra Arap devletlerini tamamen Osmanlı devletinden ayırmaya dayanıyordu. İkincisi; Müslüman Arap aydınlar Osmanlı İmparatorluğu içinde kalmak için temel çağrılarına dayanarak, Arap dili ve kültürüne daha fazla ilgi göstererek, biraz daha ılımlı davranıyorlardı.²

Arap milliyetçiliği fikri 19. yüzyılın sonunda "Arap İhya Hareketleri" adı verilen süreçle parlamıştır. Ardından büyük ölçüde gruplaşmış, özellikle de Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtulmak için biraraya gelmiş olan Genç Türkiye gibi Türk cemiyetleri ile birlikte hareket eden ve Ulusal bir Arap devleti tesis etmek için bir araya gelen gurupları takibinde bulunmuştu.³ İhya hareketleri hem Lübnan hem Suriye'de geniş çapta yayıldı ve halk arasında bir üs oluşacak şekilde broşürler dağıtmaya başlandı. Mısır'da milliyetçi hareketler İngilizlerle savaşmak, varlıklarını reddetmek ve halkı İngilizlere karşı isyan etmeye teşvik etmek konusunda hemfikirdi. Aynı şekilde bu hareketlerin, fertlerini ve İngilizleri birbirinden ayırt etmeyen, ancak İngilizler kolunu düşünen ve ona sadık kalan Osmanlı hükümdarına karşı tavırları aynıydı.⁴ Osmanlının dağılmasından sonra Mısır hareketleri İngiliz sömürgeciliğine direnebildi. Hareketler sömürgecilik karşısında Arap milliyetçiliğinin, Mısır kimliğinin Arapça ile örtüşmesi çağrısında bulunarak yeni bir boyut kazandırılmasını amaçladı.⁵ Hür Subaylar Hareketi, 1930'larda kurulan Mısır hareketlerinden biriydi. Sömürgecilikle yüzleşmek gündemindeki ilk görevdi ve subaylar, ilk yıllardan beri

¹ Eastwood, J. "Positivism and Nationalism in 19th Century France and Mexico", Journal of Historical Sociology, S: 4, C: 17, 2004. s,331-357.

² Soy, Bayram, Arap Milliyetçiliği: Ortaya Çıkışından 1918'e kadar. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı. S. 30, Yaz / 2004 . s,173-202.

³ Horani, Albert. Rönesans Döneminde Arap Düşüncesi 1798-1939. (Alfıkr Alarabi fi Asr Alnahda 1798-1939.) Alnahar Yayın Evi, Beyrüt, Lübnan. Trc Kerim Azkol. 1968. s,41.

حوراني، ألبرت. الفكر العربي في عصر النهضة ١٧٩٨-١٩٣٩.

⁴ Horani. s,44.

⁵ Abou-El-Fadl, R. Early pan- Arabism in Egypt's July revolution: The free officers' political formation and policy-making, 1946-54. Nations & Nationalism. C.2, S.21, 2015. s,289.

sömürgeciliğin büyüdüğünü ve ulustaki bölünme ve bölme faktörlerini büyüttüğünü fark etti. Bu nedenle Hür Subaylar, Arap milletini birleştirme çabalarını yoğunlaştırdılar ve aralarındaki ayrışmaları ortadan kaldırmak için çalıştılar.⁶

1936'daki Filistin devrimi ve 1948'de İsrail devletinin kuruluşunun ilan edilmesine Mısır'ın verdiği cılız tepki üzerine maddi yardım ve siyasi destek sağlayan kampanyaların oluşturulmasıyla, Arap milliyetçiliğine olan eğilim güçlenmiştir. Bu durum Mısırlılar arasında, milliyetçilik konusunda Arapçılığın artmasına öncülük etti. Abdünnasır *Devrim Felsefesi* adlı kitabında şöyle der: “Harp akademisinde öğrenci olduğum yıllarda, özellikle Filistin'in tüm önceki askeri seferlerini ve genel olarak bölgenin tarihini çalıştığımında bir farkındalık gelişmeye başladı.”⁷ 1948'den sonra Filistin meselesi Hür Subaylar için Arap ulusal ufkunu genişletmede çok büyük bir role sahip olmuştur. Bir subay, “Bu savaştan (1948 savaşı) geri döndük, şeref ve onurla yaşamak istiyorsak, Mısır ve Arap dünyasında köklü bir değişiklik olması gerektiğine tamamen ikna olmuştuk”⁸ demiştir. Bu şekilde, Hür Subaylar'ın dış politikası sömürgecilik ve bölünmeye karşı mücadeleden türetilmiş ve Arabistan bayrağı altında kurtuluş ve birliği hedefleyen ulusal bir kimlik kazandırılmıştır. Abdünnasır *Devrim Felsefesi* adlı kitabında da şöyle de eklemiştir: “Bunlar rastgele söylediğimiz sloganlar değil, ilan ettiğimiz gerçeklerdir. Arapça konuşan tüm beldeler bizim vatanımızdır. Vatanımızı bağımsız kılmalıyız. Dünyadaki tüm Müslümanlar kardeşlerdir. Kardeşler zor ve sıkıntılı zamanlarda işbirliği yapmalı. Her Afrikalı bir kardeş ve bir komşudur ve her komşunun komşusundan destek alma hakkı vardır. Dolayısıyla kendi kendine yeterlilikten yararlanmalı, özgür ve güvende hissetmeli.”⁹ Milliyetçiliğin teorik tanımına gelirse, Sati'i el-Hüsri bunu şöyle genel olarak tanımlamıştır: “İnsanın kendi ulusunu sevmesi ve ulusuna mistik bir bağ hissetmesidir.” Milliyetçilik ve vatanseverlik arasındaki fark şudur; vatanseverlikte kişi vatanını yani toprağını sever ve vatanına mistik olarak beslediği bir sevgi duygusu vardır.¹⁰ El-Hüsri 1928'de Bağdat'taki Öğretmenler Kulübü'nde yaptığı bir konuşmada şöyle konuşmuştur: “Milliyetçilik ve milleti oluşturan unsurlar olarak

⁶ Abou-El-Fadl, 2015 s,289.

⁷ Abdünnasır, Cemal. *Devrim Felsefesi*. (Felsefet Alsavra.) Modern Arap Dokümantasyon Evi. İskenderiye, Mısır. 1996. s,62.

عبد الناصر، جمال. فلسفة الثورة.

⁸ Abou-El-Fadl. 2015. s,289.

⁹ Abdünnasır. s,64.

¹⁰ El-Hüsri, Sati'i. *Arap milliyetçiliğinde seçilmiş araştırmalar*. (Abhas Muhtara fi Alkavmiyye Alarabiyye.) Arap Birlik Çalışmalar Merkezi, Beyrüt, Lübnan. 1985. s,23.

الحصري، ساطع. أبحاث مختارة في القومية العربية.

adlandırılan kavramların başında asıl ve köken bir olması birimi oldu.”¹¹ Fakat konuşmasına hiç bir milletin tek bir ulustan müteşekkil olmadığını hatta Fransızların dahi bir kökenden gelmediğini ancak bütün milletlerin iç içe girerek düzinelerce insanın karışımından ortaya çıktığını söyleyerek konuşmasına devam etmişti. “Kökenler ve kökenler hakkındaki araştırmalara bakılmaksızın her milletin orijinal menşeyini bulmak zordur. Bütün uluslarda durum bundan ibarettir.” Konuşmasının devamında el-Hüsri şöyle demişti: “Akrabalık ve nesep konusunda önemli olan kan bağı değildir bilakis inanç ve inancın ortaya çıkışıdır. Hem bireyler hem de gruplar için işte gerçek olan budur; köken birliğine inanç ve akrabalık duygusu farkındalığı ulusların oluşumunda etkin bir rol üstlenmektedir. Gerçeğe uygun mu yoksa aykırı mı olduğu hususu ise aynıdır. Çünkü milletlerin üyeleri arasındaki bağ fiziksel ve maddi olmaktan çok ahlaki ve psikolojiktir.”¹²

El-Hüsri, bu teoriyi “menavi yakınlık” dediği duruma ve buna yol açan etkenlere bakarak kanıtlamaya çalışmıştır. Dil ve tarihin bu etkenlerden en önemlisi olduğunu belirtmiştir. Öyle ki ona göre köken birliğine olan inanç, dil ve tarih ortaklığına olan inançtan önce gelir.¹³ Dil, bir insanı diğer bir insana bağlamanın en önemli beşeriyet aracı olmasının yanı sıra düşünme makinesi olan bireyler arasında anlayışın ve fikir ve inançları iletmenin de aracıdır. Ek olarak insanın doğduğu dil, fikirlerinin yapısında ve duygularına büyük etkiye sahiptir. Öyleyse el-Hüsri’ye göre dil, bireyler ve gruplar arasında iletişim açısından en güçlü bağlantıdır. Ayrıca milletlerin dilleri ile birbirlerinden ayırt edilebileceğini de söyler. Milletlerin yaşamı her şeyden önce o milletin diline dayanır. Dil milletlerin ruhu ve hayatıdır. Dil milletlerin eksen ve omurgasıdır. Tarih ise milletin hafızası ve duygusudur. Her millet kendi kişiliğine ve kimliğine kendi özel tarihi ile kavuşmuştur.¹⁴ Tarihten kast edilen kitap veya kütüphane raflarında terk edilip toz tutmuş kitaplar değildir. Tarih, ancak ruhta yaşayandır ve zihinlerde uyanık olandır. Tarih gelenek ve göreneklere bağlı kalmaktır. Böylesi bir tarihsel birlik duyguların ve eğilimlerin bir araya gelmesini sağlar, benzer anılara ve sürprizlere öncülük eder, tıpkı dileklerin benzerliklerine ve ilerleme umutlarının benzerliklerine yol açması gibi. Bu türden tarihi hatıralar ahlaki yakınlığa yol açmaktadır ki bunların etkisi bu maddi akrabalıktan daha güçlüdür. El-Hüsri, milletlerin hayatında tarihin önemine gelince, iktidar ve yönetici olan milletlerinin,

¹¹ El-Hüsri. s,30.

¹² El-Hüsri. s,32.

¹³ El-Hüsri. s,35.

¹⁴ El-Hüsri. s,36.

yönetilen tarihini silme ve dışlama arayışıdır. Bu durum, ona göre, böyle bir ulusun inancını istikrarsızlaştırır. Tıpkı ulusal uyanışın, milletin kendi tarihine ve mirasına geri dönüşüyle başlaması gibi.¹⁵ Dawisha, Arap milliyetçiliği konusundaki kitabında şunları yazmıştır: “Arap milliyetçiliği politik kitaplarda kullanılıyor ve güçlü bir arzu ile dile getiriliyor. Belirli bir ülkede siyasi bir birlik kurma arzusunu ifade ediyor.”¹⁶

Bu tezde tartıştığımız konu Cemal Abdunnasır tarafından “*tüm Arap ülkelerinin bizim ülkelerimiz olduğunu*” şeklinde ifade edilen Arap milliyetçiliği etkisidir. Bu, Arapça konuşan ülkelerin ulusal ideolojiden çok farklı bir ideolojiye sahip olan Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerde tek bayrak altında birleşmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle, ilk bölümde iki ülkenin herbirinin ortaya çıkışı hakkında bilgi verdik ve ayrıca Suudi devletinin doğuşunu, Vehhabi mezhebinin kurucusu olan Muhammed b. Abdülvehhab ile Suudi devletinin kurucusu Muhammed b. Suud arasındaki ilk karşılaşmayı detaylıca anlattık. Aynı şekilde Mısır’ın, Hür Subaylar ve kökenleri ve Nasır’ın ulusal bilincinin nasıl olduğu ve monarşiye karşı halk tarafından 1952 darbesine nasıl neden olduğu hakkında konuşmak da önemlidir.

İkinci bölüm, soğuk savaş, kutuplar ve her bir kutbun Orta Doğu’ya yönelik politikası dahil, bu dönemdeki genel siyasi durum ve bu politikanın bölgedeki genel politik duruma olan etkisi hakkındadır. Bu bölümde küresel sistem ışığında Mısır ve Suudi Arabistan’ın dış politikası, bölgede oynadıkları rol ve süper güçlerle olan ilişkileri konu edilmiştir.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise; Arap milliyetçiliğinin iki ülke arasındaki ilişkilere (1952-1970) etkisine, sonsuz dostluk ve işbirliğinden savaş ve düşmanlığa doğru ilişkilerin nasıl değiştiğine, hatta Nasır’ın, Suud Kral’ının kendisini öldürmek için komplo kurduğunu nasıl ortaya çıkardığına ve bu konuda ABD’nin, Suudi Arabistan’daki Arap milliyetçi hareketlerin ve derneklerinin oynadığı role değinildi. Doğrudan Mısır dış politikasındaki ulusal boyutu etkileyen iki ana olaya, yani Mısır-Suriye birliğine ve Yemen’deki Suudi-Mısır ihtilafına karşı düşmanlık aşamasına odaklanıldı. Nitekim bu çatışma Arapların 1967’de İsrail’e karşı yenilgiye uğramasına ve Nasır’ın Arap birlikteliğine dair tüm fikir ve hayallerinin kesilmesine neden olmuştur.

¹⁵ El-Hüsri. s,39.

¹⁶ Dawisha, A. Arab Nationalism in the Twentieth Century: From Triumph to Despair. Princeton, US: Princeton University Press. 2016. s,8

Literatür çalışması

Mısır Suudi Arabistan ilişkileri çalışmasına, Abdünnasır'ın konuşmaları, Muhammed Hasaneyn Heykel yazıları, El-Ahram gazetesinin yayınları ve akademik yayınlar, kitaplar, dergiler ve makaleler taranarak konuya giriş yapılmıştır. Üniversitelerin açık kütüphaneleri ile web tabanlı birçok yerli yabancı kaynak arşiv araştırılarak akademik yayınlar taranmış ve uzman görüşü alınmıştır. Ele alınan konuyla ilgili bilgi veren kitaplar, makaleler ve ilgili yayınlar taranmış ve tez konusuyla ilgili bu yayınlardan bilgiler edinilerek not alınmıştır. Konunun araştırıldığı kaynaklar İngilizce ve Arapça yoğunluktadır. Daha önce yazılmış bir çalışmayı tekrarlamamak ve yeni bir konuyu tartışmak için sorular çıkarılmıştır. Mısır – Suudi ilişkileri iyi incelemek için o dönemde ortadoğudaki önemli olayların üzerinde durmak gerekliydi. Her iki ülkenin izlediği bölgesel ve küresel siyasetin incelendi. kaynaklarda en az bahs edilen konuları Alahram ve Heykel'in eserlerini bakılmıştı. Çoğu kaynaklarda anlaşma dönemi (1952 – 1956) bahsedildiğini görülmüştü. Yemen savaşı ve Birleşik Arap Cumhuriyeti de en az bahs edilmiş konular olduğunu bulunmuş.

Kaynaklarda konu başlıkları olarak Arap milliyetçiliği, Cemal Abdünnasır, Suudi Arabistan Petrol Siyaseti, Vehhabilik, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Mısır Dış Politikası ve Soğuk Savaş'ın Ortadoğu'ya etkisi gibi konular işlenmiştir. Bu dönemdeki Mısır-Suudi ilişkilerini ele alan en önemli çalışmalar: 1) Containing Arab nationalism (Arap milliyetçiliğinin engellenmesi)¹⁷: Kitap esas olarak, 1950'li yıllarda Mısır-Suudi ilişkilerinin sarsılmasında ABD'nin rolünden, ilişkilerin sarsılmasındaki esas failin ABD olduğunu düşünmesi hasebiyle Eisenhower Doktrininden ve bölge ülkelerinin ilişkilerine olan etkisinden bahsediyor. Yazar, araştırmamda ele alacağım en önemli kısma; Suudi Arabistan'ın, Suriye'nin birlik devletinden ayrılması için sağladığı fona ve Yemen savaşına değinmiyor. 2) el-'Alakat el-Su'udiyye el-Mısıriyye 1952-1967 (1952-1967 Suudi-Mısır İlişkileri)¹⁸: Yazar, yakınsama ve uyumsuzluk faktörleri üzerinde durmadan veya zikretmeden, olayları tarihi bir şekilde ortaya koyuyor. Ben bu çalışmada, hem yakınsama hem uyumsuzluk/ihtilaf aşamasında iki

¹⁷ Yaqub, S. Containing Arab nationalism. University of North Carolina Press. 2004.

¹⁸ Tamim, Muhammed Ali, 1952-1967 Yılları arasındaki Suudi Arabistan Mısır ilişkileri. (Alalakat Alsuudiyye Almasriye 1952 – 1967), Alddar Elarabiyye ilmevsuat, Beyrut, Lübnan. 2018.

تميم، محمد علي. العلاقات المصرية السعودية ١٩٥٢ – ١٩٦٧.

devlet arasındaki ilişkiler üzerinde esas rol oynayan, o dönemdeki Mısır yönetiminin bir ideolojisi olarak Arap milliyetçiliğini tartışacağım.

Çalışma Metodu

Bu çalışmada tarihsel metodu benimsenmiş, o dönemde meydana gelen ve çalışmanın konusuna az ya da çok temas eden tüm olaylar belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Cemal Abdünnasır'ın konuşma ve açıklamalarındaki tarihsel metin analiz edilmiştir. Arap milliyetçiliği tarihinde yer alan bu önemli dönemde yaşanan tarihsel olaylar ve Arap dünyasıyla Abdünnasır'ın bağlantısı kurulmuştur. Zira Arap milliyetçiliğinin yıldızının yükselişi ve başarısının zirvesi, Abdünnasır'ın üçlü saldırı olarak bilinen İngiltere, Fransa ve İsrail'e karşı kazandığı zaferinde ve Süveyş Kanalı krizinde ortaya çıkarak görülmüştür. Zira o, yenilmez sömürge güçlerine karşı, özgür halklar için bir zaferi temsil etmiştir. Ne var ki, bundan birkaç yıl sonra, Arap orduları, 1967 savaşında İsrail ordusu tarafından kötü bir yenilgiyle yenildi. Bu, Arap milliyetçiliği için bir yenilgiydi. Abdünnasır'ın milliyetçilik meydanından çekilmesi ve imparatorluk rüyasından vazgeçmesinin ilanıydı.

I. BÖLÜM

ARKA PLAN TARİHÇE

1. Osmanlı Döneminde Mısır

1.1 Mısır Fethi:

Mısır 1517 yılında Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir. Bu tarihten itibaren Mısır vali tayini ve azlinin, ödenen vergi ve cizyelerin belirlenme haklarının Bâbiâli'ye ait ve bağlı olduğu büyük Osmanlı vilayetlerinden biri haline gelmiştir.¹⁹ 1798 yılında Mısır'ın Fransızların saldırısına uğramasının ardından Bâbiâli Fransızlara karşı savaşmak üzere diğer birçok vilayetteki askerleri yardıma çağırmıştır.²⁰ Bu askerlerin arasında Arnavut asıllı Mehmet Ali paşa yer alıyordu. Mısırlılar Mehmet Ali'yi çok sevmiş ve Bâbiâli'den onu Mısır valisi tayin etmesini istemiştir. Gerçekten de Mehmet Ali 43 yıl boyunca Mısır'ı idare etmeyi başarmış ve bu süre zarfında büyük bir kalkınma yaşanmasını sağlamıştır. Bu başarısı sayesinde ailesindeki en büyük şahsın Mısır tahtına geçebilme hakkını kazanmış ve böylelikle Mehmet Ali Paşa ailesi Mısır'ın hakimiyetini ele geçirmiştir.²¹

Mehmet Ali Paşa'nın ardından Mısır tahtına ilk olarak, oğlu İbrahim Paşa, sonrasında da gerileme dönemini başlatan Birinci Abbas Hilmi gelmiştir.²² Süveyş kanalının açıldığı dönemde tahta Mehmed Said Paşa geçmiştir. Bu dönemde Mısır ilk kez Batı'ya borçlanmıştır: Said Paşa, bir İngiliz bankasıyla 2.4 Milyon Cüneyhlik ilk kredi borcu sözleşmesi imzalamıştır. Bu borçlanma sonrasında alınan kredilerin ardı arkası kesilmemiştir.²³ Mehmet Ali Paşa ailesinin en büyük üyesi olması hasebiyle Ahmet Rifat Paşa'nın hidivlik makamına geleceken, bir tren seyahati sırasında kendisinin ve kardeşinin içinde bulunduğu vagonun şüpheli bir şekilde Nil Nehri'ne düşmesi sebebiyle vefat etti. Sonrasında hidivlik makamına Said Paşa'nın Paris'te eğitimini tamamlayan ve Batı'ya karşı hayranlık besleyen oğlu İsmail Paşa'ya geçti.²⁴

¹⁹ Al-Sayyid, M. A. L. A history of Egypt: From the arab conquest to the present. Cambridge University Press. 2007. s,45

²⁰ Cole, J. R. Colonialism and revolution in the middle east: Social and cultural origins of egypt's urabi movement. Princeton: Princeton University Press. 1992. s,25

²¹ Montaser, S. Urabi'den Abdülnnasir'e Tarihi Yeniden Okumak. (Mine'l-Urabi ila Abdunnasir Kıraa Cedide li't-Tarih). Kahire, eş-Şuruk Yayınevi. 2005. s,8.

منتصر، صلاح. من عرابي إلى عبد الناصر قراءة جديدة للتاريخ.

²² Al-Sayyid. s,78

²³ Cole. s,66.

²⁴ Al-Sayyid. s, 80.

İsmail Paşa Kahire'yi Arap Paris'i yapmaya çalışmıştır ancak birbiri ardına aldığı kredilerin esiri haline gelmiştir. En düşük tahminlere göre İsmail Paşa döneminde Mısır'ın borçları 91 Milyon Cüneyh'e ulaşmıştır ki bu rakam dönemin Mısır bütçesinin 20 katına tekabül ediyordu. İsmail Paşa'nın döneminde Mısır ekonomik ve siyasi olarak bağımlı hale gelmiş olsa da eğitim, edebiyat ve reform alanlarında gözardı edilmesi mümkün olmayacak ölçüde bir yenilik, adeta rönesans yaşanmıştır. Buna karşılık yine aynı dönemde Mısır'da örneği olmayan eğlencelere, partilere ve saray inşaatlarına yapılan gereksiz harcamalara şahit olmuştur. Mısır bilim ve edebiyat alanında bir rönesans yaşadığı ve bu dönemde Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh, Abdullah Nedim gibi birçok şahsiyetin yetiştiği söylenebilir fakat aynı zamanda Mısır ekonomik bir çöküşe sürüklenmiştir.²⁵

İsmail Paşa Osmanlı Padişah'ı Abdülaziz'den Mısır Hidivliği makamına Mehmet Ali Paşa'nın sülalesinden birisinin değil de kendi çocuklarının en büyüğünün getirileceğine dair onay aldıktan sonra azledilmiş ve böylelikle Mısır'ın idaresi Mehmet Ali Paşa'nın sülalesinden İsmail Paşa'nın sülalesine geçmiştir.²⁶ Yabancılar gözetiminde devletin borçlarını ödemekle sorumlu bir borç fonu oluşturulduktan sonra Padişah'a yaptıkları baskı sonucunda yabancı devletlerin kendisiyle işi biten İsmail Paşa azledildi. Osmanlı Padişahı'ndan gelen azil ve tayin fermanıyla yerine oğlu Tefvik Paşa geçti ve üç gün sonra da babası İtalya'ya sürgün edildi. Böylelikle Tefvik Paşa borç batağına saplanmış, İngiltere ve Fransa'ya bağımlı hale gelmiş Mısır'ın idaresini devralmış oldu.²⁷

Bu yeni dönemde Mısırlı askerlere nazaran Türk ve Çerkes askerlere yönelik ayrıcalıklı muameleler başlamıştır. Hatta Tefvik Paşa zamanında Harbiye Nazırı olan Osman Sıdkı Paşa Mısırlı subaylarla savaşa girmiş ve bu subayları birbirlerinden ayırmak için görev yerlerini değiştirmiştir.²⁸ Başta Ahmed Urabi olmak üzere bu duruma karşı çıkan bazı subaylar olmuştur. Urabi ve arkadaşları tutuklanıp mahkemeye çıkarılmasına rağmen diğer Mısırlı subaylar kışlalara saldırmış ve Urabi de onlara katılıp saray meydanına çıkmıştır. Halk Urabi ve arkadaşlarının Fransız ve İngiliz bakanların azledilmesi ve ulusal bir bakanlık kurulması yönündeki isteklerini destekledi. Hidiv sonunda subayların isteklerini kabul etmek zorunda kalmış ve

²⁵ Montaser. s,9.

²⁶ Al-Sayyid. s,82

²⁷ Cole. s,16

²⁸ Montaser. s,11

Mahmud Sami el-Barudi'yi Urabi'nin harbiye nazırı olarak tayin edileceği bir bakanlık kurması için görevlendirmiştir.²⁹

Çok geçmeden Urabi ve arkadaşlarına karşı düzenlenen komplo ortaya çıkmıştır. 1882 Mayıs ayının ortalarında Hidiv, savaş gemileri İskenderiye limanına kadar yaşanan İngiliz ve Fransız kuvvetlerinden destek almış ve bu tarihten itibaren Mısır resmen İngilizlerin eline bırakılmıştır.³⁰ El-Barudi bu duruma karşı çıkmak için bakanlıktan istifa etse de İngilizler, Urabi ve devrimine karşı Hidiv'e yardım etmek bahanesiyle Mısır'a girdi. Fakat İngilizler, bahanelerinin sınırlarını genişleterek ülkedeki her meseleye karışmıştır. Öyle ki ücretsiz eğitim ortadan kaldırılmış ve okul inşaatları durdurulmuştur. Eğitimin yabancı öğretmenlerin elinde İngilizce olarak gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır. Bu koşullar altında Tevfik Paşa 1892'de vefat etmiş ve yerine o zamanlar henüz 18 yaşında dahi olmayan oğlu II. Abbas Hilmi geçmiştir. II. Abbas Hilmi ülkenin gerçek idarecisi olması sıfatıyla yetkilerini kullanarak bazı düzenlemeleri kaldırmak istese de İngilizler buna müsaade etmemişlerdir.³¹

Birinci Dünya Savaşı çıktığında Osmanlı Devleti Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan'dan oluşan İttifak Devletleri safında yer alırken İngiltere karşı tarafta, yani Fransa, Rusya, İtalya, Sırbistan ve Belçika'dan oluşan İtilaf Devletleri safında yer almıştır. İngiltere Osmanlı Devleti'nin düşmanlarının safında yer almasını fırsat bilip Mısır'ı resmi olarak Osmanlı'dan ayırdığını ve kendi mandası altına aldığını açıkladı.³² Dahası Mısır Hidivi Abbas Paşa'nın Asitane'ye yaptığı ziyareti fırsat bilip azlini ilan etmiş ve yerine Mehmet Ali Paşa sülalesinin en büyüğü olan Prens Hüseyin Kamil'i Osmanlı Padişahı'na rakip olarak Mısır Padişahı tayin etmiştir. Hüseyin Kamil dönemi yalnızca üç yıl sürmüş olmasına rağmen halk hiçbir zaman kendisinden hoşnut olmamış ve onu kabul etmemiştir.³³

Savaş süresince İngilizler Mısır'da sıkıyönetim uygulamıştır. Yetkili İngiliz makamları tüm ulaşım araçlarına el koymuş ve ülkedeki ulaşımı tamamıyla ele geçirmiştir. Bununla birlikte İngiliz kuvvetleri akın akın Mısır'a gelmiş ve burayı

²⁹ Cole. s,237

³⁰ Gorman, A. Historians, state and politics in twentieth century Egypt: Contesting the nation. London: Routledge. 2002. s,56 & Cole. s,14

³¹ Al-Sayyid. s,92.

³² Erdem, ö. Birinci Dünya Savaşı'nda arap ihaneti ve Suriye'nin kuruluşu İleri, S,4. 2012. s,31-54.

³³ Montaser. s,24

İngiltere'nin askeri bir üssü haline getirmişlerdir. Böylelikle Mısır'ın tüm gelirlerini İngiliz hazinesine aktarılır hale gelmişti. Mısırlılar tüm kaynakların bu şekilde İngilizlerin eline geçmesine rıza gösterememiştir. Her ne kadar 1916 yılında halk tekrar Osmanlı himayesi altına girmeyi istese de Osmanlı İmparatorluğu'nun düzenlediği saldırı hamlesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.³⁴

Saad Zağlul ve arkadaşlarının Londra'ya gitmesi aracılığıyla halk bağımsızlık talebinde bulunmuş olsa da yüksek komiser bu heyeti oyaladı. Haber Mısır'a ulaştığında halk heyeti desteklediğini açıkladı. Bunun üzerine Zağlul ve arkadaşları Londra'da tutuklandı. Ancak bunun hemen ardından halk sokaklara çıktı ve tutuklamalara karşı öfkelerini gösterdi. Halk İngiliz mandasını kabul etmediğini, Zağlul ve arkadaşlarının yanında olduğunu haykırıyordu. Halkın yarattığı baskı sonucunda Saad ve arkadaşları salıverildi.³⁵ Heyet bu sefer de Avrupa ülkeleri yetkilileriyle görüşmek üzere Paris'e gitti ancak buradaki temsilciler de isteklerine destek vermedi. Bu sebeple Saad silahlı mücadeleye devam etme kararı verdi ve bunun neticesinde kendisi ve beş arkadaşı tutuklanıp sürgün edildi.³⁶

1922 yılında İngilizler Mısır üzerindeki İngiliz mandasının kaldırılacağı, Mısır'ın bağımsız bir ülke olarak tanınacağı ve sıkı yönetimin kalkacağına dair şekli bir karar çıkarmış olsa da Mısır'ın savunması, Süveyş kanalının idaresi, yabancı ve azınlıkların çıkarlarının korunması ve Sudan'ın denetlenmesi gibi hususlarda haklarını saklı tutmuşlardır. Mısırlılar karar hakkında farklı görüşlere sahip olsa da bunu genel olarak, prensipte dahi olsa, bağımsızlık yolunda bir adım olarak görmüşlerdir. Bu karar üzerine halk Sultan Ahmed Fuad'ın Mısır kralı, Faruk'un ise onun veliahdı olarak tanınmasını talep etmiş İngilizler de bunu kabul etmiştir. 1923 yılında bazı Mısırlı düşünürlerin hazırladığı bir anayasa yürürlüğe girdi. Anayasanın maddelerinden biri de hakimiyetin Mısır halkına ait olması yönündeydi. Bu dönemin, Mısırlıların isteklerinin kısmen karşılandığı bir dönem olduğu söylenebilir.

Kral Fuad 1936 Nisan'ının sonuna doğru vefat etti. Hayatının son dönemlerinde Mısır'ın tam bağımsızlığını hedefleyen müzakereler başlamıştı. İngilizlerle yapılan müzakerelerin başında Vafd Partisi Başkanı Mustafa en-Nuhas

³⁴ Polat, Ü. G. Milli mücadele sürecinde misir ile kurulan bağ ve "kemalist propaganda" algisi. Akademik Ortadoğu, C.8, S.1, 2013. s,51-71.

³⁵ Al-Sayyid. s,96.

³⁶ Polat. s,51-71.

bulunuyordu.³⁷ 26 Ağustos 1936'da Londra'da bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşma Mısır'a tam bağımsızlık getirmedi ama İngiliz kuvvetlerinin askeri üslerinin Kahire ve İskenderiye'den Kanal bölgesine taşınması gibi bazı talepleri karşıladı.³⁸ İkinci Dünya Savaşı sebebiyle askerlerin çekilmesi gerçekleşmemiş olsa da Mısır bu anlaşmadan iki önemli noktada istifade etti: İlki, İsmail Paşa'nın Mısır'ın borçlarını ödemekten ziyade enerjisini ve kaynaklarını sömürmek için oluşturduğu borç fonunun kaldırılması; ikincisi ise, bağımsızlıktan hemen sonra Mısır'ı savunma görevini üstlenecek Mısır ordusunun asker sayısının artırılmasıydı. Böylelikle daha öncesinde sadece zengin kesimin tekelinde olan askeri harp akademileri, orta ve alt kesimden de çok sayıda öğrenciye kapılarını açmış oldu. Harp akademisine kaydolmak isteyenlere kapıların açılmasının ardından Mısır'ın günümüze kadarki durumunu değiştirme hususunda büyük rollere sahip Hür Subaylar Hareketi'nin kurucularından Cemal Abdünnasır, Enver Sedat gibi orta kesimden birçok kişi bu okullara başvurdu.³⁹

1.2 Hür Subaylar:

Hür Subaylar Hareketi'nin genel olarak Arap ülkelerinin tümünü, özel olarak da Mısır'ı derinden etkileyen en önemli hareketlerden birisi olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁰ Diğer bütün fikri hareketler gibi Hür Subaylar Hareketi'nin de fikir nüvelerinin uzun zaman öncesine dayandığı söylenebilir. Bu hareket, Ahmed Urabi gibi Mısır ordusu içinde olan kişilerin yaşadıkları hadiselerden 1930'ların sonundan itibaren İsrail'in kurulup bölgede varlık göstermeye başladığı döneme kadarki süreçte dünyada meydana gelen olaylardan etkilenmiştir.⁴¹ 1948 yılında Arapların İsrail çeteleri karşısındaki hezimetini, bozuk silahlar ve gizli silah anlaşmalarına dair

³⁷ Al-Sayyid, s.114.

³⁸ Eldusouky, A. Amerikan belgelerinde, 8 Ekim 1958'de Mısır başbakanı Mustafa Elnehas 1936 Antlaşmasının fesetmesi. (İlgaa Mustafa Elnehas Rais Alhukume Almasriyye li- Muahadet 1936 fi Uktober 1958 fi Dau' Alvesae'k Elemrikiyye), Çağdaş Mısır, S.10, 2013. s,295-311.

الدسوقي ، عاصم. إلغاء مصطفى النحاس رئيس الحكومة المصرية لمعاهدة ١٩٣٦ في ٨ أكتوبر ١٩٥٨ في ضوء الوثائق الأمريكية. Montaser. s,40

⁴⁰ Cavad, A. H. Mısır'da Hür Subaylar ve 1952 Temmüz Haraketi. (Tanzimu'd-Dubbatî'l-Ahrar fi Mısır ve Haraketu Yulyo 1952), Babil Üniversitesi Dergisi (Beşeri Bilimler)-Irak, C.18, S.2, 2010. s,529 – 548.

جواد، أحمد هاشم. تنظيم الضباط الأحرار في مصر وحركة يوليو ١٩٥٢.

⁴¹ Vakid, L. Hür Subaylar Haraketi, Tarihi ve Düşünce Kaynakları. (Haraketu'd-Dubbatî'l-Ahrar; Cuzuruha'l-Fikriyye ve't-Tarihiyye), El-Katib, Mısır, C.14, S.160, 1974. s 42-53.

واكد، لطفي. حركة الضباط الأحرار جذورها الفكرية والتاريخية.

haberlerin yayılmasının, subayları, özellikle de coşkulu ve ileri görüşlü genç kesimini, çok derinden etkilediği söylenebilir.⁴²

Hür Subaylar zıt görüşlere sahip farklı fikir akımlarına mensup kişilerden müteşekkil farklı bir grup oluşturmuştur. Harekete Müslüman Kardeşlerden, marksist ve liberal akımlardan birçok genç katılmıştır. 1940'ların sonunda ortaya çıkan halk direnişi olarak bilinen olgunun Hür Subaylar'ın bir araya gelmesindeki çok güçlü etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Halk direnişi ülkenin en önemli şehirlerinde çok yaygın, ses getiren ve doğruluğu kabul edilen bir hareket olduğundan Hür Subaylar'ın birçok bölgeye yayılmasına imkan tanımıştır.⁴³ 1950'li yıllarda Cemal Abdünnasır görüş ayrılıkları ve bölünmelerden dolayı hareketin zarara uğrayacağını hissedince hareketin hedeflerini ve istikametini belirlemek için birtakım kurallar getirmiş ve bir tüzük hazırlamıştır. Bu tüzüğe "Hür Subaylar'ın Hedefleri" demiştir:

1. İngiliz sömürgeciliğine son verilmesi,
2. İngilizlerin Mısırlı işbirlikçilerinin buldukları makamlardan alınması,
3. Feodalizmin kaldırılması,
4. Devletin yabancı sermayenin kontrolünden kurtarılması,
5. Güçlü bir milli ordu kurulması,
6. Sağlıklı bir demokratik hayatın tesis edilmesi.⁴⁴

Cemal Abdünnasır hareketin başında bulunmasına rağmen alt tabakalardaki subayların da kendisine itimat edebileceği, orduda kıdemli ve prestijli bir subayın hareketin başkanı olarak seçilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu amaçla, ortak planlanan ve 23 Temmuz 1952 sabahı düzenlemeye karar verilen harekati komuta etmesi için Hür Subaylar'ın başkanlığına Muhammed Necib seçilmiştir.⁴⁵

Hür Subaylar Hareketi'nin isimlendirdiği şekliyle "Nasr (Zafer)" Planı 1952 yılı 22 Temmuz'u 23 Temmuz'a bağlayan gece başlamıştır. Kuvvetler başta radyo televizyon binası ve merkezi ordu tesisleri olmak üzere devletin en hayati ve en güçlü

⁴² Abou-El-Fadl. 2015. s,289. & Hopwood, D. Egypt 1945-1990: Politics and society. London: Routledge. 1991. s,28-32.

⁴³ Abou-El-Fadl. s,289-308.

⁴⁴ Cleveland, William L & Bunton, Martin (Ed.). A history of the modern Middle east (4th ed.). WestView Press, USA. 2008. s,305

⁴⁵ Sorenson, D. S. An introduction to the modern middle east: History, religion, political economy, politics (2nd ed.). WestView Press, USA. 2018. s,84.

tesislerini ele geçirmiştir.⁴⁶ Muhammed Necib'in okuması için daha sonra "Devrim Bildirisi" olarak isimlendirilen ve Muhammed Necib'in isminin Mısır Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı olarak geçtiği bir bildiri hazırlanmıştır. Daha önce "Mısır Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı" unvanı hiç kullanılmamıştı. Bu hareketin bildirisinde türetilen bu unvan günümüzde hala kullanılmakta olup bu unvanı taşıyan kişinin ülkedeki en büyük güç ve yetki sahibi olduğu söylenebilir. Bildiri devrimden ancak altı ay sonra okunabilse de devrimin ilk bildirisi olarak kayıtlara geçmiştir.⁴⁷

Muhammed Necib idareyi ele alır almaz devrimin hedeflerini gerçekleştirmek, feodaliteyi yok etmek ve hedeflenen reformları gerçekleştirmek için çalışmaya başlamış ve halktan büyük destek görmüştür.⁴⁸ 1953 yılının ortalarında yani devrimci darbeden yaklaşık bir yıl sonra Mısır Arap Cumhuriyeti kurulmuş ve Muhammed Necib ilk cumhurbaşkanı ilan edilmiştir.⁴⁹ Muhammed Necib'in geçici başkanlığı üç yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre zarfında kanunlarına göre ülkenin gelecek cumhurbaşkanının seçileceği ülke anayasası hazırlanmıştır.

Muhammed Necib, bu sırada Cemal Abdünnasır'ı başbakan tayin etmiştir.⁵⁰ Cemal Abdünnasır Necib'i sadece isteklerini yerine getirmek için bir araç olarak gördüğü söylenebilir. Necib geçici başkanlık sürecinde güven içinde çalışmış, devrimci ve farklı siyasi halk kesimlerini etrafına toplamıştır. Fakat Abdünnasır ordudaki bazı subayların da desteğiyle Necib'i devirmeye kalkışmıştır. Halk Abdünnasır'a karşı ayaklanmış fakat Abdünnasır halkı bastırmayı başarmış ve planlarını yeniden şekillendirmiştir.⁵¹ 1954 Nisan'ında Abdünnasır Necib'i devirmeyi başardıktan sonra Necib evde göz hapsinde tutulmuştur. Bu tarihten itibaren Abdünnasır tartışmasız ve muhalefetsiz olarak tek başına idareyi sürdürmek için uğraş ve uygulamalarına başlamıştır.⁵²

Abdünnasır partileri kapatmış, darbe karşıtı gizli askeri grupları tasfiye etmiş, Müslüman Kardeşler üyelerini tutuklatıp liderlerini idam etmiş, sadakatlerinden emin olmak için ordudaki yüksek mevkilere kendine yakın subayları yerleştirmiştir. Her ne

⁴⁶ Hopwood. s,33.

⁴⁷ Montaser. s. 78

⁴⁸ Montaser. s,99

⁴⁹ Al-Sayyid. s,129.

⁵⁰ Eldeniz, S. The relationship between the egyptian state and the muslim brotherhood from 1952 to 1970. (Masters, MIDDLE EAST STUDIES, Middle East Tecnical uni). 2012. s,78

⁵¹ Çeçen, A. Arap dünyasında nasir önderliği. Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler Ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, C. 6, S.1, 2000. s,186 – 200.

⁵² Çeçen. s,186 - 200.

kadar ömrünü bir ülkeden bir diğerine savaşlarda geçirdiği için askeri bir altyapısı olsa da Abdünnasır tek başına iktidar olduğu halde idare konusunda hiçbir programı yokmuş gibi davranmıştır.⁵³ Bu karışıklık sebebiyle Mısır 1950'lerde büyük başarılarla ev sahipliği yaparken 1960'larda hezimetlere ve gerilemelere şahit olmuştur. Abdünnasır sadece Mısır'ı imkanlarını tek başına ele geçirmekle kalmadı bilakis devrimci asker beyni onu yönlendirdi ve sömürgeci kurtarma iddiasıyla diğer Arap ülkelerinin de lideri olduğunu ilan etmiştir. Bundan sonra gideceği tek yol, sonrasında Nasirizm'e doğru evrilecek olan Arap milliyetçiliği olmuştur.

1.3 Cemal Abdünnasır:

Cemal Abdünnasır 15 Ocak 1918 tarihinde, Said'li mütevazı bir ailenin çocuğu olarak, babasının işi sebebiyle buldukları İskenderiye'de dünyaya gelmiştir. O zamanlar babası İskenderiye Postanesi'nin memuruydu; nitekim Abdünnasır'ın çocukluğu bu sebeple İskenderiye ile Beheira arasında geçmiştir.⁵⁴ Abdünnasır, o dönemde yüzbinlerce Mısırlının dahil olduğu orta kesime mensup mütevazı bir ailede yetişmiştir. Babasının iş seyahatleri sayesinde Abdünnasır, Mısır'ın çoğu yerini görüp tanıma fırsatı bulmuştur.⁵⁵

Abdünnasır ilkokula o dönem babasının çalıştığı Khatatba'da başlamıştır. Daha sonra eğitimini tamamlamak için İslami Vakıflar Müdürlüğü'nde çalışan amcasının ikamet ettiği Kahire'ye gitti. Babasının tekrar İskenderiye'ye yerleşmesi üzerine Abdünnasır Kahire'den döndü ve babası 1929-1930 yılları arasında tekrar evlenene kadar tahsilini İskenderiye'de sürdürdü. Bu dönemde Cemal sadece okula devam etmiyor, aynı zamanda gösterilere ve isyanlara şahit oluyor hatta bazılarında bizzat katılıyordu. Abdünnasır daha sonra Kahire'deki ez-Zahir Lisesine kaydolmak üzere tekrar amcasının yanına gitmiştir.⁵⁶

Cemal Abdünnasır ayaklanma, devrim, bağımsızlık ve özgürlük isteklerini besleyen bir dönemde büyümüştür. Doğduğu 1918 yılı Birinci Dünya Savaşı'nın sonuydu ve savaşın ardından uluslararası, bölgesel ve yerel olmak üzere birçok olay

⁵³ Montaser. s,102.

⁵⁴ Hopwood. s,34.

⁵⁵ Azab, Khaled & Khalifa, Salah. Cemal Abdünnasır Köyden Ulu Vatan'a 1918 – 1970. (Cemal Abdünnasır mine'l-Karye ile'l-Vatani'l-Kebir 1918 - 1970), Kahire 2011. s,11.

عزب، خالد و خليفة، صلاح. جمال عبد الناصر من القرية إلى الوطن الكبير ١٩١٨ - ١٩٧٠.

⁵⁶ Hopwood. s,34.

cereyan etmiştir. 1919 yılıyla beraber ‘19 Devrimi ve Saad Zaglul Devrimi başladı.⁵⁷ 1922’de Osmanlı Devleti’nin yıkılmasıyla dünyadaki olayların, devrimlerin ve özgürlük taleplerinin doğal bir yansıması olarak Mısırlılar da bağımsızlıkları için mücadeleye girişmişlerdir. 1923 ile 1936 yılları arasındaki dönem Mısır’ın “Liberal Tecrübe” yılları olarak bilinmektedir.⁵⁸ Bu dönem süresince Mısır birçok defa bağımsızlığını kazanmayı denedi. 1924 yılında Vafd Partisi ilk defa parlamento seçimlerine katılmış, Saad Zaglul’un o zamanlar başbakan olmasına imkan verecek ölçüde meclisteki çoğunluğu kazanmıştır.⁵⁹

Abdünnasır 19 yaşındayken Harp Akademisine kayıt olmak istediği halde başarısız olması üzerine hukuk eğitimi almaya başlamıştır. Ancak harp akademisinin kapılarını orta kesimin çocuklarına açıldığı 1936 yılında bir kez daha akademiye girmeye çabalamış ve başarmıştır. Eğitim yıllarında Enver Sedat, Abdülhakim Amir gibi daha sonra Hür Subaylar Hareketini kuracak olan şahsiyetlerle tanıştı.⁶⁰ 1938 yılında üsteğmen rütbesiyle mezun oldu. Harp Akademisi’nden mezun olduktan sonra resmi görevlerle birçok şehir ve bölgeye gitti. Sudan’a ve Felluce’ye gönderildi. 1948’de İsrail çetelerine karşı Filistin savaşına katıldı.⁶¹

Abdünnasır ve arkadaşları Hür Subaylar Hareketi’ni oluşturup Mısır’ı bağımsızlığına kavuşturan devrimci darbeyi düzenlemişlerdir. Bu darbe sonrasında Muhammed Necib yaklaşık iki yıl kadar cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak daha sonra Abdünnasır ona bir karşı darbe yapmış ve yaklaşık 16 yıl Mısır’ın cumhurbaşkanlığını üstlenmiştir. Bu süre zarfında Abdünnasır Mısır’daki bütün partiler ve fikrine karşı hareketleri sindirmiş, sonrasında bir de tüm Arap ülkelerinin lideri olmak için uğraşmıştır.⁶² Bu uğraşı sırasında Arap milliyetçiliği sloganını kullanmıştır. Gelişmekte olan Arap ülkelerine sömürgeci kurtulmaları için çeşitli şekillerde yardım etmiştir. Ancak bunların arkasında, Arap milliyetçiliği iddiasıyla bağımsız ülkelerin lideri olma arzusunun yer aldığı söylenebilir.

⁵⁷ Hopwood. s,34.

⁵⁸ Cleveland & Bunton. s,196-200.

⁵⁹ Eldeniz. s,33.

⁶⁰ Hopwood. s,35

⁶¹ Hopwood. s,37

⁶² Abou-El-Fadl. s,289-308.

2. Suudi Arabistan kuruluşu

Suudi Arabistan, Arap Yarımadası olarak bilinen bölgede kurulmuş bir devlettir. Bu bölgenin çölleri, insanların sade hayatı ve bedevilik ile tanındığı söylenebilir. Âl-i Suud ele geçirmeden önce bölge Necid bölgesi olarak tanınmaktaydı.⁶³ Bölge 1519 yılında Sultan Yavuz Selim'in saltanatı sırasında Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girmeye başlamış olsa da Osmanlılar esas olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde Basra Körfezi sahillerine kadar bölgeyi ele geçirmişlerdir. Osmanlı Devleti hâkimiyetine giren yeni bölgelerin yönetimine karışmama politikası izlediği için bölgedeki kabile toplumunun bu egemenlikten etkilenmediği söylenebilir. Hutbenin Osmanlı sultanın adına okunması ve Bâbîâli'ye vergileri ödemeleri şartıyla aşiret ve kabilelerin hâkimiyeti sürmüştür.⁶⁴ Kabilelerin Osmanlı Devleti'ne vergi ödemesi ve bağlı olması özellikle Osmanlıların güçlü oldukları dönemde hiçbir sorun teşkil etmemiştir. Ancak Osmanlı'nın zayıf düşmesi, Memluklerin Necid'i ele geçirmeye çalışmaları ve bununla beraber bazı şeyh ve kabile reislerinin isyana, hatta devletten ayrılmak adına başkaldırıya başvurmalarının ardından, Osmanlı Devleti egemen merkezi devlet iktidarını bölgede de tesis etmek için bölgenin valilerini kendisi tayin etmeye başladı.⁶⁵

2.1 Birinci Suud Devletinin Kuruluşu:

18. yüzyılın başından itibaren Osmanlı Devleti, Avrupa, Afrika ve Asya'nın geniş bölgelerine egemen olmasına rağmen gerileme aşamasına girmiştir. Bu durumu gören Mekke kabilelerinin şeyh ve şerifleri daha bağımsız bir hale gelmek için uğraşa girmişlerdir. Kabile reisleri ve bedeviler Hac yollarını ve bölgenin gelirlerini kontrol

⁶³ Zuhur, S. Saudi Arabia. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC. 2012.s,9.

⁶⁴ Zuhur, s, 38.

⁶⁵ Altarawna, A. M & Alşura, S. A. Osmanlı Irak'ın ilk Suudi devletinden konumu 1745 – 1818. (Mevkif Alirak Alosmani nim Aldavle Alsuudiyye Aluvla 1745 – 1818). Journal of Humanitarian Research. C.2, S.25, 2017.s, 103-118.

الطراونة، أحمد محمد & الشورة، صالح علي. موقف العراق العثماني من الدولة السعودية الأولى ١٧٤٥م - ١٨١٨م.

etmeye başlamışlar, valilerin yetkisi, Hicaz ve tüm halkın menfaatine göre yeniden ayarlanmıştır.⁶⁶

Bu dönemde, yani 18. yüzyılda Necid bölgesi doğudan ve batıdan farklı saldırılara ve akınlara uğramıştır. Ekonomik durumu kötüleşmiştir. Aynı dönemde büyük kabileler kendi egemenlikleri ellerinden geldiği kadar Necid'in geniş bölgelerine yaymaya çalışmıştır. Bu şeriflerden biri olan Suud'un soyu, Suud Bin Muhammed Bin Makran'dan gelmektedir. O, Necid'in önemli bölgelerini kontrol altına alabilmişti. Bu bölgelerden biri o zaman Dariya'ydı.⁶⁷ Suudi Arabistan devletinin adı, Suud'dan gelmektedir. 1725 yılında vefat eden Suud, egemenliğinin ve kontrol ettiği toprakların akıbetine şahit olamamıştı. O dönemde izlenen rejim veraset sistemi olduğu için, Suud'dan sonra kuzeni ve ailenin en büyüğü olan Zeyd bin Merhan halife olarak başa gelmiştir.⁶⁸ Zeyd, öldürülene kadar Dariya bölgesini yönetmiştir. Yönetim sonra Muhammed Bin Suud'a geçmiş ve 1765'e yani vefat ettiği yıla kadar devam etmiştir.⁶⁹ Muhammed Bin Suud, Dariya ve etrafındaki bölgeleri yönetimine alabilmiş ve egemenliğini tesis edebilmişti. Muhammed Bin Suud'un, Hanbeli ideolojisinin taraftarı, Vehhabilğin kurucusu Muhammed Bin Abdülvehhab ile yaptığı anlaşmayı kayıt altına almıştır. Vehhabi mezhebinin uzun bir süredir Suudi Arabistan Krallığı'nın dış ve iç politika kararlarını belirlemeye devam ettiği zikredilebilir.⁷⁰

2.2 Muhammed bin Abdülvehhab

Vehhabilğin kurulması her ne kadar yakın tarihte yaşanan bir olay olmasına rağmen, kurucusu hakkında yeterli bilgi bulunmadığı söylenebilir. Vehhabilğin kurucusu 1703 yılında dünyaya gelmiştir.⁷¹ Doğduğu yere dair rivayetler muhtelifdir. Kimi rivayetler güneyde bulunan Huta'da kimi rivayetler de Hanife vadisindeki

⁶⁶ Vasiliyev, A. Suudi Arabistan Tarihi. (Tarih Alarabiyye Alsaudiyye), Beyrut, Farabi Yayın Evi, Saih Kütüphanesi, 2011. s,68

فاسيليف، ألكسي. تاريخ العربية السعودية.

⁶⁷ Al-Rasheed, Madawi. A history of Saudi Arabia. Cambridge uni Press. 2002. s,14.

⁶⁸ John Fliby, S. Necd'in Tarihi ve Muhammed Bin Abdulvehhap Daveti, (Tarih Necid ve Devat). Muhammed bin Abdulvehhab Kahire, Medbuly Yayın Evi, 2009. s,25.

جون فليبي، سانت. تاريخ نجد ودعوة محمد بن عبد الوهاب.

⁶⁹ Al-Rasheed. s,15.

⁷⁰ Al-Rasheed. s,17.

⁷¹ Zuhur. s,39.

Uyeyna bölgesinde doğduğunu zikreder.⁷² Eski kabilelerden sayılan Temim kabilesine mensup olan Muhammed bin Abdülvehhab, hâkim olarak çalışmasının yanı sıra, Hanbeli mezhebin önemli isimlerine hocalık yapmıştır.⁷³

Muhammed Bin Abdülvehhab, küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş, din bilimleri ve Hanbeli mezhebine dair dersler almıştır. Bin Abdülvehhab, ilmini geliştirmek için birçok şehir gezmiştir. Sonrasında, öğrencilerine öğretim vermek ve kabile reisleri ile şeyhlere mesaj göndermek yoluyla ilmini ve düşüncelerini yayma dönemine geçtiği söylenebilir.⁷⁴ Bu sıralarda düşüncelerini ve ideolojisini ihtiva eden ilk kitabını, *Tevhit Kitabı*'nı yazmaya başlamıştır. İslam'a karşı benimsediği abartılmış denilebilecek düşüncelerinden dolayı babası ile arasında bir anlaşmazlık yaşanmış ve bu yüzden dikkatli ve temkinli davranmaya gayret etmiştir. Ama babasının 1737 yılında ölümüyle çok etkin bir şekilde kendi görüşlerini yaymaya ve destekçiler çekmeye yönelik büyük bir çaba göstermiştir.⁷⁵

Ayniyye hâkimi ile arasında yaşanan fihhi bir anlaşmazlık sonucunda Abdülvehhab şehirden sürgün edilmiştir. Ayniyye hâkimi, Abdülvehhab'ın sürüleceği yer olarak Dariya'yı seçti.⁷⁶ O sıralarda Dariya hâkimi olan Muhammed Bin Suud, Abdülvehhab'ı, ya da kaynaklarda geçtiği üzere Eş-Şeyhü'l İmam'ı, "Kendi şehrinizden daha hayırlı bir şehre hoş geldiniz, bizden her türlü yardımı, her türlü saygıyı göreceksiniz" diyerek karşılamıştır. Bunun üzerine Şeyh'in cevabı, "Allah'a güveniniz olsun ki sizi şanla ve güçle ödüllendirecektir."⁷⁷ olmuştur. İki Muhammed durumları alt üst olursa, birbirinden vazgeçeceklerine dair korkularını paylaşarak, birbirlerine karşı dürüst olacaklarına, Allah'ın dini ve cihat için birlik olacaklarına dair söz vermiştir.⁷⁸ Yapılan anlaşma başarılı olmuş ve Muhammed Bin Abdülvehhab

⁷² Lourimr, G. G. Körfez Ansiklopedisinde Suudi Arabistan Tarihi, Londra, Garnet Yayın Evi, 2001.s,26.

⁷³ Zuhur. s,39.

⁷⁴ Elzeydi, M. Suudi Arabistan Yeni ve Çağdaş Tarihi, (Tarih Almemeleke Alarabiyye Alsuudiyye Alhadis ve Almuasır). Osama Yayın evi, Amman, Ürdün. 2004. s,12.

الزیدی، مفید. تاریخ المملكة العربية السعودية الحديث والمعاصر.

⁷⁵ Zuhur. s,39.

⁷⁶ Zuhur. s,39. & Ayoob, M & Kosebalaban, H. (Eds.), Religion and politics in saudi arabia: Wahhabism and the state. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers. 2008. s,58

⁷⁷ Kurşun, Z. Osmanlı Arşivinde Osmanlılar ve Âl-Suud 1745-1914. (Al Osmaniyyun ve Al Suud fi Alarşiv Alosmanı), Beyrüt, Eldaru-l Arabiyye Lilmevsuaat. 2010. s,34.

کوروشون، زکریا. العثمانيون وآل سعود في الأرشيف العثماني ١٧٤٥ - ١٩١٤.

⁷⁸ Altarawna & Alşura. s,103-118.

bölgeyi arıtmak için cihat ilan etmişti. Kanlı ve askeri hamleler başlamış ve ilk defa 1745 yılında Suudiyye adlı bir eyalet kurulmuştu.⁷⁹

Muhammed bin Suud bölgeyi yönetirken yeni bir yönetim şekli sunmamıştı ancak yönetimi geleneksel bir yönetim tipi olarak görülebilirdi. Nitekim yönetiminde iki şey bulunmuyordu: “Birincisi o dönemin -çağdaşları gibi- bilinen ve anlaşılabilir bir kabile kökenine sahip değildi; ikincisi ise, Suudiyye’nin reisliği büyük bir servetten yoksundu.”⁸⁰ Ama Suud oğullarının şansı Vehhabiliği benimsedikten sonra iyileşmeye başlamıştır. Bin Suud ve Bin Abdülvehhab ittifakı, Arap Yarımadası’nın merkezinde dini bir emirliğin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Suud oğulları, bu İslami düşünceyi benimsemeyen, Dariyya’dan çıkıp egemenliklerini kurmaları ve yönetim şeklini ilkel kabile yönetiminden çıkarmaları bir hayli zor olacak gibi görünüyordu.⁸¹ Vehhabi ve Suudların egemenliğin yayılmasının belirleyici sebebi, İslam’ın farzlarına tabi olma ve hâkime itaat etme zorunluluğu olduğu söylenebilir. Bu itaat politikası üzerinden, bir kabile birliği kurulması ve Suudi adına başvurmadan daha geniş alanları işgal edilmesi yönünde hamlelere başlanmıştır.⁸² Babasının ölümünden sonra başa gelen Abdülaziz Bin Muhammed Bin Suud’un döneminde Suudi Emirliği daha geniş alanlara yayılmış hatta Riyad’a kadar uzanmıştır.⁸³

18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında kabilelere ve komşu bölgelere yönelik hamleler yapmak, herhangi bir emirliğin hâkimiyetini güçlendirmek adına tutabileceği en etkili yol olduğu ifade edilebilir. Bunu yapmaya çalışan Suud oğulları da Abdülvehhab ve davetinden kazandıkları dini örtüyü kullanarak bu amaca ulaşabilmiştir. Ama sürekli yapılan saldırı ve hamlelerle, halk ve özellikle çocuklar, yıkıma, korkuya ve güvensizliğe uğratarak provoke edildi.⁸⁴ Osmanlı imparatorluğu olanlar karşısında tepki göstererek, Vehhabi’nin yayılmasını durdurmak için Mehmet Ali Paşa’yı yolladı. Bazı kabileler de Suud’ların hamlelerinden çektiği sıkıntılar sebebiyle Osmanlı’nın yanında savaşmıştır.⁸⁵ Osmanlı güçleri karşısında duran Suud Bin Abdülaziz vefat etmiş ve bu orduların karşısında oğlunu bırakmıştır. Böylece,

⁷⁹ Altarawna & Alşura. s,103-118.

⁸⁰ Elraşid, M. Eski ve Yeni arasında Suudi Arabistan Tarihi, (Almemleke Alarabiyye Alsuudiyye Bayn Alkadim ve Alhadis). Beyrut, Dar-ul Sakî, 2002. s,39.

الرشيد، مضاوي. المملكة العربية السعودية بين القديم والحديث.

⁸¹ Elzeydi. 2004. s,14.

⁸² Ayoob & Kosebalaban. s,47.

⁸³ Elzeydi. 2004. s,15.

⁸⁴ Altarawna & Alşura. s,103-118.

⁸⁵ Elraşid. s,47

Osmanlı güçler Dariyya'yı ele geçirmiş ve buranın hâkimi olan Muhammed Bin Suud'u öldürmüştür. Böylelikle 1818 yılında Suud'un ilk devleti yıkılmıştır.⁸⁶

Osmanlı güçleri çekildikten sonra, Suud'un oğulları ve torunları Dariyya'yı tekrar ele geçirmeye çalışmışlar ve 1834 yılında Faysal Bin Türki Bin Abdullah Bin Abdülaziz bölgeyi eline geçirip ikinci Suud emirliği kurmuştur. Faysal'ın kurduğu emirlik 1865 yılına yani Faysal'ın ölümüne kadar Osmanlılar ile çekişme halinde olmuştur. Ondan sonra oğlu başa geçmiş olsa da varisleri olan oğullar ve torunlar arasında tartışma ve anlaşmazlıklar 1891 yılına kadar devam etmiştir. Suud oğulları, Âl-i Reşit oğullarından yardım ve destek istemişler ama destek veren Reşitliler Suudiyye Emirliği'ni 1902 yılında ele geçirmiştir.⁸⁷

2.3 Birinci Dünya Savaşı ve Suudi Arabistan:

20. yüzyılın başı, Arap Yarımadası'ndaki emirliklerin yavaş yavaş büyük bir ayrışmaya sürüklenmesine şahit olmuştur. Aynı zamanda, Osmanlı'nın zayıflaması üzerine tüm bölge İngilizlerin egemenliğine geçmiştir. 1902 yılında İngilizlerle anlaşma yapan Suudlar, Osmanlı'ya karşı savaşarak bölgenin bir kısmını tekrar ellerine geçirmeye başarmıştır. Ancak Osmanlı padişahının, Bin Suud'u muvafekati ve Riyad ve çevresindeki bölgelerin valisi olarak tayin etmesi kararı üzerine, Suudlar Osmanlı ile tekrar anlaştı. Bu anlaşma sonucunda Suud oğulları İngilizlerden aldığı desteği kaybetmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı bütün durumlar değiştirmiştir.⁸⁸

Birinci Dünya Savaşı'nın yaklaşmasıyla, Osmanlı Devleti, Necid hâkimleriyle anlaşmaya çalışmıştı. Necid'de anlaştıkları en öne çıkan ismin Suud oğulları olduğu söylemek mümkündür. Hatta aralarında askeri bir anlaşma düzenlenmiş ve karşılığında Necid'in birçok bölgesinin Suud oğullarının egemenliğinde olacağına dair bir ferman çıkmıştı. İngiltere de Suud'larla aynı anlaşmayı yapmaya çalışmıştır. Bu anlaşma neticesinde İngiltere'den hem maddi hem manevi destek alacak olan Suud'lar, Necid bölgesi ve çevresinin hâkimi olarak kalacak ve aynı zamanda, İngiltere güçleri Arap Yarımadası'nın her yerinin iç işlerine müdahale edecekti.⁸⁹

⁸⁶ Ayoob & Kosebalaban. s,41.

⁸⁷ ikinci Suud Devleti ile ilgili bütün bilgiler için: Zuhur. s,41- 42'e bakınız.

⁸⁸ Elzeydi. 2004. s,61 – 62.

⁸⁹ Zuhur. s,44.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Arap Yarımadası'nda Suud oğulları ve Mekke Şerifi Kral Hüseyin'den başka hâkim kalmadı. İngiltere ikisiyle de çok güçlü bir ilişki kurmaya gayret etti ancak iki hâkim arasındaki anlaşmazlığı gören İngiltere, birinden vazgeçerek diğer hâkimle birlik kurmuştur.⁹⁰ Suud'lardan darbe alan Şerif Hüseyin'in İngiltere'nin desteğini kaybettiği belliydi ve aynı zamanda İngiltere Suudlar'ın yaptıkları hamleleri durdurmaya çalışmamıştı. Böylece Suudlar, Necd ve Hicaz bölgelerinde tamamen temkinli olabildi. İngiltere bunu itiraf etmesine rağmen Irak ve Ürdün'de işgal ettikleri bölgeleri, Suudilik ve Vehhabilikten kurtarmaya çalışmıştır.⁹¹

Bin Suud Hicaz'ın tüm bölgelerinin kontrolünü ele geçirdikten sonra, İngiltere yeni devlet için yeni bir anlaşma yapmanın gerektiğini duydu. İmzalanan anlaşmada "Hicaz, Necd ve çevresin hâkimi olan kralın devleti tamamen bağımsızdır. Dünyevi, tarihi ve hüküm mirasçısının seçim hakkını verdi."⁹² Üçüncü Suud devletinin kurulması ve bugüne kadar sürmesini sağlayan tek sebep dış güçler değildi. Aynı zamanda, benimsedikleri ideoloji ve inancın çok güçlü bir faktör olduğu söylenebilir. Nitekim hala bu mezhep ve ideoloji Suud devletini ayakta tutmaya devam eder. Mutawaa ve İhvan hareketlerinin, 20. yüzyılın başında Suudi Arabistan'ın kurulmasına yol açan iki hareket olduğu ifade edilebilir.

Mutawaa kelimesi, itaat kökünden gelen bir Arapça kelimedir. İlk başta bu kelime sadece "din eğitimi görmüş şehirliler" için kullanılırdı. Necd halkına Mutawaa sistemi farz edildi ve prensiplerinin halk tarafından uygulanması sağlanmaya çalışıldı. Ancak bunu yapmak için askeri güç gerektiği için, Suudlar 1744 yılında yapılan meşhur anlaşmaya dayanarak, en büyük desteği vermiştir. Gerçekten, sadece Mutawaa'nın Suudlar'a değil, Suudların da, toplumda kökünü belirleyecek prensiplere ve gücünü sürdürüp onu meşrulaştıracak dini bir yetkiye ihtiyacı vardı.

Bin Suud şehirlere girince İmam lakabını almasıyla ihtiyaç duyduğu hâkimiyetinin meşruluğunu kazanmış ve Mutawaa siyasi güvenlik hakkı da garantiye almıştır.⁹³ Bu birlik, Suudi Arabistan Devleti tarihinde en mühim olaylardan biri olduğu söylenebilir. Mutawaa'nın görüşüne göre devlet, ümmetin lideri (İmam) ve din uzmanları (Mutawaa) tarafından yönetilecektir. Mutawaalar, iktidara nasıl ulaştıkları

⁹⁰ Zuhur. s,44

⁹¹ Elzeydi. 2004. s,110 – 115. & Ayoob & Kosebalaban. s,61.

⁹² Elraşid. s,79.

⁹³ Elraşid. s,81.

gözetilmeden, meşrudur ve her ne olursa halkın onlara itaat etmesi lazımdır. Mutawaalılarının çoğu din ve bilim adamları oldukları için toplum içerisindeki varlıkları hep güçlüydü. Hatta bu din adamları, Suud'ların yapacakları askeri bir hamleden önce kabilelere giderek, Suudların yayılmalarını ve güçlenmelerini sağlamıştır.⁹⁴

Bir devletin herhangi bir yerde kendisini güçlendirmesi ve kökleşebilmesi için, gerektiği zaman kullanabileceği güçlü bir askeri güce sahip olması gerektiği malumdur. Bu askeri güç ise, İhvan hareketiydi. Burada İhvan-ul Müslimin'i (Hasan-ul Benna'nın Mısır'da kurduğu Müslüman kardeşler) kastetmiyoruz. İhvan hareketi, 20. yüzyılın başından yarısına kadar Bin Suud'un askeri gücü yani ordusunun tohumu teşkil eder. İhvan güçleri, kendi menfaatleri ve ticaretleri korumak amacıyla savaşan Necidli gruplardı.⁹⁵ Mutawaa, İhvanların benimsedikleri dini ve düşünceleri öğretmiştir. Bin Suud, Mutawaa aracılığıyla cihat, ikinci hayat (ahiret) ve Allah'ın yolunda ölmek ilkelerini nefislerinde aşıladı. Böylece, İslami devlete bağlılıklarını, şeriatı uygulayacaklarını ve ölümü yaşamdan daha çok sevdiklerini düşünmelerini akideleriymiş gibi benimsemelerini garantiye almıştır.⁹⁶

İç/Toplumsal, askeri güçleri ve dış destek olan İngiltere'den oluşan bu üç yönlü bileşim ile, Bin Suud, kendi devletini kurmayı başarmış ve egemenliğini tüm Arap Yarımadası'na yayabilmiştir. Ancak, İhvanların desteği sürmesi imkansızdı. Çünkü, İhvanlar, Vehhabi ve Hanbeli mezheplerin öğrettiği ilkelere göre, Suudi Arabistan'ın müşrik olarak gördüğü İngiltere ile işbirliği yapmasını, Suudi Arabistan'ın topraklarını genişletmesini, meşru görmedikleri vergileri toplamasını, Bin Suud'un israf etmesini ve zevcelerin gerçek sayısı bilinmemesini yanlış gördü. İhvanlar, kâfirlere yönelmiş devlete karşı isyan etti. Devletin İmamı, bu isyana karşı din adamlarının desteğini alarak savaş ilan etti. İngiltere de bu savaşa ordusu ve filolarıyla müdahale etti. 1930'ların başında Bin Suud tekrar egemenliği tek başına elde edebildi.⁹⁷ Bunula beraber Suudlar için yeni bir çağ başlamıştır: bağlılık ve kontrol çağı. Bu iktidarın eskisine benzediği nokta, tüm muhalifleri, tehlikeli olanlar veya eski devletten tehdit unsuru olanlar dahil, yok etmek için dini bir destek politikası benimsemesidir.⁹⁸

⁹⁴ Elraşid. s,85.

⁹⁵ Ayoob & Kosebalaban. s,65.

⁹⁶ Elzeydi. 2004. s,195.

⁹⁷ Ayoob & Kosebalaban. s,65.

⁹⁸ Elzeydi. 2004. s,201.

2.4 Petrol Keşfi

1932 yılında son Suudi Arabistan devleti kurulması İhvanları yok etmekle birlikte olmuştur. Abdülaziz tüm kabileleri toplayarak kontrol altına alabilmiştir. Demokratik bir ruhla, halkı hem şiddet ve baskıyla hem de dağıttığı hediyeler ve hibelerle kazanmaya çalışmıştır.⁹⁹ Bedeviler ise onu Şeyh-ul Meşayih (reislerin reisi) olarak görmüştür. Hükümünü sürdürmek ve toplumda etkisini güçlendirmek için Hanbeli ve Vehhabi mezheplerin okutulması ve uygulanmasıyla bizzat kendisi ilgilenmiştir. Hatta Suudi Arabistan devletine dışarıdan bakılırsa egemenliğin din adamları ellerindeymiş gibi görülebilirdi. Ancak gerçekte, devletin kontrolü sadece Emir'in elindeydi. Abdülaziz kendi gücü ve egemenliğini bütün Arap Yarımadası'na yayabilmiş, bahse değer herhangi bir muhalefet bırakmamış ve bilinen kabilelerin çoğunun sadakatini garantiye almıştır. Ancak kaynakların azlığı sorun olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir.¹⁰⁰ Birçok İngiliz şirketinin petrol arama çabalarına rağmen, 1930'ların ortalarına kadar petrol keşfetmeyi başaramadı. Amerikan şirketleri, İngilizlerin petrol arama gayretlerini görünce teşvik olmuş ve petrol aramaya başlamışlardı. 1940'larında başlarında ise istediklerini bulabilmişlerdi.¹⁰¹

Bugüne kadar, Suudi Arabistan'ın, hatta tüm Ortadoğu bölgesinin haritasını yeniden çizen petrol keşfini şansı yaver giden Standard Oil of California (SOCAL) şirketi yapabilmişti. Bu şirket alt şirketi olan California Arab Standard (SASCO) adına Suudi Arabistan'da petrol imtiyazını üzerine aldı. Arap Petrol Şirketi'nin (ARAMCO) kurulmasına bu şirket yol açmıştır.¹⁰² Şirketin Suudi Arabistan'ın iç ve dış politikasında rolü büyük olmuştur.

Petrolün keşfedilmesinden az sonra İkinci Dünya Savaşı başladı. Birinci Dünya Savaşı'ndaki gibi savaşın merkezinde olmasa da Suudi Arabistan İkinci Dünya Savaşı'ndan çok büyük bir ölçüde etkilenmiştir. Çünkü o zamana kadar, yani 1940'lara kadar en büyük gelir kaynağı olan Hac yolculukları büyük bir oranda

⁹⁹ Elzeydi. 2004. s,220.

¹⁰⁰ Ayoob & Kosebalaban. s,68

¹⁰¹ Zuhur. s,46

¹⁰² Elraşid. s,33

etkilenerik azalmış ve tabii ki savaş yüzünden petrol aramalar durdurulmuştu.¹⁰³ 1940'ların sonunda, Suudi Arabistan'da petrol çıkması çoğaldı ve dünyanın birincisi oldu. Bununla birlikte 1950'lerin başlarından itibaren devlette büyük bir gelişim hamlesi başlatıldı. Devlet, saraylar inşaatına, cadde ve yolların altyapısını oluşturmakla yeni bir döneme girmiştir. Yeni defineden faydalanmak isteyen Bedeviler ise Riyad'a gelmeye başladı. Değişim sadece ARAMCO'nun yaptığı bina ve yollarla değil, ama devlet bakanları seğimiyle de oluyordu. Hatta Abdülaziz'in ölümünden bir ay öncesinde bakanlar meclisi oluşturulmuştu.¹⁰⁴

Yeni Arabistan devletini kuran Abdülaziz 9 Kasım 1953 tarihinde vefat etti. Vasiyetinde iki oğlunun iktidar için savaş etmemelerini tavsiye etmiş olsa da ölümün hemen sonrasında oğulları Suud ve Faysal aralarındaki gerginliği hiç dindirememiştir. 1950'ler boyunca iki kardeş arasındaki çatışma birçok kez devleti zayıflattı. atışmaların sonucunda çıkan iç politik kriz yüzünden devletin geleceği muğlaklaşmıştı.¹⁰⁵ Bunun yanı sıra Ortadoğu'nun genelinde yaşanan krizler de Suudi Arabistan'ın i politikasını ve toplumunu büyük bir oranda etkilemiştir. Daha sonra ele alınacağı üzere, milliyetçilik ve sosyalizm ideolojileri devleti sarsmıştır. Suud'un babasından sonra kral olarak tayin edildi. Faysal ise başbakan, dışışleri bakanı ve vilayet prensi olarak tayin edildi.¹⁰⁶ Suud'un saltanata geçerken, babasının izlediği devlet yönetim politikasını takip edeceğine söz vererek "din usullerini, şeriati ve orduyu güçlendireceğine, fakirliğe ve hastalıklara karşı savaşacağına, sağlık hizmetlerini geliştireceğine, ulaşım, bilim ve ziraat bakanlıklarını aacağına ve devlet kademelerini geliştireceğini" taahhüt etti.¹⁰⁷ Kral, taahhütlerine rağmen pek bir Şey yapmamış, saltanatının ilk senelerinde petrol gelirleri yükselmesine rağmen, devlet parasını partilere, prenlere ve saray inşaatlarına harcamakta ısrarcı olmuştur. Hatta bu gelirlerin yükselmesi, babasından kalma borçları karşılanmasına da yaramamıştır.¹⁰⁸

¹⁰³ Elraşid. s,155

¹⁰⁴ Elzeydi. 2004. s,244.

¹⁰⁵ Elraşid. s,153.

¹⁰⁶ Jones, T. C. Desert kingdom: How oil and water forged modern Saudi Arabia. Cambridge: Harvard University Press. 2011. s,56

¹⁰⁷ Hertog, S. Princes, brokers, and bureaucrats: Oil and the State in Saudi Arabia. Ithaca: Cornell University Press. 2010. s,45

¹⁰⁸ Elzeydi. 2004. s,250.

I. BÖLÜM

Soğuk Savaş Dönemi ve Dış Faktörler

Çalıştığımız dönem, siyasal bilimlerde Soğuk Savaş olarak bilinen dönem kapsamına girmektedir. Bu dönem, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra yaşanan dönemdir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ve Sovyetler Birliği, Mihver Kuvvetleri'ne karşı müttefik olarak birlikte savaşmış olsalar da iki ülke arasındaki ilişkiler gerginliğin zirvesinde seyretmiştir.¹⁰⁹

Amerikalılar, Rus Devlet Başkanı Joseph Stalin'in kana susamış diktatörlüğünden olduğu kadar Sovyet Komünizminden de uzun süredir endişe duyuyorlardı. Öte yandan Sovyetler de, Amerika'nın Sovyetler Birliği'ni uluslararası toplumun meşru bir parçası olarak kabul edilmesini uzun yıllar reddetmesinden ve İkinci Dünya Savaşı'na geç girmiş olmalarından hoşnut değildi. Nitekim bu gecikme, on milyonlarca Rus'un ölümüne yol açmıştı.¹¹⁰ İki ülke arasındaki bu hassasiyet, savaşın sona ermesinden sonra bir güvensizlik ve karşılıklı düşmanlık duygusuna dönüşmüştü. Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa bölgesinde büyük ölçüde yayılmıştı. Bu da, Amerikalıların ona olan düşmanlığını ve Sovyet dünya hakimiyetine karşı korkularını artırmıştı. Aynı zamanda Sovyet Cumhuriyetler Birliği de, Amerikalıların Sovyetler Birliği'ni büyük bir düşman olarak görmesi için ayrı bir sebep teşkil ediyordu. Soğuk Savaş'ın ilk dönemleri silahların güçlendirilmesi ve silah ticaretinin gelişmesi için iyi bir dönem sayılabilirdi.¹¹¹

Soğuk Savaş, iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği arasında 1945 ve 1991 yılları arasında devam eden bir düşmanlık dönemidir. ABD ve Sovyetler Birliği arasında doğrudan herhangi bir çatışma olmadığı için bu dönem, Soğuk Savaş olarak adlandırılmıştır.¹¹² Soğuk Savaş Avrupa kıtasında, özellikle de Doğu Avrupa'da, Sovyetler Birliği ve Almanya'nın bölünmesiyle başlamış. Bu düşmanlık evresi özellikle Avrupa, Afrika, Doğu Asya ülkeleri ve Latin Amerika başta olmak üzere tüm

¹⁰⁹ Isaac, J., & Bell, D. (Eds.). 2012. Uncertain empire: American history and the idea of the cold war. Oxford University Press, Incorporated, 2012. s,6.

¹¹⁰ History.com, S. **Cold war history**. 2009. Erişim Tarihi 23, Nisan, 2018, <http://www.history.com/topics/cold-war/cold-war-history>

¹¹¹ <http://www.history.com/topics/cold-war/cold-war-history> . erişim tarihi 23, Nisan, 2018.

¹¹² Mason, J. The cold war: 1945-1991. Routledge, New York, 2014. s,11.

dünyada bu iki süper güç arasındaki vekalet savaşlarına ve çatışmalara dayanıyordu.¹¹³ ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet, uluslararası ilişkilerde açık ve net bir ayrılığa yol açmıştı. Soğuk Savaş'ın pençeleri tüm dünyaya uzanmış, eski yerel çatışmaların alevlenmesine ve yeni çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Doğu ve Batı kolları, Birleşmiş Milletler'deki (BM) müzakerelere egemen olmuş ve uluslararası ilişkilerde ana etken haline gelmiştir.¹¹⁴

1947-48 yılları arasında, Batı Avrupa devletlerinin ABD dış politikası kapsamında kendilerine sunulan Amerikan yardımlarıyla ABD'nin etkisi altına girmesinin ardından Soğuk Savaş ufukta belirmiştir. Sovyetler, Doğu Avrupa'da açık komünist sistemler kurdular.¹¹⁵ Soğuk Savaş 1991 yılında sona ermesine rağmen bugün meydana gelen bir çok uluslararası siyasi krizlerde hala savaşın etkisini görüyoruz. Soğuk savaş, uluslararası güçler arasında, dünyanın bugün hala sıkıntısını çektiği farklı bir dünya düzeni ve çatışma meydana getirmiştir. Uluslararası sistem iki kutuplu bir sistem haline gelmiş, bir bütün olarak dünya düzeninde, uluslararası siyasete egemen süper güçler ortaya çıkmıştır.

ABD ve Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş'tan önce süper güç olmadığı söylenebilir. Soğuk Savaş öncesine baktığımızda, bu iki süper gücün hiçbirinin bariz bir rolü olduğu görülmez. Soğuk Savaş öncesi dönemde Almanya, Japonya ve İtalya uluslararası siyasette önemli roller üstlenmişti. Ancak hepsinin İkinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması, büyük rollerinin ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Öte yandan, savaşta elde ettikleri zafere rağmen savaştan kaynaklanan maddi ve askeri kayıplarını telafi etmekle meşgul olduklarından, Fransa ve İngiltere'nin rollerinde bariz bir zayıflık görülmektedir.¹¹⁶

Ortadoğu, diğer bütün savaşlarda olduğu gibi Soğuk Savaş'ta da hem ABD hem Rusya için önemli bir saha konumundaydı. Güney Avrupa kanadındaki merkezi coğrafi konumu, son derece önemli deniz ve hava koridorlarına çıkışı ve bölgede ortaya çıkan muazzam enerji rezervleri itibariyle Ortadoğu'nun kritik stratejik önemi

¹¹³ Schmidt, Elizabeth. *Cold War and Decolonization in Guinea, 1946-1958*, Ohio University Press, 2007. s,14.

¹¹⁴ Khalidi, R. *Sowing crisis: the cold war and American hegemony in the middle east*. Beacon Press, Boston,USA. 2009.s,1.

¹¹⁵ Erkan, Ayça Ülker. *Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası*. Sosyal Bilimler Dergisi, C.8, S.1, 2010 .s,183-194.

¹¹⁶ Fahir, A. (Ed.). *20. yüzyılın siyasi tarihi 1914 - 1995 (14th ed.)*. Aklım yayınevi, İstanbul. 2004. s,217.

teyit edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı ve ardından da Soğuk Savaş esnasında stratejik konum ve petrol hasebiyle bölgenin önemi pekişmiştir.¹¹⁷

1. Dış Faktörler

1.1 ABD Dış Politikası:

ABD, dünyadaki çıkarlarını korumak ve Sovyetler Birliği'ne karşı koymak için çeşitli politika ve stratejiler benimsemiştir. “Bu politikaların en önemlisi; özellikle ABD yanlısı devletlerle uluslararası ittifakların kurulmasıdır. Bu ittifaklar ABD dış politikasında merkezi ve önemli bir role sahiptir ve bu politika günümüze kadar devam etmektedir.”¹¹⁸ Fakat ittifak politikası, siyaset biliminde politik çevreleme ilkesi olarak bilinen; o zamanki daha kapsamlı Amerikan siyaseti ilkesi için bir araç olarak kabul ediliyordu.¹¹⁹ Çevreleme teorisi, Amerikan tarihçi ve diplomat George Kennan'a; 1940'lı yılların sonlarında Harry Truman'ın başkanlık yaptığı dönemdeki Soğuk Savaş teorisine, özellikle de 1947 yılında *Uluslararası İlişkiler* dergisinde yer alan Sovyet tavrının kaynakları üzerine yazdığı meşhur makalesine dayanır. Aynı zamanda bu teorinin, soğuk savaş döneminde Rus etkisinde meydana gelmemesi için dünya devletlerinin kutuplaşmasına dayanan bir politika olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu anlayışa göre teori bir savunma politikası olarak sınıflandırılmış,¹²⁰ Soğuk Savaş döneminde izlenen diğer Amerikan politikalarından bazılarında da yansımıştır. Ortadoğu'ya yönelik Amerikan politikaları üzerinde durulduğunda, politikalarındaki bu değişimi gözlemlenebilir.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşına girdiği 1941 yılının sonları ile Süveyş Savaşı'nın sona ermesine yardım ettiği 1956 yılının son zamanları arasında Amerika'nın Ortadoğu'ya yönelik tavırlarında radikal bir değişim meydana gelmiştir. 1941'de ABD'nin Ortadoğu devletleri ile asgari düzeyde siyasi ilişkileri bulunuyordu.

¹¹⁷ Khalidi. s,9.

¹¹⁸ Halil, F. V. ABD Dış Politikasında İttifaklar, (Alahlaf fi Alsiyase Alhariciyye Alamirikiyye). Elnahda. Kahire Üni. C.12, S.3, 2011. s,43 – 82.

خليل ، فادي وراد. دراسات: الاحلاف في السياسة الخارجية الأمريكية.

¹¹⁹ Charles W. Kegley & Eugene R. Wittkopf. Perspectives on American Foreign Policy. St. Martin's Press, Londen, UK. 1983. s,40.

¹²⁰ Suleyman, Y. 2017. نظرية الاحتواء بين النجاح والفشل. Erişim tarihi, 04, Kasım, 2018, from www.alquds.co.uk/?p=739667

1956 yılının sonlarında Amerikalılar, bölgeyi Sovyet hakimiyetine girmekten koruyabilecek tek devletin ABD olduğuna kanaat getirmişlerdir.¹²¹

İkinci Dünya Savaşı sonunda ve Soğuk Savaş'ın son on yılında ABD'nin bölgedeki tavrından yola çıkarak her iki dönemde de Amerikan politikasında yer alan büyük farkı görebiliriz. İlk dönemde ABD'nin kanaati, Ortadoğu'nun düşman bölgesi dışında kaldığı yönündeydi. İkinci dönemde ise ABD bu görevi İngiltere'ye devretti. Fakat Siyonizm ve emperyalizm gibi bazı sorunların ortaya çıkması, Arapların Batı'ya olan güvenini genel anlamda azalttı. Bu durum Sovyetler Birliği'nin bölgeye girişi için büyük bir fırsat yarattı ve Amerikalılarda Batı'nın bölgeye hakim olup olamayacağı konusunda pek çok şüphe uyandırdı.¹²² 1956 yılında Fransa, İngiltere ve İsrail Mısır'a saldırdı ve bu durum ABD'yi, İngiltere'nin bölgeyi kontrol edecek gücü olmadığı hususunda ikna etti. İlk olarak paylaşma planı ile ardından da yeni ilan edilen Yahudi devletini tanımasıyla İsrail devletinin kuruluşunun ilk destekçilerinden olmasına rağmen ABD, hem krize son vermek hem de üç devletin de kuvvetlerinin Mısır'dan çekilmesi için doğrudan müdahale etti.¹²³

ABD başkanı, danışmanları ve dışişleri bakanlarının tutumları, fikirleri ve politikaları uyarınca bu durum, Soğuk Savaş ve öncesi dönemde ABD dış politikasındaki ve Ortadoğu'ya yönelik tutumundaki değişimi vurgulamaktadır. Fakat diğer taraftan, bu dönemdeki ana hatlar ve kullanılan yöntemler Soğuk Savaş'ın başında veya sonunda değişmemiştir. Bu politikaların en önemlisi daha önce de bahsettiğimiz gibi, iki veya daha fazla devlet arasında karşılıklı görev ve hakları tanımlamak, taraflara özel güvenlik ve savunma konularını düzenlemek üzere imzalanan resmi bir anlaşma veya anlaşma şeklinde tanımlanabilecek ittifaklar kurma politikasıdır.¹²⁴ İttifakların kurulması, uluslararası ilişkilerde güç dengesi prensibini muhafaza etmek için büyük devletlerin kullandığı en önemli yollardan biri olarak kabul edilir.

İttifaklar kurmanın önemine rağmen, askeri ittifaklar kurmanın maliyetleri ile bu ittifaktan elde edilen faydalar, menfaatler ve gelirler arasındaki ilişkinin objektif bir değerlendirmesini yaparken, bunlarla sınırlı olabilecek bazı olumsuz yönleri de vardır.

¹²¹ Yaqub. s,36.

¹²² Yaqub. s,36-37.

¹²³ Ashton, Problem of Nasser , 103– 89; Gerges, Superpowers , 79– 128; Karabell, Architects of Intervention , 136 – 72; Ovendale, Transfer of Power , 178– 215. See also Manchester, "Tangled Web." Yaqub. s,25

¹²⁴ Halil. s,43 – 82.

Bu tür ittifaklar kurmanın maliyeti, ittifaktan elde edilecek fayda, menfaat ve gelirleri geçerse çoğunlukla bu ittifaka üye devletlerin ekonomilerini yıpratır. Bu durumda, zaruri ve kritik durumlar dışında ittifaka başvurmadan kaçınmak gerekebilir.¹²⁵ Sadece bu değil, aynı zamanda ittifakların uluslararası güvenlik ve istikrar üzerinde de bazı olumsuz etkileri vardır. Dolayısıyla bu ittifakları kuran devletlerin, -özellikle de bu devletlerden birinin gücünün ortadan kalkması ve diğer bazı devletlerin düşman devletlere karşı hızlı bir zafer elde edebileceği yönünde isteklere kapılması durumunda savaş tekrardan ateşlenebileceği için- bu eğilimden uzak durmaları gerekir.

Önceki görüşler, ortak güvenliği sağlamak için her türlü askeri ittifaka olan ihtiyacı yansıtır niteliktedir. Özellikle de askeri ittifaklara üye olan devletler için bir kayba yol açabilecek uluslararası karşıt ittifakların bu gücünü kullanmak niyetinde olan bazı devletlerin korktuğu gibi bu güvenlik, uluslararası ilişkilerde askeri güç kullanımını ihtimallerinden dolayı azalacaksa veya zayıflayacaksa, Bu tarz kolektif güvenlik sistemi, hangi kaynaklardan gelirse gelsin veya hangi uluslararası güçlerde faaliyet gösterirse göstereceği saldırganlığı caydırmaya dayanır. Dolayısıyla belirli kaynakları engellemekten, bazı partileri es geçip bazılarını kısıtlamaktan ziyade, bu cezai tedbirleri, uluslararası ilişkilerinde yasadışı güç kullanımına başvurmuş her devlete uygulamayı amaçlamaktadır.¹²⁶ Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkan ittifaklara pratik bir misal olarak NATO'nun kuruluşu, üye devletleri ve Soğuk Savaş döneminde ABD dış politikası üzerindeki rolü üzerinde durabiliriz.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD politikası ile ilgili en önemli soru şuydu: “ABD savaş sonrasında nasıl hareket edecek? Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaptığı gibi köşesine mi çekilecek yoksa öncekinden farklı, yeni bir yaklaşım mı benimseyecek?” ABD ilk olarak, savaşta en büyük galip olması ile beraber birçok sebepten dolayı tamamen farklı bir politika izlemiştir. Bu, uluslararası siyaset üzerinde daha fazla hakimiyet elde etmek için, aynı zamanda da gelişmekte olan devletlerin ve savaş neticesinde harap olmuş devletlerin politikaları üzerinde kontrol sahibi olmak için askeri ittifaklar kurma arayışına sebep olmuştur.¹²⁷

¹²⁵ Halil. s,34-82.

¹²⁶ Muhanna, M. N. uluslararası ilişkiler küreselleşme ve Amerikanlaştırma arasında, (alelatat eldavliyye batn alawlama ve alamraka). iskenderiye, 2006. s,227.

مهنا، محمد نصر. العلاقات الدولية بين العولمة والأمركة.

¹²⁷ Muhanna. s,219.

Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuruldu. NATO'nun kurulması hem Avrupa'nın hem de Amerika'nın arzusuydu. ABD'ye göre Sovyetler Birliği ile yüzleşmek ve onun Avrupa kıtasındaki askeri tehdidini kontrol altına almak için NATO'nun kurulması bir zaruretti.¹²⁸ Batı Avrupa devletlerine gelince, onlara göre bu antlaşma, güvenlik endişelerini gidermek için bulunmaz bir fırsat niteliğindedir. Antlaşma, kendilerinin güvenlik ve istikrarlarının garantisidir. Avrupa devletlerinin çoğu, savunma ve güvenlik sorumluluğunu bir Avrupa örgütünün üstlenmesi fikrine hazır değildi. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün kurulmasının, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Avrupa sahnesinde ortaya çıkan büyük tehditlere karşı bir cevap niteliğinde olduğu söylenebilir. Örgütün kurulması aynı zamanda Batı'nın kavram ve değerlerine tamamen aykırı bir küresel ideolojiyle donanmış, muazzam askeri kuvvetlere sahip bir süper güç haline gelen Sovyetler Birliği'ne dair, Batı'nın ve Amerika'nın taşıdığı düşüncelerle bağlantılıydı.¹²⁹ Örgütün kuruluşu, bütün üyelerin imzaladığı antlaşma hedeflerinin varlığına dayanan bir Amerikan önerisiydi. Hedefler ağırlıklı olarak savaştan kaçınma, sözleşmeyi imzalamış üyeler arasındaki anlaşmazlıkları barışçıl yolla çözmeye uğraşmak üzerine yoğunlaşmıştı.¹³⁰ Başlangıçta örgüt; ABD, İngiltere, Fransa, Kanada ve diğer bazı Avrupa devletlerini kapsıyordu. Daha sonra 1952'de örgüte Atlantik kıyılarından oldukça uzak olan Türkiye ve Yunanistan gibi başka devletler de katılmıştır.¹³¹

NATO'nun kurulmasının ana hedefi, Sovyet tehlikesine karşı Batı Avrupa devletlerinin güvenliğini sağlamaktır. Ancak bu paktın rolü, siyasi krizleri ve Amerika ile pakta üye olan Batı Avrupa devletleri arasındaki ekonomik antlaşmaları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu yıkım sonrasında Avrupa'nın karşı karşıya olduğu pek çok ekonomik ve sosyal sorun vardı. Amerika Avrupa'ya mali yardımlar sağlamış ve ardından da Avrupa'yı -özellikle Orta ve Doğu Avrupa olmak üzere- Sovyetler'e karşı Washington etkisini güçlendirecek Amerikan ürünleri için bir pazara dönüştürmeye çalışmıştır. Marshall Planı ekonomik kontrolün en önemli aracı olarak faaliyet görüyordu ve devletleri, ekonomik

¹²⁸ Awwad, Nesrin M. N. Batı Avrupa'ya yönelik ABD Dış Politikası: Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun Sürünmesi. (Aşsiyase Alhariciyye Alamerikiyye tecah Avrupa Algarbiyye: Derasa fi istimrariyet helf Alnato Ba'd alharb albarede.) Yüksek Lisans tetzi, Ber Zait uni, Filistin. 2006. s,34.

عواد، نسرین محمد نمر. السياسة الخارجية الأمريكية تجاه أوروبا الغربية: دراسة في استمرارية حلف الناتو بعد انتهاء الحرب الباردة.

¹²⁹ Awwad, s,67.

¹³⁰ Nicholas, S. The Birth of NATO. Boulder: Westview Press. 1983. s,50.

¹³¹ NATO official website <https://www.nato.int/> erişim tarihi: (22.05.2018)

sistemlerinde değişiklikler yapma, Amerikan denetimine tabi olma gibi şartlar altında bu plana katılmaya teşvik ediyordu.¹³²

ABD'nin Ortadoğu'ya ilk girişinin, diğer Batılı devletlerinkinden tamamen farklı olduğu görülebilir. Nitekim ABD'nin; İngiltere, Fransa ve diğer devletlerde olduğu gibi sömürgeci bir geçmişı de yoktur. Bununla beraber Amerikalı siyasetçilerin genel olarak ABD'nin Ortadoğu'daki rolünü azaltmak için uğraştıklarını, fakat Ortadoğu sorunlarının ABD'yi cezbedtiğini vurgulayan birçok çalışma vardır.¹³³

Ortadoğu'nun Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan ve gelişen zenginlikleri, Ortadoğu'yu o zamanki siyasi kutupların hepsi için istenen bir yer haline getirmiştir. ABD, dönemin başlarında bölgeyi kontrol altına almaya çalışmıştır. ABD, Amerikan dış politikasında benimsenen çevreleme politikasının sürdürülebilirlik adına her iki ülkeye de (Türkiye - İran) hemen maddi ve askeri yardım sağlamaya başlamıştır.¹³⁴ Sovyetler Birliği ile doğrudan sınırlara sahip bu iki devletin Amerikan yardımlarını kabul etmesiyle birlikte ABD, hak sahibiymiş gibi her iki devletin de iç ve dış işlerine müdahale etmiş, böylece dolaylı yoldan Ortadoğu'nun işlerine karışmaya başlamıştır.¹³⁵ ABD'nin Ortadoğu'daki ilk hedefinin, bölgedeki Sovyet etkisini engellemek olduğu söylenebilir. Nitekim ABD Ortadoğu'ya, bölgede gücü ve hakimiyeti olan ve Sovyetler Birliği ile doğrudan sınırlara sahip Türkiye ve İran yoluyla girmeye çalışmıştır. ABD, Batı Avrupa devletleri ve diğerleriyle kurduğu ittifaklardaki siyasetin aynısını burada da kullanmıştır. ABD Türkiye'yi, İran'ı, bölgedeki Arap devletlerini ve diğer devletleri kapsayan bir ittifak kurmaya çalıştı. Temel amacı ise Sovyetler'in bölgedeki genişlemesini engellemektir. ABD bir yandan da petrolün ortaya çıkışı ve kazandığı hayati önem itibarıyla Ortadoğu'yu kontrol altına almayı acil ihtiyaç olarak hissediyor, bir yandan da Ortadoğu'nun güç dengesinde ana faktör olarak sokmayı hedeflediği İsrail'in güvenliğini sağlamayı bir

¹³² Alhayalı, İsmail Nezar. Soğuk Savaşı Bittikten sonra NATO'nun Rolü (Davir Hilf Şamal Alatlası Ba'd İntihaa Alharb Albarida). İmarat Araştırma Merkezi, Abu Dabi. 2003. s,58.

الحیالی، اسماعیل نزار. دور حلف شمال الأطلسی بعد انتهاء الحرب الباردة.

¹³³ Çelebi, Alsayid A. Ortadoğu ve Uzak Doğu arasında Amerika. (Amerika Bayn Alşark Alqvsa ve Alşark Alaksa). Arapların Meseleleri dergisi. S.185. 2014. s,112- 120.

شلي، السيد أمين. أمريكا بين الشرق الأوسط والشرق الأقصى.

¹³⁴ Cleveland & Bunton. s,275

¹³⁵ Cleveland & Bunton. s,276

zaruret olarak görüyordu. İsrail’de siyasi ve stratejik çıkarları olsa da başlıca ekonomik çıkarları Arap Yarımadası’ndaki petrole bağlıydı.¹³⁶

ABD, Ortadoğu’yu kontrol alma girişimlerinde birçok engelle karşılaşmıştır. Bunlardan en önemlisi 1940’ların sonu ve 1950’lerin başında Arap topraklarında kurtuluş hareketlerinin artmasıydı. Ayrıca Arap bölgesinde, dış vesayete –özellikle de Batı yanlısı vesayete- karşı büyük bir öfke ve karşı çıkma durumu vardı. Mısır’da Hür Subaylar tarafından gerçekleştirilen 1952 darbesi, bir bütün olarak bölgedeki dış siyaset üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Öyle ki, Abdünnasır o zamanda ülkesinin silah ihtiyaçlarını ve mali desteğini büyük ölçüde Sovyetler Birliği’ne dayandıran bir siyaset duyurdu.¹³⁷

Bu noktaların öneminin yanı sıra ABD’nin Ortadoğu’yu kontrol altına almasının zor olmasında büyük etkiye sahip başka önemli bir faktör daha vardı: İsrail devletinin kurulması. ABD, başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupa devletleri gibi en başından beri İsrail devletinin kurulmasının destekçisiydi. İsrail tehdidi sadece siyasi değildi, aynı zamanda sürekli tekrarlayan Arap-İsrail düşmanlıkları sebebiyle doğrudan askeri tehlikeler de taşıyordu. Nitekim bu tehlikeler Batı’nın Ortadoğu petrolüne ulaşmasını engelleyebilir ve Sovyetler Birliği’ne bölgede siyasi ve askeri olarak ilerleme fırsatı verebilirdi.¹³⁸ Bütün bu sebepler, ABD’nin bölgeye, Avrupa’da olduğundan çok farklı bir şekilde girmesine neden olmuştur. Bu sebepler aynı zamanda, bölgedeki bütün devletler arasındaki mevcut ilişkinin dış ilişkilerde kendine özgü özelliği ve boyutları olduğunu göstermiştir.¹³⁹

ABD’nin Ortadoğu’ya girişinde karşılaştığı bütün sorunlara rağmen, bölgede en başından beri ABD’nin yanında yer alan bazı önemli devletler yer alıyordu. ABD de bölgenin geri kalanını kontrol altına alma konusunda bu devletlere güveniyordu. Suudi Arabistan Krallığı ile İran, ABD’nin siyasi ve iktisadi çıkarlarını koruma noktasında güvendiği, bölgedeki en önemli devletlerdi.¹⁴⁰

Bölge devletlerinin ABD’ye yönelik kaygıları hususunda zikrettiğimiz sebeplerden dolayı bölgede Sovyetler Birliği’ne doğru bir eğilim olduğu için ABD,

¹³⁶ Halliday, F. The middle east in international relations: power, politics and ideology. Cambridge University Press, UK. 2005. s,98

¹³⁷ Çelebi. s,112-120.

¹³⁸ Yağub. s,36

¹³⁹ Halliday. s,98

¹⁴⁰ Ataman, M & İnat, K. Değerler ve Çıkarlar: ABD’nin ortadoğu politikasını belirleyen temel unsurlar ve ilkeler. Ortadoğu Yıllığı 2006. Nobel Akademik Yayıncılık. 2007. s,401 – 431.

özellikle Ortadoğu'yu kontrol altına almak için birçok proje ortaya koymaya çalışmıştır. Truman Doktrini, bölgeye giriş için ilk denemeydi. Bu doktrin yoluyla, Türkiye ile Yunanistan'a yaklaşık 400 milyon dolarlık askeri ve mali yardım sağlanmıştı. ABD başkanı Harry Truman 1947 yılında projeyi kongreye sundu. Proje, Akdeniz bölgesinde bir etki alanı elde ederek Sovyetler'in sıcak denizlere ulaşmasını engellemek, bölgede komünizmin yayılmasına karşı durmak gibi bazı ilkeleri hedefliyordu.¹⁴¹ İngiltere ve ABD, yönetimini Mısır'a vermek üzere Ortadoğu savunma örgütünü kurmaya çalışsa da örgüt, özellikle Mısır'ın Sudan'ı kontrol altına alma konusundaki asgari taleplerini karşılayamamıştır. Dolayısıyla Mısır 1952 Temmuz ayında Ortadoğu'da çalışan İngiliz diplomatlar toplantısında görüşülen örgütü reddetmiştir. ABD de, örgütün hedeflerini ve içeriğini kaybedeceği gerekçesiyle Mısır'ın katılımı olmadan örgütün kurulmasına karşı çıkmıştır.¹⁴²

İngiliz-Mısır görüşmeleri çıkmaza girdiği zaman ABD, doğrudan Ortadoğu'yu kontrol altına alacağı ve onu Sovyet tehlikesinden koruyacağı bir yol düşünmüştür. Amerika Dışişleri Bakanı Dulles'in Ortadoğu ve Yakın Doğu'daki duruma daha yakından bakması gerekiyordu. ABD dışişleri bakanı olarak görevlendirildikten yaklaşık 4 ay sonra John Foster Dulles, 11-28 Mayıs 1953 arası dönemi yolculuk yaparak geçirmiştir. Bu sırada bu iki bölgede (Ortadoğu ve Yakın Doğu) yer alan birçok devleti dolaşmış, sonrasında da ziyaretindeki hadiselere ilişkin bir rapor hazırlamıştır.¹⁴³ Bu raporda geçen "Bugün Arap halkları ABD'nin yeni İsrail devletinin saldırgan bir şekilde genişlemesini destekleyeceğinden korkuyor. Komünizmden daha çok Siyonizm'den korkuyor ve ABD'nin Siyonist yayılmacılığına destek olacağından endişe duyuyorlar" ibaresi, en önemli ibarelerdendir denilebilir.¹⁴⁴ Raporda aynı zamanda, İsrail'in Ortadoğu toplumunun önemli bir parçası olarak kalması gerektiği ve ABD'nin bölgedeki gerilimi azaltmak için elinden geleni yapması gerektiği de dile getirilmiştir. Dulles'in Ortadoğu'ya yaptığı ziyaret neticesinde ortaya çıkan fikirlerden biri de şu olmuştur: "Komünist yürüyüşü durdurmak ve caydırmak, İsrail'in güvenliğini sağlamak gibi hususlar dahil olmak üzere, ABD'nin çıkarlarının savunulması amacıyla yapılan düzenlemelerin uygulanması için ABD'nin bölge

¹⁴¹ Alahram Gazetesi, 13 Mart 1947.

¹⁴² Almasry, B. CENTO: Yeni Arap – İsrail NATO projesi. (Monazzamet Aldefaa an Alşark Alavsat: Moktarah li_ikamet NATO Arabi İsraili.) Siyasal Bilimler ve Kanun dergisi. S.2, Mart 2017. s,15- 20.

المصري، بلال. منظمة الدفاع عن الشرق الأوسط: مقترح لإقامة ناتو عربي اسرائيلي.

¹⁴³ Almasry. s, 15- 20.

¹⁴⁴ Almasry. s, 15- 20.

devletlerinin çoğunluğunu kapsayan kolektif örgütler kurarak bölgeyi çevreleme politikası kapsamına almayı hızlandırması gerektiği açıkça görülmüştür.”¹⁴⁵

Amerika, Sovyet yayılmasının önünü alacak bir ittifak kurmaya çalışmıştır. 1955 yılında, özellikle Sovyetler Birliği'ne yönelik karşı bir savunma ittifakı kurulmuştur. Bu ittifaka Türkiye, İran, Irak ve Pakistan katılmıştır. Bu ittifak, Irak'ın başkenti merkez olarak alındığı için “Bağdat Paktı olarak anılıyordu.¹⁴⁶ İttifaka katılmaya istekli devletler, Amerika'dan önemli ölçüde askeri ve mali yardım almışlardır. Bağdat Paktı'nın, İngiliz nüfuzunu kullanarak, çevreleme politikasını Arap devletlerine kadar genişletme çabası olarak görülebilir. İttifaka Türkiye, İran, Pakistan, Irak ve İngiltere katılmış, 1954-1955 yıllarında bir dizi antlaşma imzalamışlardır.¹⁴⁷ Bu ittifak Sovyetler Birliği'ni ayağa kaldırmıştır. Bunun üzerine Sovyetler Birliği hükümeti ittifakı protesto edip onlara bozmaya çalışmış.

4 Nisan 1955'te İngiltere'nin ittifaka katılmasıyla Ortadoğu'da durum daha gergin bir hal almıştır.¹⁴⁸ Ortadoğu'da, Avrupa'da olduğu gibi Amerikan vesayeti konusunda bir ittifak söz konusu değildi. Özellikle İsrail ile doğrudan sınırlara sahip ülkeler olmak üzere Arap ülkelerinin çoğuna bu ittifaka katılmak üzere çağrılar yapılmış, Mısır'ın da bu ittifaka katılması için baskı yapılmaya başlamıştır.¹⁴⁹ Ancak Başkan Cemal Abdünnasır ittifaka katılmayı kati surette reddetmiştir. Sonrasında ittifak Sovyetler Birliği'ne karşı olmaktan çok Mısır'a karşı bir mahiyet kazanmıştır. Arap devletlerinin çoğu katılmadığı için ittifakın, kendisi için planlanmış rolü gerçekleştiremediği söylenebilir.

Irak 1959 yılında, Sovyetler'e karşı olan rejimin yıkılmasıyla ittifaktan çekildi. İttifakın merkezi Ankara'ya taşındı ve Central Treaty Organization (CENTO) olarak adlandırıldı. İttifak, İran rejimi 1979 yılında yıkılana kadar devamlılığını sürdürmüştür.¹⁵⁰

¹⁴⁵ El_Ali, Mahmut A. Küresel Güçler Arasındaki Soğuk Savaş: İkinci Dünya Savaşından Sonraki Süreç.(Elharb Elbaride bayin Alkuve Aluzma: Fetrat ma Ba'd Alharb Alalamiyye Alsaniye.) Janadria Yayın Evi, Amman, Ürdün. 2016. s,75.

العلي، محمود أنس. الحرب الباردة بين القوى العظمى: فترة ما بعد الحرب العالمية الثانية.

¹⁴⁶ El_Ali. s,76.

¹⁴⁷ Cleveland & Bunton. s,309

¹⁴⁸ El_Ali. s,76.

¹⁴⁹ El_Ali. s,77.

¹⁵⁰ Encyclopaedia Britannica, Britannica concise encyclopedia. Central Treaty Organization (CENTO). Chicago, IL: Britannica Digital Learning. 2017.

ABD başkanı Eisenhower yönetimi altındaki dönem, Ortadoğu'ya giriş için Eisenhower Doktrini 5 Ocak 1957'de ilan etti.¹⁵¹ ABD başkanı Eisenhower, Kongre'ye projeyi açıklamak için yaptığı bir konuşmada “Uzun zamandan beri Rusya yöneticileri Ortadoğu'yu hakimiyet altına alma peşinde koşuyorlar” demiş ve eklemiştir: “Rusya'nın Ortadoğu'yu hakimiyeti altına almak istemesi, bölgedeki ekonomik çıkarları sebebiyle değildir. Rusya, Süveyş Kanalı'nı büyük ölçüde kullanmıyor ve ona dayanmıyor. 1955 yılında kanaldaki Sovyet trafiği, toplam trafiğin yüzde birinin sadece dörtte üçü kadardı. Sovyetler, bu bölgedeki petrol kaynaklarına ihtiyaç duymamakta ve petrol için piyasaları yönetebilmektedir. Hatta Sovyetler Birliği, petrol ürünleri ihracatında büyük bir paya sahiptir. Rusya'nın Ortadoğu'ya olan ilgisinin nedeni sadece haksız bir egemenlik kurma isteğidir.”¹⁵²

Eisenhower Doktrini iki ana husus içeriyordu. Birincisi askeri husustur. Bunu Dışişleri Bakanı Dulles 17 Ocak 1957'de kongrede Dışişleri Komite üyelerine yaptığı konuşmasında şu sözlerle açıklamıştır: “ABD, Arap devletleri ile İsrail arasında bir silahlanma yarışını tetiklemeden Ortadoğu ülkelerinin kendi güvenlik güçlerini kurmalarına yardım edebilir.”¹⁵³ Çünkü ABD yanlısı, en iyi teçhizat ile donanmış bu tür sınırlı yerel kuvvetler, özellikle sabotaj eylemlerine karşı savunmada temel bir unsurdur. Ekonomik husus ise, ABD'nin Ortadoğu devletlerine mali yardım sağlamasıdır. ABD Dışişleri Bakanı Dulles, 15 Ocak 1957'de kongrede Dışişleri Komitesi'ne yaptığı konuşmada ABD'nin bölgedeki hedeflerini şu sözleriyle özetlemiştir: “ABD, Ortadoğu kaybını önlemek için Amerikan askeri ve ekonomik yardımının zaruri olduğuna inanıyor.”¹⁵⁴ Sovyet atılımı esasen İsrail'e komşu olup Amerika'ya daha düşman olan Mısır ve Suriye'deydi. Bu ülkelerin Amerikan yardımını ve himayesini kabul etmeleri mantıksız duruyordu. O dönemde ABD ve ABD yanlısı ülkeler açısından bölgedeki asıl tehlikenin uluslararası Komünizmden dolayı değil, milliyetçilikten olduğu söylenebilirdi.¹⁵⁵ Suudi Arabistan Kralının dönemin Mısır başkanına teklifi kabul etmesi için yaptığı arabuluculuğa rağmen, bölgedeki ülkelerin çoğunun reddetmesi üzerine askıya alındı. Bu sebepler, Eisenhower Doktrini'nin başarısız olmasına ve hedeflediklerinin gerçekleşmemesine

¹⁵¹ Alahram Gazetesi. 6, Ocak 1957.

¹⁵² Divine, Robert A. Eisenhower and the Cold War, Oxford University Press. 1981. s,91.

¹⁵³ Heykel, Muhammed H. Süveyş Dosyaları. (Malafat Alsüveys.) Alahram yayın Evi, Mısır, 1986. s,350.

هيكل، محمد حسنين. ملفات السويس

¹⁵⁴ Almasry. s,15- 20.

¹⁵⁵ Heykel. 1986. s,355.

yol açtı. ABD'nin Ortadoğu'yu hakimiyeti altına alma çabaları Soğuk Savaş döneminin ilk yarısı boyunca bu şekilde devam etti.

1.2 SSCB Dış Politikası:

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birisi de, dünyanın, sistemik bir düzeyde, iki uluslararası ekonomik modele bölünmesidir. Bunlar, hemen hemen tüm dünyaya egemen olmuş, Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında onu ekonomik olarak birleştirmiş olan kapitalist sistem ile İkinci Dünya Savaşı'nın, coğrafi özelliklerinin netleşmesine katkıda bulunduğu sosyalist sistemdir.¹⁵⁶

İkinci Dünya Savaşı'nda, Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanya'sının hezimetine uğramasında oynadığı rol, savaş sonrası Sovyetler Birliği siyaseti üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Sovyetler Birliği, savaş sonrası dönemde, Almanya'nın hezimetinde oynadığı rolden dolayı kendisiyle gurur duyuyordu. Bu önemli rol aynı zamanda, Sovyetler Birliği içinde hoşgörü akidesinin yüceltilmesine katkı sağlamıştır. Bu da, Sovyetler Birliği'nin devamlılığına yardımcı olmuş ve komünizm rejimin sürekliliği mitini ortaya koymuştur.¹⁵⁷

Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıksa da, milyonlarca kişilik zayıf yaşamıştır. Dolayısıyla, Sovyetler Birliği savaştan harap olmuş bir şekilde çıkmıştır denilebilir. Yirminci yüzyılın son dönemlerinde hazırlanan bazı raporlara göre, Sovyetler Birliği'nin savaş dolayısıyla zayıfı 20 ila 27 milyon arasında değişmekteydi. "Sovyetler Birliği'nin on beş cumhuriyetinden altısı ya tamamen ya da kısmen işgal edilmişti. Almanlar tarafından tarım arazileri ve mahsuller tamamen yok edildiği gibi hayvanlar da telef olmuştu. Fabrikalar ve madenler hasar görmüş, ulaşım ağları kapatılmış, tabiri caizse ülke felç olmuştu."¹⁵⁸ Sovyetler Birliği'nin savaştaki kayıpları, ABD'ninkinden oldukça farklıydı. Sovyetler Birliği, en önemli savaş sahalarından biriydi ve ABD'den farklı olarak savaş, Sovyetler'in vatandaşlarıyla beraber yaşamın tüm alanlarını etkiledi. Sovyet ordusu, oldukça dayanıklı bir savaş gücü olarak ortaya çıkmıştı. Fakat uzun menzilli stratejik hava kuvvetlerine sahip

¹⁵⁶ Abdullah, İnas S. Soğuk Savaş: Amerikan Sovyet ilişkilerine Tarihsel Çalışma. (Elharb Elbarida: Derasa Tarihiyye lil'Ilakat al Amerikiyye Alsubyitiyye.) Aşurbanibal, İrak. 2015. s,65.

عبد الله، إيناس سعدي. الحرب الباردة دراسة تاريخية للعلاقات الأمريكية السوفيتية.

¹⁵⁷ Painter, D. The cold war: an international history. London: Routledge. 1999. s,9

¹⁵⁸ Painter. s,5

değildi ve hava savunmasından yoksundu. Sovyet askeri güçlerinin savaştan sonra hızlı bir şekilde çekildiğini görülyordu. Ayrıca Rus ordusunda atom silahı da bulunmuyordu.¹⁵⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra yaklaşık 50 yıl kadar Sovyetler Birliğı, küresel siyasetin şeklini ve modelini belirlemede kritik bir rol oynamıştır. Savaştan önce Sovyetler Birliğı yalnızca Avrupa siyasetinin önemli bir temsilcisi konumundaydı ve çoğı zaman büyük güçler tarafından dikkate alınmaz veya görmezden gelinirdi. Savaştan sonra ise Sovyetler, uğradığı tüm kayıplarla beraber, Doğı Avrupa'da güçlü bir askeri ve siyasi bloğa liderlik etmeye başlamıştır. Aynı zamanda çok önemli bir nükleer güç olarak ortaya çıkmış, 1960'lı ve 70'li yılların küresel siyasetindeki bütün önemli gelişmelere, sorunlara ve krizlere dahil olmuştur. Sovyetler Birliğı üstelik kendisini küresel sosyalist bir sistemin tesisine resmi olarak adanmış¹⁶⁰ ve kapitalist sistemle savaşan komünist bir devlet olarak varlığını devam ettirmiştir. Bununla birlikte Sovyetler Birliğı'ne göre Soğuk Savaş dönemindeki periyodik çatışma krizleri, Sovyet istikrarını tehdit eden Batı ittifakının düşmanca saldırılarıydı.¹⁶¹

1950'li yılların başında Sovyet dış politikasında büyük değişiklikler yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında komünizmin lideri olan Stalin'in ölmesi ve Soğuk Savaş'ın başlamasıyla beraber, Sovyetler Birliğı'nin kapitalizme ve Rusya da dahil olmak üzere tüm ülkelerde faaliyet gösteren komünist partilere yönelik politikalarının çoğı değişime uğramıştır. Partiler, Stalin döneminde birer Sovyet diplomasi aracı haline gelmişti. Rusya'da Komünist parti yönetimi elinde tutmasına rağmen, diğer ülkelerdeki partiler Sovyet dış politikasında sadece küçük bir role sahipti.¹⁶²

Stalin, Sovyetler Birliğı içinde ve dışında sert diktatörlük politikaları izlemişti. Dolayısıyla ölümü, Sovyet dış politikası için genel anlamda önemli bir dönüm noktası olarak nitelendirilebilirdi. Demokratik halk cumhuriyetlerine daha fazla bağımsızlık kazandırılacağı, Stalin mağdurlarının rehabilite edileceğı, Stalin'in milli sapma ile suçladığı komünistlerin serbest bırakılacağı ve Stalin'e sadık yöneticilerin yönetim

¹⁵⁹ Painter. s,5

¹⁶⁰ Roberts, G. The soviet union in world politics: coexistence, revolution and cold war, 1945- 1991. Routledge, London. 2005. s,1

¹⁶¹ Roberts. s,4

¹⁶² Abdullah. s,109.

makamlarından uzaklaştırıldığı; Stalinizm olarak bilinen bir dizi icraat kabul edildi.¹⁶³ Stalin'in ölümünden sonra Sovyet politikası, özel olarak komünist ülkelere karşı, genel olarak dünyaya karşı çok daha fazla müsamahalı bir hal aldı. Öyle ki, Kruşçev döneminde Rusya ve kapitalist ülkeler arasında birtakım yakınlaşmalar yaşanmıştır. Tabii, iş birliği, geçici olmaktan kurtulamamış, her şeyden önce uluslararası komünizmin egemenliği üzerindeki çalışmaları engelleyemeyen, geçici bir ateşkes olmaktan öteye gidememiştir. Fakat en azından Stalin yönetimi zamanında ateşkes hakkında konuşmak söz konusu bile olmamıştı.¹⁶⁴

Halklar arasında barışçıl bir şekilde yaşama konuşması haline geldi. Bunun, Kruşçev dönemindeki Rus dış politikasının en önemli özelliklerinden biri olduğu söylenebilir. Özellikle 1960'lı ve 70'li yıllarda iki blokun da ekonomik ve siyasi istekleriyle beraber dünyayı mahvedecek bir nükleer savaştan korumak için, bir arada barışçıl bir şekilde yaşamaya yönelmesi gerekiyordu.¹⁶⁵ Sovyet yöneticileri de barışçıl yaşam ve yardımlaşma ortamının, devrimci ortamın yayılması, teşviki ve sömürgecilikten kurtuluş hareketlerinin yanında yer alınması için çok daha iyi olduğunu düşünüyordu.¹⁶⁶ Barışçıl işbirliğinin sonuçları doğrudan ortaya çıkmıştır, hatta ABD ve sözde çevreleme politikası, pek çok ülkede sömürgeciliğe son vermeye ve Sovyet hakimiyeti endişesiyle Batı'nın ve kapitalizmin yeni hükümetlerinin desteğini almaya çalışmıştır.¹⁶⁷ Tabii ki, Soğuk Savaş dönemindeki Sovyet hareketlerinin hepsini, barışçıl yaşamanın beyan ve standartlarına uygun görmek mümkün değildi. Sovyet devleti o dönemdeki dünya kutuplarından biriydi ve hiç kuşkusuz, politikasını yaymak, güvenliğini ve istikrarını korumak için yaygın yöntemleri vardı.¹⁶⁸

Sovyetler Birliği, ittifaklar kurarak, ittifaklara katılan devletleri, kendi politikalarının uygulanmasında kullanarak adil bir pay elde etmişti. Ayrıca, ikili ve kolektif ittifaklar da dahil olmak üzere, her düzeyde uluslararası ittifak kurmaya çalışıyordu. Bütün bu ittifaklar, dış siyasette ve dünya siyasetine hakim olma

¹⁶³ Abdullah. s,11.

¹⁶⁴ Kurban, Vefa. 1950-1960 Yıllarında Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi. C.14, S.28, Bahar/2014. s,253-283.

¹⁶⁵ Roberts. s,5

¹⁶⁶ Abu Cevad, Nidal A. The Algerian democratic experiment and the Soviet position, 1988-1992. Journal Babylon Center for Humanities Studies. C.8, S.4, 2018. s,99-120.

¹⁶⁷ Painter. s,24

¹⁶⁸ Abu Cevad. s,99-120.

çabasında bir role sahipti.¹⁶⁹ İkili ittifaklar: Bu antlaşmalar, Stalin döneminde ön plana çıkmıştı. Sovyetler Birliği, kendi nüfuzunu Doğu Avrupa devletlerine dayatırken asıl amacı Almanya'dan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı engel teşkil edecek, Moskova'ya sadık komünist rejimler kurmak olan siyasi nitelikte antlaşmalar yapmıştı. Rusya ile ittifak ve işbirliği antlaşmaları imzalayan en önemli ülkeler Yugoslavya, Polonya ve Çekoslovakya olmuştu. Aynı zamanda, bu üç ülke arasında da anlaşmalar imzalanmıştı. Sovyetler Birliği, 1950 yılında Çin ile de “Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması” olarak bilinen ikili bir ittifak imzaladı.¹⁷⁰ İttifaklar, özellikle askeri ve iktisadi açıdan güçlü ittifaklar olmuş, aynı zamanda ülkelerin iç işlerine karışma, ekonomik ve askeri alanlarda hakimiyeti ele geçirme gibi konularda Sovyetler Birliği'nin önünü açmıştır. Ayrıca bu ittifakların, karşı tarafla herhangi bir anlaşmayı engelleyen kurallar içermesi itibariyle, Sovyetler Birliği, bu ittifaklara katılan devletlerin sadakatini de garanti altına almış oldu.¹⁷¹ Kolektif ittifaklar: Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Soğuk Savaş sırasında ABD'nin izlediği en önemli politikalarından biri de kolektif ittifaklar politikasıydı. Sovyetler Birliği'nin de ABD'nin bu hamlelerine paralel olarak bazı antlaşmalar yapması ve ittifaklar kurması gerekiyordu. Özellikle de, Sovyet sınırında ABD'ye muhalif dost ülkeler bulunuyorken, muhtemel bir saldırıya karşı dostlar ile birlikte silahlanmak gerekiyordu. Bu amaçla ekonomik ve askeri düzeyde kolektif ittifaklar kurulmuştur.

Sovyetler Birliği Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON) 1940'ların sonlarında “ABD tarafından Avrupa devletlerine sunulan” Marshall Ekonomik Yardım Projesine bir cevap niteliğindedir.¹⁷² Konsey Sovyetler Birliği'nin yanı sıra, beş Batı Avrupa ülkesini de kapsıyordu ve taraflar arasında karşılıklı yardımlaşma, dış ticareti koordine etme, tecrübe ve yetkinliklerin alışverişini sağlama gibi yollarla istenen ekonomik gelişmeyi sağlamayı hedefliyordu. Aynı zamanda, Sovyetler Birliği'nden katılımcı ülkelere gerekli mali yardımın sağlanması da

¹⁶⁹ Abdullah. s,40.

¹⁷⁰ Derviş, Fevzi. Uzak Doğu: Çin ve Japonya 1853 – 1972. (Alşark Alaksa: Alsin ve Alyapan 1853 – 1972). Gubaşi Matbaa, Kahire, Mısır. 1997. s,183.

درويش، فوزي. الشرق الأقصى: الصين واليابان، ١٨٥٣ – ١٩٧٢.

¹⁷¹ Abdullah. s,121.

¹⁷² Crockatt, R. The Fifty Years War: the united states and the soviet union in world politics, 1941-1991. London: Routledge. 1994.s,80

amaçlanıyordu.¹⁷³ Ayrıca antlaşma sayesinde, taraflar arasında çeşitli üretim alanlarında teknik ve bilimsel bilgi alışverişi de sağlanıyordu.

Anlaşmalar ve ittifaklar, sadece iktisadi düzeyde değildi. Sovyetler Birliği, iktisadi düzeyin yanında askeri ve savunma düzeyinde de antlaşmalar imzalamaya yönelmişti. Bunların en önemlisi, Varşova Paktı'dır. "Varşova Paktı, NATO ve Alman silahlandırmasına bir karşılık olarak kurulmuştu. Aynı zamanda, Doğu ve Orta Avrupa'daki komünist Sovyet otoritesi için bir destek aracı niteliğindedi. Komünizmi desteklemek için, antlaşmaya katılan ülkelerin ordularından meşru olarak yararlanılabileceğine dair maddeler içeriyordu. Varşova Paktı, Soğuk Savaş sırasında bölgedeki komünizm üzerindeki Sovyet egemenliği için resmi bir ittifak kurulmasını sağlamıştı."¹⁷⁴ Bu ittifakta Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, yakın zamanda çekilen ve nihayet Doğu Almanya'ya katılan Yugoslavya olmak üzere yedi Avrupa ülkesi yer alıyordu.¹⁷⁵ İttifak, Haziran 1955'te ilan edilmişti. Paktın ilkeleri, bir arada barış içinde yaşamaya davet eden birçok nokta içeriyordu. Mesela pakt, ittifakın politikaları, sosyal ve siyasi sistemleri dikkate alınmaksızın her devlete açık olduğunu belirtiyor, küresel barışı tesis etmeye ve BM'in hedeflerini gerçekleştirmeye değiniyordu. İttifak içerisinde ortak bir silahlı kuvvetler komutanlığı da kurulmuştu.¹⁷⁶ Pakt biri danışmanlık/istişare politikası ve diğeri askeri politika olmak üzere iki ana kuruldun oluşuyordu. Varşova Paktı, Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku'nun en önemli iki başarısına imza attı. Birincisi, iki taraf arasında patlak veren siyasi çatışmalarda NATO'ya karşı caydırıcı bir güç olarak aktif bir rol oynadı; ikincisi, Sovyetler Birliği, zaman zaman sosyalist kampta zuhur etmeye çalışan isyancı hareketleri kontrol etmede paktı bir araç olarak kullanmayı başardı.¹⁷⁷ Bu aynı zamanda, Avrupa'nın iki bloka bölünmesi anlamına gelen en önemli Soğuk Savaş adımlarıydı. NATO ve Varşova Paktı taraflarından her ikisi de

¹⁷³ Meklid, İsmail S. Siyasi Uluslararası İlişkiler. (Alilakat Alsiyasiyye Aldavliyye.) Akademik Kütüphane, Kahire, Mısır. 2011. s,709

مقلد، اسماعيل صبري. العلاقات السياسية الدولية.

¹⁷⁴ Saull, R. Cold war and after: capitalism, revolution and superpower politics. London, Pluto Press. 2007. s,86

¹⁷⁵ Muhittin, Jihad M. İttifaklar Siyaseti: İkinci Dünya Savaşından Sonra. (Siyaset Alahlaf: Ba'd Alharb Alalamiyye Alsaniye.) Fen bilimler dergisi, Basra, Irak. S. 9. 1974. s,223-247.

محيي الدين، جهاد مجيد. سياسة الأحلاف: بعد الحرب العالمية الثانية.

¹⁷⁶ Butros, Butros G. İttifaklar ve Uluslararası Siyaset. (Eltekatulat ve Alsiyasa Aldavliyye.) Mısır Bilimler dergisi. S. 15, Haziran 1964. Kahire, Mısır. s,124.

بطرس، بطرس غالي. التكتلات والسياسة الدولية.

¹⁷⁷ Şükri, Muhamed A. Uluslararası Siyasette İttifaklar. (Alahlaf ve Altakatülât fi Alsiyase Alalemiyye.) Sosyal Bilimler Dergisi, C.7, S.1. Kuveyit, 1979. s,141-150.

شكري، محمد عزيز. الأحلاف والتكتلات في السياسة العالمية.

Avrupa'nın fiilen bölünmesini kabul etmiş, durumu değiştirmek için hiçbir şey yapmamışlardır. Nitekim bu, o zamanın dünya yasalarına tamamen aykırı idi.¹⁷⁸

Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki hareketleri, Batı Avrupa'daki Amerikan politikalarına karşı tepki olarak tanımlanabilir. Koalisyon ve ittifakların, ABD uygulamalarına tepki olarak doğduğunu görülmektedir. Varşova örgütü, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki politik üslup farklılıklarının, Batı demokrasisinin resmi belge ve kurumlar aracılığıyla muvafakat ve onaya odaklanmasının bir sonucu olduğu gerçeği ortaya koyularak açıklanabilir. Bunun aksine, Sovyetler Birliği'nin komünist partiler ve siyasi-askeri işgal yoluyla kendi bloku içindeki kontrole zaten sahip olduğu söylenebilir. Buradan hareketle, egemenliğin resmileştirilmesi, Sovyet blokunda olduğu gibi, Doğu Avrupa'daki kontrolünü Batı'ya doğru meşrulaştırmayı amaçlıyordu.¹⁷⁹ Aynı şekilde, Almanya'nın insan gücüyle beraber ABD'nin iktisadi ve askeri silahlanma gücünün, Sovyetler Birliği'nin kabusu olduğu ve tek çaresinin kendisini takip eden tehlikeye eşdeğer iktisadi-askeri koalisyonlar ve ittifaklar kurmak olduğu söylenebilirdi.¹⁸⁰ Sovyetler Birliği Varşova Paktı'nı kurarak savunma amacını gerçekleştirmiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yarısında ABD'nin stratejik nükleer üstünlüğüne rağmen Sovyetler Birliği, ABD'nin dönemin sonuna kadar ulaşamadığı yüksek düzeyde insani savaş gücü elde etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin, ABD'nin Avrupa'da olduğu gibi Ortadoğu'da da kontrolü ele geçirmesi yönünde korkuları artıyordu. Sovyetler Birliği'nin bölgedeki çıkarlarının ABD'nin çıkarlarından çok farklı olduğunu kabul edilebilir. İsrail'in güvenliği veya Körfez petrolü Sovyetler Birliği'nin pek umurunda söylenebilir. Nitekim Soğuk Savaş'ın ortasında Sovyetler Birliği'nin petrol üretimi günlük 12 milyon varildi.¹⁸¹ Her ne kadar Batı ordusuna güvenmeyi tercih eden bölgedeki komşularını kaybetmiş olsa da Ortadoğu'nun coğrafi konumu, Sovyetler Birliği için dünya hakimiyetini ele geçirmek için önemli bir noktaydı. Aynı şekilde komünizm de bölgenin özgürlük arayan ve sömürgeyi reddeden devletlerinde verimli bir zemin bulmuştu.

Sovyetler Birliği, Irak ve Mısır gibi bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelere malzeme ve lojistik desteği sundu. Öyle ki, Soğuk Savaş'ın başlarında pek çok

¹⁷⁸ Saull. s,83

¹⁷⁹ Crockatt. s,80

¹⁸⁰ Painter. s,33

¹⁸¹ Halliday. s,98

Amerikalı siyasetçi, komünizmin Ortadoğu'da yayılmasından ciddi endişe duyuyordu.¹⁸² Aslında birçok Arap devrimci, milliyetçiliği ve komünizmi karıştırıyor ve birbirinden ayırt edemiyordu. Belki de Amerikalıları endişelendiren buydu. Sovyetler Birliği'nin, bölgedeki pek çok merkezi hükümetle de güçlü ilişkileri vardı. 1951'de Musaddık, Sovyetler Birliği'nin desteğiyle İran başbakanı oldu ve başbakanlığı, 1953'te Şah'ın komutasıyla ve ABD desteğiyle devrilmesine kadar sürdü.¹⁸³ Sovyetler Birliği önce Mısır ve Irak, daha sonra Suriye, Libya ve Güney Yemen gibi ulusal Arap rejimleri ile stratejik ittifaklar kurdu. 1955-1974 yılları arası dönemde Moskova ile ittifak içinde olan Arap milliyetçiliği, Arap bölgesi üzerindeki Batı egemenliği için bir sorun teşkil eder olmuştı. Hatta Arap milliyetçiliği Cezayir ve Yemen'de olduğu gibi bazı vekalet savaşlarını da destekliyordu. Sovyetler Birliği aynı zamanda Mısır-Çekoslovak silah anlaşması üzerinden Arap-İsrail savaşına dolaylı yoldan destek vermiş ve bu durum, daha sonra zikredileceği üzere, Abdunnasır'ın Arap milliyetçiliği hayalini gerçekleştirmesine yardımcı olmuştur.

¹⁸² Khalidi. s,3

¹⁸³ Halliday. s,100

2. Mısır ve Suudi Arabistan Dış Politikası

2.1 Mısır'ın İzlediği Dış Politika:

“Konuşmaya devam etmeden önce evvela bir şey üzerinde anlaşmamız gerekiyor: bizim için konum tanımı... Birisi çıkıp da bana bizim için konum, yaşadığımız başkenttir derse onunla ihtilafa düşerim. Başka biri de konum yaşadığımız ülkenin siyasi hudutlarıdır derse onunla da ihtilafa düşerim. Eğer mesele ülkemizin siyasi hudutları veya başkentimizin hudutlarıyla sınırlı olsaydı, işimiz daha kolay olurdu. Kendi üzerimize bütün kapıları kapatır Fildişi Kule’de/hayal aleminde yaşadık. Dünyadan, bizim bir payımız veya kazancımız olmadığı halde kapılarımızı kırıp bizi etkileyen sorunlarından, savaşlarından ve krizlerinden uzaklaşabildiğimiz kadar uzaklaşmaya çalışırdık.”¹⁸⁴

Abdünnasır Devrim Felsefesi

Bu, Abdünnasır'ın dış siyasetteki yönelimlerini kesin olarak şekillendiren dış dünyaya olan bakışıydı. Kuru topraklarda yol alan yeşil bir bariyer olarak tanımlanabilen Nil, yüzyıllar boyunca komşularından, hatta kendisi ile aynı dili ve İslam dinini paylaşan toplumlardan bile farklı olarak homojen bir toplum oluşturmuştur.¹⁸⁵

Abdünnasır dönemi Mısır'ın dış politikasına baktığımızda, temel olarak Arap milliyetçiliğine odaklandığını görüyoruz.¹⁸⁶ 1952 ve 1967 yılları arasındaki dönemde Cemal Abdünnasır, Arap dünyasının yaşamayı temenni ettiği parlak bir Arap geleceği arayışında, sömürgeci geçmişinden arınmış bir toplum inşa etmesine yardımcı olacak siyasal gündemler, cesaret ve bağımsızlığın hakiki somut örneği idi. Nasırı model, diğer bazı Arap devletlerinde de kullanılmış, öyle ki Nasırı düşünce o dönemde siyasi bir terim olarak tanımlanmıştır.¹⁸⁷ Aynı şekilde iç reformlar ve politikalar sayesinde o dönemde hür ve gelişmekte olan ülke sakinleri arasında ününün yayılmasında rol oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle İsrail olarak bilinen ülke, Arap bölgesinin kalbine dikildi. O dönemde Filistin davası ve İsrail işgaline karşı muamele, ulusal güvenlik ve Arapların şeref meselesiydi. Hatta Filistin'i özgürleştirme meselesi

¹⁸⁴ Abdünnasır. s,21.

¹⁸⁵ Brown, L. C., & Brown, C. L. (Eds.). Diplomacy in the middle east: the international relations of regional and outside powers. London: I. B. Tauris & Company. 2003.s,97

¹⁸⁶ Brown & Brown. s,97

¹⁸⁷ Cleveland & Bunton. s,301

bütün Arap liderlerinin ilk önceliğiydi.¹⁸⁸ Mısır'a gelince, bu konu onun için daha önemli ve hassas bir konu olmuştur. Abdünnasır, 1948 savaşında Siyonist çetelerle savaşmış, Arap milliyetçiliğinin ve birliğinin sloganını yükseltmiştir. Aynı zamanda Abdünnasır en büyük Arap devletinin lideriydi ve Mısır'ın İsrail ile sınırı vardı. Nihayetinde bu konu bir sempati meselesi değil, ulusal güvenlik meselesiydi.¹⁸⁹

Abdünnasır Arap dünyasındaki en hassas ve en tehlikeli zamanlarda Mısır yönetiminin başına geçmişti. Ayrıca İsrail devletinin ilanının üzerinden sadece 6 yıl geçmişti. Keza Mısır'ın İngiliz işgalinden ve hala Mehmed Ali Paşa'nın oğullarının elinde olan mülkiyetten yakın bir zamanda kurtulmuş olduğu görülmektedir. O dönemde Mısır dış politikası radikal bir yapı taşıyordu. Arap ve Mısır ordularının 1948 senesindeki Filistin Savaşı'nda yenilmesini Mısır dış siyaseti gündemindeki ilk endişe haline getirmişti.¹⁹⁰

Abdünnasır Batı emperyalizmine açıkça karşı bir politika benimsemiştir. İngiltere sömürgesi sonucunda Mısır'a uygulanan borçlar ve o dönemde Mısır ulusal güvenliğinin ana düşmanı olan İsrail devletinin kurulmasını savunan devletler, Nasır'ın bu şekilde bir yol izlemesine yardımcı olmuştur. İsrail'in Mısır sınırındaki tehdidi Mısır ordusunu, muhtemel bir düşmanlık veya bir saldırıya karşı koymak için kat'i zaruretle gelişmeye ittiği gibi; Batılı devletlerin İsrail'e olan desteği, Mısır'ın dış siyasetinde onlara karşı daha ihtiyatlı ve düşmanca yaklaşmasına sebep olmuştur.¹⁹¹ Abdünnasır siyasi ve askeri yönden güçlü bir müttefik aramak zorundaydı. Askeri yönden dayanabileceği bir müttefikten önce siyasi yönden dayanabileceği bir müttefik bulmalıydı. Abdünnasır'ın Ortadoğu'ya liderlik etme hayali, dünyanın iki kutuplu bir sisteme, ABD ve Sovyetler Birliği'ne dayandığı bir dönemde siyasi bir destek gerektiriyordu.

1955 senesi Eylül ayında Mısır ile Çekoslovakya arasında Mısır pamuğu karşılığında 200 milyar dolar değerinde gelişmiş Sovyet askeri teçhizatı almak için bir anlaşma imzalandı. Sözde silah anlaşması aslında tamamen Mısır-Sovyet anlaşmasıydı. Bu anlaşmanın Soğuk Savaş siyasetinde birçok boyutu ve kısa vadeli

¹⁸⁸ Mustafa al-Faki, 'Egypt Is Poised to Resume Role In Regional and World Affairs', Al-Monitor, 20.03.2018.

¹⁸⁹ Cleveland & Bunton. s,305.

¹⁹⁰ Mustafa al-Faki. Al-Monitor.

¹⁹¹ Khawaja Noor-ul-Ain, Egypt's Foreign Policy Analysis: From Nasser to Morsi, Pakistan horizon. C.1/2, S.66, 2013. s,43-63.

sonuçları vardı. Öyle ki Sovyetler Birliği, Bağdat Paktı'na kendisini dahil etmeye çalışan ABD ile yüzleşebilmişti.¹⁹² Öte yandan Nasır, Anglo-Amerikan vesayetinden kurtulan ilk Arap lideriydi. 1948 trajedisinden kurtulmak için Arap halklarının gelişmiş silahlarla silahlanma umudu ile yapılmış silah anlaşmasında olduğu gibi Batı'nın ve Amerika vesayetinin karşısında durması itibariyle de Nasır'ın ünü günden güne arttı. ABD ve İngiltere, Mısır ve Sovyet tarafı için başka bir başarı olarak gördükleri Mısır-Sovyet silah anlaşmasından rahatsızlık duyuyordu.¹⁹³

Diğer taraftan Batı Bloku'nda daha önce görülmemiş bir anlaşmazlık bulunuyordu. ABD Ortadoğu'yu vurmuş yeni Problem olan İsrail'in müttefikiydi. Aynı zamanda İngiltere 1882 senesinde sömürge altına aldığı Mısır'dan çıkmaya hiç de razı değildi. Mısır, Batı için askeri ve stratejik bir eksendi ve Mısır'ın kaybı, Büyük Britanya için Ortadoğu'da gerçek bir kayıp anlamına geliyordu. Esas amacı, bilhassa petrolün keşfinden sonra Avrupa için öneminin arttığı Ortadoğu'da Sovyet yayılmasını sınırlamak olan İngiltere, Mısır'la askeri ittifak kurmaya çalıştı.¹⁹⁴ Mısır'ın İngiltere ile yapılacak herhangi bir siyasi veya askeri işbirliğini reddetmesi ve İngiliz sömürgeciye silahlı örgütlerden gelen tehditlerin artmasıyla beraber 1954 senesi Ekim ayında tahliye anlaşması imzalandı. Ancak Nasır ile İngiltere arasındaki çatışma bu anlaşmanın imzalanmasıyla da durulmadı. Bunun üzerine Cemal Abdünnasır, İngiliz sömürgesinin ve himayesinin kalıntılarından kurtulmak için bazı ıslahatlara başladı. Bununla beraber Nasır, 1952 Temmuz devrimi hedeflerini gerçekleştirmek için de çalışmak zorundaydı. Bunun üzerine -bilhassa ekonomik yeterliliği sağlamak için- ulusal projeler kurmaya başladı.¹⁹⁵

Nasır, tarımsal üretimi geliştirmek ve büyük miktarda elektrik üretmek için Yüksek Barajı (Asvan Barajı) inşa etmeye yöneldi. ABD'den mali destek talebinde bulunuldu. Bunun üzerine proje için 200 milyon Amerikan doları tutarında finanse edileceği vaadinde bulunuldu. Fakat Nasır buna Süveyş Kanalı'nın 6 gün içinde millileştirilmesi ile karşılık verdi.¹⁹⁶ Ayrıca Süveyş Kanalı gelirlerinin -bilhassa Asvan'daki Yüksek Baraj olmak üzere- ulusal projelerin inşasına gideceğini ilan etti.

¹⁹² Cleveland & Bunton. s,310

¹⁹³ kemiksiz, neşe. Filistin Sorunu. Akademik Ortadoğu. C.11, S.1, 2016. s,133-179.

¹⁹⁴ Tignor, R. L. Egypt: Nasser: Foreign policy: Suez Canal crisis to six day war, 1952-1970. In K. Shillington (Ed.), Encyclopedia of African history. London, UK: Routledge. 2004.

¹⁹⁵ Tignor.

¹⁹⁶ R. Polk, W. (Ed.) The middle east in the twentieth century (2013th ed.). New York, USA: Routledge. 1979. s,99

İngiltere-Mısır tahliye anlaşmasının imzalanmasıyla İngiltere'nin Süveyş Kanalı dışında Mısır toprakları üzerinde hiçbir yetkisi kalmadı. 1936'dan beri kanaldaki İngiliz gemilerinin geçişini güvence altına alan bir anlaşma bulunuyordu. Anlaşma aynı zamanda -üzerinden 20 yıl geçmiş olma şartıyla- kanal üzerindeki İngiliz vesayetini tahkim kurulu sürecinden sonra olmak kaydıyla iptal etme imkanı da veriyordu.¹⁹⁷ Süveyş Kanalı'nın 26 Temmuz 1956'da millileştirilmesi İngiltere ve Fransa açısından Mısır'a karşı silahlı saldırı için güçlü bir sebep sunuyordu. Süveyş Kanalı'nın, geliri büyük bir kısmını İngiltere'ye gideceği şekilde bir Fransız şirketi tarafından yönetildi. Mısır ile doğrudan kara sınırı bulunan İsrail de saldırganlığa katıldı. İsrail'in de 1955'te imzalanan Sovyet silah anlaşması sebebiyle kendi endişeleri vardı.¹⁹⁸

Bu üçlü işgal girişimi, işgali gerçekleştiren devletler için askeri ve siyasi bir felaket olduğunu kanıtladı. Aynı zamanda Abdünnasır ve karizması için -bilhassa Ortadoğu ve üçüncü dünya ülkelerinde- büyük bir başarı olarak kabul edildi. Uluslararası toplumun tamamı, Sovyetler Birliği ve ABD de dahil olmak üzere saldırıyı kınamış, İngiliz ve Fransız hükümetlerinin, herhangi bir sonuca ulaşmadan önce Süveyş Kanalı boyunca askeri operasyonlarına son vermeyi tercih etmekten başka seçenekleri kalmamıştı.¹⁹⁹ Saldırı sırasında İsrail kuvvetleri hiçbir engel olmadan Sina Yarımadası'nı girmiş ve Süveyş Kanalı'nın doğu kıyısına ulaşmıştı. Fakat, ABD tehditleri üzerinde İsrail, İngiltere ve Fransa askeri planlarından vazgeçmeye ve kuvvetlerini hiçbir askeri operasyonunu tamamlamadan Mısır topraklarından çekmeye mecbur kalmıştı.

Nasır ve Mısırlılar ABD desteğiyle çok büyük siyasi bir zafer elde etmişti. Süveyş Kanalı krizi, emperyalizm ile Arapların egemenliklerini gösterme arzusu arasındaki çatışmaya dikkat çekmiş,²⁰⁰ Batı İttifakındaki Soğuk Savaş diplomasisi ile Nasır'ın tarafsız bir politika izleme girişimi arasındaki farkı göstermiş ve 1949 yılından beri süregelen Arap-İsrail çatışmasını ve çözülmemiş problemleri yeniden canlandırmıştır.²⁰¹ Mısır ilk defa Avrupa'nın büyük emperyalist güçlerini geri püskürtmüş ve İsrail rejiminin meşruiyetini çökmek için İsrail'in planlarını

¹⁹⁷ Sicker, Martin. Middle East in the Twentieth Century, Greenwood Publishing Group, Incorporated, USA. 2001.s,191

¹⁹⁸ Tignor.

¹⁹⁹ kemiksiz. s,133-179.

²⁰⁰ Tignor.

²⁰¹ Cleveland & Bunton. s,309

bozmuştu. Bölgeye olan övgüde Nasır, seçkin siyasi liderlik ünü kazanmış ve hiç kuşkusuz Arap milliyetçiliği, bu saldırganlığı bastırmak suretiyle pek çok yeni takipçi kazanmıştı.

Mısır'a karşı yapılan bu üçlü saldırı konusunda Nasır kitabında “tarihi koşullardan, sahnelerden, belirleyici şartlarda kendilerine muhteşem kahramanlık rolleri çizmiş kahramanlardan” bahsetmiştir. Bunun yanı sıra tarihi koşulları, henüz sahnede kendilerine gerçekleştirecek kahramanları bulamamış muhteşem kahramanlık rolleriyle doludur. Kitabında “Neden her zaman bana yaşadığımız bu bölgede kendisini bulacak bir kahraman arayan önemli bir rol varmış gibi geliyor bilmiyorum” diyerek zikrettiği Arap liderliği hayalini başlatmak için bu savaş vazgeçilmez bir fırsat vermişti.²⁰²

14 Eylül 1957’de bir Mısır-Suriye anlaşması imzalandı ve ardından 1958 yılı Şubat ayında Birleşik Arap Cumhuriyeti ilan edildi.²⁰³ ABD ve İngiltere tarafından desteklenen Bağdat Paketi’na direniş için bir anlaşma imzalandı. Mısır ve Suriye’yi de içine alan Arap Cumhuriyeti, sosyalist Baas Partisi yönetimi zamanında Mısır cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır’ın Suriye’yi ziyareti esnasında ilan edildi. Kahire’nin cumhuriyetin başkenti olduğu ve Abdünnasır’ın cumhurbaşkanı olduğu duyuruldu. Birleşik Arap Cumhuriyeti, Suriye ve Mısır’ı tek devlette toplayan kapsamlı bir birlikti. Birlik çağrısı, iktidardaki Baas partisinin üyeleri olan bir grup Suriyeli siyasetçi tarafından kabul edildi.²⁰⁴

Birleşik Arap Cumhuriyeti, tüm Arap ve Arap olmayan milliyetçi ve sosyalist partilerden büyük destek gördü, ancak onu devirmeye çalışan başka bir Arap akımı da bulunuyordu. Suudi Arabistan ve Bağdat Paketi’ni destekleyen ülkeler, birliğin bozulmasının arkasında olmakla suçlanıyordu. Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin dağılması Abdünnasır’a ve saygınlığına büyük bir darbe olmuştu. Bu da onu, hedeflerini değerlendirmeye ve bazı iç reformlar üzerinde çalışmaya yöneltmişti.²⁰⁵ Ancak rolünü ve Arap dünyası yönetme hayalini bırakmamıştı. Ayrıca, kendi amaçlarına hizmet edecek konularda diğer Arap ülkelerinin işlerine karışmakta tereddüt etmemişti. Nitekim bu 1962’de ordunun hükümeti devirip cumhuriyeti ilan ettiği zaman Yemen iç savaşında isyancıların yanında savaşa katılmasında açıkça

²⁰² Abdünnasır. s,22.

²⁰³ Fahir, A. (Ed.). 20. yüzyılın siyasi tarihi 1914 - 1995 (14th ed.). İstanbul: Alkım yayınevi. 2004. s,260.

²⁰⁴ Cleveland & Bunton..s,314

²⁰⁵ Tezin 4. Bölümüne bakınız.

görülmektedir.²⁰⁶ Suudi Arabistan'ın Yemen'deki diğer tarafı desteklediği için Mısır ordusunun Yemen Savaşı'na katılımı, Mısır savunma kuvveti için bir risk arz ediyordu. Yemen'deki savaşı, Sovyet silahlarıyla desteklenen Mısır karşısında Amerikan silahlarıyla desteklenen Suudi savaşı olarak görmek mümkündür. Yemen Savaşı özellikle Mısır-Suudi ilişkilerinde bir dönüm noktası ve genel olarak bölgedeki yeni savaş alanıydı.²⁰⁷

2.2 Suudi Arabistan'ın İzlediği Dış Politika:

En önemli denizlere yakın olan, başlıca deniz geçitlerini kontrol eden, ayrıca petrolün çıkmasıyla da siyasi ve stratejik önemi kat ve kat artan coğrafi konumu itibariyle Basra Körfezi bölgesi, genel olarak modern çağlarda, özel olarak da Soğuk Savaş döneminde büyük devletlerin siyasetlerinde ve yönelimlerinde büyük öneme sahip olmuştur. Öte yandan ABD'nin tüm dünyadaki -özellikle de Körfez'deki- etkisi İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdirilmesindeki rolü itibariyle ikiye katlandığı söylenebilir.²⁰⁸

Suudi Arabistan Krallığı kurulduktan sonra Suudi devletinin temel hedefi, diğer tüm ulusal devletlerde olduğu gibi devletin yaşatılması, korunması ve bunların devletin hareketlerindeki temel motivasyon olması olmuştur. Böylece istikrarın korunması, yerel ve bölgesel güvenliğin sağlanması; devletin hareketlerindeki en önemli belirleyiciler olmuştur. Suudi Arabistan, statükocu (Status Quo) bir krallık devleti olması hasebiyle doğası gereği mevcut- yeni yerel veya bölgesel- düzeni tehdit edecek herhangi bir radikal değişimi kolayca kabul etmemiştir.²⁰⁹ Birinci bölümde bahsedildiği üzere İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ve sonrasındaki dönem, Suudi Arabistan Krallığı için bolluk ve zenginlik dönemi idi. Suudi Arabistan bu dönemde büyüdü ve en önemli petrol ihracatı yapan devletlerden biri haline geldi ve dünyanın finansal güçlerinin ön saflarında yer alıyordu. Bütün bunlar, Suudi Arabistan'ın tüm iç ve dış verilerini kesinlikle değiştirdi. Devlet, saraylar ve bakanlıklar inşa etmeye;

²⁰⁶ Cleveland & Bunton. s,314

²⁰⁷ Tezin 4. Bölümüne bakınız

²⁰⁸ Albadi, Avad. Suudi Dış Politikası Nasıl Anlayalım? (Kayf Yatim Fahm Alsiyase Alhariciyye Alsaudiyye?), Trending Events, Suudi Arabistan, S.16, 2016. s,19-20.

البادي، عوض. كيف يتم فهم السياسة الخارجية السعودية.

²⁰⁹ Albadi. s,19-20.

modern devlete dönmeye başladı. Böylelikle özelde petrol üreten ve ithal eden devletlerle genelde ise bölge devletleriyle olan yeni dış siyaset ilişkileriyle çakıştı.²¹⁰

Suudi yönetimi nezdinde otoritenin ilk hedefi, varlığını sürdürmek ve bu zorunluluk çerçevesinde kendi inisiyatif ve tepkilerini düzenlemektir. Suudi Arabistan gibi bir ülkede otoritenin devamı, kendi ismini taşıyan devletle uyumlu olmayı başararak sağlanır. İç siyasetin dış siyaset üzerinde ezici bir egemenliği olması itibarıyla iç siyaset olarak adlandırabileceğimiz şey otoritenin temel unsuru olarak kabul edilir. İç siyasetin bir otorite olarak devam edebilmesi, mutlak otoritenin girişimleriyle belirlenir –tabii buna mutlak otorite denilebilirse.²¹¹ Birinci bölümde Suudi devletinin ortaya çıkışından, otoritesinin doğasından, dış siyasetin oluşturulmasındaki temel role sahip olduğundan ve bölgesel etkileşimlerinden bahsedilmiştir.

Suudi Arabistan'ın yakın zamana kadar ulusal devletlerle diplomatik ilişkileri olmamıştır. Görüyoruz ki Suudi Arabistan ilk diplomatik ilişkisini 16 Şubat 1926'da Sovyetler Birliği ile, 1 Mart 1926'da İngiltere ile, aynı ay içinde Hollanda, Fransa ve Türkiye ile, ardından da Almanya, İran, Polonya, ABD, İtalya ve Mısır ile kurmuştur.²¹² Bunlar, Hicaz'ın ilhaki, Cidde'de birçok yabancı konsoloslukun bulunması ve 1930 yılında Dışişleri Bakanlığı haline gelen Dışişleri Müdürlüğü'nün kurulmasından sonra Suudi Arabistan Krallığı'nın ilk dış ilişkileriydi. Faysal bin Abdülaziz, dışişleri bakanı olarak atanmış.²¹³ Petrolün keşfinden sonra ABD Başkanı Roosevelt, ABD açısından Suudi Krallığı'nın önemini 1943 yılındaki şu sözleriyle bildirmiştir: “*Suudi Arabistan şu andan itibaren, ABD ulusal güvenliği için hayati bir zorunluluk haline gelmiştir.*”²¹⁴ Amerikan başkanının böyle bir demeç vermeye iten petrol, iki devlet arasındaki tek ortak faktör değildi. Suudi–Amerikan ittifakı, 1940'larda güçlü bir şekilde ortaya çıktı. Fakat öte yandan, bu durum her iki devletin ideolojilerindeki anlaşmazlıklardan ve çatışmalardan uzak değildi. Diğer durumlarda da olduğu gibi, ilişkiler üzerinde hakim olan, ideolojik kaynaklı tehdit ve çatışmaların

²¹⁰ Elzeydi. 2004. s,270.

²¹¹ Selama, Gassan. 1954'ten beri Suudi Dış Politikası. (Alsiyase Alhariciyye Alsaudiyye Monz A'am 1945.) Arap Kalkınma Enstitüsü, Libya, 1980. s,29.

سلامة، غسان. السياسة الخارجية السعودية منذ عام ١٩٤٥.

²¹² Elzeydi. 2004. s,225.

²¹³ Elzeydi. 2004. s,225.

²¹⁴ Mahmut, Faris T. Soğuk Savaş döneminde Basra Körfezi'nin stratejik önemi. (Alahamiyat Alistraticiyah lilkhaliq Alarabii khilal Alharb Albarida). Eğitim ve Bilim Dergisi. C.16, S.4, 2009. s,92-109. محمود، فارس تركي. الأهمية الاستراتيجية للخليج العربي خلال الحرب الباردة.

sabit bir seviyesi vardı.²¹⁵ Bununla beraber iki devlet de bu dönemde belli bir dostluk seviyesini korumuştur. Realist teori Suudi-Amerikan ittifakının birçok boyutunu on yıllarca açıklayabilse de, ideolojik değişkenler de ilişkiler üzerinde kati şekillerde etkili olmuştur. Suudi ve Amerikan yöneticilerinin Soğuk Savaş döneminde nasırizm, komünizm gibi farklı ideolojilere şiddetle karşı oldukları bir gerçektir. Aynı zamanda bu ideolojilerin, ortak maddi çıkarların olduğu iki devlet arasındaki bazı işbirliklerinde birincil önemi vardı.²¹⁶

Bu dönemde iki devlet arasındaki ideolojik ihtilaflar oldukça fazlaydı. Suudi Arabistan liberalizmi reddeden ve hayatın her alanında İslam dininin tahkim edilmesine çağırarak, dini bir temel üzerine kurulmuş bir devlettir. Ulusal karakteri olan bir devlet, tek bir hükümete dayanır. Bir kraliyet sistemi, ulusal devlet öncesi dönemde iktidarın geçişine benzer.²¹⁷ Suudi müftüsü Şeyh Abdülaziz bin Baz, Arap milliyetçiliğine çağırarakları tekfir etmek ve o dönemde milliyetçilik peşinde koşan devletlerin çoğunu desteklediği gerekçesiyle komünizmi de konuya dahil etmek için İslam ve gerçek ışığında *Arap Milliyetçiliği Eleştirisi* adında bir kitap hazırlamıştır.²¹⁸

Suudi Arabistan Krallığı'ndaki politik durum, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin davet ettiği şeye tamamen aykırı duruyordu. ABD, siyasi reform için Suudi Arabistan'a belirleyici veya kararlı bir şekilde baskı uygulamamıştı çünkü Soğuk Savaş döneminde Amerikalı liderler Suudi Arabistan Krallığı siyasetinin reformuyla ABD'nin stratejik bir maslahat elde edeceğine inanmıyorlardı. Soğuk Savaş'ın erken dönemlerinde yazılmış belgelerin çoğu, ABD'nin Suudi Arabistan'daki stratejik maslahatlarını içermektedir. Siyasi reform öne sürülmedi.²¹⁹ O dönemdeki kamusal ve gizli kaynakların da ortaya koyduğu üzere ABD'nin Suudi Arabistan'daki esas hedefi, anti-Komünizm ve petroldü. ABD, Suudi Arabistan petrolüne sınırsız ulaşım peşindeydi. ABD liderleri, Suudi Arabistan petrolüne güvenli ulaşımın iç istikrarsızlıktan ve komünizm etkilerden arınmış dost Suudi Arabistan'a bağlı olduğunu düşünüyorlardı.²²⁰ Öte yandan Suudi Arabistan'ın otoriter durumu sadece

²¹⁵ Haas, M. Ideologies and U.S.-Saudi Relations after the Cold War's End. In (Ed.), The Clash of Ideologies: Middle Eastern Politics and American Security: Oxford University Press. 2012.

²¹⁶ Haas. 2012.

²¹⁷ Selama, 40.

²¹⁸ Bin Baz, Abdulaziz A. Arap Milliyetçiliğinin eleştirilmesi. (Nakd Alkavmiyye Alarabiyye.) Fetva ve Bilimler Dairesi. Suudi Arabistan. 1962.

بن باز، عبد العزيز بن عبد الله. نقد القومية العربية.

²¹⁹ Bowman, Bradley L. Parameters; Carlisle Barracks Vol. 35, Iss. 4, Winter 2005/2006. s,91-105.

²²⁰ Bowman. s,91-105.

ABD'ye hizmet ediyordu. Komünizmden caydırmada yalnızca Suudi Arabistan Krallığı'nda değil Arap devletlerinin çoğunda açıkça dinin kullanılması, Amerikan-Rus savaşına doğrudan hizmet etmiştir.

ABD ve Suudi Arabistan o dönemde, ihtilaf noktalarına bakmayıp; ortak faktörlere odaklanmaya çalışmıştır. Hatta ihtilaf noktalarını iki devlet arasındaki ilişkilere ve ABD'nin dünya çapındaki maslahatlarına hizmet edecek şekilde değiştirmeye çabalamışlardır. Komünizmin yayılması korkusunun, iki devlet arasında güçlü bir ortak faktör olduğu zikredilebilir. Modern Suudi Arabistan'ın kurucusu İbn Suud ve halefleri, komünizmden korkuyor ve ondan nefret ediyorlardı.²²¹ Suudiler komünizmden, yıllarca ilan ettikleri yayılmacı hedefleri sebebiyle korkuyorlar ve Güney Yemen, Etiyopya, Afganistan gibi komşu ülkelerde başarıya ulaşmasından endişe ediyorlardı. Suudi Arabistanlılar aynı zamanda, ateizme teşvik ettiği ve Müslümanlara eziyet ettiği gerekçesiyle komünizmden nefret ediyordu.²²² Öyle ki bazı Suudi liderler -özellikle de Prens Faysal- çok geç olmadan Sovyetlere karşı önleyici bir savaş yapılması gerektiğini düşünüyordu.

Diğer taraftan ABD, Suudi Arabistan'daki insan hakları ihlallerine ve özgürlüklere yapılan zulme göz yummakta gecikmemiştir. Suudi Arabistan, ABD ile olan ilişkilerinin başından beri din meselesini ve iç baskıları ortadan kaldırmak için çabalamıştır.²²³ Kral Abdülaziz es-Suud'un, liberal Amerika ile olan yakın etkileşimlerden doğacak potansiyel yıkıcı etkilere karşı endişelerini dile getirdiğini ve ABD elçisine şunları söylediğini görüyoruz: "İnancımızı ve onunla ilgili işleri bize bırakmanız için sizin demirinizi kullanacağız. Kraliyet yönetimimiz ve kadınların örtüleri sizin işiniz değildir. Siz; radyo, uçak, pompa ve sondaj kuleleri gibi bizim ihtiyaç duyduğumuz birçok şeye sahipsiniz. Eddie, ABD elçisine Kuran'ın hayatın her alanında düzenleyici konumda olduğunu söyledi."²²⁴

Suudi Arabistan böylece ABD teknolojisini ve onların güvenliğini garanti ediyordu. Aynı şekilde ABD de siyasetini destekleyen ve bölgeyi Ortadoğu'daki komünist yayılmadan koruyan stratejik bir Arap müttefiki garantilemiş oldu. *Washington Post* yazarı, bu durumu şu sözleriyle dile getirmiştir: "*Suudi Arabistan; nüfusu az, serveti büyük, önemli bir askeri güce sahip olmayan bir ülkedir ve fakir,*

²²¹ Selama. s,50.

²²² Bowman. s,91-105.

²²³ Selama. s, 53.

²²⁴ Haas. 2012.

bazen de iyi silahlanmış devletlerle çevrili bir devlettir."²²⁵ Amerikalı gazeteci, bu karşılaştırmadan yola çıkarak Suudi Arabistan'ın ABD ile daha fazla ittifak kurmaya ihtiyacı olduğu sonucuna varıyordu. Nitekim bu, birçok Suudi liderinin de düşüncesi idi.

Suudi Arabistan, o dönemdeki tüm Suudi-Amerikan anlaşmalarına rağmen kendi iç güvenliğini kurmaya çalıştı. Suudi Arabistan, Türkiye-Irak yakınlaşmasını ulusal güvenliği için bir tehdit olarak gördüğünden oldukça endişe duymuş ve bu sebeple de Bağdat Paketi'nin kurulmasına karşı çıkmıştır.²²⁶ Doğrudan Suudi Arabistan sınırında Amerikan destekli bir askeri gücün olması, o aşamada Suudi Arabistan için sadece korku ve endişe kaynağı olmuştur. Suudi Arabistan'ın pakta karşı çıkmasının bir başka nedeni de Bureymi Vahası meselesinden dolayı gergin olan Suudi-İngiliz ilişkileridir.²²⁷ Krallığın pakta yönelik itirazı şiddetliydi. Öyle ki, Kral Suud, 11 Şubat 1955'te Arap halklarına seslenmiş ve o zamanda Arap milletinin, sahip olduğu en değerli şey olan AB'nden imtihan edildiğini söyleyerek onları uyarmıştır. Pakt ile savaşmakta kararlı olduğunu vurgulamıştır. Bir başka konuşmasında da şunları söylemiştir: "Bana, kardeşlerime, halkıma ve hükümetime gelince; biz, Allah'ın verdiği güçle, herhangi bir sebepten dolayı Arapların lehine olmayan ittifaklara karşı savaşmakta kararlıyız."²²⁸ Satloff'un da zikrettiği gibi Suudi Arabistan, Ürdün'ün pakta katılmasına engel olmak için bazı Ürdünlü bakanlara rüşvet vermiştir. Bazı tarihçi ve yazarlar Suudi Arabistan'ın pakta bu kadar şiddetli karşı çıkmasını, paktın kuruluşunda ABD'nin sahada bulunmamasına ve İngiltere'nin ana sponsor olarak ortaya çıkmış olmasına bağlıyorlardı. Onlara göre Suudi Arabistan, o zamanlarda parayla bile olsa ABD'nin karşısında duracak güce sahip değildi. Nitekim ABD, Suudi Arabistan'ın bütün iç ve dış işlerini kontrol ediyordu. Suudi istihbarat cihazının 1963 senesinde Amerikan istihbaratının desteğiyle, ona benzer bir şekilde kurulduğu da ayrıca bilinmektedir.²²⁹

Suudi Arabistan'ın Eisenhower Doktrini'ne karşı tutumu, pakta karşı tutumu gibi değildi. Projenin doğrudan ilan edilmesinin hemen ardından Suudi Arabistan

²²⁵ Selama. s,155.

²²⁶ Tamim. s,117

²²⁷ Daradika, Muhammed F. Ürdün – Suudi İlişkileri ve Siyasi Tarihi 1953-1967. (Altarih Alsiyasi lililakat Alürdüniyye Asaudiyye 1953-1967.) Ürdün Tarih Kurumu, Amman, Ürdün. 2009. s,102.

درادكة، فتحي محمد. التاريخ السياسي للعلاقات الاردنية السعودية ١٩٥٣ – ١٩٦٧.

²²⁸ Umm Alqura Gazetesi, 11 Şubat 1955.

²²⁹ Selama. s,53.

kralı, Washington’u ziyaret etti. ABD’li yetkililerle görüştüktan sonra dönüş yolunda, Mısır’a yöneldi. Suudi Arabistan kralı Mısır, Suriye ve Ürdün’ün devlet başkanları ile görüştüğünde²³⁰ kendilerini projeye katılmaları için ikna etmeye çabaladı fakat Mısır kralının ABD ile işbirliği konusundaki fikrinde kararlı olması sebebiyle başarısız oldu.

Suudi Arabistan kralı o dönemde, Eisenhower Doktrini’nin halkları köleleştirme programı olarak görüldüğü bir Kahire bildirisine katılmak zorunda kaldı. Bu bildiri Arap devletlerinin yabancı etki alanına dönüşmeyi reddederek kalkınma süreci peşinde koşacaklarını ilan ediyordu. Suud, bu ilanı Eisenhower’a taşıdı.²³¹ Washington’a ziyareti sırasında Suudi Arabistan kralı, Suudi-Amerikan ilişkilerini sağlamlaştırmak için çabalamıştır; ABD silahlarından Suudi Arabistan’a tedarik etmek ve özellikle Suudi ordusunu eğitmek için askeri alanda olmak üzere ABD askeri uzmanlarını ve her alandaki ABD teknisyenlerini Suudi Arabistan’a göndermeye yönelik anlaşmalar yapmak için uğraşmıştır. Ayrıca Kral Suud, diğer Arap devletlerini ABD ile işbirliği yapmaya ikna etmek için çabalayacağına söz vermiştir.²³²

Suudi Arabistan, Ortadoğu bölgesel sisteminde, merkezi olarak adlandırabileceğimiz bir devlet olması hasebiyle büyük bir avantaja/ayrıcalığa sahiptir ve din, dil, kökenleri itibariyle çoğunluğa ait bir ülkedir. Araplardan oluşan Sünni bir devlet olması dolayısıyla da, bölgedeki diğer devletlerde olduğu gibi yakın çevresini bir azınlık oluşturmaz.²³³ Ayrıca Suudi Arabistan Krallığı’nın, sınırları içinde Mekke-i Mükerre ve Medine-i Münevvere gibi iki kutsal İslam şehrinin bulunması onu diğer bölge devletlerinden ayıran/üstün kılan bir etken olmuştur. Krallık, 1950’li ve 1960’lı yıllarda Mısır Cumhurbaşkanı Abdünnasır’ın karizmatik liderliği altında bölgeye yayılan laik Arap dalgasından uzak, kıymetli bir kimlik kazanmak için İslam’a güveniyordu. Suudi Arabistan Krallığı, Arabizmi itibarsızlaştırmak adına İslam ümmeti imajına vurgu yapmış ve kendisini bölgedeki inancın savunucusu ilan etmiştir.²³⁴ Suudi Arabistan, bölge ülkeleriyle arasındaki ilişkileri asgari düzeyde muhafaza etmeye çalışmıştır. O dönemde yeni ortaya çıkmış bir devlet olmasına rağmen Suudi Arabistan, 1943’te Arap Ülkeleri Birliği’nin inşasında oldukça önemli bir siyasi role sahip olmuştur.

²³⁰ Elzeydi. 2004. s,265.

²³¹ Alşuveyri, Yusuf. Doha, Katar, Mayıs 2017.

²³² Alşuveyri, Mayıs 2017.

²³³ Darwich, May. The Ontological (In)security of Similarity Wahhabism Versus Islamism in Saudi Foreign Policy, Foreign Policy Analysis, C.12, S.3, Temmuz 2016. s,469–488

²³⁴ Darwich. s,469-488.

Bütün bunlarla beraber, Suudi Arabistan'ın komşularıyla ilişkileri, aralarındaki sınırların çoğunun net bir şekilde çizilmemiş olması sebebiyle, sorunlardan uzak kalamamıştır. Örnek olarak İran'la ilişkilerin bölgesel çatışmalar ve iki ülke arasındaki en büyük sürtüşme alanını oluşturan çizilmemiş sınırlar sebebiyle 1960'lı yıllara kadar gergin olduğu zikredilebilir. Fakat çoğunlukla zor bir şekilde nitelendirilen müzakereler neticesinde sınır anlaşmazlığının çözülmesinin ardından 1968 yılında iki devlet arasında resmi bir anlaşma yapılmıştır.²³⁵ Daha sonrasında bu ilişkiler İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi ile yapılan ittifak olarak bilinir olmuştur. İki devlet arasındaki ilişkiler; bölgedeki Sovyet yayılması başta olmak üzere, birçok ortak tehlike ve tehdidi kontrol altına alma yoluyla ikili çıkarları muhafaza etme üzerine kurulmuş, böylece tüm alanlardaki ilişkiler düzelmiş ve bu dönem, müreffeh bir dönem olarak görülmüştür. Bu ittifak; İran ve Suudi Arabistan Krallığı'nın bölgede muhafazakar ve Batı yanlısı bir politikanın inşasını destekleyen iki ana dayanağa dönüşmesiyle güçlenmiştir.²³⁶ Suudi Arabistan'ın "Bereketli Hilal" adı altında Irak, Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün'ü içine alan bir Haşimi İmparatorluğu'nun kurulmasına yönelik korkuları vardı.²³⁷ Suudi ve Haşimi (Ürdün'de) aileleri arasındaki düşmanlık, 1950'li yılların ortalarına kadar sürmüştür. Suudi Arabistan'ın Ürdün'e, ikinci kez Bağdat Paketi'ne katılmayı reddetmesi için bazı mali yardımlar yaptığı iki sene içerisinde ilişkiler her ne kadar düzelmiş olsa da kısa süre içerisinde yine eski haline dönmüş ve Suudi güçleri Ürdün'den çekilmek durumunda kalmıştır.²³⁸

Mısır'a gelince, Suudi Arabistan'ın Mısır'la ilişkileri, yakın ittifak ile ilişkilerin tamamen kopması arasında dalgalanıp durmuştur. Kral Suud döneminden beri Mısır, her yıl Suudi Arabistan'a önemli destekler vermiştir. İki taraf da Bağdat Paketi'ni ve onu destekleyenleri kesin bir şekilde reddettiklerini beyan etmişlerdir. Nasırizm dalgasının bütün Arap yurduna yayılıp Suudi Arabistan'a kadar uzanması ve Suudi Arabistan'ın istila ve yaygınlaşma korkusuyla Nasırizm ve komünizme karşı kampanyalar yürütmeye çağrı yapması ile birlikte Mısır-Suudi ilişkileri Süveyş Kanalı krizinden sonra yavaş yavaş bozulmaya başlamıştı.²³⁹ Finansal ve siyasi kaynakları,

²³⁵ Bilal, Karib. İran'ın Orta Doğu'ya dış politikasında Fiksed and değişken.(Alsabit ve Almotagayır fi Alsiyase Alhariciyye Aliraniyye Tecah mantekat Alshark Alavsat.) Mufekkir dergisi, S.15. 2017. s,473-489.

بلال، قريوب. الثابت والمتغير في السياسة الخارجية الإيرانية اتجاه منطقة الشرق الأوسط.

²³⁶ Bilal. s,473-489.

²³⁷ Elzeydi. 2004. s,263.

²³⁸ Daradika. s,150.

²³⁹ Tezin Üçüncü Bölümüne Bakınız.

sahip olduğu yumuşak g¼c¼ ve uluslararası ittifakları sayesinde stat¼koyu korumayı başarmıştır. Krallık, Abd¼nnasır tarafından temsil edilen milliyetçiliği, bölgesel g¼venlik ve istikrara y¼nelik bir tehdit olarak g¼rd¼đ¼ için, onu da kom¼nizmi ele aldığı gibi ele almıştır.²⁴⁰

²⁴⁰ Albadi. s,19-20.

II. BÖLÜM

1952 – 1962 Mısır Saudi Arabistan İlişkileri

1. Krallık Döneminde Mısır-Suudi İlişkileri

Binlerce yıllık tarih boyunca, Basra Körfezin hakimleri ile Mısır arasında güçlü bağlar gelişmiştir. Bu bağlar gerek politik gerek ekonomik gerekse de sosyal ve kültürel olmak üzere birçok düzeyde ortaya çıkmıştır.²⁴¹ Özellikle Mısır-Suudi Arabistan ilişkileri, bölgedeki siyasi etkileşimler için önemli bir model oluşturmuştur. Mısır, 1932’de Kral Abdülaziz Âl-i Suud tarafından kurulmasının akabinde, modern Suudi Arabistan devletiyle güçlü siyasi ilişkiler kuran ilk devletlerden sayılmaktadır.²⁴² Kral Abdülaziz baştan beri Mısır ile sağlam ilişkiler kurmayı istiyordu. Suudi Arabistan ise yeni kurulmuş ve gelişmekte olan bir devlettir. Haşimiler ve hırslarıyla her taraftan kuşatılmıştı. Üstelik Suudi Arabistan petrol, zenginlik, Amerikan ilişkileri ve dış ilişkiler ile anılacağı döneme daha girmemişti. Ayrıca Mısır’ın her yıl Kabe-i Şerif’in örtüsünü göndermesi de iki ülke ilişkileri açısından önemli bir husustur.

Mısır ile ilişki kurmak için Suudi Arabistan Kralı 1935 yılının sonunda Mısır’a gitmiş ve burada onu Kral Fuad karşılamıştır. Bu ziyaretin, iki ülke arasındaki ilişkinin gelişmesinde büyük etkisi olduğu söylenebilir.²⁴³ Öte yandan Kral Fuad, halifeliğin Kahire’deki yeni genel merkezine çağrıda bulunarak Türkiye’de kaldırılan Osmanlı halifeliğini geri almaya uğraşıyordu. O zamanlar kendisinin rakibi sayılan Haşimi Birliği’ni reddeden Arap ve İslam ülkeleriyle güçlü ilişkiler kurmak Kral Fuad’ın menfaatineydi.

Kral Fuad’ın ölümünden sonra, iki ülke arasında, özellikle de 28 Nisan 1936’daki çabalarla yeniden yakın ilişkiler kurulmuştur. Bu çabalar sonucunda, yıl sonunda bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, Mısır’ın Suudi Arabistan’ı özgür ve tamamen egemen bir devlet olarak tanımasını onaylayan dört madde içeriyordu.²⁴⁴ Bu anlaşma uyarınca, iki ülke arasındaki diplomatik temsil, 1938 yılında “tam yetkili

²⁴¹ İsmail, Muhammed S. Mısır Körfez ilişkileri. (Alilakat Almasriyye Alhaliciyye). Arap Basım ve Yayıncılık, Kahire, Mısır. 2010. s,6.

إسماعيل، محمد صادق. العلاقات المصرية الخليجية.

²⁴² Birinci bölüm sayfa bakınız.

²⁴³ Alahram Gazetesi, 14.08.1935

²⁴⁴ Said, Amin. Saudi Devletin Tarihi. (Tarih Aldavle Alsaudiyye.) Arapça Kitap Evi, Suriye. s,235-236.

أمين سعيد، تاريخ الدولة السعودية.

elçi” seviyesine yükseltilmiştir.²⁴⁵ Bazı bakan ve politikacılar krallığa çeşitli vesilelerle gitmiş; Suudi Arabistanlı prensler de aynı dönemde siyasi ve ekonomik ilişkileri pekiştirmek adına Mısır’a çeşitli ziyaretlerde bulunmuştur.

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı başladığında, hem Mısır hem de Suudi Arabistan savaşta tarafsız kalmaya çalışmıştır. Bu da iki krallık arasındaki yakınlaşmayı artıran bir unsur olmuştur. 1945 yılında Kral I. Faruk, Suudi Arabistan’a bir ziyaret düzenlemiştir. Kral burada sıcak karşılanmış ve iki ülke arasında gelişmekte olan ilişkilerin ilk tuğlası olarak kabul edilen meşhur Radva Anlaşması’nı imzalamıştır: Anlaşma, şu önemli noktalara odaklanıyordu: iki ülke arasındaki ilişkiler, ABve Filistin sorununun önemi.²⁴⁶ Bu görüşme, AB’nin kurulması için bir hazırlık olarak görülebilir. Görüşme dahilinde siyasi, bilimsel, kültürel ve ekonomik konularda iki ülke arasındaki işbirliği kurulması da konuşulmuştu. Mısır ve Suudi Arabistan’ın, özellikle Filistinlilerin olmak üzere Arapların gasp edilen haklarını savunmaya karar vermesini sağlayan bu görüşmeler aynı zamanda iki ülkenin BM heyeti için kurucu üye olmalarını sağlamıştır. Bu sürecin Suudi Arabistan ve Mısır Krallıklarına 19. yüzyılın ortalarından beri sahip oldukları en büyük siyasi ve ekonomik önemi kazandırdığı söylenebilir. Nitekim bu önemli tarihsel süreçte iki ülke dünya Arap politikasının temel odak noktası haline gelmiştir.²⁴⁷

İki kral arasındaki toplantı öncesinde bazı İngiliz yetkilileri toplantıya karşı çıkmışlardı. Bunların başında Kahire’deki İngiliz elçisi ve yardımcılar geliyordu. Sir Sean, 29 Ekim 1944’te, ülkesinin Dışişleri Bakanlığı’na bir telgraf göndermiş ve bu telgrafta bakana, Kral Faruk’un toplantıya özel olarak AB konusunu ve genel olarak da Arapların meselelerini görüşmek üzere katılmaya çalıştığını bildirmişti. Sean, Kral Faruk’un bu işlere karışmasının İngiltere’yi sıkıntıya sokabileceğini belirtmiştir. Bu nedenle, Kral Faruk’un Kral Abdülaziz ile öngörülen görüşmesi, İngiltere için istenmeyen bir şeydi.²⁴⁸ Sean, Arapların kendi içlerindeki ilişkilerde İngiltere’nin bir

²⁴⁵ Alcemi’i, Abdülmonim. Mısır Kiraliyet’in Döneminde Mısır Saudi ilişkileri. (Alalakat Alsaudiyye Almisriyye fi Ahd Almelekiyye.) Eldara Dergisi. C.29, S.1, 2003. s,131-166.

الجميبي، عبد المنعم. العلاقات السعودية المصرية في عهد الملكية المصرية.

²⁴⁶ Alahram Gazetesi, 25 Ocak 1945.

²⁴⁷ Elmesoud, Halife. Redva Tarihi Görüşmesi 1954. (Lika'a Redva Altarihi 1954.) Edabiyet Fekültesinin dergisi, Mısır. S.22, 2008. s,229-298.

المسعود، خليفة. لقاء رضوى التاريخي ١٩٥٤.

²⁴⁸ Elmesoud. s,229-298.

engel gibi görünmesini istemediğini ve Kral Abdülaziz'in bu işlerde doğru fikir beyan etme hususundaki tecrübesine güvendiğini de ifade ediyordu.²⁴⁹

Kral Abdülaziz, Kral Faruk'un ziyaretine, anlaşmanın imzalanmasından yaklaşık bir yıl sonra Mısır'a giderek karşılık vermiştir. Kral Abdülaziz'i Mısır halkı karşıladı ve ona karşı büyük bir saygı ve itibar gösterisi yapılmıştır. Buna ek olarak Kral Abdülaziz, aynı yıl Mısırlı hacıların heyetini karşılamış ve burada onlara hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Mısırlı hacılara hanif dine tutunmalarını, yozlaşma ve geri kalma yollarına sapmamalarını tavsiye etmiştir. Onlara, kendilerinden öncekileri (selef-i salihini) örnek alıp Filistin'i korumak adına dayanışma halinde olmaları ve işbirliği yapmaları yönünde çağrıda bulunmuş ve AB'ne verdiği desteği dile getirmiştir. Son olarak Allah'tan, dinin adını yüceltmesini niyaz etmiştir.²⁵⁰

1.1 ARAP BİRLİĞİ'NİN KURULMASI

İkinci Dünya Savaşı, (1939-1945) Mihver Devletleri ile Müttefik Güçler arasında patlak verdiğinde, her iki taraf da Arap topraklarının ve coğrafi komşu ülkelerin dostluğunu kazanmaya ya da en azından onların bu savaşta tarafsızlıklarını sağlamaya çalışmıştır.²⁵¹ İngiliz tarafı, gizliden (hatta doğrudan) Haşimileri dost edinmiştir. Bunu desteklemek adına İngiltere, Arap ülkeleri arasındaki kültürel, ekonomik ve siyasi bağların güçlendirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bunun üzerine, İngilizlerin bölgede bulunan Haşimi ailesinden müttefikleri harekete geçmiş ve Irak Başbakanı Nuri es-Said 1942 yılının sonunda federal bir birlik taslağı (projesi) sunarak, Mavi Kitap adını verdiği bir rapor şeklinde Arap liderlerine dağıtmıştır.²⁵² Irak Suriye, Ürdün, Filistin ve Lübnan arasında federal bir birlik kurulmasını şart koşuyordu. Suriye ve Irak'ın hemen katılacağı ve diğer Arap ülkelerinin de girme hususunun değerlendirileceği bir Arap Birliği'nin kurulması yönündeki teklif üzerine Mısır ve Suudi Arabistan, bu Haşimi Birliği'ni reddetmek için birleşti.²⁵³ Es-Said'in öne sürdüğü birlik, Kral Faruk'un hedeflediği liderlik hayali için bir tehdit teşkil ettiği söylenebilir. Aynı şekilde, Haşimi bir devletin varlığı, bölgedeki Suud ailesine ait devletin bekası için bir

²⁴⁹ Tamim. s,23.

²⁵⁰ Alcem'i. s,131-166.

²⁵¹ Tamim. s,28.

²⁵² Mavi kapaklı ve basılı başlıklı kitab, üzerinde (Arapların bağımsızlığı ve birlik), 12 sayfa içerir.

Tamim. s,29.

²⁵³ Tamim. s,29-30.

başka tehditkâr unsurdu. Mısır ve Suudi Arabistan'ın ortak menfaatleri Arap Birliği'nin reddedilmesi hususunda birleşmişti.

Birliğe en çok karşı çıkan taraf Suudi Arabistan gibi duruyordu: Bu birliğin, Ortadoğu'daki güç dengelerini tehdit ettiğini iddia ediyordu. Mısır'daki duruma gelince; İngiliz hükümetinin Mısır'da İngilizlerin tarafını tutan bir hükümeti garantiledikten sonra bütün Arap ülkelerini kapsayacak ve Mısır'ın başkanlık edeceği bir birlik projesi tasarladığı olduğu ortaya çıkmıştı.²⁵⁴

Suudi Arabistan, Mısır'a katılmış ve birlikte bir Arap Birliği kurmak için Haşimilerden daha hızlı harekete geçmişlerdi. Mısır Irak, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Yemen ile müzakerelere başladı. Suudi Arabistan'ın, o zamanlar, Arap Birliği Örgütü olarak bilinen örgütü kurmak için yapılan müzakerelere dair çekinceleri vardı zira, Haşimilerin işin arkasında durmadığından emin olmak için uğraşıyordu. 1944'ün Eylül ayında, İskenderiye şehrinde Mısır, Irak, Suriye, Lübnan ve Ürdün'ün birer heyetle katıldığı bir hazırlık toplantısı yapıldı. "Suudi Arabistan ve Yemen'e gelince, yalnızca birer gözlemci delege gönderdiler."²⁵⁵ Dolayısıyla buradan Suudilerin delegelerini müzakerelere, Arap birliğine inandığı için göndermediği, sadece, Haşimilerin projelerine muhalefet etmek ve olayları gözlemlemek için gönderdikleri sonucuna varılabilir. Nitekim Suudilerin, gelecek müzakerelere yalnızca Haşimi projelerinin yerine başka projeler koyulmasından emin olduktan sonra katılacaklarını ilan etmeleri bunu destekler niteliktedir.²⁵⁶ Uzun görüşmelerin ardından, katılımcı heyetler, 7 Ekim 1944'te İskenderiye Protokolü olarak bilinen bir protokolde anlaştılar. Ardından 25 Mart 1945'te, günümüze dek varlığını sürdüren "Arap Birliği Sözleşmesi" imzalanmıştır.²⁵⁷

Böylece Arap Birliği, birbiriyle rekabet halinde olan iki siyasi eksenle doğmuştur: Suriye ve Lübnan 'ı hızla kendisine çeken Kahire-Riyad eksenini, karşısında da Bağdat-Amman eksenini. Her iki eksen de, Arap dayanışmasını zayıflatma ve Arap ülkeleri arasındaki ilişkileri germe hususunda 1957 yılına kadar önemli ve tehlikeli bir rol

²⁵⁴ Tamim. s,32.

²⁵⁵ Alcebori, Cemil. Arap Birliği'nin oluşum aşamaları. (Marahel Tekvin Alcamia Ala'rabiyye.) Şo'un Arabiyye, S.31. 1983. s,149-163.

الجبوري، جميل. مراحل تكوين جامعة الدول العربية.

²⁵⁶ Selama. s,623.

²⁵⁷ Süleyman, Mahmud M. Mısır-Suudi diplomatik ilişkilerinin ortaya çıkışı. (Neşet Alalakat Aldiplomasiyye Almisriyya Alsaudiyye.) Dipolmatik Degisi, S.20, 1990. s,61-85.

سليمان، محمود محمد. نشأة العلاقات الدبلوماسية المصرية السعودية.

oynamıştır.²⁵⁸ Arap Birliği'nin ilanından sonra Suudi-Haşimi düşmanlığı devam etmiştir. Aynı şekilde, Mısır'ın bölgedeki önderliğini tehdit eden, veya o dönem Mısır'ın ifadesine göre, Ortadoğu'daki iktidar dengesini bozan herhangi bir birlik projesinin hayata geçirilmesi için Haşimilerin yaptığı her çağrıya Mısır karşı durmuş, düşmanlığını devam ettirmiştir. Aslında, bu dönemdeki çalışmaların, Arap devletlerinin menfaatine olmadığı, sadece kamplaşma ve iki tarafın geriye kalan Arap ülkelerini kendi saflarına katma çabası olduğu söylenebilir.

Taraflardan her biri, projelerini uygulamak üzere diğer ülkelerin kullanması için bir slogan hazırladı. Amerika Birleşik Devletleri, Mısır'ın Britanya'ya karşı milli düşmanlığı sebebiyle Kahire-Riyad eksenine eğilim duyuyordu. Bu dönemde Mısırlılar Britanya'yı sömürgeci kabul ediyordu. Suudi Arabistan'a gelince, petrol çıkarmak ve ihraç etmekte ABD hem müttefiki hem de yardımcısıydı. Ayrıca ABD, göçebelik aşamasından modernite ve gelişim çağına geçişte Arabistan'ın yardımcısı olmuştu.

Bağdat-Amman eksenine gelince, İngiltere de bu ekseni destekliyordu. İngiltere Irak ve Ürdün'de Haşimi Birliği'ni kurmaya çalışıp ikinci taraf olarak diğer bazı ülkeleri birliğe katmak için yaptığı girişimlerle safını aldı. Bu girişimlerin en önemlisinin Ürdün'ün Suriye'ye yaptığı birliğe katılma çağrısı olduğu ifade edilebilir.

Mayıs 1946'da Ürdün-Britanya antlaşmasının yapılmasının akabinde Ürdün'ün bağımsızlığını kazanmasıyla artık kral olan Abdullah, İngiltere tarafından dayatılan kısıtlamaların ortadan kalktığını hissederek Büyük Suriye projesine geri dönmüştü.²⁵⁹ Irak dışındaki tüm Arap ülkeleri bu projeye karşı çıkmıştır. Buna karşın Ürdün, bu projenin o zamanın dış politikasının temeli olduğunu açıklamıştır. Mısır ve Suudi Arabistan azimle bu projenin karşısında yer almıştır. Suriye bu hususta Arap Birliği'ne şikayette bulunmuştur. Neticede Mısır ve Suudi Arabistan'dan gelen büyük destekle Arap Birliği bu projeyi kınamıştır ve Kasım 1946'da, her ülkenin bağımsızlığını şart koşan Arap Birliği ilkelerine saygı gösterilmesi gerektiğini belirten bir bildiri yayınlamıştır. Ayrıca, Prens Suud bin Abdülaziz'in, ABD'den Büyük Suriye projesi hakkındaki görüşlerini dile getirmesini istemek adına ABD'ye gitmesiyle, mesele uluslararası bir hal almıştır. Üstelik Suudi Arabistan, Arap ülkelerindeki komisyonları

²⁵⁸ Cebbar, Abdulamir M. Ürdün - Suudi Siyasi İlişkileri 1946-1958. (Alalakat Alsıyasiyye Alürdüniyye Alsaudiyye.) Doktora Tezi, Edebiyet Fekültesi, Küfe Üni, Irak. 1995. s,72.

جبار، عبد الأمير محسن. العلاقات السياسية الأردنية السعودية (١٩٤٦ - ١٩٥٨).

²⁵⁹ Tamim. s,37.

aracılığıyla bir bildiri yayınlamış ve burada projeyi kınadığını ve onun Suriye'nin egemenliğine saldırı olduğunu açıklamıştır. Mısır hükümetine gelince, bakanlar meclisi 1947 yılının sonlarında, projeyi kınayan ve Arap Birliği anlaşmasına saygı gösterilmesi gerektiğini ilan eden bir bildiri yayınlamıştır. Mısır'ın konumu, projeyi destekleyen en büyük uluslararası güç olan Britanya'ya düşmanlıktan kaynaklanırken, Suudi Arabistan'ın konumu, Haşimilere düşmanlıktan ve onların bölgede yayılmalarından kaynaklanıyordu. Ürdün kralı, Mısır'ın projedeki konumuna cevaben yaptığı açıklamada, Arap Birliği'nin belirli projelere ve belirli ülkelere hizmet verir hale geldiğini ve birliğin tek önem verdiği şeyin, Arapların çıkarlarını değil belirli ülkelerin çıkarlarını gerçekleştirmek olduğunu söylemiştir.

Arap Birliği'nin, Britanya Filistin'deki görev süresinin sona erdiğini ilan edene dek, Ürdün ve Suriye krizinden ötürü nefes alamadığı söylenebilir. Yahudiler, İngiliz görevlendirme süresi bittiği zaman İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan ettiler. Sadece yaklaşık iki ay sonra, Araplardan tepki geldi. Çünkü, Arap Birliği'nin vazifesi, 8 Temmuz 1948'de siyasi komitenin sunduğu bir tavsiyeye göre, görevi Filistinlilerin sivil işlerini yürütmek” olan geçici bir yönetim kurmaktır.²⁶⁰ Mısır-Suudi Arabistan-Suriye bu deklarasyonu reddedilmesinde birleşmişti. Bu üç devlet Batılı birçok ulusun devlet olarak tanıdığı İsrail'in BM'e girişine engel olmak için Filistin'i BM'ye sokma teşebbüsü olarak “Umum-u Filistin Hükümeti” ismini taşıyan bir Filistin Hükümeti'nin kurulmasını önermişti. Suudi Arabistan-Mısır ekseninin kendi sınırlarına yayılmasından korkarak duruma karşı çıkan Ürdün dışında birliğe dahil olan bütün devletlerin muvafakatiyle Filistin hükümeti, Arap Birliği tarafından onaylandı. Ürdün bu tavrıyla, kuruluşundan beri İsrail'i tanıyan Britanya ve Amerika'nın desteğini kazandı. Mısır ve Suudi Arabistan, 1948'de Siyonist çeteleri ve Arap çeteleri arasındaki savaşta ordularını birleştirdiler ve tek bir komuta altına girdiler.

1.2 Suudi Arabistan ve 1952 Darbesi:

Mısır'daki krallık devleti ile Suudi Arabistan'ın ilişkisi, hedefler farklı olsa da bütün siyasi durumlarda tam bir uyuma ulaşmıştır. Bu nedenle Mısır'daki darbe haberi, Suudi Arabistan'da en çok endişe uyandıran haberlerden ve gelişmelerden olmuştur. Suudi Arabistan, olayların daha sonra ortaya çıkaracağı üzere, kendinden

²⁶⁰ Tamim. s,40.

beklenildiği şekilde pozisyon almıştır. Çünkü devrimciler, Kral Faruk'un koyduğu ya da Mısır'ın izlediği politikanın tüm kaidelerini değiştireceklerini açıkladılar.

Mısır Cumhuriyeti'nin ilanından hemen sonra, Kral Abdülaziz es-Suud, dışişleri bakanı olan oğlu Prens Faysal'ı yeni yönetimle görüşmesi ve bölgedeki acil durumlarla mücadele eden Mısır- Suudi işbirliği hakkında anlaşması için Mısır'a göndermiştir. Kral Abdülaziz, "Sebepleri her ne olursa olsun, Suudi Arabistan Mısır'dan uzak durmamalıdır" şiarına sahipti.²⁶¹ Suudi Arabistan Kralı, Kral Faruk'la olan özel ilişkisini derhal terk etmekten çekinmemiştir. Suudi Arabistan'ın Ürdün ve Irak'taki Haşimiler'e olan düşmanlığı nedeniyle, Mısır ile olan bu özel ilişkisi, onun, Arabistan'ın en büyük güvenlik kaynağı olması olarak yorumlanabilir. Suudi Arabistan için Mısır'ı kimin yönettiği önemli değildi, esas önemli olan, Mısır ile güçlü ve yakın bir ilişki sürdürmesiydi. Bu, Suudi Arabistan veliahdı olan dışişleri bakanının Mısır'a yaptığı ziyaretin esas sebebiydi. Zira Faysal, iki ülke arasındaki ilişkinin, Kral Faruk'un geçici arzularından biri olmadığını, sadece Arap meselelerine karşı ortak pozisyonlarının bir sonucu olduğunu açıklamıştır.

2. ANLAŞMA DÖNEMİ 1952-1956

1952-1956 arasındaki dönemde Suudi Arabistan - Mısır ilişkisinin en parlak zamanlarını yaşadığı söylenebilir. Hatta, Suudi Arabistan'ın büyük devletler nezdinde Mısır'ın arabulucusu olduğu ifade edilebilir. Örneğin, 1953 yılının başında, Suudi Dışişleri Bakanı Faysal bin Abdülaziz, darbe sonrası babasının yönlendirmesiyle elçi olarak, Kahire'ye gitmiştir. "Mısır devriminden sonra, tarihlerinin bu yeni aşamasında, Amerikalıların Araplar hakkındaki niyetlerini keşfetmek için ABD'ye bir ziyaret düzenliyorum" demiştir. O aşamada bütün Batı ülkeleri, Arapları askeri ittifaklar politikasına doğru sürüklemeye çalışıyordu. Prens Amerika'ya gitti ve sonra, "Ben, Washington'daki yeni Cumhurbaşkanı Eisenhower rejimine ve niyetlerine güveniyorum" demek için Kahire'ye döndü.²⁶² Amerikalılar, Washington'da presten ABD'nin Arapların iyiliğini istediğini Mısırlılara iletmesini rica ettiler.

İki lider arasındaki ilişki, Cemal Abdünnasır 1954'te, yani petrolün Suudi Arabistan'ı büyük zenginlik alemine taşımaya başladığı söylenebileceği bir dönemde hac yaptığı sırada, babası Kral Abdülaziz'in kendi yerine geçmesi için tahta atadığı Kral Suud'la ilk kez resmi bir şekilde tanıştığı zaman mükemmel bir başlangıç

²⁶¹ Heykel. s,184-185.

²⁶² Heykel. 1986. s,234.

yapmıştı. Bir şekilde, bedevi kral ve asker cumhurbaşkanı arasındaki ilişkinin ilk tanışmadan itibaren samimi bir düzeye ulaştığını söylemek mümkündür. İki de birbirlerine karşı iyiydi. Cemal Abdünnasır, kralın asilzade bir Arap olduğuna inanıyordu. Krala gelince, o da, Cemal Abdünnasır'ın cesur ve güçlü bir adam olduğuna inanıyordu. Her ikisi de Mısır'la Suudi Arabistan arasındaki ilişkinin önemini farkındaydı.²⁶³

Mısır-Suudi Arabistan çıkarları, bu dönemde Ortadoğu bölgesinde var olan en önemli sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Mısır-Suudi yakınlaşmasının gerekçeleri, herhangi bir uyuşmazlık faktöründen daha güçlüydü, ya da en azından uyuşmazlık gerekçelerinin henüz ortaya çıkmadığı söylenebilir. Örneğin, krallığın kurucusu Kral Abdülaziz Âl-i Suud'un ölümü, çocukları için büyük bir şok olduğu gibi, Abdünnasır'ın yeni Kral Suud üzerinde vesayetini uygulaması için altın bir fırsat niteliğindedir.

Cemal Abdünnasır Mısır taziye heyetine başkanlık etmişti. Dışişleri bakanı ve yeni kralın veliahdı olan prens Faysal ile daha önce tanıştığı için yeni kral Suud'la tanışmak istemiştir. Cemal Abdünnasır Kral Suud ve birkaç erkek kardeşi ile görüşmüş, Prens Faysal ile yeniden buluşup Suudi Arabistan'dan dönmüştür. Abdünnasır'ın görüşleri, Kral Suud'un iyi bir adam olduğu ve Amerika Birleşik Devletleri ile Suudi Arabistan arasındaki özel ilişkinin gölgesi altında bile onunla işbirliğinin mümkün olduğu yönündeydi. Gerçekten de Prens Faysal dünya meselelerini biliyordu ve Suudi siyasetinde etkili bir rol oynayabilirdi. Kahire ile Riyad arasındaki iletişimin o günden sonra daha iyi hale geldiği ve günden güne arttığı söylenebilir.²⁶⁴

Kral Suud da, birçok vesilede Mısır'ı ziyaret etmeye çalışmıştır. Hatta yurtdışı ziyaretlerine Mısır'dan başlamıştır. Mısır'a ziyaretlerinin ilkinde, Mart 1954'te Devrim Komuta Konseyi'nde otoriter ve liberal eğilimler arasında patlak veren bir çatışmada yaşanan bir iktidar krizinin çıkışına rast gelmiştir. Bu çatışmada Suudi Arabistan, Devrim Komuta Konseyi ile aynı fikirde olmayan bazı subayların siyasi sığınmasını kabul etmiştir. Muhammed Necib Tarih için sözümler (كلمتي للتاريخ) isimli hatıratında, Kral Suud'un kendisini, Cemal Abdünnasır'ı ve Devrim Komuta Konseyi

²⁶³ Heykel, Muhammed H. Galayan Yılları. (Sanavat Algalayan.) Alahram yayınları, Mısır, 1988. s,288.

هيكل، محمد حسنين. سنوات الغليان.

²⁶⁴ Heykel. 1986. s,330.

üyelerinden bazılarını ikametgâhında bir toplantıya çağırdığını zikreder.²⁶⁵ Necip, istifa etmekte ısrarcı olduğu halde Kral Suud onu ülkede istikrarı korumak için görevinde kalmaya ikna edebilmiştir.²⁶⁶ Buna rağmen, iki ülke arasındaki ilişki, Abdünnasır'ın Muhammed Necib'i görevden uzaklaştırmasından sonra da etkilenmemiştir. zikredildiği üzere Suudi Arabistan'ın bölgedeki Haşimi yayılışına karşı çıkmak hususunda Mısır'a çok ihtiyacı vardı. Aralarındaki ilişkinin güçlenmesini ve sürmesini sağlayan şeyin bu olduğu söylenebilir.

1950'li yılların çoğunda, Suudi politikası, Mısır siyaseti ile büyük ölçüde uyumlu şekilde gitmiştir. Genel itibarıyla Suudi Arabistan ve Mısır'ın Britanya'ya karşı muhalefeti, siyasi uyuşmanın (konsensusun) en önemli sebeplerinden olduğu zikredilebilir. Bu dönemde Mısır'ın İngilizlerden ve Süveyş Kanalı'nda yer alan askeri üslerinden arındırılması konusunda yaşadığı sorun sıkıntılı geçiyordu. Özellikle de Hür Subaylar, devrimci bir darbe yaptıktan sonra İngiliz kuvvetlerinin Mısır'dan acilen tahliyesini talep etti. Hükümet, eski rejimle ilgili her şeyi yok etmek için sembolleri kaldırıyordu. 1936 anlaşmasının, bunların en önemlilerinden biri olduğu zikredilebilirdi.²⁶⁷ Zira bu anlaşma, Mısır'daki yeni rejimin, sömürgecilikten kurtulmak ve özgürlük için kaldırdığı sembollere tamamen zıt bir hüviyet taşıyordu. Nitekim Mısır kamuoyu İngilizlere karşı dolduruldu ve kanal bölgesinde bulunan İngiliz birliklerine karşı gerilla operasyonları başladı. Britanya, bu askeri üssün kendisine ekonomik ve siyasi bir yük oluşturduğunu hissedene kadar da bu saldırılar devam etti.²⁶⁸

Amerika Birleşik Devletleri de, yeni Mısır hükümeti ile ilişki kurmak, onun sempatisini kazanmak ve bölgedeki politikalarının kabul edilmesine bir hazırlık olarak, İngiliz hükümetine Mısır'dan çekilmesi için baskı yaptı. Zira, Bağdat İttifakı hakkındaki konuşmak, bölgedeki siyasetçileri en çok meşgul eden şeydi. Tahliye anlaşması olarak bilinen anlaşma nihayet 27 Temmuz 1945'te, İngiliz ve Mısır güçleri arasında imzalandı.

²⁶⁵ Kassim, Cemal Z. Kral Suud Döneminde Mısır – Saudi Arabistan ilişkileri 1953-1964. (Alalakat Alsaudiyye Almisriyye fi A'hd Almelik Suud.) Eldara Dergisi. C.32, S.4, 2006. s,137-162.

قاسم، جمال زكريا. العلاقات السعودية المصرية في عهد الملك سعود ١٩٥٣ – ١٩٦٤.

²⁶⁶ Necib, Muhammed. Tarih için Sözü. (Kelimeti Liltarih). Kahire, Mısır. 1975. s,223.

نجيب، محمد. كلمتي للتاريخ.

²⁶⁷ Tezin Birinci Bölümüne Bakınız.

²⁶⁸ Antoni Aydın Günlükleri. Birinci Bölüm. Hayri Hammad Ter, Hayat yayın evi, Beyrüt, Lübnan. 1960. s,324-326.

Suudi Arabistan'a göre, Mısır'ın tahliyesi, Britanya'nın kendisine düşman olması kadar önemli değildi. Suudi Arabistan için esas sorun 1950'lerin başlarında petrolün keşfedildiği Bureymi vahasının sorunuydu. Britanya 1955 yılında burayı işgal etti. Zira İngiltere, bu ülkelerde (Umman Sultanlığı ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde) petrol çıkışı denetleyen mercilerin İngiliz şirketleri olması için Umman Sultanlığı ile Birleşik Arap Emirlikleri'nin vahalarının sahibi olduğunu iddia ediyordu. Meseleyi çözmek için Amerika Birleşik Devletleri birkaç girişimde bulunmuştu ancak mesele, İngiliz askerinin iki ülke arasındaki düşmanlığı arttıran müdahalesiyle daha da karmaşık bir hal aldı ve bu aşamada hiçbir çözüme ulaşamadı.

Önceki bölümde, Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm dünyada izlediği ittifak politikasını, uluslararası ilişkilerde bu merhalenin sembolü olan tahdit (çevreleme) politikası araçlarından biri olarak ele almıştık. Bağdat Anlaşması'ndan, Mısır'la Suudi Arabistan'dan her birinin bu anlaşmayı reddetmesinden ve reddetme sebeplerinden bahsetmiştik. Haşimi tehlikesi ve Bağdat anlaşmasına yönelik İngiliz desteği, Mısır ve Suudi Arabistan'ın bu anlaşmaya katılmayıp kararlılıkla karşı durmalarının en önemli sebeplerdendi. Her iki taraf da anlaşmayı reddettiklerini ifade ederek, herhangi bir örgütün veya Ortadoğu savunmasıyla ilgili bir herhangi bir projenin AB'nden geçip onaylanması gerektiğini belirtmişti.

Abdünnasır ve Kral Suud, hem ittifaka katılmama çağrısını benimsemişler hem de ittifakı yıldırıp onu sadece sömürmüşlerdir. 1954'te Abdünnasır, hac farızasını eda etmek için Arabistan'a gitti ve buradayken birkaç dini ve siyasi şahsiyetle görüştü. Kral ve veliahdı ile yaptığı görüşmede, ikisi de Nasır'ın ittifaklara ve onlara muhalefet etmeye, bunun da sömürünün bir başka şekli olduğuna dair konuşmasını beğendiler. Nasır, ayrıca "Bağdat'taki grup, tüm bölgeyi bir hayvan sürüsü gibi sömürgeciliğin otlağına sürmedikçe sevinmeyecek" diyerek konuşmasını vurgulamıştır.²⁶⁹

Riyad, Bağdat anlaşmasının gelişmelerini diğer ülkelerden daha fazla takip ediyordu. Üstelik gelişmeleri birbiri ardınca Kahire'ye iletiyor, hareketlerinde ona danışıyor ve kararlarında ondan yardım alıyordu. Bunun en büyük göstergesi, Kral Suud'un bu dönemde Abdünnasır'ı mektup yağmuruna tutmasıdır denilebilir. 24 Şubat 1955'te, maddelerinden birinde bu ittifakın, AB'ne üye herhangi bir devletin veya bölgedeki güvenlik ve barışa önem veren ve her iki tarafın da tam olarak tanıdığı herhangi bir devletin katılımına açık olduğunu belirten Irak-Türk anlaşması (Bağdat

²⁶⁹ Heykel. 1986. s,367.

Paktı) imzalandı.²⁷⁰ Nasır, bu anlaşmaya cevaben, “Bağdat İttifakı’na karşıyız çünkü bölgedeki yabancı nüfuzu arttırıyor” demiştir. Kral Suud’a gelince, o Irak’ın ümmetin fikir birliğinden (icma-ı ümmetten) ayrıldığı için AB üyeliğinden azledilmesini talep etmiştir. Bağdat Antlaşması’nın imzalanmasından sonra, Kahire’de Arap hükümetlerinin başkanlarıyla acil bir toplantı düzenlendi. Irak haricinde davetlilerin hepsi katıldı. Suudi dışişleri bakanı Prens Faysal, ülkesinin heyetinin başında yer alıyordu. Abdünnasır, grubun çıkarlarına zarar veren bir durumda, herhangi bir Arap devletinin tek başına kalmasına izin verilmemesi yönünde Arapların hem fikir olması gerektiğini savunmuştur. Mısır ve Suudi Arabistan’ın ikisinin de 14 gün süren zirvenin başından sonuna kadar tam bir uyum içinde olmaları kadar ve ortaya yeni herhangi bir şey koymamaları da dikkat çekici bir husus olarak zikredilebilir.

Şubat 1955’te kuruluşunu resmen ilan eden Bağdat Paktı’na yanıt olarak Mısır ve Suudi Arabistan’ın, Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye’den oluşan üç taraflı bir savunma ittifakı kurma girişimi olmuştur. Anlaşma, Bağdat Paktı’nın imzalanmasından yaklaşık bir ay sonra, yani Mart 1955’te imzalandı. Bu anlaşmanın imzalanmasının temel hedefi, Irak’ın herhangi bir başka Arap ülkesini, özellikle de bir çatışma alanı ve Bağdat İttifakı konusundaki ihtilafın çözüleceği bir savaş zemini haline gelen Suriye’yi Bağdat İttifakı’na almasının engellenmesiydi.²⁷¹

Mısır, Suriye’de 7 Şubat 1955’te hükümeti istifa etmeye zorlayan bir siyasi kriz patlak verene dek, Suriye’yi ikna etme işini, savaşı siyaset ve medya tarafından güçlü bir şekilde yöneten, Arap meselelerinde uzman sayılan Salah Salim ve Mahmud Riyad isimli iki Mısırlıya vermişti.²⁷²

24 Şubat 1955’te Suriye’de yeni bir hükümet kuruldu. Cumhurbaşkanı, tarafsızlığına olan bağlılığını, Bağdat İttifakı’nı reddettiğini, yabancı ittifakları ve anlaşmaları kınadığını açıkladı.²⁷³ Salah Salim, zafer işareti yaparak Kahire’ye döndü ve Mısır-Suudi ittifakının savaşı kazandığını, Suriye’yi ittifaka kattığını ve Bağdat İttifakı’nın dondurulduğunu açıkladı. Bu anlaşmanın imzalanmasının sebebi, Mısır-

²⁷⁰ Tamim. s,70

²⁷¹ Hammad, Mecdi. Arap Askerler ve Birlik Meselesi. (Alaskeriyon Alarap ve Kadiyyet Alvehda.) Arap Birlik Çalışmalar Merkezi. Beyrüt, Lübnan. Birinci baskı, 1987. s,35. & Tamim. s,89.

حماد، مجدي. العسكريون العرب وقضية الوحدة.

²⁷² Alahram 8 Şubat 1955.

²⁷³ Alahram 24 Şubat 1955. & Albidani, İbrahim S. Suriye’de Siyasi Gelişmeler 1954-1958. (Altetavurat Alsiyasiyye fi Suriye 1954-1958.) Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Fekültesi, Bin Rüş Üni, İrak. 1988.

البيضانى، ابراهيم سعيد، التطورات السياسية في سوريا ١٩٥٤ – ١٩٥٨.

Suudi çıkarlarının kesişmesiydi; çünkü Suudilerin tutumu, bölgesel düzeyde kendilerine sorun yaratabileceği için, Haşimileri güçlendirmeme arzusuna dayanıyordu. Mısır'ın tutumu ise, Haşimilerin Arap dünyasına liderlik etmesine izin vermek istememesinden kaynaklanmıştı. Haşimiler, Batı emperyalizmine en bağlı Arap topluluğu olduğu söyleniyordu.²⁷⁴ Bu durum, aynı zamanda, Haşimilerin genel olarak Araplara lider olmasını da tehdit ediyordu.

Bu anlaşmadan daha da önemlisi, Ekim 1955'te Mısır ve Suudi Arabistan arasında imzalanan askeri ittifak veya askeri işbirliği anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın metninde şu ifadeler yer alıyordu: “Bu askeri anlaşma, iki hükümetin askeri işbirliğini güçlendirme arzusuna ve ülkelerinin bağımsızlığını istemelerine binaen aralarında ortak bir sistemin kurulmasının, her birinin bağımsızlığını ve güvenliğini sağlamada ana etken olduğuna inanılarak BM²⁷⁵ ve AB anlaşmasına uygun şekilde iki ülkenin barışı, güvenliği ve varlığını ortak savunma konusundaki dilekleri gözetilmesi suretiyle yapıldı.” Yine, anlaşmanın 2. maddesinde şu ifadeler geçiyordu: “Anlaşma yapan iki devlet, birine veya onun kuvvetlerine karşı yapılan herhangi bir silahlı saldırıyı, ikisine yapılmış bir saldırı olarak sayar ve dolayısıyla ikisi de, varlıklarını bireysel ve topluca meşru savunma haklarını kullanarak, saldırılmış devlete yardım etmeyi ve hemen tüm tedbirleri almayı taahhüt eder. Her iki devlet de, saldırıya karşılık vermek için, silahlı kuvvet kullanmak da dahil olmak üzere sahip oldukları tüm araçları kullanmayı ve bu sadette icraatlar yapmayı ve tedbirler almayı taahhüt eder.²⁷⁶ Ayrıca, bir yüksek kurul, bir harp kurulu ve ortak bir ordu komutanlığı da kurulmuş olup, yüksek kurul iki ülkenin dışişleri ve savunma bakanlarından oluşmaktaydı. Burası, ortak komutanlığın başkomutanının resmi merciiydi. Bu anlaşma, 1950'li yıllarda Mısır ve Suudi Arabistan'ın askeri gücünün birleşmesi demektir. Suudi Arabistan'a göre, Haşimiler karşısında kendi değerini artıran bölgesel bir müttefike itimat etmesi önemlidir. O dönemde, Mısır ordusundan daha üstünü yoktu, Hür Subaylar'ın ünü sadece o bölgede değil dünyada duyulmuştu.

Bu dönem, aynı zamanda Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye ile Yemen gibi bölgedeki diğer ülkeleri içeren çeşitli üçlü anlaşmalara da şahit olmuştur. Askeri, iktisadi veya kültürel alanda anlaşmalar yapılmıştır. Nisan 1956'da Mısır, Suriye ve

²⁷⁴ Tamim, s.92.

²⁷⁵ Anlaşmanın maddeleri incelemek için, <http://search.mandumah.com>.

²⁷⁶ Hourı, Ahmed Y. Arap Birlik Projeleri 1913-1989. (Almaşari' Alwahdaviyye Alarabiyye 1913-1989).

Arap Birlik Çalışmalar Merkezi. Beyrüt, Lübnan, ikinci baskı, 1990. s.301.

خوري، أحمد يوسف. المشاريع الوحدوية العربية (١٩١٣-١٩٨٩).

Yemen'in dahil üçlü bir anlaşma imzalandı. Mısır'a göre, Yemen'in başka yere gitmeden Mısır-Suudi Arabistan tarafına geçmesi için bu anlaşmaya katılmasını öneren ve ısrar eden Suudi Arabistan'dır. Bu anlaşmanın, koruma altındaki Aden'deki tartışmalı bir sınır meselesinde Mısır ordusundan yararlanması bakımından Yemen için büyük bir fırsat olduğu söylenebilir. Muhammed Hüseyin Heykel, *Galeyan Yılları* adlı kitabında, Abdünnasır'ın sadece Kral Suud'u razı etmek için İmam Ahmed'in bu anlaşmaya katılmasını onayladığını zikretmiştir.

Görüldüğü üzere, 1953-1956 arası dönemde Mısır-Suudi ilişkileri, siyasi tutumlarda, ekonomik işbirliğinde, Arap bölgesini ve iki ülkeyi ilgilendiren her hususta ziyaret ve görüş alışverişinde bulunan her iki ülkenin üst düzey devlet büyükleri arasındaki dostlukta büyük bir uyuma tanıklık etmiştir. Abdünnasır'ın aklındaki milliyetçilik hayalinin, bu milliyetçiliği tehdit eden bir projeye karşı çıkan kişilerle beraber hareket etmesini sağladığı için, bu uyumda önemli bir rolü olduğunu söylenebilir. Bunun yanı sıra, bölgedeki Haşimi projesini tehdit eden her proje, gelecekte, krallığın menfaatine olup olmayacağını bile düşünmeden, fakih ile otoritenin ittifakından ortaya çıkan, milliyetçilikten ve milliyetçilik düşüncesinden tamamen farklı bir Vehhabi din ideolojisi taşıdığı, hatta milliyetçilik düşüncesini taşıyanları tekfir ettiği ve onlara düşman olduğu varsayılan Suudi Arabistan'ın hoşuna gidiyordu. Ayrıca, bu anlaşmalar, ortaklıklar, heyetler ve Suudi Arabistan'a gönderilen birçok Mısırlı subay ve memurun ziyaretlerin Suudi Arabistan'da milliyetçilik fikrinin yayılmasında da önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

3. Soğukluk Dönemi 1956 – 1962

Bu üç yıllık Mısır-Suudi dostluğunu, Süveyş kanalı krizinden sonra 1956'nın sonlarında soğuk bir dönem izledi. Arap dünyasında Abdünnasır'ın nüfuzunun artmasından Suud ailesinin duyduğu korku ve yankılarının Suudi Arabistan'daki iç muhalefet üzerindeki etkileri ve muhalefetin Mısır'la olan bağlantısının yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri de, bölgenin yaşadığı bu önemli merhalede önemli rol oynamıştır.²⁷⁷ Abdünnasır'ın, Körfez bölgesindeki kraliyet rejimlerini devirmek için yaptığı sürekli çağrılara ilaveten Suudi Arabistan, Abdünnasır'ın birlik hayallerini uygulamaya çalışmasından, kendisine suikast planlattırıp Birleşik Arap

²⁷⁷ Tamim. s,115.

Cumhuriyeti'ne karşı Suriye darbesini yapmak üzere işbirliği yapacak kadar çok rahatsız oluyordu.

a. İki Ülke Arasındaki Anlaşmazlığın Nedenleri

ABD'nin Rolü: Mısır-Suudi Arabistan ilişkisi, özellikle de Mısır-Sovyet yakınlaşması ve Çek silah anlaşmasından sonra, ABD tarafından hiç hoş karşılanmamıştı. Bölgede daha önce eşi görülmemiş şekilde, emperyalizm ve sömürge karşıtı devrimci ideoloji sahibi Mısır'ın Suudi parasıyla kurulan milli ittifakı, ABD için büyük bir endişe kaynağıydı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Yakın Doğu, Güney Asya ve Afrika için Mart - Haziran 1958'de yaptığı Ortadoğu'daki durum değerlendirmesi, Nasırizm olarak bilinen radikal milliyetçilik tehdidini, bölgede uzun vadeli bir tehdit olarak sınıflandırıyordu. Nasır ve müttefiklerinin son dönemdeki başarıları, ABD'nin daha önce Ortadoğu'da güvendiği yöntemlerin çoğunu azaltmasına ya da terk etmesine yol açmıştır.²⁷⁸ Bu yüzden ABD'nin, bölgede yeni müttefikler kazanması gerekiyordu. Bu dönemde, bölgede Amerika Birleşik Devletleri'ne destek olmak için, Suudi Arabistan'dan daha iyi bir ülke bulunmuyordu. Ama Amerika'nın bir tür Mısır-Suud düşmanlığı ya da en azından uyumsuzluğu icat etmesi gerekiyordu. Özellikle de Mısır'ın, Sovyet komünizminin müttefiki olarak sınıflandırılmasından dolayı Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan'ı Abdünnasır ve Arap milliyetçiliğinden korkutmaya çalışmak için Suudi Arabistan'a mektuplar göndermeye başladı.

Bu aşama bir mektupla başlamıştı. Mektup, 1956 yılının başlarında, Washington'daki Mısır Büyükelçiliği'nden gelen bir rapor yoluyla, Mısır'a gelmişti. Rapor şöyle diyordu: "Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır ile Kral Suud'un arasını açmak için teşebbüsler var ve bu teşebbüsler Kral Suud'un Cumhurbaşkanı Cemal'den korkutulmasına dayanıyor. Bu teşebbüslere kalkışanlar Amerikalılardır ve onlar, Kral Suud'a, radikal devrimci Cemal Abdünnasır'ın İngiliz nüfuzundan veya komünizmden daha tehlikeli olduğunu söylüyorlar."²⁷⁹

Cemal Abdünnasır'ın görüşleri, Riyad'daki Mısır askeri misyonu aracılığıyla Suudi subaylarına sızıyordu. Kısa süre sonra, Cemal Abdünnasır, Suudi Arabistan'da Mısır darbesi tarzında bir darbe yapabiliyor olacaktı. Suud'un tahtını, ailesini ve otoritesini koruması, Cemal Abdünnasır'dan uzaklaşması ve Mısır ile Suudi Arabistan

²⁷⁸ Cyrus, Schayegh. 1958 Reconsidered: State Formation and The Cold War in the Early Postcolonial Arab Middle East. International Journal of Middle East Studies. C.3, S.45, 2013. s,421-443.

²⁷⁹ Heykel. 1986. s,457.

arasına güçlü bir engel koyması, Suudi Arabistan'ın menfaatineydi. Duper,²⁸⁰ *New York Times* gazetesinin, önceki hafta üç kez, "Mısır'ın Riyad'daki askeri temsilciliğinin, Suudi kuvvetleri arasında Cemal Abdünnasır'ın fikirlerini yaymaya çalıştığını" söylediğine işaret etmiştir.²⁸¹ O halde, ABD'nin planı, Suudi Arabistan'ı Nasır'dan ve onun bölgedeki nüfuzundan korkutmaktı. Bu plana göre, ABD Ulusal Güvenlik Konseyi 1956 başlarındaki oturumlarından birinde, Suudi Arabistan'ı Mısır'dan nasıl uzaklaştıracaklarını tartışmıştır. Konsey üyelerinden biri, en iyi yolun Mısır darbesi tehlikesinden Suudilerin haberdar edilmesi ve eğer bu tehlike akışına bırakılırsa, bölgedeki bütün tahtları (kabileleri) etkileyeceğinin onlara söylenmesi teklifinde bulunmuştu.²⁸²

Amerikalılar Mısır'daki milliyetçi rejimi, Suudi rejiminin gözünde gitgide şeytanlaştırmaya çalışıyorlardı. Milliyetçi ve devrimci ideolojinin yayılmasının, Suudi Arabistan'daki kraliyet ailesi ve kraliyet rejimine yönelik tehlikeleri hakkında haberler vermeye başlamışlardı. Nitekim, Amerikalıların hedefinin, Suudileri, milliyetçiliğin krallığa yayılma tehlikesinin, Haşimi tehlikesinden çok daha güçlü olduğuna ikna etmek olduğu söylenebilir. Eisenhower'ın anılarında, "Suudi Arabistan ile müzakerelerimizi hızlandırmalı ve askeri taleplerini karşılamalıyız" ifadesi geçmektedir.²⁸³ Ayrıca, "Politikamız Mısırlıları ve Suudileri ayırmaya yönelik olmalıdır"²⁸⁴ ifadeleri de geçmektedir.

Bütün bunlardan sonra, Abdünnasır'ın Cidde'ye yaptığı ikinci ziyaret 20 Nisan 1956'da gerçekleşmiştir. Abdünnasır, Kral Suud ve Dışişleri Bakanı Faysal bin Abdülaziz ile görüşmüştür. ABD ve dostlarının, Mısır ile Suudi Arabistan'ın arasını açmaya çalıştıklarını ikisine anlatmak istiyordu. Cemal Abdünnasır çok derece açtı ve onlarla, Washington'daki Mısır Büyükelçiliği'nin, Suudi Arabistan'daki Mısır temsilciliği hakkındaki raporlarını paylaştı. Mısır temsilciliğinin, Suud ordusunda propaganda yapmaya çalıştığını söyledi. Muhammed Heykel'in kitabında bahsettiği üzere, "Abdünnasır, Kral Suud'a, 'Kendinizi Suudi Arabistan'da çalışan her Mısırlı askerin, en yüksek komutanı saymanızı rica ediyorum. Eğer size onlardan birisi hakkında bir laf gelirse – sadece zan olsa bile – onun Mısır'a dönmesi için bir emir

²⁸⁰ Garland Dober, o dönemde Voice of America radyosunun Orta Doğu bölümü başkanı.

²⁸¹ Heykel. 1986. s,505.

²⁸² Heykel. 1986. s,397.

²⁸³ Heykel. 1986. s500.

²⁸⁴ Heykel. 1986. s,504.

çıkabilirsiniz ve bunun ilişkilerimizi etkilemeyeceğine güvenin' demiştir."²⁸⁵ Eisenhower, Suud zenginliği ile Mısır devrimi arasında, Bağdat İttifakı'na direnme konusundaki işbirliğinin, Arap dünyasında milliyetçi hareket için güçlü ve aktif bir etki yarattığına inanıyordu. Eisenhower, Kral Suud'un Bağdat İttifakı'na karşı olan düşmanlığının ve Abdünnasır'la bu alandaki işbirliğinin esas olarak Riyad'da iktidardaki Suudi ailesi ile Bağdat'ta iktidardaki Haşimi ailesi arasındaki çekişmeden kaynaklandığını biliyor ve bu esasa göre Suudileri, zenginlik ve devrim arasındaki sosyal çekişmenin, eski kalbi düşmanlıktan daha ciddi ve daha derin olduğuna inandırabileceğini görüyordu.²⁸⁶

ABD'nin, Ortadoğu'nun istikrarını bozma teşebbüsleri sürmüştür. Eisenhower, Kongre'den, ekonomik ve askeri yardımların artırılmasına izin veren bir karar geçirmesini, hatta uluslararası komünizmin oluşturduğu tehdidi tanımaya hazır herhangi bir Ortadoğu ülkesini ABD'nin doğrudan korumasını istemiştir.²⁸⁷ İki aydan kısa bir sürede, Eisenhower Doktrini olarak bilinen bildiri yayınlandı. Amerikan Başkanı'nın bu projedeki hedefi, Amerika Birleşik Devletleri tarafından kabul edilen tahdit çevreleme politikasını sürdürerek ve komünizmin bölgeye sızmasından korkutarak, Ortadoğu devletlerini Amerikan politikasına bağlamaktı. Petrol, Amerika'nın bölgede dikkate aldığı şeylerin başında geliyordu ve ABD Dışişleri Bakanı petrolün bu önemine vurgu yapmıştı.²⁸⁸ Bu doktrinin ilanına, bölge ülkelerini kabule ikna etmek için yürütülen kapsamlı bir Amerikan diplomatik faaliyeti eşlik etti.

ABD, Arap devletlerini hep birden ikna etmenin imkânsızlığını anlayıp her birini ayrı ayrı ikna etmeye karar vermiştir. Bölgedeki stratejik önemi nedeniyle Suudi Arabistan ve Ürdün'den başlandı. Amerika Birleşik Devletleri'nin ikna turuna Suudi Arabistan'dan başlamasının birkaç nedeni bulunuyordu. Bu nedenlerin arasında, yakın Suudi-Amerikan ilişkisi, iki ülke arasındaki ekonomik, askeri ve petrole dayalı çıkar bağı, Suud halkının ve Suud ailesinin (ABD'ye karşı) düşmanca duygularının pek şiddetli olmaması ve Suudi Arabistan ile Sovyetler Birliği arasında herhangi bir ilişkinin bulunmaması zikredilebilir. Suudi Arabistan'da iktidarda bulunan ailenin,

²⁸⁵ Heykel. 1986. s,506.

²⁸⁶ Heykel. 1988. s,73.

²⁸⁷ Yaqub. s,1

²⁸⁸ Oranes, Jeffry. Washington gölgeler dışında ve Mısır'a Yönelik ABD Dış Politikası 1946-1956. (Washington Tehrüc min Alzil ve Alsiyase alhariciyye Alamerikiyye teceh Mısır 1946-1956.) Beyrut, Lübnan, 1987. s,17.

أورنس، جفري. واشنطن تخرج من الظل والسياسة الأمريكية تجاه مصر ١٩٤٦-١٩٥٦.

giderek artan Mısır etkisinden ve yayılan milliyetçi ideolojiden korkmasının bir yana bırakılırsa Suudi Arabistan bölge ülkeleri ve halkları üzerinde büyük etkisi olan dini bir statüye sahipti. Suudi Arabistan, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarafı tutulmuştu ve ekonomik refahın yanı sıra, ABD'nin Krallığı dış ilişkilerde yeni bir aşamaya getirme konusundaki gücüne de güvenilmiştir. Nitekim bu, Kral Abdülaziz'in Japon ve Alman şirketlerinin daha iyi görünen iki teklifini reddedip California Petrol Şirketi'nin teklifini kabul ettiği zaman, daha belirgin şekilde görünmüştür.²⁸⁹

Önceki bölümde bahsedildiği üzere hem Mısır hem de Suriye projeye karşı çıkmış ve itirazlarının arkasında durmuşlardır. Suudi Arabistan ise bu iki devletin tutumunu açıkça ikiyüzlülük olarak nitelendirmiştir. Kral Suud ABD Başkanı Eisenhower'a, Arap ülkelerinin projeyi reddettiğini bildirmek için gittiği Amerika'dan projeyi desteklediğini duyururken, Kral Suud'un, iki ülkenin o dönemdeki devlet başkanları ile yaptığı toplantıda Suudi Arabistan, projeyi reddettiğini açıkladı. Suudi Arabistan, hiçbir zaman ABD'nin askeri ve ekonomik yardımlarını reddetmediği gibi, aynı zamanda Haşimilere karşı duran üçlüye onu düşman ettiren bir konumda da olmamıştı. Üstelik Suudi Arabistan'ın Arap milliyetçiliğinden duyduğu korku ve milliyetçiliğin artması, Ortadoğu'da işler sarpa sardığında kendisine başvurabileceği güçlü bir küresel müttefik olarak ABD'ye güven duymasını sağlıyordu. Gerçekten de, Suudi Arabistan ekonomik yardım olarak 20 milyon doları kabul etti. Ancak, Eisenhower Doktrini'ni desteklemeyi reddetti. Suud, ABD'nin delegesinin bulunduğu sırada, bu politikaların, emperyalizm başka biçimleri olduğunu söyleyerek, bazı terimlerin söylenmesinde ısrar etti. (emperyalizmin farklı şekilleri) o terimlerdenidir.²⁹⁰ Aynı zamanda, Kral Suud'un Nasirizm'den korkusu da az değildi, nitekim Birleşik Devletler'e, iki ülkenin arasında kolayca açmasına yardım eden de bu korkuydu.

Amerikan iddiaları ve şüpheleri yavaştan Suudi Arabistan'a ulaşmaya başlamıştı. Elbette, girişimler bir gecede işe yaramamıştı zira genelde iki ülke arasındaki, özelde de iki lider arasındaki ilişki, en hafif ifadeyle "güçlü" olarak nitelendiriliyordu. Ancak, Suudi Arabistan, özellikle Abdünnasır'ın bölgedeki nüfuz ve gücünün artmasıyla, sadece ABD'yi memnun etmeye çalışmıyordu, bunun yanı sıra petrol çıkarma anlaşmaları ve petrolün Batı'ya ve ABD'ye ihraç edilmesi ile de uğraşıyordu. Ayrıca o zamanki dünyanın iki kutbundan biri olan ABD'nin memnun edilmesi, Mısır'ın ve

²⁸⁹ John P, Miglietta. American Alliance Policy in the Middle East, 1945 – 1992. Ithaca: Lexington Books, USA. 2002. s,196 – 199.

²⁹⁰ Yağub. s,121

nüfuzu Arap bölgesini aşmayan liderinin memnun edilmesinden çok daha önemliydi. Bazı Mısır subaylarının Nasirizm ideolojisini ya da komünizmi yayma girişimlerinin olduğu şeklindeki Amerikan iddiaları, bazen çok abartılı olsa bile, tamamen yanlış değildi. Fakat Birleşik Devletler'in buna ışık tutması ve Suudi Arabistan'ın bunun hakkında bilgilendirilmesi, önceki nedenlerle birlikte, Suudi-Amerikan uyumunu ve Suudi Arabistan'ın Abdünnasır'ı ve onu destekleyen herhangi bir hareketi veya ideolojiyi reddetmesini hızlandırdı. Aslında, Eisenhower Doktrini ve ABD'nin Suudi Arabistan'ın tarafını tutması, Arabistan'ın Araplar arasında ve uluslararası sahnede varlık gösteren bölgesel bir güç haline gelmesi, Suudi Arabistan'da yeni bir dönemin başlangıcı için iyi bir fırsattı.

Suud Endişeleri ve Milliyetçilik Hareketler: Abdünnasır, 26 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı Şirketi'nin millileştirildiğini duyurdu.²⁹¹ Nasır, millileştirilme kararının Arap ulusunu daha önce görülmemiş bir şekilde bir araya getirdiğinden emindi. Arap dünyasındaki bazı hükümetlerde yaygın olan birtakım çekincelere ve kaygılara rağmen, bütün Arap başkentlerinden kutlama ve destek mesajları peş peşe geldi. Destek dalgası ve halk kutlamaları, yöneticileri de aynı yola sevk etti.²⁹² Çoğu Arap ve Afrika ülkesi gibi, Suudi Arabistan da Mısır'daki büyükelçisini şu ifadelerin yer aldığı bir mektupla, cumhurbaşkanlığına gönderdi: "Hemen cumhurbaşkanı ile görüş, bizim adımıza, kendisine Kanal Şirketi'nin millileştirilmesinde kendisinin attığı adımları tam olarak desteklediğimizi ilet. Cumhurbaşkanının bizim tutumumuzu, yönümüzü ve tüm işbirliği alanlarındaki mutlak desteğimizi bildiğinden eminiz. Selamlarımızı ve iyi dileklerimizi kendisine iletin."²⁹³

Abdünnasır Suudi Arabistan'ın tutumuna özel bir ilgi duyuyordu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin olayı her iki taraf için de yönettiğini ve her iki taraf için de entrikaları olduğunu düşünüyordu. Üstelik, Suudi Arabistan, ekonomik anlamda Nasır'ı desteklemek için önemli bir kaynak idi.²⁹⁴ Gerçekten de, Mısır'a karşı tehditler ve silahlı gösteriler başladıktan sonra, kral korkuya kapıldı. Kahire'ye bir telgraf gönderdi, telgrafın girişinde "Derhal Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'a, Batı ülkeleri İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a karşı tutumunun beni rahatsız ettiğini, endişelendirdiğini ve

²⁹¹ 26 Temmuz 1956 Abdünnasır konuşması.

²⁹² Alahram Gazetesi 27-28-29 Temmuz 1956.

²⁹³ Heykel. 1986. s,537.

²⁹⁴ Tamim. s,122.

uykusuz bıraktığını bildirin”²⁹⁵ yazıyordu. Birkaç gün sonra kral, Cemal Abdünnasır’a, Prens Faysal’ın kendisine sunduğu, Arabistan’ın ABD ile yaptığı telefon görüşmelerinin ayrıntıları hakkındaki raporun bir kopyasını Faysal’ın Dulles’tan aldığı bir mektupla birlikte gönderdi.²⁹⁶ Ardından Suud, ABD ve Mısır arasında arabuluculuk yapmak için Abdünnasır’a teklif gönderdi. Abdünnasır’ın kaygısına yol açan da buydu. Amerika’nın, Mısır’la Suudi Arabistan’ın arasını açmak için sarf ettiği çabaların farkındaydı. İşte kral, daha önce işbirliği yaptıkları bir müttefik gibi değil, arabulucu olarak hareket etmek üzereydi.

Abdünnasır, kanalın millileştirilmesinden iki ay sonra Suudi Arabistan’a yaptığı ziyarette büyük bir kalabalıkla karşılandıktan sonra, Prens Faysal ve Kral Suud’la kapalı kapılar ardında birkaç üçlü toplantı düzeldi. Mısırlı gazeteci Muhammed Hasaneyn Heykel’e göre, Abdünnasır, o toplantılardan Suudi Arabistan’ın öfkesinin sebeplerinin şunlar olduğu sonucunu çıkardı: ilk olarak, Suud, millileştirme kararıyla şaşırmıştı, her şeyden önce bir arkadaş olarak Nasır’ın ona haber vermesi gerekiyordu; ikincisi, kanalın millileştirilmesi, kamuoyuna petrolü millileştirme fikrini de verebilirdi ki bu, körfezin tahammül edemeyeceği bir şeydi; son olarak, kral, kanalın millileştirilmesinin, Bağdat İttifakı’nın ve ona verilen önemi maskeleydiğini hissediyordu. Nasır, bu görüşmeden memnun kaldığını, Mısır ile Suudi Arabistan arasındaki dostluğu, özellikle de Kral Suud ile dostluğunu sürdürmek istediğini söyledi. Ayrıca, Amerika’nın bu günlerde kafasını meşgul eden şeyin, iki ülke arasındaki çatışma olduğunu da sözlerine ekledi.²⁹⁷ Bu ziyaret aynı zamanda bölgede Abdünnasır’ın nüfuzunun arttırmış olduğunu da doğruladı. Suud ise bunun krallıktaki duruma etkileri hakkında endişelenmeye başladı.

Kanalın millileştirilmesinin ardından, 9 Ekim 1956’da Mısır’a karşı yapılan üçlü saldırı sırasında, krallığın ordusunu, parasını ve tüm imkanlarını Mısır’ın emrine vermeye hazır olduğunu göstermek için Kral Suud, Başkan Abdünnasır’ı telefonla aramıştır. Saldırıyı şiddetle kınamıştır. Suudi Arabistan İngiltere ve Fransa ile arasındaki diplomatik ilişkileri 6 Kasım 1956’da kesmiş ve onlara petrol ihracı yapılmasını yasaklamıştır.²⁹⁸ Krallığın yaşadığı şiddetli ekonomik krize rağmen, Süveyş

²⁹⁵ Heykel. 1986. s,582.

²⁹⁶ Heykel. 1986. s,582.

²⁹⁷ Heykel. 1986. s,390.

²⁹⁸ Kassim. s,137-162.

Kanalı'nın kapatılmasından kaynaklanan üçlü saldırı, Suudi Arabistan'ın hiddetini artırdı.²⁹⁹

Abdünnasır, tüm Arap ve Arap olmayan halkların gözünde bu krizden başı dik, muzaffer ve milli bir kahraman olarak çıkmıştır. Kardeş Arap ülkelerinin ona sunduğu yardımları unutarak, gerçekleştirdiği zaferi kendisine mal etmiştir. Sanki hiç kimse onun arkasında durmamış ya da kimse ona yardım etmemiş gibi başarılarından bahsetmiştir. Bu, Kral Suud'un kızmasına ve onun Amerika Birleşik Devletleri ile Abdünnasır'dan kurtulmak için ciddi ciddi işbirliği yapmayı düşünmesine neden olmuştur.³⁰⁰

Süveyş Kanalı krizinden, ABD desteği sayesinde Mısır'ın muzaffer olarak çıkışı, krallıktaki birçok gencin Abdünnasır'ı örnek almasına ve onun yaptıklarının aynısını yapacak dernekler ve partiler kurmayı düşünmelerine yol açmıştı.³⁰¹ Nasır'ın yükselişi karşısında, Arap dünyasındaki kraliyet rejimlerinin yok edilmesi için Mısır'daki darbeci ci askeri propagandalar büyük ölçüde yaygınlaşmaya başladıktan sonra, Suud'un endişeleri gün geçtikçe artmıştır. Kuveyt, Yemen, Suudi Arabistan ve Libya'da krallıklara karşı adeta medya savaşı veriliyordu. Nitekim Suriyeliler, Suud'dan yardım isteyen ve bu isteğine karşılık gören Kral Hüseyin'i Ürdün'de devirmişlerdi. Suud, aralarındaki düşmanlığa rağmen, Hüseyin'e yardım etmek için Amman'a asker göndermeyi kendi menfaatine uygun bulmuştur.³⁰²

Arap Yarımadası'nın krallıklarında -ki bunların başında Suudi Arabistan geliyordu- yabancı petrol şirketlerinin millileştirilmesi için Arap çağrıları artmış, ABD kuvvetlerinin kullandığı Zahran hava üssünün kapanmasını isteyen sesler yükselmiştir.³⁰³ Ancak Suudi Arabistan, hem Mısır'ı hem de muhalefet hareketlerini, yurtiçinde ve yurtdışında kızdıran yeni bir anlaşma imzalamıştır: 1957 yılında ABD hükümetiyle yıllık 100 milyon dolardan, beş yıllığına toplam 500 milyon dolara, yarısı nakit, diğer yarısı Amerikan silahı olarak Suudi ordusuna verilmek üzere ödenerek, üssün kirasının yenilenmesini sağlayan bir anlaşma imzalanmıştır. Sözleşme ayrıca bölgenin güvenliği için bilhassa önemli olan üç maddeyi de içeriyordu: Birincisi, Suudi Arabistan'ın ABD'den aldığı silah türlerinin seçiminin ve belirlenmesinin, ABD

²⁹⁹ Tyram, A. The Establishment of U.A.E, Londen, 1987. s,216 – 217.

³⁰⁰ Heykel. 1986. s,398.

³⁰¹ Alşuvevri, Mayıs 2017

³⁰² Nehme, M. G. Saudi-arabia 1950-80 between nationalism and religion. Middle Eastern Studies. C.30, S:4, 1994. s,930-943.

³⁰³ Tamim. s,116.

Savunma Bakanlığı'nın yetki alanında olması; ikincisi, bu silahın İsrail'e karşı kullanılmaması; üçüncüsü, silah toplama yerlerinin belirlenmesini ve silahlı eğitimin denetlenmesini bir ABD askeri misyonunun üstlenmesi. Buna karşılık ABD hükümeti, dışarıdan veya içeriden tehdit arz eden herhangi bir tehlikeye karşı Suudi tahtını korumayı taahhüt ediyordu. Nakit meblağ da Alman bankalarının³⁰⁴ birinden kral adına özel bir hesaba ödenmiştir. Bu anlaşmaya krallıktaki yöneticilerin birçoğunun muhalefet etse de Suud, herhangi bir tartışma veya çekince olmaksızın anlaşmayı kabul etmiştir. Süveyş Kanalı krizinden sonra milliyetçi eğilimlerin dikkat çekici biçimde artmasından sonra, Suud mülkünü bunlardan korumak zorunda hissediyordu. Abdünnasır da bu anlaşmaya karşı çıkmış ve bunu sömürgeciliğin bir başka yönü olarak görmüş, bu anlaşmanın ilk hedefinin İsrail'in güvenliğini korumak olduğunu düşünmüştür.³⁰⁵

Bu dönemde, tüm Arap dünyasında milliyetçi akımlar, dernekler ve hareketler büyük ölçüde yaygınlaşmış ve Suudi Arabistan'da sesleri çıkmaya başlamıştı. Bu hareketler Abdünnasır'ı destekliyordu. Kral Suud, Mısır'daki Hür Subaylar gibi Hür Suudi Subaylar'ın kurulduğunu ve krallıkta bir darbe yapmaya çalıştıklarını haber almıştı. Milliyetçi akımlar, Suudi olan her şeyi eleştiriyor ve Nasiri olan her şeyi destekliyordu.³⁰⁶ Bu da, Suudi Arabistan'ın, Nasiriliğin yayılmasından daha fazla endişelenmesine neden oluyordu. Nasiriliğin medya kolları, oklarını Suudi Arabistan'a, buradaki yönetim rejimine ve ABD ile ilişkilerine yöneltmeye başlamışlardı. Nitekim, ABD silahlarının İsrail'e karşı kullanılmamasına dair madde Suudi olan her şeyi eleştirmek için yeterli bir sebep sayılıyordu. Abdünnasır ayrıca, Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesinden, yani sömürgeci Batı güçlerini yendiği zamandan daha uygun bir zaman bulamayacağı için, milliyetçilik ideolojisini yayma fırsatından da yararlanmaya çalışıyordu.³⁰⁷

Kral, protestoları önleyecek bir ferman çıkarmış ve müsebbiplerini mahkemeye sevk ettirmişti. Bunun üzerine işçilerin merkez komitesi genel grev ilan etti ve siyasi parti ve diğer kurumların kurulmasına karar verdi.³⁰⁸ Ancak otorite, bütün varlığıyla grevleri ve protestoları önlemeye çalışarak, kralın fermanı üzerine 1955 yılında, vatani

³⁰⁴ Heykel. 1988. s,73.

³⁰⁵ Heykel. 1988. s,80.

³⁰⁶ Alhaclavi, Nuruttin. Nasirizm Körfez ülkeri etkisi 1952-1971. (tesir alfikr alnasırı a'la Alhalic Alarabi 1952-1971.) Arap Birlik Çalışmalar Merkezi, Beyrüt, Lübnan. 2017. s,63.

³⁰⁷ Alşuvevri, Mayıs 2017

³⁰⁸ Elzeydi, M. Arap Körfez'indeki Düşünce Akımları 1938-1971, (Elteyyarat elfikriyye fi Alhalic Alarabi 1938 – 1971). Beyrut, Arap Birliği Yay. 2000.s,154.

ve devrimci ideolojilerin ülkeye gelişlerinin müsebbibi olarak gördükleri dış ülkelerde okuyan öğrencilerin iadesine dair bir karar aldı. Kral bununla birlikte bu düşüncelere karşı duran Emr-i Bil-Maruf ve Nehy-i An-il-Münker gruplarını aktifleştirdi. Bütün bu işlemler, emekçileri ve özellikle milliyetçileri ülkede yayılmalarını tamamen durduramasa da güçlerini ve aktivitelerini sınırlandırabilmişti.³⁰⁹

Suudi Arabistan'daki milliyetçilik eğilimi olan önemli akımların üzerinde durmakta fayda vardır. Çoğu Arap ülkeleri gibi, bu dönemde akımlar ve ideolojiler bütün kraliyette yayılmıştı. İslami akımların yanında liberal, milliyetçi ve Marksist akımları da yer alıyordu. Her akımın ortaya çıkışının ve destekçilerin bu akımlara katılmasının ayrı ayrı sebepleri vardı. Ancak devlet İslami veya laik olanları ayırmaksızın davrandı. Aynı zamanda, kraliyette petrol keşfedilmesinden sonra eğitim, petrol ve diğer sektörler için çalışmaya gelen Araplar, halkın milli ve vatani duygularını yükseltmekte, Arap milliyetçilik ideolojisinin yayılmasında büyük katkı sağlamaktaydı. Böylece genç kesiminde, düşünsel ve siyasi organizasyonların ilk nüvesi oluşmuştu.³¹⁰

Arap Milliyetçiliği II Dünya Savaşı'ndan sonra, bazı Arap ülkelerin bağımsızlığa kavuşması, bütün Arap ülkelerinde bağımsızlık ve Siyonistlere karşı koyma fikrinin yayılmasına ve yabancıların varlığını reddetmeye yol açmıştır.³¹¹ Arap Milliyetçiler hareketi ilk olarak 1950'lerin başlarında Beyrut Amerikan Üniversitesi'ndeki öğrenciler tarafından ortaya koyulmuştur. Bu öğrenciler, entelektüel ve düşünür Konstantin Züreyk'ten³¹² ve onun AB gerekliliği fikrinden etkilenmişlerdir. Züreyk'in, Abdünnasır'ın düşüncelerine ve davetlerine yakınlığının farkına vararak onun düşünceleri etrafında toplanmışlardır. Yukarıda zikredildiği üzere petrolün keşfiyle gelen işgücü, krallık dışından getirilen ve Milliyetçilik fikrini benimseyen okullarda

³⁰⁹ El_Haşim, Necim. Faysal Kıralkta: Kral Suud'a karşı darbenin ayrıntıları. (Faysal Melikan: Kissat Alinkilab a'ala Almalik Suud.) Sa'ir Almaşrik Yayınevi, Beyrut, Lübnan. ikinci Baskı, 2015. s,49.

الهاشم، نجم. فيصل ملكا قصة الانقلاب على الملك سعود.

³¹⁰ Elwakyan, H. Kuveyit Şiirinde Arap Meselesi, (Almesele Alarabiyye fe Alşiir Alkuveyti). Kuveyit, Zat-usselasil, Asriyya Yayın Evi, 1977. s,53.

الوقيان، خليفة. المسألة العربية في الشعر الكويتي.

³¹¹ Elzeydi. 2000.s,177.

³¹² Kustantin Zuraik, Suriyeli bir entelektüeldir. 1909 yılında Şam'da doğdu, Beyrut Amerikan Üniversitesinde okuduktan sonra Chicago Üniversitesine geçti. Doktorayı bitirdikten sonra Beyrut'a 1930'da döndü ve tarih hocası olarak Amerikan Üniversitesinde çalıştı1930- 1945. Bir yıllığına Washington'da Suriye'nin diplomatik misyonun müşaviri olarak çalıştı. 1947 yılında BM meclisinde Suriye'nin temsilcisi olarak çalıştı. Sonra, Amerikan üniversitesi başkanı olana kadar, orada hocalık yaptı. Siyasette, tarihte ve özellikle siyasî bilinci ile ilgili birçok eseri vardır. Biz ve Tarih, Nakba vb...

okuyup o ülkelerdeki milliyetçilikten etkilenen öğrencilerin gelmesinin, bu dönemdeki milliyetçilik akımının en büyük destekleyici faktörü olduğu söylenebilir.³¹³

Milliyetçilik hareketi, krallıkta kendisine bir şube kurmuştu. Saflarına, entelektüeller, ordudan fertler, emekçiler, petrol sektöründe çalışanlar ve öğrenciler katılmıştır. Bu hareket, iç ve dış politikaya olan etkisiyle birlikte, gösteriler ve yayınlar yaparak, bildiler yayınlayarak, 1956 ve 1967 savaşlarında Abdünnasır'ın tarafını tutarak, Filistin sorununu her zaman desteklemişlerdir. Bütün bunlara rağmen, devletin bunları izlemesi, uyguladığı baskı ve üyelerini tutuklaması dolayısıyla düzenli bir parti ya da belli başlı bir hareket olamamıştı. Kuveyt'teki hareketin yok olması, Suudi Arabistan'daki hareketin de ortadan kaldırılmasına büyük bir sebep olmuştur. Çünkü Kuveyt hareketi, Suudi Arabistan'daki hareketin besleyicisiydi.³¹⁴

Nasırizm Kemal Ahmet'in açıklamasına göre Nasırizm'in tanıtımı şudur: "Cemal Abdünnasır liderliğiyle sonuçlanan birçok düşünce, değer ve simgesel ideolojiler oluşumu ve tecrübesidir. Siyaset sahasında Nasırizm, 20 yüzyılın ikinci yarısında bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Vatanın bağımsızlığı, işgalciye karşı olma, sosyoloji çatışmanın barışçılığı ve diğer farklı ilkeleri temel alarak halkın güçleri ile politik bir ittifak kurmaya amaçlamıştır."³¹⁵ Abdünnasır'ın kişiliği, düşünceleri ve ideolojisi bütün Arap ülkelerinde olduğu gibi, Suudi Arabistan'ın toplumunda da ilgi çekti. Süveyş krizinin ardında başlayan Mısır ve Suudi Arabistan anlaşmazlığının, Abdünnasır'a olan hayranlığa karşı herhangi bir olumsuz etkisi olmamıştı, aksine, bu kriz, Abdünnasır'ın düşüncelerin beğenilmesine, emekçiler, entelektüeller ve ordu tarafından desteklenmesinde büyük bir rol oynamıştır.

Nasırizm akımının yayılmasına etkili başka faktörler de vardı. Mesela *Arap Sesi* Radyosu ve *Fecr-i Cedit* gibi Milliyetçi yerel gazeteler devleti eleştirerek Abdünnasır'ın tarafını tuttu ve böylece emekçiler arasında Nasırizm'in yayılmasına büyük katkı sağlandı. Tabii ki en büyük ve en temel sebeplerden biri de 1955 yılında Kral Suud Bin Abdülaziz'in aldığı karar üzerine yurtdışında öğrenim gören öğrencilerin getirilmesi ve karara karşı çıkan kimselerin, Suudi Arabistan vatandaşlığından mahrum

³¹³ Elzeydi, 2004. s,188

³¹⁴ Elzeydi, 2004. s,282.

³¹⁵ Kemal Ahmet, Fi Elnasriyye, Gelecek Arap ve Milliyetçilik Kurumuna sunulan bir Araştırma, O araştırmancının ellinci yıldönümü münasebetiyle Irak Bilim Akademisi tarafından düzenlenen seminer, Elzeydi, 2004. s,193.

birakılmasıydı.³¹⁶ Bu kararın neticesinde öğrencilerin ülkeye gelmesi ve petrolün keşfiyle Arabistan'a gelen işgücü Nasırizm'i destekleyen en büyük unsurlardandı.

Abdünnasır'ın Suudi Arabistan halkına etkisi, Abdünnasır Hac farzını yapmak için Suudi Arabistan'a geldiğinde daha fazla olmuştu. Mısır'a yapılan Üçlü Saldırı'dan sonra işçilerin ayaklanması ve Suudi Arabistan'ın saldıran ülkelere petrol vermeyi kesmesi bu etkinin en büyük delilleri olarak sayılabilir. Arap Milliyeçiliği destekleyen bu grupların yanında, Nasırizm'i benimseyen başka organizasyon ve teşkilatlar da vardı. Bunlardan en önemlisi, Nasır es-Said tarafından kurulan Cezire Halk Birliği'ydi.³¹⁷ Nasır es-Said hep Batılı güçlere karşı silahlı direniş düşüncesini desteklemişti ancak krallık tarafından ortadan kaldırılıp Suriye'ye sürgün edilmiştir.³¹⁸ Burada Abdünnasır ile tanışmış ve "Allah'ın Düşmanları" adlı programı sunup Arap Ümmeti radyosunda yayımlamıştır. Bu radyo programında kral ve prenslerden, Amerika ile ilişkilerinden ve krallığın iç siyasetinden bahsetmiştir.³¹⁹ Devlet bu programı bir şekilde durdurmak istemiştir ama Abdünnasır ikna olmadıkça devam etmiştir.

Abdünnasır'ın etkisi 1960'larda özellikle ordu ve emekçiler arasında yayılmaya devam etti. Akımın yok olması için, Kral da bakanlara ve ordu liderlerine yönelik bir hamle yaparak muhalifleri kovaladı. Ancak zaten Mısır'ın 1967 yılındaki yenilgisi üzerine, Nasırizm olumsuz bir şekilde etkilenmiş ve Arap milliyetçiliği aldığı desteği kaybetmiştir. Abdünnasır milliyetçiliği desteklemeyi bıraktı, "Allah'ın Düşmanları" programı durduruldu ve böylece Nasırizm hareketi Suudi Arabistan'da ortadan kalkmış oldu.³²⁰

Sosyalist Baas Partisi diğer akımlar gibi, bu akım da 1950'lerin başında Suudi Arabistan ve Arap Körfezi bölgesinde duyulmaya başlamıştır. 1947 yılında Suriye, Irak, Lübnan ve Ürdün'de kurulduktan sonra Suudi Arabistan'a geçmiştir. 1940'lı yıllarda ortaya çıkan milli güçler arasında da yer almıştır. Başlangıçta bir düşünce hareketi sonrasında ise siyasi bir parti olarak varlığını sürdürmüştür. Arap ülkelerinde okuyan öğrencilerin geri dönmeleri ve petrolün keşfiyle emekçilerin Suudi Arabistan'a gelmeleri, bu düşüncenin destek görüp yayılmasına yardımcı olmuştur. Özellikle petrol

³¹⁶ Alexi Fasliyev, Suudi Arabistan Tarihi, Terc. Hayri Ramadan Eldamin ve Celal Elmaşıta, Moskova, 1986, s,415.

³¹⁷ Elzeydi. 2004. s,190.

³¹⁸ El_Haşim. s,225.

³¹⁹ Elsaid, N. Al- Suud Tarihi. (Tarih Al Suud), C.1. s,719

³²⁰ Elzeydi. 2004. s,190.

alanında çalışan Arap işçilerin İngiliz şirketler tarafından zulme uğramaları ve Amerikanlıların etkisi bir hayli rahatsız edici olmuştur.³²¹ Böylece bu zulüm ortamında Baas Partisi istediğini bulabilmiştir.

Baas hareketi iki ana tavır taşımıştır. Birincisi, düşünce olarak ve 1950'li yılların sonlarına kadar devam ettikten sonra organizasyon halinde sürdürülmeye devam etmiştir. Baaslılar bu tavra başladıktan sonra her milli etkinliğe katılmaya özen göstermiştir. Baas Partisi'ne inanan emekçiler tarafından başlatılan parti organizasyonunun başında Muhammed er-Rabii³²² ve Ali Ghannam³²³ vardı. 1960'ların başında Baas Partisi, gizli olsa da bir gazete çıkarmaya ve Suudi hareketlerine bir gelişme sunmaya başardı. Ama her milli hareket gibi, Baas Partisi de 1967'deki büyük yenilgiden sonra pasifleşti. Başta Araplar ve Abdünnasır olmak üzere bu yenilgi bütün hareketleri felç etti. Nasırizm'in milli hareketlere ve güçlere desteği tamamen durdu. Ancak Irak'ta Baas Partisi'nin 17-30 Temmuz 1968 arası yaptığı devrimle başa gelmesiyle, Suudi Arabistan'daki parti tekrar aktif hale geldi ve Irak'tan destek aldı.³²⁴

Yukarıda zikredilen üç büyük kuruluşun yanında diğer başka organizasyon, kulüp ve milli birlikler de kurulmuştur. Bu toplulukların düşünceleri ve yaptıkları diğer büyük akımlardan çok farklı değildi. Ancak bunlar büyük akımların yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu akımların en önemlileri şöyledir:

Arap Ulusal Kurtuluş Cephesi: Mısır'da 1962 yılında kurulan cephe, Suudi Arabistan'daki, Nasırı, Milliyetçi ve Baaslı gibi farklı akımlardan bir ittifak oluşturmuştur. Genel sekreter olarak Talal bin Abdülaziz seçilmiştir. Programı *Cephe Sesi* adında bir Lübnan gazetesi üzerinden yayılmıştır.³²⁵ Hedefli programları, anayasal demokratik bir yönetimin kurulması, yönetimin seçilmesi, düşünce, söz ve fikir özgürlüğü, kadının erkekler gibi eğitim görmesi gerektiği ve Suudi Arabistan'da eksik görülen diğer farklı istekleri kapsamaktaydı. Cemal Abdünnasır'dan destek gören bu cephe, üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlık yüzünden çözülmüştür. Talal ve kardeşleri

³²¹ Elzeydi. 2004. s,191.

³²² Muhammed Elrabii, Doğu bölgesinde Aramko şirketinde bir elemandır. Vatan için yaptığı aktiviteler ve katıldığı protestolarla bilinmiştir. Yabancı şirketin iş politikasına ve Batıların etkisine karşı çıkan protestolara katıldı. Zahrân'daki şirketin high school'una katıldı. Orada ilk Baaslılarla tanışarak etkinliklerine katıldı. Ölene kadar hapse kapandı., Talia sesi, ilk sene, sayı. 2, (Haziran 1973), S. 63.

³²³ Ali Ghanem: Doğulu bölgesi olan Cubeyl'de doğdu. Aramko'da 1950-1956 yılları arasında çalıştı. Siyasi emekçi hareketin aktivitelere katılmak suçuyla 1956 yılında tutuklandı. Sonra Baas'a katıldı. Hapisten çıktıktan sonra, Arap ülkelerinde okullara girdi ve siyasi aktivite ve çalışmaları oldu. 7. Milli konferansına katıldı. 1966 yılında bir buçuk yıla tutuklandıktan sonra, Suriye'ye sonra Cezayir'e sürgün edildi. Milli teşkilat lideri olarak seçildi. Siyaset ansiklopedisi, c.4, S,189-190.

³²⁴ Elsaid. s,189

³²⁵ Elzeydi. 2004. s,192.

çekilmiş, diğer kalan üyeler ise önce Irak'a sonra Lübnan'a gitmiştir ve sonuçta cephe herhangi bir amacına ulaşmadan yok olmuştur.³²⁶

Arap Ceziresi Halk Birliği: Nasır es-Said tarafından kurulmuş ve hedefleri belirlenmiştir. En belirgin hedefi "Vatan Özgürlüğü, Halk için Sosyalizm ve Arap Ümmetinin Birliği"dir.³²⁷ İlk başta Nasırı ideolojisini benimsemiş, Abdünnasır'dan etkilenmiş ve Suudi Arabistan'a karşı bildirimleri ve konuşmaları için Arap Sesi radyosunu kullanmıştır. Konuşmalarında hep her halk sınıfından emekçilerin, esnafların, öğrencilerin ve işçilerin birliğini vurgulamıştır. Destekçilerinin, kabilesinin fertlerini ve şehrinden olanları aşmadığını zikretmek gerekir. Nasır es-Said, birçok kez, Suudi Kral'dan parlamento seçimleri yapmasını, sendikaları, protestoları, gazeteciliği, grevleri, inanç haklarını özgürleştirmesini ve tutukluların bırakılmasını istedi. Ancak bu isteklerin hiçbiri kabul edilmedi. Nasır bu isteklerinin karşılığını sürgünde 24 yıl yaşamakla ödemiştir.³²⁸

Said'in mürit ve destekleyicilerin sayısı az olmasına rağmen, düşüncelerini ulaştırmaya ve krallıktaki durumu değiştirmeye yönelik her türlü çabayı sarf ettikleri görülmektedir. Suud ailesine karşı bir gizli radyo inşa edilmiş ve adı Arap Sesi'ne benzeterek "Arap Ümmetin Sesi" olarak koyulmuştu. Mısır ve Suudi Arabistan'ın Yemen harbinde, Arap Ümmetinin Sesi radyosu Nasır'a kollarını açarak "Şeytan Evliyalari" adlı programı sunmasına izin vermiştir. 1967 yenilgisinden sonra silahlı direnişe geçen cephe, Suudi ve Amerikan kuruluşlara karşı bir sürü operasyon düzenlemiştir. Bu operasyonlar, planı yapan 17 kişinin tutuklanması ve herkesin gözü önünde idam edilmeleriyle sona ermiştir. Bundan sonra bu kuruluş da pasifleşmiştir.

İlim Direniş Derneği: Taif şehrinde 1949 yılında eğitim görmüş, aydın gençler tarafından kurulmuştur. En belirgin özelliği, açık olması ve öğrencileri teşvik etmesidir. Cehalet karşısında eğitimin yaygınlaşması için okullar açmışlardır. Milli ve vatani duyguları yaymaya çalışmıştır. Milli sorunlar ile Arapların sorunları hakkında görüşlerini ilan ettikten sonra, aktivitelerinden dolayı yönetim tarafından kapatılmıştır.³²⁹

³²⁶ Holden, David & Johns, Richard. The House of Saud: The Rise and Rule of the most powerful Dynasty in the Arab World, London: Sidgwick and Jackson, 1981. s,215 – 216.

³²⁷ Elsaid.

³²⁸ Fasliyev, Suudi Arabistan'ın Tarihi, s, 438.

³²⁹ Elzeydi. 2004. s,189.

Mısır'ın Rolü: Mısırlı politikacılar daima Arap ve İslam dünyasının doğal liderleri olduklarına inanıyorlardı. Yeni politikacılar da farklı değildi. Aslında, Afrika ülkelerini ve bölgeyi yönetmeleri gerektiğine de inanıyorlardı. Bu liderlik varsayımı, daha önce görüldüğü üzere, Mısır ve Irak hükümetlerini hızlıca çatışma noktasına getirmiştir.³³⁰ Ancak bu, Suudi Arabistan'daki bazı Mısırlı subayların yaptıklarının bir sonucu olarak tehlikeyi hisseden Suudi rejimi ile yeni bir soruna ve tüm Arap dünyasında Nasır milliyetçiliğini teşvik eden bir medya kampanyasına dönüştü.

Suud, babasının halefi olarak 1950'lerin başlarında, yönetimi devraldığı zaman, ülke nüfusunun çoğu, alt tabakaya mensuptu: Çiftçiler, işçiler ve bunlardan birkaçı vasıflı işçi veya belki de basit zanaat sahibi işçi. Bunların çoğu ARAMCO Petrol Üretim Şirketi için çalışıyordu.³³¹ Yavaş yavaş yeni bir sosyal tabaka ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunlar için şehirlerde yaşayan orta sınıf denebilirdi. Petrol bolluğu sebebiyle krallıkta, fikri yönelimler sebebiyle de Arap dünyasında değişiklikler hissedilmeye başlanmıştır.³³² Öte yandan, babasının halefi olan yeni Kral Suud, ülkenin işçilerinin yönetiminde babasının eski sistemdeki yaklaşımını takip ediyor, petrol gelirleri doğrudan kişisel kasasına giriyordu. Dış politikada bazı değişiklikler yapmayı denese bile, ülkeyi yönetme araçlarını veya ülkeyi geliştirme hususunda hiç çaba sarf etmiyordu.³³³

Arap milliyetçiliğinin temsil ettiği, gelişen yeni ideolojik değişimlerin, onun tahtını tehdit etme ve ülkesinin güvenliğini sarsma noktasına ulaşabileceğini fark edecek siyasi güce sahip değildi. Suud, en sonunda tehlikelerini fark ettiği milliyetçilerle ya da yeni olan her şeye düşman, aynı geleneksel fikirleri taşıyan eski düşmanlarıyla işbirliği yapmak arasında kararsız kalmıştı. Suud, karar vermemiş ve sonunda ARAMCO işçilerinin dahili itirazlarıyla karşı karşıya kalmıştır. İşçiler 1956 yılında, hem ABD ile yapılan Zahran Üssü anlaşması için hem de daha iyi çalışma koşulları ve ücret için grev yaptılar.³³⁴ Krallıkta gerçekleşen ilk hakiki gösteri ve protestolar, Kral Suud ve iktidardaki ailenin Mısır ile ilişkileri yeniden ciddi olarak gözden geçirmesine yol açmıştır.

³³⁰ Al-Sayyid. s,131.

³³¹ Elzeydi. 2004. s,75.

³³² Nehme. s,930-943.

³³³ Nehme. s,930-943.

³³⁴ Elzeydi. 2004. s,185

Suudi Arabistan'a gönderilen Mısır misyonları, iki ülke arasında, Cemal Abdünnasır'ın Muhammed Necib'e karşı darbesinden önce bile fark edilebilen yakınlaşmanın en önemli tezahürü olarak görülebilir. Suudi Arabistan'a Suudi ordusunu eğitmek için gönderilen bu misyonlardan ilki, 1955'te gelmişti. 200 kişiden oluşuyordu. Suudi Arabistan da askeri koleje katılmaları için çok sayıda öğrenciyi Mısır'a göndermişti. Daha önce, 1953'te, zamanın Cumhurbaşkanı Muhammed Necib'in başkanlık ettiği resmi törenle karşılanmışlardı. Mısırlı komutanların, Suudi Savunma Bakanlığı'nda eğitim vermelerine, askeri ve stratejik planları değiştirmelerine izin veriliyordu. Suudi Arabistan, Mısırlı asker ve mühendislerin, kendi askeri ve ekonomik güvenliğinin en ayrıntılı detaylarına erişmelerine izin veriyordu. Mısırlılar, birçok alanda halkı eğitime rolü de üstlenmişti ve böylelikle halk Mısırlılardan çok etkilenmeye başlamıştı.

Suudi Arabistan'da Arap dünyasındaki tüm milliyetçi akımların şubeleri kurulmuştu. Abdünnasır'ın Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesindeki rolü ve 1956'da üçlü saldırıya cevabı sayesinde, bu akımlar gece gündüz onun adını söylüyor, onun tüm Araplar için milli bir kahraman olarak yüceltilmesi çağrısında bulunan gösteriler düzenliyordu. Ayrıca, bu dernekler ve partiler Mısır'dan maddi yardım alıyorlardı. Suudi Arabistan'da ayrıca, Abdünnasır'ın yaptıklarına tutunmaya ve neo-emperyalizm dedikleri şeye çağrıda bulunan bazı milliyetçi gazeteler kurulmuştu.³³⁵ 1956'nın sonunda, Zahran Amerikan Üssü anlaşması yapıldığında, Kral Suud'un ARAMCO işçilerine yaptığı ziyaret sırasında, işçiler emperyalizmden kurtulma arzularını dile getirmişler ve Batı'yla karşı karşıya gelme hususunda Cemal Abdünnasır'ı desteklediklerini ve ona hayranlıklarını dile getirmişlerdir.³³⁶ Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı, daha önce de belirttiğimiz gibi, tüm Arap çevrelerinde geniş bir yankı uyandırmıştı. O kadar ki, bundan sonra işçiler, üçlü saldırı sırasında, İngiltere ve Fransa'ya Suudi petrolü vermemeyi talep eden kitlesel gösteriler yapmışlardı. Ayrıca 1958'de, bir grup Suudi hava kuvvetleri subayı, Suudi Arabistan'daki hakim rejimi devirmeyi amaçlayan bir Nasiri örgüte mensup oldukları ortaya çıktıktan sonra Mısır'a

³³⁵ El_Haşim. s,67.

³³⁶ Elzeydi. 2000. s,197

iltica etmişti. Bunun sonucunda, Suudi hükümeti milliyetçi akım üzerindeki baskısını sıkılaştırmış ve sembollerinin izini sürmüştür.³³⁷

Abdünnasır'ın Nasiri politikasını yayma çabalarında teknoloji büyük bir rol oynuyordu. Radyo ve sinema o dönemde yeni ortaya çıkan amillerdendi. Radyo ve sinema bu dönemde çok büyük ölçüde yayıldı. Bu iki medya aracı milliyetçi ideolojinin Arapça konuşan her evde basitçe ve geniş şekilde yayılmasına yardımcı oluyordu. Ayrıca, Arap dünyasının her köşesine yayılan Doğunun Yıldızı lakaplı Ümmü Gülsüm'ün şarkılarının, Mısır kültürünün yayılmasında ve aynı şekilde milliyetçi düşünce yoluyla Mısır'ın Arap dünyasını yönetmesinde önemli bir rolü olduğu söylenebilir.³³⁸ Örnek olarak, Ümmü Gülsüm'ün bu dönemde yayılan, Mısır hakkında söylediği ve bütün Arap halklarının söylediği şarkılara bakılabilir: لا أنا إن قدر الإله مماتي، لا ترى الشرق يرفع الرأس بعدي). (Eğer Tanrı ölmemi takdir ederse, Doğu'nun benden sonra başkaldırdığını görmezsin).

Bu medya kampanyasına, eğitim bursu düzeyinde destekler eşlik etmiştir. Kahire Üniversitesi'nin, Arap dünyasındaki bütün öğrenciler arasında ünü artmış ve yüksek bir eğitim seviyesine ulaşmak isteyen her Arap gencinin arzu ettiği bir örnek olarak anılagelmiştir.³³⁹ Fakat bundan da ötesi, üniversite değişime ayak uydurmak isteyen genç Arap devrimcileri için bir umut merkezi oldu. Burası, Arap dünyasının her yerinden gelen milliyetçi kuvvetlerin buluşma yeri idi. Mısır üniversitelerinin öğrencileri ve mezunları, hızla Arap milliyetçiliği düşüncesinin elçileri olmuşlardı. Bu, Suud ailesini kızdıran ve onun dini düşünce ya da krallığın taşıdığı Vahhabi düşünce hakkındaki endişelerini artıran bir durumdu.³⁴⁰ Bu, bir karşıt görüş olduğu için değil, Suudi ordusundaki komutanları etkileme ihtimali olduğu için krallığın endişesini artırdı. Hür Subaylar'ın Mısır'da yaptıkları devrimin Suudi Arabistan'da da gerçekleşme ihtimali, Suudi Arabistanlı komutanları uykularından etmiş ve onları Abdünnasır'dan kurtulma olasılığını düşünmeye sevk etmişti.

³³⁷ Tamim, Muhammed A. Suudi Arabistan'da Siyasi Partiler ve akımlar 1902-2014. (Alahzab ve Altayarat Alsiyasiyye fi Almemele Alarabiyye Alsaudiyye.) Aldar Alarabiyye, Beyrüt, Lübnan. 2018. s,40.

تميم محمد علي، الأحزاب والتيارات السياسية في المملكة العربية السعودية. (٢٠١٤ - ١٩٠٢).

³³⁸ Ateş, Ahmet. 1952- 2011 yılları Arasında Mısır Dış Politikası. Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üni, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012. s,42

³³⁹ Elzeydi. 2000. s,198.

³⁴⁰ Ateş. s,42.

Arap milliyetçiliği, iki ÷lke arasındaki iŖiskilerde en etkili unsur olmakla birlikte aynı zamanda bu iŖiškiyi sarsmak için ABD'nin kullandığı bir korkutma aracıydı da. Nitekim Kralı ve krallıktaki prensleri gerçekten de korkutan Ŗey buydu. Abdünnasır, Arap milliyetçiliğinin kahramanıydı ancak aynı zamanda 1950'li yılların sonunda iki ÷lke arasında büyük anlaşmazlıklara yol açan ve 1960'lı yılların başında savaşı başlatan, yurtiçi ve yurtdışındaki muhalif gençlik hareketlerinin adımlarını takip ettiği kişiydi.

III.BÖLÜM

1962- 1970 Mısır-Suudi Arabistan İlişkileri

1. BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYETİ

1.1 Kuruluşu

Mısır, Suriye ve diğer Arap ülkelerini içeren bir Arap birliği kurma arzusu, yalnızca Mısır'ın değil, aslında Suriye'nin de arzusuydu. 1956 yılının sonlarında Suriye cumhurbaşkanı, Birleşik Arap Devletleri adı altında, çekirdeğinde Mısır ve Suriye'yi bulunduran ve isteyen diğer herhangi bir Arap ülkesinin katılımına açık olan federal bir birlik projesi ortaya atmıştır.³⁴¹ Ayrıca, 1957 Şubat'ında, Eisenhower Doktrini ile ilgili yaşanan yoğun tartışmalar sırasında Suriye Başbakanı Sabri el-Aseli, Cemal Abdünnasır'a, Mısır ve Suriye arasında bir birlik kurma teklifinde bulunmuştu. Temmuz ayında, Suriye'ye yapılan baskı sırasında Suriye bakanlar meclisi, Mısır ile bir federasyon kurma kararı aldı.³⁴² Bu durumu, Mısır tereddütle karşılamıştı.³⁴³ Zira, Mısır cumhurbaşkanı, durumun Suriye'nin düşündüğünden daha tehlikeli olduğunu ve birliği gerçekleştirmenin dahili ve harici zorluklarla karşılaşabileceğini düşünüyordu.³⁴⁴ Nitekim, Suudi Arabistan ilk görüşmelerinden beri bu birliğe karşı çıkıyordu. Velihaht Prens Faysal, Arapların iki cepheye bölünmesi neticesinde yüce Arap menfaatine gelecek zarardan korkarak, Ocak 1958'de Abdünnasır'a bir mektup göndermiş ve ondan işi ağırdan almasını ve birlik konusunda acele etmemesini istemiştir. Ancak Mısır cumhurbaşkanı bunu reddetmiştir. Dolayısıyla bu karşılık, Suud hükümeti üzerinde kötü bir etki bırakmıştır.³⁴⁵

Mısır ve Suriye'nin bir başkanlık sistemi ile birleşmesi 1 Şubat 1958 tarihinde gerçekleşmiş ve neticesinde Birleşik Arap Cumhuriyeti doğmuştur.³⁴⁶ Suriye Cumhurbaşkanı Şukri el Quwatli (Şükrü el-Kuvvetli) ve Mısır Cumhurbaşkanı Cemal

³⁴¹ Heykel. 1988. s,271.

³⁴² Heykel. 1988. s,271.

³⁴³ Yaqub. s.181 - 188

³⁴⁴ Heykel. 1988. s,272-276.

³⁴⁵ Abdülaziz, M & Fehmi, V. Mısır ve Suriye'nin arasındaki Birlik tecrübesi. (Tecrubet Alvehda bayin Mısır ve Suriye.) Millî Eserler, Ulusal yayınevi ve Matbaa, Mısır. s,69.

عبد العزيز، محمد & فهدى، وفيق. تجربة الوحدة بين مصر وسوريا.

Tamim. s, 116.

³⁴⁶ T. R. L. The Meaning of the United Arab Republic. The World Today. C.13, S.14, 1958. s,93-101.

Abdünnasır, Kahire'de birlik belgelerini imzaladıktan sonra Birleşik Arap Cumhuriyeti resmen kurulmuş oldu.³⁴⁷ İmzalar atıldıktan sonra salondaki yoğun alkışlar arasından Abdünnasır, Arap milliyetçiliğinin simgeler, sloganlar, duygusal ve manevi nidalardan sonra bir realite, bir gerçeklik kazandığını açıkladı. Abdünnasır, Arap milliyetçiliği düşmanlarının, onu simge ve sloganlara kısıtlamaya çalıştığını, ancak bugün Arap milliyetçiliğinin, hedeflerinin ve vaki zemindeki hareketlerinin ilkinin gerçekleştirdiğini söylemiştir. Abdünnasır konuşmasında, birliğin, iki Arap halkının, yani Suriye ve Mısır halklarının kararı olduğunu ve bunun, halkın sözünün en yüce söz olduğunu eskiden beridir sürekli reddeden yabancı sömürgeciler karşısında en büyük karar olduğunu açıklamıştır. Ayrıca, Arap Cumhuriyeti'nin, tüm Araplar için destek ve kuvvet sağlayacağını, kendisine düşman olanlara düşman, dost olanlara dost olacağını, siyasetinin kendisinden ve vicdanından kaynaklanacağını belirtmiştir. Konuşması sırasında, birlik ve Arap milliyetçiliği hayalinin arkasından koşmayı başarabilen ilk kişinin Suriye Cumhurbaşkanı Şukri el Quwatli (Şükrü el-Kuvvetli) olduğunu, onun hayalini ve emelini nihayetinde gerçekleştirdiğini vurgulamıştır.³⁴⁸ Bu devlette, hükümet sistemi demokratik başkanlık olacak, halkı aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olacak, devlet vatandaşlarının özgürlüklerini kanun kapsamında güvence altına alacaktır.³⁴⁹ Suriye cumhurbaşkanı, iki ülke arasındaki birlik münasebetiyle kendi halkına da bir konuşma yapmıştı. Yeni devletin yalnızca Mısır ve Suriye ile sınırlı kalmayacağını, Yemen'i ittifaka üçüncü Arap ülkesi olarak almak için ön görüşmelerin yapıldığını söylemiştir.³⁵⁰

21 Şubat'ta Suriyeliler ve Mısırlılar bir referandumda birlik devletini desteklemiş ve devlet başkanı olarak %99 oranında Abdünnasır'ı seçmişlerdir. Cumhurbaşkanı Abdünnasır, yeni unvanıyla çıkardığı ilk kararnamede kendisini orgenerallikten mareşalliğe terfi ettirmiş, orgeneral Abdülhakim Amir'i ise yeni devletin silahlı kuvvetler komutanı yapmıştır.³⁵¹ 24 Şubat 1958'de, Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır, Suriye cumhurbaşkanının evinin önünde toplanan kalabalığa hitaben bir konuşma yapmıştır. Abdünnasır, Suriye'ye olan sevgisini dile getirmiş ve Suriye'nin Arap milliyetçiliğinin çarpan kalbi olduğunu söylemiştir. Bu günlerin,

³⁴⁷ El_Haşim. s,159.

³⁴⁸ Abdünnasır, 01.02.1958. 9. cilt.

³⁴⁹ Mısır-Suriye birliğinin esaslarını incelemek için Cemal Abdünnasır'ın tam konuşma ve açıklamalarına bakınız. 9.cilt s,84-94. Abdünnasır'ın millet meclisinde Mısır-Suriye birliği vesilesiyle yaptığı konuşma

³⁵⁰ El_Haşim. s,160.

³⁵¹ T. R. L. s,93-101.

Arap tarihinde ölümsüz günler olduğunu, bunun için Allah'a hamd ettiğini belirtmiştir. Çünkü Arap halkının, Birleşik Arap Cumhuriyeti hususundaki kararlılığı sayesinde yabancıların egemenlik dönemi sona ermiştir.³⁵²

Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin ilanına cevaben, Ürdün ve Irak, Mısır-Suriye birliğine rakip, federal bir birlik kurmaya hız vermiş ve üçüncü üye olması için Suudi Arabistan'a çağrıda bulunmuşlardır.³⁵³ Ancak Kral Suud, kendisini Riyad'da ziyaret eden Ürdün heyetine, herhangi bir birliğe veya koalisyona katılmak istemediğini söylemiştir. Bu nedenle Ürdün ve Irak, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne ilk tepki olarak kendilerinin ikili birliğini ilan etmeye yönelmiştir. Her ne kadar Suud, Birlik Devleti'ne katılmamışsa da Haşimi Birliğini desteklediğini ve birliğe dahil olmadan birlikle işbirliği yapmaya hazır olduğunu açıklamıştır. Bu durumu da, Ürdün ve Irak krallarına iki tebrik mektubu göndererek kesinleştirmiştir.³⁵⁴

Bir dizi olay neticesinde Birlik Devleti, Suud'u birliği yıkmak için çalışmakla itham etmiştir. 3 Şubat'ta, Suriye tarafından bir açıklama yapılmış ve açıklamada, Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'ın şahsını hedef alan yeni bir komplo ve 21 Şubat'ta Suriye'de, birliğin oylandığı referandum günü karışıklıklar çıkarılmasından bahsedilmişti. Açıklamada verilen bilgilerde, komşu ülkelerin bazı rollerinin yanı sıra Adib el-Shishakli (Edip Çiçekli) tarafından devrilen Suriye cumhurbaşkanının rolünden de bahsedilmişti. Ayrıca, el-Shishakli'nin hala Suudi Arabistan ve Kral Suud ile iyi bir ilişkisi olduğu da biliniyordu.³⁵⁵ Bu komplonun detaylarına birçok isimle birlikte Ürdün ve Türkiye gibi çeşitli ülkeler de karıştırılmıştı.

27 Şubat'ta, Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır, İsrail cephesindeki Mısır ve Suriye askeri birliklerini gezmişti. Döndükten sonra, Şam devlet konukevi balkonundan onu bekleyen kalabalığa tarihi konuşmasını yaptı. Abdünnasır, Birlik Devleti'nin, Ürdün ve Irak ittifakına karşı en ağır saldırıyı başlatmış ve şunları söylemiştir: "Hiç şüphesiz onlar, sömürgeciliğin (Emperyalizmin) istediğini empoze eden yabancıların destekçileridir." Onları ihanetle ve vicdanlarını ucuza satmakla, Arap milliyetçiliğini ve Birlik Devleti'ni ortadan kaldırmak için gece gündüz çalışmakla suçlamıştır.³⁵⁶ Ürdün ve Irak heyetlerinin Suudi Arabistan'ı birliğe

³⁵² Abdünnasır, 24.02.1958. 9. cilt.

³⁵³ El_Haşim. s,160.

³⁵⁴ Tamim. s,160.

³⁵⁵ El_Haşim. s,163.

³⁵⁶ Abdünnasır, 26.02.1958. 9. cilt.

katılmaya ikna edemedikleri esnada, Yemen veliahdı Saif Al-Islam Al-Bader (Seyfu'l-islam El-Bedr) federallik esası üzerinde, Mısır-Suriye birliğine katılmaya tam yetkili olarak Kahire'ye geliyordu.³⁵⁷

Suudi Arabistan, Irak-Ürdün Birliği'ne katılmamış olmasına rağmen, Abdünnasır, Birleşik Arap Cumhuriyeti Anayasası'nın ilanı münasebetiyle Şam'da halka yaptığı konuşmada bu ülkeyi topa tutmuştu. Abdünnasır, emperyalizmin, Arap halklarının iradesini ve Arap milliyetçiliğini ortadan kaldırmak için geçmişte ve halihazırda yaptığı komplolardan bahsetmiş, yüklü miktardaki paraların, diğer kardeş halkların iradesini yok etmek için harcandığını ve yöneticilerin vicdanlarını sömürgecilere sattıklarını söylemiştir. Fakat bütün bunlara rağmen, Arap milliyetçiliğinin, fitnelere ve komplolara, emperyalizmin çabalarına ve birliğin gerçekleşmemesi için çabalayan düşmanlara karşın zafer kazandığından bahsetmiştir.³⁵⁸ Ayrıca, son komploların, halkı ordu ile vurarak Birlik Devletini ortadan kaldırmayı hedeflediğinden söz etmiştir. Abdünnasır, Kral Suud'un arabulucusunun ona telefon ettiğini ve planını uygulamak için 2 milyon cüneyh yani 20 milyon Suriye lirası teklif ettiğini söyleyen Suriyeli subaylardan birini savunmuştur. Bu subay, Mareşal Abdülhakim Amir ile temasa geçmişti. Mareşal de, Abdünnasır'a telefon etmiş ve halkın hizmetinde kullanmak ve tesisler inşa etmek için parayı almaya karar vermişlerdir. "Paraların transferi bilfiil, A.S.'nin (Abdülhamid es-Serrac) hesabına Riyad'dan, Şam'daki Arap Bankası üzerinden çeklerle başladı.³⁵⁹ İlk 1 milyonu 20 Şubat 1958'de transfer edilmiş, sonra da Riyad'dan aynı hesaba önce 700 bin, sonra 200 bin cüneyh havale edildi. Arap Bankası'nın, bunu kanıtlayan belgelerine sahibiz."³⁶⁰ Abdünnasır, 2 milyon cüneyhten, hesaba yatırılmayan 100.000 cüneyh olduğunu belirtmiş, tabii bu ifadelerden sonra artık yatırılmayacağını da eklemiştir. "Kötülük yapmak ve hıyanette bulunmak istedikleri bu paralar, petrol parasıdır, halkın parasıdır. O paraları, bu bölgede (Suriye'de) ağır sanayi projesi oluşturmak için kullanacağız." ifadesinde bulundu Abdünnasır konuşmasını bittikten sonra, Abdülhamid es-Serrac, başkahramanı olduğu olayları tekrar anlatmak için devlet konukevinde bir basın toplantısı düzenlemiş, "komplo" hakkında topladığı

³⁵⁷ El_Haşim. s,164.

³⁵⁸ Abdünnasır, 05.05.1958. 9. cilt.

³⁵⁹ 1925 doğumlu Suriye subayı, Edib Çiçekli'nin iktidarı sırasında Suriye Genel İstihbarat Başkanı olarak görev yaptı ve Arap Birliği Devleti'nin kuzey bölgesine İçişleri Bakanı olarak atandı. Birlik devletinin çöküşünden sonra tutuklandı. Mısır onu kaçırabildi. Vefat ettiği yıl olan 2013'e kadar Mısır'da yaşadı

³⁶⁰ Abdünnasır, 05.05.1958. 9. cilt.

belgeleri açıklamıştır. Çeklerin fotoğraflarını ve Kral Suud'un el yazısı olduğu söylenen şahsi bir mektubu göstermiştir. Mektup, kendisine hitaben yazılmıştı. Mektupta, ondan istenenler belirtiyordu. Es-Serrac, Kral Suud'un karısı, Prens Halid'in annesi olan kadının, babası Esad İbrahim vasıtasıyla oynadığı rolden bahsetmiştir. Ona sunulan planın, cumhurbaşkanı Abdünnasır'ı, uçağı havadayken öldürmek olduğunu, onun uçağını düşürecek başka bir uçağın gönderileceğini ve "kaza"nın İsrail'in işi olarak lanse edileceğini söyledi. Kral Suud'un, ABD'nin kazadan haberdar olduğunu kendisine bildirdiğini de belirtmiştir. Çeklerin, Suudi uçakları tarafından Şam'a gönderildiğini sözlerine eklemiştir.³⁶¹ Daha sonra, "Amerikan büyükelçisinin, darbe ilan edilmesinden hemen sonra rejimimizi tanıyacağına ve aynı şekilde ABD'nin dostu olan bütün ülkeler tarafından tanınacağına dair Kral bize güvence verdi" diye sözlerini devam ettirmiştir.³⁶² Abdülhamid es-Serrac ayrıca bu işin sadece bir darbe olmadığını, aynı zamanda bu komployla beraber, Suudi Arabistan tarafından, hava subaylarından biri ile irtibat halinde hazırlanan başka bir komplonun detayları olduğunu da söylemiştir. Büyük darbe komplosu başarılı olmayıp referandumdan sonra Cemal Abdünnasır Şam'a geldiği takdirde Abdünnasır'ın uçağını havada vurursa ona yarım milyon cüneyh verileceğine dair söz aldığını ifade etmiştir.³⁶³

Elde edilen kanıtlar her ne kadar Suud'un Suriye'de bir darbe girişimine karıştığını gösterse de bazılarının iddia ettiği gibi, ABD bu konuda suç ortağı olmamıştır. 3 Mart'ta, yani Abdünnasır, suçlamalarını yapmadan iki gün önce, Suudi Arabistan emiri Abdullah et-Tubeysi, ABD'nin Suudi Arabistan Büyükelçisi Donald Heath'ten Eisenhower ve Dulles'a "aynı gün içinde başarılı bir askeri devrimin gerçekleşeceğini bildirmesini" istemiştir. Şam'daki ABD konsolosu, Suudi Arabistan'ın Suriye'de desteklediği komplolar hususunda "ciddi şüpheleri" olduğunu söylemeye başlamıştı.³⁶⁴ Ayrıca, Alain Dulles, ertesini gün, komplo hakkında şunları söylemiştir: "Kral Suud, Mısır ve Suriye ile olan resmi ve dış ilişkilerinde ihtiyatlı olmasına rağmen, şimdi Serrac ve Nasır tarafından açığa çıkarılan, bu ülkelerin liderlerine karşı komplo kurulması olayına karıştı. Suud'u boşu boşuna uyarmaya

³⁶¹ El_Haşim. s,164. Krizin tam detayı için bakınız: Heykel. 1986. s,166. Abdünnasır'ın mektubunun tam metni için bakınız Abdünnasır, 9. cilt. s,375-380.

³⁶² Heykel. 1988. s,302.

³⁶³ Heykel. 1988. s,305.

³⁶⁴ Yaqub. s,197

çalıştık. Tuzağa düştü.”³⁶⁵ Abdünnasır ve es-Serrac Şam’da bu komployu açığa çıkardıkları sırada, Abdünnasır’a yönelik suikast girişimi ile suçlananların Kahire’de devam ediyordu.³⁶⁶ Bu yargılamada yeni olan husus, baş zanlı Binbaşı İsamuddin Halil’in, mahkemede Amerikan 6. filosu ile Kral Suud’un, mülkiyeti Mısır’a iade etmek için komplo kurmada ortak olduklarını ve Kral Suud’un komplonun uygulanmasını desteklemek için üç milyon pound vermeyi vaat ettiğini açığa çıkarmasıydı. Suudi Arabistan’ın rolüne yapılan bu atıf, suikast girişimiyle ilgili ilk bilgiler yayınlandığı zaman ortaya çıkmamıştı.³⁶⁷

1.2 Kral Suud ve Faysal Arasındaki Anlaşmazlık

Haberler, Arap aleminin her tarafına yayıldığı gibi, Riyad’a da ulaşmıştı.³⁶⁸ Suudi Arabistan, Abdünnasır’ın suikast girişimi ile Kral Suud’a yönelik ithamlarını reddetmek için “komplo hakkında hiçbir bilgimiz yok” cümlesinden başka bir şey bulamamıştı. Suçlama sert, kesin ve ilk kez, suçlama, doğrudan doğruya ve Mısır-Suriye kanıtlarıyla desteklenmiş haliyle krala uzanıyordu.³⁶⁹ Kral Suud, Suriyelilere verdiği paranın, Suriye’deki gelişen komünist mevcudiyete karşı kullanılmasının amaçlandığını açıklamaya çalıştı, ancak Suud kralının yurtiçi ve yurtdışındaki imajı büyük ölçüde bozulmuştu.³⁷⁰ Bu komplonun detayları, Suudi Arabistan’daki iktidar ailesi içinde büyük dalgalanmalara ve anlaşmazlıklara yol açtı. Bu krizlerden ve siyasi skandallardan sonra kralı durdurmak için bir sınır olması gerektiği yönünde prenslerden talepler yükselmeye başladı. Bu skandal benzeri olay, Suud yönetiminde, bir birlik devletiyle dengeyi sağlamak için istenen değişimi sağlamaya yeterli bir sebepti. Bütün bu olaylar, Suud kralına tanınan müsamaha vaktinin bittiğini haber veren bir uyarı mesabesindeydi. Veliyaht prens Faysal’ın, içinde yaşadığı gölgeli alandan aydınlık alana çıkması, Suudi kararını ve krallığın yönetimini etkilemesi için Suudi Arabistan’ın beklediği değişim zamanı gelmişti.³⁷¹ Komplo, Suudi ailesine ve

³⁶⁵ Yaqub. s,197

³⁶⁶ Abdünnasır’a ilk suikast girişimi

³⁶⁷ El_Haşim. s,166.

³⁶⁸ Heykel. 1988. s,308.

³⁶⁹ El_Haşim. s,167.

³⁷⁰ Brown & Brown. s,227

³⁷¹ El_Haşim. s,171-172.

krallığa duyulan güveni büyük ölçüde sarsmıştı. Kralın, kendisini meşveretten³⁷² uzaklaştıran (onlara danışmadan iş yapan) gizli yönetim üslubuna ilaveten, ülkeyi iflase götüren kötü finansal yönetimi, Ürdün ve Irak'taki Haşimilerle olan ilişkide yeni bir çizgi izlemesi, Suudi ve Haşimi aileleri arasındaki tarihsel düşmanlıktan dolayı Suud ailesinin bu politikayı reddetmesi gibi birçok nedenle komplonun, kralla temelde bazı problemleri olan pek çok prensin, Suud'a duydukları güveni kaybetmesine yol açtığı söylenebilir. Daha da kötüsü, Suud bazı oğullarını hassas hükümet görevlerine atamıştı ve bu durum onun, tahta çıkma sırasını, kardeşlerinden uzaklaştırıp, kendi çocuklarına yönlendirmek için çalıştığına dair şüpheler uyandırıyor. Suud'un Abdünnasır'a komplosu, her ne kadar çoğu prens, kralın bu olayda parmağının olduğuna tam olarak inanmasa da tabiri caizse bardağı taşıran son damla olmuştu.³⁷³

Prens Faysal, kapalı kapılar ardında kralla yaptığı bir toplantıdan sonra Suud ailesinin tüm prenslerini bir toplantıya çağırarak ve onlara kralın imzaladığı bir belge hakkında bilgi vermiştir. Bu bölgeye göre, kral, bütün iç ve dış meselelerle ilgilenmesi için tüm yetkilerini ona vermişti. 23 Mart 1958'de de, Prens Faysal'a, idari yetkililere nezaret etme sorumluluğunu veren kraliyet kararnamesi çıktı. Faysal 18 Aralık 1960'a kadar devletin birincil sorumluluğunu üstlendi. Kral da bu tarihe kadar göstermelik olarak makamında kaldı.³⁷⁴

New York Times gazetesi, krallıktaki son gelişmeler hakkında ilk ayrıntıları verdi. Başlıkları şöyleydi: "Suud, kardeşi Faysal'a yönetimi devrediyor. Faysal şu anda krallığın en güçlü adamı."³⁷⁵ Suud'un yönetime devam etmesi, Komplonun ortaya çıkması yalnızca Nasır ve Arap milliyetçiliğinin menfaatine olduğu için Amerika Birleşik Devletleri'ni çok da memnun etmedi.³⁷⁶

Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, Abdünnasır'ın Arap dünyasındaki nüfuzu zirveye ulaştı. Emperyalizm karşıtı olduğu halde, Süveyş krizinden sonra kazandığı tacın yanı sıra bir damla kan akıtmadan Arap birliğini de elde etmeyi başarmıştı. Suriye'de bu büyük zaferi gerçekleştirdikten sonra, Arap

³⁷² Nehme. s,930-943.

³⁷³ Nehme. s,930-943.

³⁷⁴ Heykel, Muhammed H. Suriye'de ne oldu? (Meza Cera Fi Suriye?) Milli Eserler, Kahire, 1962. s,27-28.

³⁷⁵ Heykel. 1988. s,308.

³⁷⁶ Yaqub. s,181.

هیکل، محمد حسنین. ماذا جرى في سوريا؟

milliyetçiliği için yaptığı çağrı, birçok sıradan Arap için kesin kurtuluş gibi görünüyordu.³⁷⁷

Prens Faysal, Suud halkına yaptığı konuşmada, Kral tarafından kendisine verilen vazifeleri üstlendiğini açıklamış ve bu vazifeleri yapmak için halkı kendisiyle işbirliği yapmaya çağırmıştır. Faysal daha sonra çalışmaya başlayarak memleketin harici, dahili ve finans meselelerini yönetmesinde kendisine yardımcı olması için üç komite kurmuştur. Dışişleri komitesine, Suudi Arabistan ile Arap ve diğer ülkelerle olan ilişkileri inceleme görevini verdi.³⁷⁸

(*Mısır el-Ahram* ve *el-Hayat el-Lübnaniyye*), Kral Suud ve Prens Faysal arasında, veliahtlığından ve dışişleri bakanı olarak atanmasından bu yana anlaşmazlıklar olduğuna değindi. Ayrıca, *el-Hayat el-Lübnaniyye* gazetesi, Abdünnasır'ın Prens Faysal'ı Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin ilanına kadar epey bir süre misafir ettiğinden bahsetti. Sonra Faysal Riyad'a döndü ve Abdünnasır komplo haberini duyurana kadar yetkilerinden hiçbirini geri almadı. Abdünnasır ve Mısır'ın, tüm Suud halkı ve genç prensleri nazarında bir statüye ve popüleriteye sahip olması nedeniyle, bu durum, Suudi Arabistan'da şiddetli bir tepkiye yol açtı.³⁷⁹ Kralın kardeşleri olan prenslerin de tepkileri şiddetli oldu. İlk kez de prensler kraldan hesap sordular.³⁸⁰ Suudi sistemindeki bu değişikliklerin, Arap meseleleriyle doğrudan ilgili olduğu düşünüldü. Zira Prens Faysal'ın Mısır'la işbirliği içinde olduğunu söyleyenlerden biri olduğu ve Haşimilerle Hicaz hakkındaki anlaşmazlığı unutmak imkansız olduğu için, Irak'la işbirliği yapmamaya inandığı biliniyordu.³⁸¹ Ancak yine Faysal'ın, kardeşinin savaştığı kadar Arap federasyonlarıyla da savaştığı biliniyordu. Mısır ile ilişkilerini düzeltmeye çalışması ve iki birlik arasındaki anlaşmazlıkta, Birleşik Cumhuriyet'e duygusal olarak daha yakın olan bir tarafsızlık içinde durması muhtemeldi.³⁸² Uluslararası ilişkiler konusuna gelince, temel bir değişiklik beklenmemekteydi.³⁸³

³⁷⁷ Ferris, J. Nasser's Gamble: how intervention in Yemen caused the six-day war and the decline of Egyptian power. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA. 2012.s,30

³⁷⁸ El_Haşim. s,173-174.

³⁷⁹ Nehme. s,930-943.

³⁸⁰ El_Haşim. s,174.

³⁸¹ Nehme. s,930-943.

³⁸² Barrett, R. C. Greater middle east and the cold war: us foreign policy under eisenhower and kennedy. I.B.Tauris & Co Ltd, New York. 2007. s,141

³⁸³ El_Haşim. s,175.

Bu dönem Mısır basınında Suudi Arabistan'a karşı savaş, yüksek bir seviyeye ulaşmıştı. Dönemin resmi *Mısır Al-Ahram* gazetesinin editörü, Muhammed Hasaneyn Heykel'di. Kral Suud'u "Meliku'l-cevari" (Cariyelerin Kralı) olarak tanımlıyordu. Bu dönemde doğrudan doğruya Suud politikasına saldırmaya ve onu analiz etmeye dönüşen "Bi-sarahatin" (Açıkçası) adlı haftalık makalesinde, kralı, sadece bu lafızla (Cariyelerin Kralı) anıyordu. 29 Ocak 1958 Çarşamba günü yayınlanan "Yıldızlararası Seyahat" başlıklı makalesinde, açıkça Suudi Arabistan ve Körfez'deki petrol gelirlerini ve Suudi Arabistan'ın on yıl içinde petrolden elde ettiği kazanç olan on milyar cüneyhin nereye gittiğini sordu: "Eğitim ve sağlığa harcadığı miktar 100 milyon cüneyhi geçmeyen Suudi Arabistan, saraylara lükse, arabalara ve dilber ordularına 900 milyon cüneyh mi harcadı?"³⁸⁴ Ayrıca, Abdünnasır'ın komployu açıklamasından üç gün sonra yazdığı ve her satırı Kral Suud'a hitaben yazılmış "Majesteleri" başlıklı makalesinde, Kral Suud'un doğrudan ABD'yle olan ilişkisinden, bu ilişkisinin nasıl sadece kişisel çıkarları üzerine kurulduğundan ve bu ilişkinin özellikle memlekette, kral ile veliaht Prens Faysal arasında iç çatışmalara neden olduğundan bahsetti.³⁸⁵ "Majesteleri, kendilerinden önce sizi düşünen ve sizi başlarının üstünde taşıyan, -çevrenizde yoğunlaşan ortaçağ karanlığına rağmen- sizi, Arap milliyetçiliği konvoyunda, yükselen yeni aydınlığa onları götürecek ve onlarla beraber olacak bir komutan ve lider yapan eski arkadaşlarınızdan sizi uzaklaşmaya yönlendirdiler. Ey Majesteleri, size, Mısır tecrit edilmeden ve siz de Mısır'la beraber tecrit edilmeden önce Mısır'ın yanından kaçmanın sizin için daha iyi olduğunu düşündürttüler. Ey Majesteleri, dahası, size İslam dünyasının liderliğinin sizin olduğunu ve sizin hakkınız olduğunu düşündürttüler. Ya da Ey Majesteleri, kelimelerle oynamayalım, doğru tabiriyle söyleyelim 'Bu senin ganimet payın' dediler."³⁸⁶

Mısır basını bu olaya Abdünnasır'ın yeni bir zaferi olarak bakıyordu. Olayda, Prens Faysal'ın güçlü bir adam olduğu, Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkiye yeniden hayat verme yolunda engelleri gidereceği düşünülüyordu: Gidişat, onun iktidara geri dönüşünün en azından krallığın, Birleşik Arap Cumhuriyeti için ilk rakip sayılan Ürdün-Irak birliğine katılmamasını sağlayacağını gösteriyordu. Mesela, Kral Suud'u eleştirdiği aynı makalelerde, Prens Faysal'dan Suudi Arabistan'ı kalkındırmaya ve Amerikalılara itaat etmemeye çalışan devlet adamı olarak

³⁸⁴ Alahram Gazetesi, 29 Ocak 1958, Heykel Yazısı.

³⁸⁵ Alahram Gazetesi, 5 Mart 1958, Heykel Yazısı.

³⁸⁶ Alahram Gazetesi, 8 Mart 1958, Heykel Yazısı.

bahsediliyordu. Yazar Hasan Hasaneyn Heykel, Prens Faysal'ın Zahran Üssü anlaşmasındaki tutumunu ve o anlaşmayı reddetmesine vurgu yapıyordu.³⁸⁷ Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kuzey bölgesine gelince, oranın resmi bir kaynağı, yeni Suudi makamlarını, Kral Suud'un Birleşik Cumhuriyet'e ve Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'ın hayatına ilişkin son komployu telafi etme yolunda atmaya cesaret ettiği önemli bir adım olarak nitelendirmişti.³⁸⁸ Suudi Arabistan'daki bu değişikliklerin bir sonucu olarak, Abdünnasır, karar danışmanları kapsamaksızın, şahsen Kral Suud'u hedef alan kampanyaların durdurulmasını emretti. Mısır basını, Prens Faysal'ın Mısır taraftarı olduğunu dile getirerek yetkiyi ele geçirmesini, Mısır'ın zaferi olarak gördü. Aynı şekilde, Mısır medyası, Prens Faysal'ın iktidara geri dönmesini Arap milliyetçiliği için bir zafer olarak düşünüyordu.³⁸⁹

Krizden birkaç gün sonra, Abdünnasır, Suudi veliaht Prensi Faysal'a, onunla diğer Arap devlet başkanlarının da bulunduğu, üst düzey bir toplantıda görüşmek istediğini belirten bir mektup gönderdi. Zira bölgedeki işler çok karmaşık ve riskli bir hal alıyordu. Bölge yöneticileri de böyle negatif olamazlardı.³⁹⁰ Veliaht Prensi'nden yanıt hızlı bir şekilde geldi ve kendisiyle Cumhurbaşkanı Abdünnasır arasındaki toplantının ikili olmasını önerdi, çünkü ülkesiyle Birleşik Arap Cumhuriyeti arasında gizli bir toplantıda halledilmesi gereken meseleler vardı. Birkaç gün sonra Prens Faysal Kahire'yi ziyaret etti ve Cemal Abdünnasır ile üç görüşme yaptı. Seyahatinden önce bir bildiri yayınlayıp burada önceki dönemin bir yaz bulutu olduğunu ve artık dağıldığını söyledi.³⁹¹

Komplo, Suudi iç politikası ve devlet yönetiminde büyük değişikliklere neden olmuştu. Prens Faysal, kabine toplantılarına yalnızca bakanların katılması emrini vermişti. 25 Mayıs 1958'de Prens Faysal, Kral Suud önünde sadakat yeminini etti.³⁹² Kademeli olarak alınan önlemler, kraliyet ailesi ödeneklerini ve petrol kârlarından gelen gelirin petrol çıkarımının geliştirilmesine ait üretim projelerine tahsis edilmesini yönündeydi.³⁹³ Faysal ayrıca izleyeceği politika hakkında ayrıntılı bir açıklama

³⁸⁷ Alahram Gazetesi, 8 Mart 1958, Heykel Yazısı.

³⁸⁸ El_Haşim. s,176.

³⁸⁹ Alahram Gazetesi, Mart ve Nisan 1958, Heykel Yazısı.

³⁹⁰ Metine analize etmek için Heykel. 1988. s,387-387.

(Manshiyet al-Bakri Arşivi ve Dışişleri Bakanlığı ve Silahlı Kuvvetler Genel Komutanlığı Arşivi. Yazının tamamı Muhammed Hasaneyn Heykel'in "Senevatu'l-galeyan" kitabında neşredilmiştir, s. 386 - 387

³⁹¹ Heykel. 1988. s,387.

³⁹² El_Haşim. s,179.

³⁹³ Nehme. s,930-943.

yapmıştı. Radyo Mekke’de halka yaptığı açıklamada, “kendisine düşmanlık yapmayan her ülkeyle dost olmayı hedefleyen, olumlu tarafsızlığa inanan ve yabancı ittifaklara girmenin Arap çıkarlarına aykırı olduğunu düşünen” Majestelerinin hükümetinin politikasını ele almıştı. Bu politika aynı zamanda “Krallığın, İslam şeriatı ilkelerinden farklı olan doktrinlere izin vermediğini de doğrulamış oldu, o doktrinlerin kiralıkta ortaya çıkışıyla”. Bu ifade aslına bakılırsa Rusya ile işbirliğini ilgilendiriyordu.³⁹⁴ Birden fazla cephede savaşması gerekiyordu: Kral Suud ve değişim tarzını reddeden radikallerin cepheleri vardı.³⁹⁵ Aynı zamanda, ABD ve Sovyet kampı arasındaki zor seçeneklerde, uluslararası cephelerde mücadele etmesi ve bu mücadelelerin, Suudi Arabistan Krallığı ve mücadeleden etkilenen bölge devletleri üzerindeki etkileriyle uğraşması gerekiyordu.³⁹⁶

Bu sırada ne Irak ne de Ürdün, birliği sağlamak için gereken olgunlaşmayı ve bütünleşmeyi başaramamıştı. 19 Mayıs’ta Arap Birliği resmen ilan edildiğinde, Kral Hüseyin, tahtı savunabilme gücünden ödün vermekten korktuğu için Ürdün ordusu ve güvenlik güçleri üzerindeki doğrudan kontrolünü bırakmayı reddetti. Ayrıca Ürdün ve Irak dışişleri bakanlıklarını birleştirmeyi de reddetmişti. Kral Hüseyin Bağdat Paketi gibi Irak’ın bazı dış politikaları konusunda da tereddüt taşıyordu. Iraklılar da, Ürdün’deki bütçe açığı için bütün sorumluluğu almaktan korkarak, tam finansal entegrasyona karşı direnç gösteriyordu.³⁹⁷

14 Temmuz 1958’de, yani Irak ve Ürdün arasındaki federal anayasanın uygulanmaya başlamasından sadece iki ay sonra Tuğgeneral Abdülkerim Kasım, Irak’ta monarşiye karşı bir darbe yaptı. Darbe esnasında Kral Faysal ve veliaht prens Abdülilah öldürüldü. Başbakan Nuri es-Said kılık değiştirerek kaçmaya çalıştı ama yakalanarak sokakta idam edildi.³⁹⁸ Yeni hükümet, Bağdat Paketi’ni reddettiğini ve Sovyetler Birliği ile yeni ilişkiler başlatmayı hedeflediğini ilan etti.³⁹⁹ Tabii ki, bu darbenin sonuçları tüm Ortadoğu’ya yansdı ve Prens Faysal dahili değişim sürecini tamamlamadan önce, Suudi Arabistan yeni bir zorlukla karşı karşıya kaldı.⁴⁰⁰

³⁹⁴ El_Haşim. s,180.

³⁹⁵ Michel G. s,930-943.

³⁹⁶ El_Haşim. s,184.

³⁹⁷ El_Haşim. s,184.

³⁹⁸ Yaqub. s,202

³⁹⁹ Marr, P. The modern history of iraq. Westview Press, 2465 Central Avenue, Boulder, USA. 2011.

s,132

⁴⁰⁰ Yaqub. s,260

Abdülkerim Kasım liderliğindeki Irak darbesi, Arap dünyasındaki milliyetçiler için büyük bir umut oldu. 3 Eylül'de Abdünnasır, Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Yemen'in oluşturduğu Arap Birliği Konseyi'nde bir konuşma yaptı ve Arap milliyetçiliğinin tüm dünyada varlığını kanıtladığını söyledi. Abdünnasır Irak'ın bu birliğin dördüncü üyesi olacağına bahse giriyordu.⁴⁰¹ 27 Kasım'da, Mısır ve Irak'ın bir bütün olduğunu açıkladı. Ancak 23 Aralık'ta Suriye bölgesinde darbecilerin hareketi ortaya çıktıktan sonra, Irak'ta olanlardan doğrudan söz etmeden Komünist Parti'ye karşı bir kampanya başlattı. Dört gün sonra Bağdat bu hamleye, devrime karşı darbe teşebbüsünün arkasında Mısır'ın olduğunu söyleyerek cevap vermişti.⁴⁰²

6 Ağustos 1959 Çarşamba sabahı Kral Suud'un, Cumhurbaşkanı Abdünnasır'a suikast teşebbüsüyle suçlanmasından bu yana iki ülke arasındaki ilişki kesintisinden sonra, Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı Mareşal Abdülhakim Amir, Suudi Arabistan'a ziyaret etti.⁴⁰³ Gecenin ilk saatlerinde, Kral Suud, Taif'teki sarayında 45 dakika boyunca Amir'i ağırladı.⁴⁰⁴ Bu aynı zamanda, yetkilerini Prens Faysal'a teslim ettikten sonra Kral Suud'un, Suudi Arabistan'daki siyaset sahnesine geri döndüğünün ilk işaretiydi. Ertesi gün, Mekke Radyosu da haberi duyurdu. Suudi Arabistan'ın Irak'taki darbeye karşı tutumu, Ortadoğu'daki mevcut durum ve cumhuriyet sisteminin kurulmasıyla ilgili olarak kral ve mareşal arasında önemli konuşmaların geçtiğini haber verdi. Mareşal, sadece Kral Suud'la görüşmekle kalmadı, aynı zamanda Faysal ile de bir araya gelerek onunla bölgedeki gelişmelerin ışığında genel durumu tartıştı. Ne Riyad ne de Kahire, Amir'in görevi hakkında daha fazla ayrıntı vermedi. Belki de Mısır, kral ve veliahdı arasında memlekette yeniden dahili iktidar çekişmesi olduğu imajını vermek üzerine bahse giriyordu.⁴⁰⁵

15 Kasım 1960'ta, Kuveyt Emiri Abdullah Salim, Suudi Arabistan Krallığı ziyareti sırasında, iki kardeş (Kral Suud ve Prens Faysal) arasındaki anlaşmazlığa büyük ilgi gösterdi. Anlaşmazlığı gidermek için çalıştı. Kuveyt Emiri, üçünün, iki kardeş arasındaki işbirliğinde yeni bir sayfa açmak üzere el-Fatiha okuduklarını (anlaştıklarını) doğruladı.⁴⁰⁶

⁴⁰¹ Dawisha. 2016. s,215

⁴⁰² El_Haşim. s,189.

⁴⁰³ Alahram Gazetesi, 7 Ağustos 1959.

⁴⁰⁴ El_Haşim. s,189.

⁴⁰⁵ El_Haşim. s,185-186.

⁴⁰⁶ Alahram Gazetesi,16 Kasım 1960

Öte yandan Kral Suud, memleketin liderliği sahasında açıkça görünür kalmak için tüm gücüyle uğraşmış, Faysal'ın politikasından memnun olmayan aile üyeleriyle iletişime geçmişti. Onlarla demokratik reformların ve Arap milliyetçiliğinin bir destekçisi gibi konuşuyordu. Suud, yeni bir anayasa uygulama niyetini açıklayacak kadar ileri gitmişti. Önerdiği anayasada Suudi Arabistan Krallığı, üyelerinin üçte birini atayan ve üyelerinin üçte ikisini seçen bir parlamentoyla İslami anayasal monarşi sistemine dönüştürülecekti.⁴⁰⁷ Ayrıca, ulusal kaynakların kralın değil, devletin mülkiyetinde olacağını ve ekonomiyi geliştirmek için özel sektör ile kamu sektörü arasında işbirliği olacağını sözünü vermiştir.

1960'lı yıllarla birlikte, devlet maliyeti yüzünden kraliyet ailesi bir kere daha iki gruba ayrılmıştı: Faysal'ı destekleyenler ve Suud'u destekleyenler. Faysal, tüm bu baskılar altında ve İsviçre'de tedavi gerektiren hastalığı nedeniyle, Bakanlar Kurulu Başkanlığı'ndan istifa etmeye karar verdi. Suud yönetime geçti ve on bir aydan uzun bir süre boyunca iktidarı elinde tuttu ve bu sırada tüm vaatlerinden caydı. Verdiği sözleri hiçbir zaman resmen kabul etmedi.⁴⁰⁸ Kral Suud, 21 Aralık 1960'ta kendisinin başkanlığında, yeni bir bakanlığın kurulduğunu ilan etti ve uzun süredir devam eden anlaşmazlığı bitirdi. Riyad, yeni bakanlığın ilanından iki gün önce Kral Suud'un, Prens Faysal'ın ona sunduğu istifasını kabul ettiğini resmi olarak duyurdu.⁴⁰⁹ Kral Suud'un oğlu Fahd'ı savunma bakanı olarak atadığını ve geri kalan bakanları, kendisine olan aşırı sadakatleriyle tanınan prensler arasından atamaya istekli olduğu zikredilebilir. Suud, dokuz bakandan oluşan üst-bakanlığın başkanı olmuştu, ancak Suudi Arabistan'ın çektiği sıkıntı, bakanlık kurmada ya da yetkilerde değil, bir dönemden bir döneme geçişteydi. Devletin idaresi tek bir adama ve onun kılıcının keskinliğine dayanıyordu ve devletin yöneticisi olduğu sürece, devlet onun emri altındaydı. Ancak hangi halefi olursa olsun, onun sahip olduğu şeylere sahip değillerdi. Halefler kurucu birey iradesine sahip olabilmek için bir taht, bir devlet ve bir yönetim mekanizması kuralıydı. Ülkesi modern karmaşıklıklarla çalkalanırken, Suud eski metotlarına geri dönmüştü.⁴¹⁰

Mısır, Suudi Arabistan'daki durumlarla ilgili olarak tamamen resmi bir tavır takınmıştı. Mısır'ın olaylara bakışı, *Mısır El-Ahbar* gazetesi editörünün yaptığı

⁴⁰⁷ Nehme. s,930-943.

⁴⁰⁸ Nehme. s,930-943.

⁴⁰⁹ El_Haşim. s,213-214.

⁴¹⁰ Michel G. 930-943.

araştırmaya ait şu satırlarında görülebilir: “Suudi prensler 3 gruba ayrılmıştır. Bir grup kralı, diğeri veliaht prensi destekler. Üçüncüsü ‘liberal prensler’ olarak adlandırılır ve terazinin kefesinde ağır basan bu gruptur. Bu sonuncu grubun iki yıl önce veliaht prensine katılması, onları iktidara getirmişti. Daha sonra kendisine verdikleri desteği geri çekip sonunda krala katılmışlar ve iktidarı tekrar ona vermişlerdir.” Kral Suud’un yeni bir hükümet kurma kararı, anlaşmazlığın çözüldüğü gibi bir intiba bırakmış olsa da özellikle Faysal, veliaht olarak makamında kaldığı müddetçe memleketteki gel git çatışmaları yatışmadı.⁴¹¹ Prens Faysal’ın Mısır ve Cemal Abdünnasır ile ilişkisi, memleketi yönetmeyi taahhüt ettiği dönemle aynı düzeyde kalmıştır.⁴¹²

1.3 Mısır ve Suriye Arasındaki Birliğin Çöküşü

Birleşik Arap Cumhuriyeti ilan edilir edilmez, Suriyeliler haklarını tam olarak almadıklarını ve Birleşik Arap Cumhuriyeti’nde fırsatların dağıtımında Mısırlılar ve Suriyeliler arasında ayrımcılık yapıldığını hissetmeye başladı. Ayrılık alametlerinin ilki, Ekim 1958’de Abdünnasır’ın cumhuriyetin ilk hükümetini ilan etmesiyle daha başlangıçta ortaya çıkmıştır. Hükümetin, 34 üyesinden sadece 14’ü Suriyeli idi ve buna ilaveten bütün önemli mevkiler Mısırlılara verilmişti. 1959’da Suriye liderleri, Mısırlıların kötü muamelesinden ve kendilerini Suriye’deki siyasi köklerinden uzaklaştırmak için yapılan girişimlerden sıklıkla şikayetçi oluyorlardı. Suriye Ulusal Birliği’nin Temmuz 1959’daki seçimlerinde, Baas Partisi, koltukların yalnızca %5’ini elde edebilmesinin üzerine Suriye liderleri Suriye’deki Mısır yönetimini ve destekçilerini, kendilerine karşı seçim hilesi yapmakla suçlamıştır.⁴¹³

Ekim 1959’da Abdünnasır, arkadaşı Abdülhakim Amir’i, Kuzey Eyaleti’nin (Suriye’nin) cumhurbaşkanı yardımcısı olarak atadı. Bu, genel olarak Suriyelilerin ve Baas Partisi liderlerinin yaşadığı hoşnutsuzluğu artırdı. Amir, “havuç” politikasını kullanıyordu. Abdünnasır, Mısırlı sahra subayının liderlik rolüne gelmesinin, Suriye siyasetçileri ve ordu arasındaki hoşnutsuzluğu artırabileceğini ummuyordu.⁴¹⁴ Selahaddin el-Baytar ve Ekrem Hurani, Suriye’deki Mısır yayılmacılığına karşı çıkan en önde gelen Suriyeli siyasetçilerdi, ancak Abdünnasır onları tehdit etmiş ve 1959 yılının sonunda ikisini hükümetten istifa etmeye zorlamıştır. Bunu, Suriyelilerin

⁴¹¹ El_Haşim. s,221-225.

⁴¹² Michel G. 930-943.

⁴¹³ Dawisha. 2016. s,149

⁴¹⁴ Barrett. s,125

çoğunun hükümet dairelerinden ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'ndeki yöneticiliklerden istifaları izlemiştir. Abdünnasır, ikisini ihanetle suçlamış ve Suriyeli siyasetçilere güvenilemeyeceği ve Birleşik Arap Cumhuriyeti Hükümeti'ndeki önemli mevkilerden çıkarılmaları gerektiği sonucuna varmıştır. Bu tutum Suriyelilerin Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne ve onun yönetimine karşı kızgınlığını artırmıştır.⁴¹⁵ İki sene içinde Baas Partisi, Abdünnasır'ın Suriye'deki yönetiminin en azılı eleştirmeni ve düşmanı haline gelmiştir.⁴¹⁶

1959 yazında, Abdünnasır, arkadaşlarının birçoğunun kendisini Serrac'ın güvenlik tutkusu ve otoriter davranışları konusunda uyarmasına rağmen, general Abdülhamid es-Serrac, Kuzey Eyaletindeki güvenlik ve istihbarat bölümünün başına getirilmiş ve böylece Mareşal Abdülhakim Amir'den sonra ikinci en güçlü siyasi şahsiyet haline gelmiştir.⁴¹⁷ Bu, Suriyeliler arasında büyük çapta kızgınlığa neden olmuştu. Ama gerçekte, Abdünnasır'ın yönetimi tek adama dayanıyordu. Abdünnasır, es-Serrac'ın yetkili olmadığı ve Suriyelilerin kızgınlığına yol açtığı yönünde, Suriyeli destekçilerinden kendisine ulaşan itirazlar ve tavsiyelerden sonra bile, güvenlik kaygısına ve sonuçlarına dikkat etmemiştir.⁴¹⁸

Bu güvenlik ve siyaset problemleriyle birlikte, ekonomik problemler büyük ölçüde artmaktaydı. Suriye ekonomisi özel projelere dayandırıldıktan sonra, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne katılmak, ekonomi üzerindeki devlet kontrolünün sosyalist ilkesini kabul etmek anlamına geliyordu. Ancak Suriyeli tüccarlar ve işadamları, Nasır tarafından dayatılan ekonomik kısıtlamaları kolayca kabul edememişlerdi. Ayrıca, Suriyeli iş adamlarının izin ve ruhsatlarını Kahire'den almaları gerekiyordu. Daha önce Suriye'de kadrolarda ve hükümetteki personellerle doğrudan kişisel ilişkileri varken, Kahire'ye varır varmaz, Mısır'daki bürokratik engel labirentinden geçmek zorunda kalıyorlardı. Abdünnasır'ın kurduğu devletin siyasi ve idari yapısı, iki ülkeye hizmet etmek için yeterli olmadığı söylenebilir. Kısa süre sonra paralar, Suriye'den Avrupa başkentlerine gitmeye başladı ve bu da Suriye'deki ekonomik durumu kötüleştirdi.

Suriye'yi Mısır'la uyumlu hale getirmek için Eylül 1958'de çıkarılan Tarım Reformu Yasası'na, Suriye'deki varlıklı toprak sahipleri tarafından şiddetle karşı

⁴¹⁵ Dawisha. 2016. s,149

⁴¹⁶ Dawisha. 2016. s,149

⁴¹⁷ Barrett. s,125

⁴¹⁸ Dawisha. 2016. s,151

çıkılmıştı. Bu durum, temel emtiada ciddi bir noksanlığa yol açtığından, temel mahsullerdeki değişime yardımcı olmadı ve temel mahsuller sağlanamadığı için ciddi bir kıtlık yaşandı. Kötüleşen ekonomik durum, kötüleşen politik durumun hızla daha karmaşık hale gelmesine ve Suriye silahlı kuvvetleri içindeki siyasi gerilimin artmasına yol açtı. Abdünnasır tüccarların, toprak sahiplerinin ve diğer kapitalist sınıfların, tüm sıkıntıların ardında olan Suudi Arabistan gibi Batı yanlısı muhafazakar rejimlerin izniyle hareket ettiğine ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin yıkılması için ekonominin kasten zayıflatıldığına emindi. Abdünnasır daha sert kararlar aldı ve kapsamlı bir sosyal ve ekonomik ıslaha başladı. Bütün pamuk ticareti kontrol altına alındı. Tüm ithalat ve ihracat şirketleri devlet kontrolüne alındı. Tüm bankalar, sigorta şirketleri, ağır sanayi, çoğu hafif ve orta ölçekli sanayi kamulaştırıldı. Maksimum arazi mülkiyeti miktarı 100 feddana (yaklaşık 104 dönüme) düşürüldü. Bu önlemler, bardağı taşıran son damla olmuştu. Tüccarlar ve toprak sahipleri, Suriye'deki diğer kızgın gruplar ve Mısır'ın yurtdışındaki hasımlarıyla birlikte aktif olarak çalışmaya başladı.⁴¹⁹

1961 yılının başlarında, Prens Faysal, Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'a, General Adib al-Shishakli'ye (Edip Çiçekli) şaşırdığını, onun Suriye'de huzursuzluk çıkarma girişimleri dahilinde Suudi Arabistan'a geldiğini ve kendisinin onun memleketten kovulmasını emrettiğini anlatan bir mektup göndermiştir.⁴²⁰ Suud, bu mektup işini öğrenir öğrenmez, Cemal Abdünnasır ile görüşmesi ve Adib al-Shishakli konusyla hiçbir ilgisi olmadığını söylemesi için özel temsilcisini göndermiştir. Ayrıca, sözlerini doğrulayan bazı belgeleri, temsilciyle beraber yollamıştı.⁴²¹

28 Eylül 1961 sabahı şafağında, bir Suriye darbesi Abdünnasır'ın Şam yönetimini devirdi ve birliğin bitişini ilan etti. Bu çöküş, parlak sloganlarla üstü kapanmış olan ve ileriki zamanlarda görünecek olan çok büyük anlaşmazlıkların belirtisini gösteriyordu.⁴²² Cemal Abdünnasır, darbenin başladığı 23 Temmuz 1952 tarihinden bu yana Arap devrimci hareketine yöneltilen en büyük şokla uyanmıştı. Şam Radyosu'nun bilfiil darbecilerin eline geçtiği ve radyodan bizzat açıklamada buldukları bildirilmişti.⁴²³ Bunun ardından ulusal bir ayaklanma geldi. Suriyeliler,

⁴¹⁹ Dawisha. 2016. s,151

⁴²⁰ Heykel. 1988. s,544.

⁴²¹ Heykel. 1988. s,547-548.

⁴²² Kramer, Martin. Arab Nationalism: Mistaken Identity: The Politics of Ideas in the Middle East. Harverd Uni. 1989.

⁴²³ Heykel. 1988. s,554.

“Mısır işgali” olarak adlandırdıkları birlikten kurtulmaktan ötürü mutluluklarını gösterdiler.⁴²⁴

Abdünnasır, Suriye içindeki muhalefeti, darbeyi gerçekleştirmekle suçlamakta gecikmedi ve dış finansman aldıklarını, aslında en başından beri onlara sert davranması gerektiğini söyledi. Birliği muhafaza etmenin ve geri kazanmanın tek yolunun, gerici unsurlarla uğraşmakta katı bir politika izleme olduğu sonucuna vardı ve yeni bir politikanın daha şiddetli ve baskıcı olarak uygulanmasını emretti. 16 Ekim 1961 gecesi, polis ve güvenlik güçleri, eski rejimle bağlantılı onlarca tüccarı tutukladı. Çeşitli gazeteler, tüccar ve işadamlarının listelerinin yanı sıra bu “asalak” unsurların toplum üzerindeki etkilerini anlatan başyazılar basmaya başladı. 22 Ekim’de Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Zekeriya Muhyiddin, daha fazla tutuklama yaptı ve zenginlere ait gayrimenkulleri ve mülkleri ele geçirmeye başladı. Zenginlere yapılan saldırılar, halkın dikkatini Suriye’deki başarısızlıktan uzaklaştırdı.⁴²⁵

Yabancı unsurlar, Abdünnasır’ın darbeyi finanse etmeye karışmakla ilgili suçlamalarından kurtulamamıştı. Mısırlı yazar Muhammed Hasaneyn Heykel’in söylediğine göre, mesela Kral Suud, vaatlere, anlaşmalara ve ayrılıktan hemen önce sayıları artan muhabbet mektuplarına rağmen, Suriye’nin Mısır’dan ayrılma planına karışanlardan biriydi. Heykel’e göre Yemen veliaht prensi Muhammed El-Bedr, darbe gecesi Riyad’ı ziyaret etmiş ve Kral Suud’un onu saraya çağırmasına şaşırmış, kral kendisine “Mısır sömürgeciliğine ve hükümranlılığına ne olduğunu öğrenmek için benimle sabaha kadar oturacaksınız” demiştir. Şafak vakti, kralı, konuğu ve kralın maiyetinden bazıları radyonun etrafına toplanmıştı ve teknisyenlerden biri kanalı Şam radyosuna ayarladı. Radyo ilk ifadeye başladığında kral, El-Bedr’e döndü ve şöyle dedi: “Dostumuz, yaptığı kötülüklerin cezasını buldu.”⁴²⁶

Kral, Mısır-Suriye birliğinin bitişinden birkaç hafta sonra, ayrılıkçılar arasında gerçekleşen çözümlenin farkına vardığında, bu anlaşmazlıklara bizzat müdahale etmeye karar verdi. Özel sekreteri İsmail Ebu Hadra’yı, bağımsız Suriye hükümetinin istediği her türlü maddi yardımı sunarak Şam’a gönderdi. Ayrıca, İsmail Ebu Hadra onlara, kralın bir dizi askeri komutanla görüşme arzusunu ve bu hususta

⁴²⁴ Al-Sayyid. s,140

⁴²⁵ Barrett. s,202

⁴²⁶ Heykel. 1988. s,595.

yetkilendirdiği kişilere, kendi özel uçaklarını göndermeye hazır olduğunu ifade ediyordu. Darbe memurlarından üçü, krala gitmek üzere bizzat yola çıktı. Kralla aralarında uzun bir konuşma geçti. Konuşmada, subaylar ona siyasi hedeflerini sormuş, kral ise şu cevabı vermiştir: Suriye ile Mısır arasındaki birlik geri gelmesin de, ne olursa olsun.⁴²⁷

1958'de Abdünnasır ve Suriye halkı, Arap milliyetçiliğini başarısının zirvesine taşımıştı. İlk ziyareti sırasında Şam'da karşılandığında, Arap milliyetçiliği zirveye ulaşmıştı⁴²⁸, diğer Arap liderleri korktuğu ve bu yeni doğan birliği yok etmek için komplolar kurmaya başlamıştır. Durum, Suudi Arabistan'daki Kral Suud'a olduğu gibi aleyhlerine döndü -Kral Suud'un yetkileri alınmış ve 2 yıla yakın bir süre veliaht prense verilmişti.

Suriye halkının iyi tanınmaması ve koşullarının iyi incelenmemesi, başlangıçta Suriyelilerin isyanına yol açmıştı. Bu da, birliği reddeden bazı ülkelerin hoşuna gidiyordu. Yaşanan hoşnutsuzluk Birleşik Arap Cumhuriyeti'ndeki dengelerin bozulmasına katkıda bulunuyordu. Sonunda, Abdünnasır ve Baas arasındaki anlaşma, Arap milliyetçi kampındaki hegemonya mücadelesine dönüştü. Bu orantısız rekabette Mısırlılar, kötü bir sömürgeci devlet gibi Suriye'yi bir sömürge olarak yönetiyorlardı. Birlik Mısır ve Suriye'yi birleştirerek el koydukları olanakları sömürmekle kalmamış, başta Suriye'dekiler olmak üzere bütün verimli girişimleri yok edebileceği yönünde gözdağı da veriyordu.⁴²⁹

Mısır-Suriye Birliği'nin 1961 yılında çöküşü, Arap milliyetçiliğindeki duraklama başlangıcıydı. Ertesi yıl, Abdünnasır, Yemen'deki iç savaşın taraflarından olan "devrimci" kanadın lehine yaptığı büyük müdahalesinden dolayı bu gerilemeye katkıda bulunmuş oldu. Mısır'ın Yemen'de, hava bombardımanı ve arazide bulunuşu da dahil olmak üzere yaptığı her şey, hem Arap milliyetçiliğini ilerletmede, hem de Birlik Devleti'ni çökertmekle suçlandıktan sonra ilişkilerin çıkmaza girdiği Suudi Arabistan⁴³⁰ ilişkilerinde, amaçlanan sonuçların tam tersini gerçekleştirmiştir.

⁴²⁷ Heykel. 1988. s,596.

⁴²⁸ Kramer. 1989.

⁴²⁹ Kramer. 1989.

⁴³⁰ Kramer. 1989.

2. YEMEN'DE MISIR-SUUDİ MÜCADELESİ

19 Eylül 1962 tarihinde İmam Ahmet vefat etti. Hemen sonraki gün oğlu Bedr başa geçerek “İmam”lığını açıkladı. Amacı babasının yaklaşımını takip etmektir.⁴³¹ İlk biatın yapıldığı 900 yılından, yani bin yıldan daha fazla bir süredir Yemen’de yöneticilik sistemi İmamet’ti.⁴³²

Zeydiyye kolu Şia’nın bir mezhebidir ki Rasulullah’ın (sav) kızı Hz. Fatıma’nın soyundan gelenler için kullanılır. İmam devlete liderlik yapıyor olmasının yanı sıra Zeydiyye mezhebinin dini liderliğini de üstlenir. İmam olabilmenin çeşitli şartları vardır ve bunlar arasında en önemlisi imamın tartışmasız şekilde Ehl-i Beyt’ten olmasıdır. İmam, Zeydiyye’ye tabi olan bir grup tarafından seçilir. Bu grup günümüzde 4,5 milyonluk Yemen nüfusunun 300 bin kişilik kısmını teşkil eder. Bu mezhepsel yönetim sistemi, veraset sistemi gibi değildir. Bu sebepten İmam Yahya’nın hayatta iken, oğlu Ahmed’i önceden vali olarak tayin etmesi ve oğlundan biat alması tarihi bir olaydır. Nitekim Ahmed’in de aynı şekilde önceden oğlu Muhammed El-Bedr’i tayin etmesi, büyük bir memnuniyetsizliğe yol açmıştı.

Yemen sıkı bir merkezi sistemle yönetiliyordu. İmamet hususunda anayasa, kamu otoritesi veya güçler ayrılığı gibi unsurlar bulunmuyordu. Zaten Yemen, devlet için dini nitelikte taşıyan seçkin kişilerin⁴³³ “İslami hukuk” diyebileceği yazılı bir hukuka sahip değildi.⁴³⁴ Bununla birlikte Yemen fakirlik, işsizlik ve beslenme yoksulluğunun tüm tabakalara yayılması sebebiyle acı çekiyordu. Devlet aydınları, öğretmenleri ve yurt dışındaki öğrencileri dikkate almıyordu. Bu durum Yemen yönetim sistemine karşı gizli devrimci hareketlerin oluşmasına yol açmıştı ve Kahire bu hareketlerin ana finansörlüğünü üstlenmişti.⁴³⁵

İmam Ahmed’in vefat etmesi ve oğlu Muhammed Bedr’in imamlığı ele geçirmesi, Yemen’in dünyadan ilişkisini senelerce kesen Hamid ed-din ailesine

⁴³¹ Ahmet, Yusuf A. Yemen'de Mısır'ın Rolü 1962 – 1967. (Aldevir Almisri fi Alyemen 1962-1967.) Mısır Genel Kitap kurumu, Kahire, Mısır. 1981. s,91.

أحمد، يوسف أحمد. الدور المصري في اليمن ١٩٦٢-١٩٦٧.

⁴³² Salim, Alsayid M. Modern Yemen Uluşumu 1904-1948. (Tekvin Alyemen Alhadis 1904-1948.) Arap Devletleri Birliği, Arapça Uluslararası çalışmalar Enstitüsü. 1963. s,20.

سالم، السيد مصطفى. تكوين اليمن الحديث ١٩٠٤ – ١٩٤٨.

⁴³³ Ahmet. 1981, s,52.

⁴³⁴ Ahmet. 1981, s,50. & Alatar, Muhammed S. Yemen'de Ekonomik ve Sosyal Gerileme. (Altehaluf Al'iktisadi ve Al'ictima'i fi Alyemen.) Cezayir Milli Matbaa, Cezayir, 1965. s,75.

العتار، محمد سعيد. التخلف الاقتصادي والاجتماعي في اليمن.

⁴³⁵ Ahmet. 1981, s,50-62.

yönelik yapılacak bir inkılabı kaçırılmaz bir fırsat haline getirmişti. Ortaçağ'ın karanlığını örtmek kendisine düşmüştü.⁴³⁶ San'a Radyosu 19 Eylül 1962'de İmam Ahmet b. Yahya'nın vefat ettiğini ve oğlunun yerine geçeceğini duyurdu. Seyf El-Bedr 27 Eylül 1962'de babasının yerine geçti. Kraliyet Muhafızı Başkanı Akid Abdullah Es-selal⁴³⁷ İmamet rejiminin sona erdiğini, Yemen Arap Cumhuriyeti'nin kurulduğunu, Yemen halkının eşitliğinin aile, mezhep ve kabile farkının ortadan kaldırılarak gerçekleştirileceğini ve İmamet düzeninin tüm keyfi ve sömürücü uygulamaları için engel oluşturulacağını duyurduğu bir darbeye öncülük etti. Keza ulusal amaç ve hedef darbenin ilk açıklamalarında açıkça belliydi. Darbe yurt dışındaki Yemenli göçmenlere kadar geniş bir sahada kamu desteği kazandı.⁴³⁸ İmam El-Bedr'in ölümü Yemen genelinde yayılmış, hatta o zamanlar New York'ta bulunan amcasına kadar ulaşmıştı. Kendisini BM'de Yemen'in genel temsilcisi olarak ilan etti. 27 Eylül'de Yemen halkına, sorumluluklarını almak üzere Yemen'e döndüğünü beyan eden bir bildiri yayınlandı. Suudi Arabistan Krallığı'ndan ve Suud kralından imameti yeni bir düzen ve sistemle tekrardan geri getirmek için izin ve yardım istedi.⁴³⁹ Daha önce San'a ve Kahire'de yapılan açıklamaların aksine, El-Bedr darbe gecesi boyunca şiddetli bir direnişin ardından ölümden kurtulmuştu. Fakat direnişin belirleyici olmayacağını fark ettikten sonra darbecilerle, tahttan indirilmesi hariç tüm taleplerine cevap verecek bir anlaşma yapmayı denedi. İsyancılar anlaşmayı reddedince El-Bedr kaçmaya karar verdi.⁴⁴⁰ Devrim karşıtları olan sadık korkaklar arasında kuzeye doğru kaçtı. Kralcılar ve cumhuriyetçiler arasında tam bir savaş başladı.⁴⁴¹ Tarafların her biri Mısır ve Suudi Arap devletlerinden maddi ve askeri yardım talep etti. Böylece Yemen Devrimi kanlı, uzun süreli ve Mısır ile Suud devletlerinin de dahil olduğu askeri bir

⁴³⁶ Heykel. 1988. s,618.

⁴³⁷ Abdullah Es-Selal; 1917'de San'a şehrinde dünyaya geldi. Ottuzlu yılların başında Bağdat' gönderildi, 1938'de Askeri Kolej'den mezun oldu. San'a şehrine döndükten sonraki yıl tecrit politikasına karşı politik görüşleri nedeniyle tutuklandı. Tecrit politikası imamet hükümeti ile şehirlere dayatılıyordu. Daha sonra serbest bırakıldı ve yeniden Yemen ordusuna katıldı. 1959 senesinde Hudeyde şehrinin Muhafızlık Başkanlığına atandı. 1962' de Yemen ordusuna Genel Kurmay Başkanı olarak atandı ve 26 Eylül 1962 darbe hareketinin başarıyla sonuçlanmasına kadar bu görevde kaldı. Devrime Kraliyet Muhafızlarının Komutanı, al-Bedr alayının ve Silah Sarayı'nın komutanı olarak, liderlik etmek için seçildi. Alkayalı, Abdulvehab. Siyasi Ansiklopedi. (Mevsu'atu Alsiyase.) Yayın ve Çalışma Arap Yayınevi, Beyrut, Lübnan. C:3. 1983. s,849. موسوعة السياسية. عبد الوهاب، الكيالي، & Alhasun, Samira İ. Yemen devriminin 1962, Suudi-Mısır ilişkilerin etkisi. (Asar Savrat Alyemen A'm 1962 fi Masar Al'ilakat Alsaudiyye Almasriyye). Basra Edebiyat Dergisi, Basra, İrak. S.61, 2012. s,102-133.

الحسون، سميرة إسماعيل. أثر ثورة اليمن عام ١٩٦٢ في مسار العلاقات السعودية - المصرية.

⁴³⁸ Ahmet. 1981, s,93.

⁴³⁹ Alhasun. s,102-133.

⁴⁴⁰ Al-Sayyid. s,142

⁴⁴¹ Gerges, F. The Kennedy Administration and the Egyptian-Saudi Conflict in Yemen: Co-Opting Arab Nationalism. Middle East Journal. C.49, S.2, 1995. s,292-311.

savaşın başlangıcı oldu. Mısır cumhuriyetçileri destekledi, Suud Krallığı ise kralcılarını destekledi. Dahası, Yemen'deki savaşın şiddetlenmesiyle birlikte Mısır ve Suudi Arabistan savaşı dış destekçileri yoluyla uluslararası bir savaş haline getirmeye çalıştı ve güçlü askerlerini, kendileri için bu savaşa aktif olarak katılmaları hususunda teşvik etmişlerdir. Bu dış etkenlerle birlikte Yemen'deki savaş iki ülke arasında beş yıldan uzun süren bir soğuk Arap savaşına sürüklendi.⁴⁴² Arap ve Batılı araştırmacılar Mısır'ın Yemen'deki darbeye katkı sağlamış olmasından, darbenin saatini belirlemiş olduğundan ve Yemenli subay ve memurları eğitip onlarla birlikte darbenin planlamasını yapmış olduğundan bahsetmişlerdir.⁴⁴³

Delillerin de işaret ettiği üzere Abdünnasır 1962 yılında Es-Selal darbesini koordine etmiş, devrim tarihinden önce Yemen'e Mısırlı askerler göndermişti. Öyle ki askerler 19 Eylül 1962'de Kahire'den ayrılmış, 21 Eylül'de devrim başlamadan dört gün önce Siyahlar adı verilen bir gemiye bindirilmişlerdir. Bu askerlerin Hicaz'a gittiği belli oldu. Fakat gemi 28 Eylül'de devrimin başlamasından iki gün sonra Hudeyde limanına ulaştı. Burada Nil, Vadi ve Kleopatra adında başka gemiler de vardı ve silah ve mühimmat yüklü olarak aynı günde Hudeyde limanına varmışlardı. Üç gemiye 1000 askerden oluşan bir tugay yüklendi. Mısır Baas rejiminin askerleri hemen iki tabur ile San'a şehrine gitti. Diğer Mısır birlikleri Hudeyde'de kalıp limanı ele geçirdiler.⁴⁴⁴

Aynı şekilde benzer haberler de bu olayı teyit etmektedir: El-Baydani 26 Eylül gecesi Abdünnasır ile görüşüğünü söyledi, ve kendisinden 500 asker, üç uçak ve uzman askerler istedi. 28 Eylül'de Mısır uçağı El-Beydani ve beraberindekilerini San'a şehrine ulaştırdı. Bu olay alınan kararın en azından bir plana uygun olduğuna işaret ediyordu, fakat asker birliğini gönderme işlemi birkaç günü kapsadı.⁴⁴⁵

Aynı şekilde Birleşik Arap Cumhuriyeti 28 Eylül 1962 sabahı Yemen'deki cumhuriyet rejimini tanıyan ilk devlet oldu. Fakat yazar Muhammed Hasaneyn Heykel "Diğer dünya ülkeleri gibi Mısır da ordunun desteklediği Yemen devrimi haberi ile uyandı. Mısır'ın müdahalesi Yemen'deki darbecilerin isteği üzerine gerçekleşti" demiştir. Heykel Nasır'ın Yemen'e verdiği yanıtın hızını şöyle ifade etmiştir: "Tek

⁴⁴² Rugh, W. A. Problems in Yemen, domestic and foreign. Middle East Policy, C.22, S.4, 2015. s,140-152.

⁴⁴³ Ahmet. 1981, s,110.

⁴⁴⁴ Orkaby, Asher. The Yemeni Civil War: The Final British–Egyptian Imperial Battleground, Middle Eastern Studies, C.51, S.2, 2015. s,195-207.

⁴⁴⁵ Ahmet. 1981, s,112.

hedef... Nasır'ın Es-Selal'in yanında durmasını sağlayan şey halk devrimini Yemen halkının özgür iradesi olarak görmesindendi."⁴⁴⁶

Bu konuda Nasır'ın, cumhuriyetçilerin taleplerini kabul edip Yemen'e müdahale etmesi hususunda birçok neden vardır ve tabii ki bu Nasır için kaçırılmaz bir fırsattı. Bu nedenler şöyle sıralanabilir: Nasır'ın imparatorluğu rüyası; bu Nasır'ın *Devrim Felsefesi* adlı kitabında bahsettiği hedefiydi. Devrim yıllarından beri bunu başarmaya çalışmıştır. Bu hedef Nasır'ı, imparatorluğun oluşumu açısından Arap bölgesine uzanıp maddi ve ticari çıkarlarla desteklenmesine itmiştir. Bu çıkarlar da ileride Avrupa ve Asya arasındaki ana ticaret yollarına hükmedip petrol devriminin gelirlerini de kontrol altına almak olarak zikredilebilir.⁴⁴⁷ Yemen, imparatorluk rüyasına doğru dev bir adım atmak için coğrafi konumu açısından iyi bir fırsattı. Öte yandan Yemen böyle bir rüya için neredeyse en iyi konumda yer alıyordu. Mısır'ın Yemen'deki müdahalesinin stratejik avantajları Arap Yarımadası'nda Yemen'in işgal ettiği bu coğrafi konumda yatmaktadır. Mısır ordusunun Yemen topraklarındaki varlığı, Suudi Arabistan'ın güneyine bitişik bir ülkede fiziksel olarak bulunmasına, Aden'de, doğuda ve güneyde bulunan İngiliz petrol rezervlerini korumaya neden olacaktı. Ayrıca Suudi Arabistan sınırında bulunması durumunda Mısır, Suudi Arabistan'a herhangi bir saldırı gerçekleştirebilir veya herhangi bir iç karışıklık esnasında iç muhalefeti besleyebilirdi. Aynı şekilde güney ve doğuda Mısır, Yemen sınırındaki Aden'de milliyetçilerle ilişkiler kurarak İngiltere'ye çok büyük baskı yapabilirdi. Ayrıca Mısır Yemen'i ulusal bir güvenlik konusu olarak nitelendiriyordu. Yemen, Mısır'ın Kızıldeniz'in her iki tarafında siyasi ve askeri olarak varlığı açısından büyük bir stratejik değere sahipti.⁴⁴⁸ Buna ek olarak Nasır Kuzey Yemen'de bir yer edinmeye devam ederek Mısır'ı Arap dünyasındaki en zengin ekonomik kaynaklara yaklaştırabilirdi. Bu petrolün bir kısmını veya tamamını kontrol altına almak Arap ulusal hareketine, bir bütün olarak Arap dünyasını finanse etmek için ihtiyaç duyduğu parayı sağlayacaktı. Dolayısıyla ileride, Mısır burjuvazisi ihtiyacı olan ekonomik kaynakları sağlamış olacaktı.⁴⁴⁹ Yemen'deki krizin zamanlaması Nasır'ın bölgedeki rolüne geri dönmesi ve Yemen'deki darbeden bir yıl önce Birleşik Arap Cumhuriyeti'ndeki yenilgisinden sonra yeni bir müttefik kazanması için harika

⁴⁴⁶ Heykel. 1988. s,617.

⁴⁴⁷ Ahmet. 1981, s,26.

⁴⁴⁸ Dawisha, A. Intervention in the Yemen: An Analysis of Egyptian Perceptions and Policies. Middle East Journal, C.29, S.1, 1975. s,47-63.

⁴⁴⁹ Halliday, F. Arabia without Sultans. California Üniversitesi, 1997. s,321

bir fırsattı.⁴⁵⁰ Mısır krizden çıkmanın bir yolunu bulmak ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin bölgesel etkisini kabul edip doğrulamak zorunda kalmıştı.⁴⁵¹ Arap siyaseti arenasında zaferin bir yolunu bulmak, Mısır'ın Arap dünyasındaki aktif rolü ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Arap devrimcilere karşı ilkelerine bağlılıklarını sloganlarıyla (Her Arap'ı ve her Arap ülkesini politik, ekonomik ve sosyal olarak özgürleştirmek)⁴⁵² teyit etmek zorunda kaldı. Yemen darbesi Nasır'a, Mısır'ın askeri egemenliğini göstermek ve Suudi Arabistan gibi Batı yanlısı Arap güçlerine cevap vermek için altın bir fırsat verdi. Burada Yemen'e müdahale ile Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin dağılması arasında doğrudan bir ilişki vardır.⁴⁵³ Öyle ki bu ilişki Nasır'ın pozisyonunu zayıflatıp yurtiçi ve yurtdışında imajını sarsmıştı. Nasır marjinalleşmekten kaçıp Arap milliyetçiliği hareketinin yıldızını tekrardan parlatmak için kararlı davranmaya mecbur olduğunun farkına vardı.⁴⁵⁴ Suriye'nin ayrılması Nasır rejimine büyük bir darbe olmuştu. Bu olay Nasır'ın ilerleyişinin durdurulabileceğini ve darbelere karşı bağımsızlık kazanmadığını göstermişti. Aynı şekilde Nasır'ın Suriye'deki yenilgisi ülkesinde de Nasır'ın imajının yerel destekçileri nezdinde sarsılmasına neden oldu. Nasır'ın uluslararası sahnede ününün yayılması ve dış siyasette aktif oluşu, Mısır iç siyasetinde aldığı desteğin temel nedenleri arasındaydı.⁴⁵⁵

Suudi Arabistan'a bakılacak olursa; ilk tepkisi düşmanca ve devrim karşıtı olmuş ve monarşi düzenini korumak için omurga halini almıştı. Monarşi taraftarları Suudi-Yemen sınırındaki Necran ve Cizan'a silah ve mühimmat taşıdılar ve buralarda eğitim kampları kuruldu. Yemenlileri Mısırlılara karşı kesin olarak harekete geçirmek için medya kuruluşları da kuruldu.⁴⁵⁶ Suudi Arabistan da güvenliğini ve istikrarını korumak için Yemen'e müdahale etme hamleleri yaptı: Yemen devrimci güçlerinin iktidara gelmesiyle Yemen Arap Yarımadası'ndaki monarşi ile yönetilmeyen ilk ülke olacaktı. İlk günden bu yana devrimcilerin Mısır'dan askeri yardım talebi ve Mısır'ın Suudi Arabistan'ın temsil ettiği dış tehditler karşısında devrim ve devrimcilerin yanında durması, Yemen'e müdahale etmenin bir nedeniydi. Suudi Arabistan, rejimin ayakta kalması ve devam etmesi için zor bir yüzleşme ve çatışma başlatarak Mısır'ın

⁴⁵⁰ Halliday. 1997. s,321

⁴⁵¹ Alhasun. s,102-133.

⁴⁵² Alhasun. s,102-133.

⁴⁵³ Gerges. s,292-311.

⁴⁵⁴ Gerges. s,292-311.

⁴⁵⁵ Ahmet. 1981, s,43.

⁴⁵⁶ Alhasun. s,102-133.

konumunu tehdit etti.⁴⁵⁷ Bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerde görülmemiş bir bozulmaya yol açtı. Birleşik Arap Cumhuriyeti, Yemen Arap Cumhuriyeti'ni tanıyan ve yardım ilk ülke oldu.⁴⁵⁸ Kral Suud, Başbakan ve Veliaht Faysal bin Abdül Aziz San'a şehrinde cumhuriyet rejiminin talebine cevaben Mısırlı askerlerin Yemen'e gönderilişini, Suudi ordusuna yönelik doğrudan bir tehdit olduğuna dair kanıt olarak görmüştür.⁴⁵⁹ Suudi Arabistan, Yemen'de cumhuriyetçi yönetimini tamamen Mısır'ın desteğine ve krallığa yönelik düşmanca tutumlara dayandığını kabul etmiştir. Yemen Krallığı'nın sosyalist bir devlete dönüşmesi, bu sosyalist ilkelerin ve devrimci ideolojilerin krallık rejiminin içine sızması sosyal ve dini muhafazakarları doğrudan tehdit edip korkutmuştur.⁴⁶⁰ Ek olarak, özellikle Mısır, Suudi vatandaşları kendilerine zulmeden rejimden kurtulmaya teşvik etmeye başladığından beri, Mısır rejimi, Suudi tahtını devirmede Arap Yarımadası'ndaki varlığından yararlanabilir hale gelmişti. Bunun üzerine Araplar için Arap petrolü politikası üzerinde çalışmalar başlamıştı.⁴⁶¹ Yemen'deki güçlü bir devlet, özellikle daha önceden tartışılmış Cizan ve Necran şehirleri meselesinde, Suudi Arabistan sınırlarının yeniden çizilmesini talep edebilirdi.⁴⁶²

Suudi Arabistan, Yemenlilerin Yemen yöneticileriyle ister zorla ister maddi cazibeyle çalışmalarını için uğraşmaya başladı. Aynı zamanda diplomatik açıdan da çalışarak, Mısır'ın Yemen'in iç işlerine karışmayı bırakmasını, araya giren tüm birliklerin geri çekilmesini ve kaderlerini belirlemek için Yemen'in Yemen'e bırakılmasını istedi. Ayrıca Mısırlıları despotik, kibirli ve topluma nefret getirmek isteyen yabancı kişiler olarak tanımlayan medya savaşı devam etti. Suudi Arabistan Mısır'ın aksine, Yemen'e nüfuz etme önündeki toprakların, dağların, ovaların ve sosyal yapının farkındaydı. Mısırlı karar vericiler Yemen konusundaki politikalarını oluşturmada, ülke hakkında neredeyse hiç bilgi sahibi olmadıkları için büyük zorluklar yaşamışlardır. Bu bilgi eksikliği Mısırlıların Yemen toplumunun sosyal yapısını yanlış anlamalarına dayanıyordu.⁴⁶³

⁴⁵⁷ Brown & Brown s,223

⁴⁵⁸ Alhasun. s,102-133.

⁴⁵⁹ Gerges. s,292-311.

⁴⁶⁰ Alhasun. s,102-133.

⁴⁶¹ Alhasun. s,102-133.

⁴⁶² Heykel. 1988. s,624.

⁴⁶³ Dawisha. 1975. s,47-63.

Suudi Arabistan ve Mısır arasındaki gerçek çatışma, Kahire'nin üç subay ve Yemen'deki İmam yanlısı güçlere gönderilen silahların bulunduğu bir Suudi savaş uçağının kendilerine iltica ettiğini duyurmasıyla 2 Ekim'de başlamıştır.⁴⁶⁴ Ertesi gün Kahire kendisine ikinci bir uçağın iltica ettiğini,⁴⁶⁵ siyasi sığınma isteyen ve bir miktar silah taşıyan iki pilot tarafından kullanılan uçağın Asvan havaalanına indiğini açıkladı.⁴⁶⁶ Mısır o güne kadar Yemen'e askeri desteğini ilan etmemişti. Suudi Arabistan doğrudan müdahale ederse, kendisinin Yemen'e zorla müdahale etmesi gerekeceği konusunda uyarıda bulundu. Suudi Arabistan, silahların Suudi ordusu için olduğunu ve Kahire'nin, Suudi pilotlarının aklını çeldiğini söyledi. Bunlar Yemen'in, Mısır ile Suudi Arabistan arasında bir savaş alanı haline geldiğinin ilk göstergesiydi. Suudi Arabistan, Kahire'ye sığınan Suudi pilotları konusunda özel bir askeri mahkeme kurulduğunu açıkladı.⁴⁶⁷ Kahire, pilotları Mısır'a iltica etmek isteyen diğer Suudi uçaklarını almak için gece gündüz Asvan havaalanının açık olacağını ve Suudi Arabistan'a ait tüm uçuşları durduğunu duyurdu.⁴⁶⁸ Ayrıca 5 Ekim'de Mısır kuvvetlerinin Yemen'de cumhuriyet güçlerine, Kraliyet destekçileri karşısında yardım etmek üzere gönderildiğini duyurdu.⁴⁶⁹

Suudi Arabistan Amerika Birleşik Devletleri ile temas kurmak için hızlandı. 13 Ekim'de Prens Faysal ABD Dışişleri Bakanı ile bir araya geldi ve onunla ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Yemen'deki durumu hakkında konuştu. Ayrıca ABD Başkanı John F. Kennedy ile bir araya geldi ve ABD'nin Yemen devrimine karşı koymak için Suudi Arabistan'a ne gibi yardımlar yapabileceğini tartıştı.⁴⁷⁰ Ancak ABD Başkanı, Yemen'e müdahale etmeme politikasına bağlılığını ilan edip Suudi Arabistan'a Yemen konusunda doğrudan bir tehdit veya suiistimal olması haricinde yardım sağlamayacağını açıkladı. Başkan John F. Kennedy'nin cevabı iki kanaatinden kaynaklanıyordu:

Birincisi Kennedy, üçüncü dünya milliyetçiliği ile komünizm arasında büyük bir fark olduğu inancına tam olarak sahipti, ayrıca ulusal hükümetlerin, Eisenhower'ın ilişki kurmak için çalıştığı kraliyet hükümetleri yerine komünist genişlemeye karşı

⁴⁶⁴ Dawisha. 1975. s,47-63.

⁴⁶⁵ Heykel. 1988. s,625-628.

⁴⁶⁶ El_Haşim. s,311.

⁴⁶⁷ Nehme. s,930-943.

⁴⁶⁸ El_Haşim. s,313. & Alahram Gazetesi, 2,3,4 Ekim 1962.

⁴⁶⁹ Tamim. s,181.

⁴⁷⁰ Tamim. s,184.

koyma kabiliyetine sahip olduğunu görüyordu; ikincisi de Arap Yemen Cumhuriyeti'nin ideolojisini henüz açıklamadığını ve belki de Birleşik Devletler'in Suudi Arabistan'a desteğini Sovyetler Birliği'nin cumhuriyet tarafını tutmasının nedeni olabileceğini söyledi. Böylece ABD bölgede önemli bir stratejik müttefik olarak görünmemiştir.⁴⁷¹ Amerikan başkanının bu aşamadaki kanaatleri Amerikan-Mısır ilişkilerini yansıtıyordu. Öyle ki Kennedy'nin Nasır ile yakın bağları vardı ve Mısır'da ekonomik kalkınmaya büyük özen göstermişti. Ayrıca Mısır ile uzun vadeli bir ekonomik anlaşma imzalanmıştı.⁴⁷² 1962 Ekim'inde ABD, Mısır'a üç yıl boyunca - 1963, 1964 ve 1965'te- 431,8 milyon dolarlık gıda yardımı sağlamayı kabul etmişti.

ABD yetkilileri Suudi Arabistan'daki iç siyasi durumu gözetleyip, Suudi'nin geleneksel kurumlarını modernleştirmesi gerektiğini ve tarihsel olaylar üzerinde çalışması gerektirdiğini öne sürdü. Amerikalılar Suudi meslektaşlarına dikkatlerini ve enerjilerini yerel meselelere odaklamalarını, sosyal ve ekonomik reformlar yapmalarını tavsiye ettiler. Tüm bunlar bölgedeki Suudi ve Ürdün liderliği altındaki ABD müttefikleri arasında birtakım korkulara yol açtı. Bu korku, değişen yeni ABD yönetiminin, bölgedeki müttefik ve kuklalarını da, bu bölgedeki Amerikan hedeflerine ulaşmak için Nasır'a tamamen güvenerek değiştirmesiydi. Suudi Dışişleri Bakanı Yemen sorunu için işbirliği konusunda ABD liderliğinden bir çekince görünce İngiltere'ye gitti. İngiltere, ABD'nin aksine Suudi Arabistan'la ortak düşmanı olan Nasır'a karşı güvenlik ve çıkarlarını tehdit edecek bir işbirliği anlaşması yapmayı memnuniyetle karşıladı. Zaten İngiltere Mısır'ın Yemen'e müdahalesini engellemek, Aden ve Arap Yarımadası'nın güneyindeki konumunu korumak ve cumhuriyet sistemini devirmek için fırsat arıyordu.⁴⁷³

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'yi ziyaret ettikten sonra Prens Faysal bin Abdülaziz iktidara geldi. Çeşitli önlemler alındı ve 31 Ekim 1962'de yeni bir hükümet kuruldu. Yeni kurulan hükümetten tüm ulusal ve milliyetçi şahsiyetler ve Nasır'a eğilimli olan yabancılar uzak tutuldu.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Gerges. s,292-311.

⁴⁷² Ahmet, Yusuf A. Kuzey Yemen'deki devrim ve ABD politikası 1962-1970. (Alsiyase Alamrikiyye ve Alsavra fi Alyemen Alşamalı 1962-1970.) Almustekbal Alarabi dergisi, S.6, 1982. s,71.

أحمد، يوسف أحمد. السياسة الأمريكية والثورة في اليمن الشمالي ١٩٦٢ - ١٩٧٠.

⁴⁷³ Alhasun. s,102-133.

⁴⁷⁴ Alhasun. s,102-133.

Nasır ABD'nin Yemen'deki kraliyet güçlerine karşı devan eden düşmanlıkların, Suudi Arabistan'da durmasını reddettiğini düşünüyordu.⁴⁷⁵ Mısır yönetiminin bu dönemdeki asıl amacı cumhuriyetçi rejimi ne pahasına olursa olsun korumaktı. Mısır askeri kampanyalarını gün be gün artırdı ve 2 Kasım 1962'de güney sınırındaki Suudi köylerinin cumhuriyetçilere Suudi desteğini engellemek amacıyla bombalandığını duyurdu.⁴⁷⁶ Bu bombalama 6 Kasım'da tekrarlandı ve Suudi Arabistan'ın Mısır ile olan diplomatik ilişkileri koptu.⁴⁷⁷ Mısır ordusunun Yemen'deki yükselişi çoğalırken Kasım 1962'de Yemen'e yalnızca Mısır askeri misyonları değil binlerce kişi geldi. Fakat Mısır kuvvetlerinin Suudi sınırlıkları içine Cidde ve Mekke arasındaki Musul yolundan inmişlerdi. Suudi Arabistan'a sızan kuvvetler, Hac farızasını yerine getirmek istediklerini iddia ettiler fakat krallık, Yemen'de bulunan Mısır ordusunun krallığın emirliklerine sızdığını ve onlara ülke içinde sağlam silahlar sağlama niyeti olduğunu doğruladı. Plan, hükümetin silahlar üstündeki kontrolü nedeniyle başarısız olmuştu. Suudi Arabistan ve liderleri aleyhindeki Mısır medya kampanyaları daha da artmıştı çünkü Kral Suud bin Abdülaziz ve prens Faysal bin Abdülaziz'e karşı sert eleştiri ve tehditler vardı. Prens Faysal, Birleşik Arap Cumhuriyeti ile doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınmaya çalıştı. Suudi Arabistan, Yemen hükümdarlarını desteklemek için elinden geleni yaptı, böylece krallığın iç cephesi koruyabilirdi.⁴⁷⁸

Siyasi açıdan her iki taraf da karşı tarafın hayatta kalmasını garanti altına alacak bir çözüm bulmaya çalıştı ve bölgedeki stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak için ideolojik ve politik sistemlerinin güvenilirliğini bu zeminde sürdürmek için bir müttefikin var olması için çalıştılar.⁴⁷⁹ Mısır tarafı Yemen'den çekilme isteğini açıkladı, yalnızca cumhuriyetçi devrimcileri yalnızca Suudi krallarının saldırılarından korumayı amaçlayan bir müdahale olduğunu ve Suudi Arabistan güçlerinin, işin başından beri Yemen'e müdahale Alhasun. s,102-133.açıkladı. Mısır devletinin vermiş olduğu bu ılımlı tondaki cevap ABD'nin önemli bir siyasi öncelik olan San'a hükümetini tanımamasını amaçlamıştı. ABD'nin tanınması Yemen'de Suudi politikalarının güvenliğini ciddi anlamda etkileyeceğinden cumhuriyet rejiminin

⁴⁷⁵ Gerges. s,292-311.

⁴⁷⁶ Alahram Gazetesi, 3 Kasım 1962.

⁴⁷⁷ Tamim. s,187.

⁴⁷⁸ Alhasun. s,102-133.

⁴⁷⁹ Dawisha. 1975. s,47-63.

uluslararası kabulünü teşvik edecekti.⁴⁸⁰ Başkan Kennedy, Mısır birliklerinin geri çekilmesini ve bununla birlikte Suudi Arabistan'ın kralcılara olan yardım bağlantısının kesilmesini gerektiren bir barış formülü önerdi. 19 Aralık 1962'de ABD hükümeti cumhuriyetçi sistemi meşru Yemen hükümeti olarak tanıdı. Ertesi gün, Kanada ve Avusturalya dahil elli ülke ABD'yi takip edip BM Genel Kurulu'nda Cumhuriyetçiler lehine oy kullandı.⁴⁸¹ Bu tanıma Mısır tarafı ve her iki kral için büyük bir siyasi zaferdi.

Temelde, hiçbir taraf anlaşmaya uymadı. Hem Mısır hem Suudi Arabistan karşı tarafın güçlerini geri çekme konusunda ciddi olmadığını iddia etti. Mısır, askeri varlığını artırmaya ve Suudi topraklarında Necran şehrini bombalayarak ihtilafa yeni bir boyut katmaya başlamıştı.⁴⁸² Ocak 1963'e gelindiğinde Yemen'de yaklaşık 200 uçağın desteğiyle tank ve ağır silah taşıyan yaklaşık 15.000 Mısır askeri vardı. Mısırlılar kralcılarını tamamen yenmek için açıkça büyük bir kampanya hazırlıyorlardı.⁴⁸³ Nitekim Cumhuriyetçiler doğudaki şehirlerin çoğunda ve krallığın kuzeyindeki Suudi kuvvetlerinin istila ettiği yerlerde önemli başarılar elde etmişlerdi.

ABD Yemen'deki krizi durdurmak için elinden geleni yaptı. Fakat Suudi Arabistan ABD'nin planını reddetti. ABD, Cemal Abdünnasır'ı kuvvetlerini Yemen'den çekmeleri konusunda ikna etmeye çalıştı. Fakat o bunu kralların hala krallık yönetimini desteklediği gerekçesiyle reddetti.⁴⁸⁴ ABD, Suudi Arabistan tarafına güven vermeye çalıştı ve 6 Mart 1963'te elçisini krallığa gönderdi. Elçi Prens Faysal'a ABD başkanının krizin tırmanmasından endişe duyduğunu söyledi.⁴⁸⁵ Sözlerine devamla Birleşik Devletler'in Mısır'ı hava operasyonlarından caydırmak için Suudi Arabistan'a sekiz uçak göndereceğini ve krallığın Yemen'deki krallara desteğini durdurması karşılığında süreç çerçevesinde "hard surface" yani "sert yüzey" adı verilen savaş gemileri göndereceğini söyledi. Prens Faysal, Birleşik Devletler'in teklifini Mısır birliklerinin Yemen'den çekilmesinin sağlanması şartıyla kabul etti. Nitekim ABD elçisi hemen Mısır'a gitti bu planı Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'a da sundu ve onayını aldı. BM Genel Sekreteri 29 Nisan 1963 tarihinde anlaşmanın

⁴⁸⁰ Heykel. 1988. s,652-653.

⁴⁸¹ Dawisha. 1975. s,47-63.

⁴⁸² El_Haşim. s,324.

⁴⁸³ Dawisha. 1975. s,47-63.

⁴⁸⁴ Alhasun. s,102-133.

⁴⁸⁵ O'Brien, Dennis. First Oral History Interview with Parker T. Hart, John Kennedy Library, A Documentary Record, Virginia. 1969, s,53

imzalandığını açıkladı.⁴⁸⁶ Ancak bu anlaşma, Mısır hükümetinin bölgedeki birliklerini çekmemesi nedeniyle Yemen'deki çatışmayı sona erdirmeyi. ABD'nin politikası, Lyndon Johnson'un ABD Başkanı olarak görevi devralmasından sonra tamamen değişti. Mısır'ın yarımadadaki varlığını ABD ve Körfez petrolü çıkarları için Kralcılar ve Cumhuriyetçiler arasındaki çatışmanın yeniden alevlendirilmesini büyük bir tehdit olarak gördü.⁴⁸⁷

1963 yazı ile 1964 baharı arasında krallık daha önce kaybetmiş olduğu toprakların çoğunu geri kazanmayı başardı.⁴⁸⁸ Mısır, Yemen'deki askeri çatışmaların bir parçası olarak Yemen'deki birçok askerini geri çekmek zorunda kaldı. Ek olarak, San'a yönetimi büyük iç karışıklıklar çekmeye başladı. Bu dönemde Cumhurbaşkanı Nasır, Arap liderlerini Kahire'deki Ürdün Nehri ve İsrail siyaseti tartışılmak üzere Kahire'deki zirveye davet ederek bölgedeki siyasi kutuplaşmaya son vermeye çalıştı. Ocak ayının başlarında gerçekleşen toplantıda Nasır, rakiplerine Prenses Faysal da dahil olmak üzere uzlaşmacı bir not yayımladı. Bu iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin Mart 1964'te yeniden başlamasını sağladı. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler başlamasına rağmen, Yemen'deki çatışma dinmedi. Mısır krallara ve Suudi Arabistan'a karşı büyük bir askeri kampanya başlattı ve Yemen'in Suudi şehirlerini tekrardan bombalamaya, Taif ve Cidde gibi şehirlere hava saldırısı düzenlemeye başladı. Cumhurbaşkanının asıl amacı "büyük İmam'ın kalelerini kuşatmak, onları ele geçirmek ve kraliyet ordusunu yok etmektir".

Temmuz ayında Nasır, Mısır birliklerinin Yemen'den çekilmeye başladığını açıklamada bulundu:⁴⁸⁹ "Güçlerimiz büyük oranda Yemen'deki görevlerini tamamladı. Şimdi ne olacağı Yemenliler kendilerine kalmıştır. Birliklerimizi vatanımıza getirmeye başladık."⁴⁹⁰ Mısır'ın geri çekilmeye başladığına dair bu duyuru, Yemen'deki geniş katılımın ve Cumhuriyetçilerin yanında savaşan Mısır kuvvetlerinin iki kral ile yüzleşmemesinin ifadesiydi. Kralcılar, Mısır saldırısını püskürttüler ve kaybettikleri toprakların hemen hemen hepsini kurtardılar. Birçok Mısırlı militanı ele geçirip çok miktarda teçhizata el koydular. Askeri durum, güney ovalarını kontrol

⁴⁸⁶ Heykel. 1988. s,653-656.

⁴⁸⁷ Foreign Relations of the United States 2691- 2699, Volume 21. Near East Region, Department of State, Document No.112. Telegram from the Embassy in Saudi Arabia to the Department of State, Jeddah, January 12,1962, s,2.

⁴⁸⁸ El_Haşim. s,353.

⁴⁸⁹ Abdünnasır, Temmuz 1964 Konuşması,

⁴⁹⁰ Dawisha. 1975. s,47-63.

eden “Mısır” Cumhuriyetçileri ile kuzey dağlarını kontrol eden “Suudi Arabistan” Kralcılarını arasında bir çıkmaza girdi. Dahası siyasi alanda iki taraf da krizi çözmek için gerçek bir çaba sarf etmiyordu. Ancak bu durum Eylül 1964’de değişti. Nasır ve Velihaht Faysal, İskenderiye’de düzenlenen ikinci zirvede, Yemen halkına istikrar, güvenlik ve özgürlük konusunda yardım etmek için karşılıklı işbirliği yapılması konusunda anlaştilar.⁴⁹¹ Her ne kadar Mısır ve Suudi Arabistan memnuniyetle karşılansalar da, ikisi de çatışmadan kopmalarını sağlayacak bir formül arıyordu. Ancak, söz konusu taraflar anlaşmaya uymakta zorlanıyordu ve iki taraf arasında ateşkes sağlanması için kasım ayında uygulanacak anlaşma ayarlandı. Ancak iki yıldan fazla süren çatışma, iki Yemenli taraf arasında derin bölünmeler yaratmıştı. Bu durum, kralın aralık ayının ilk haftasında ateşkes antlaşmasını ihlal etmesine neden oldu. Yemenliler barış çabalarını askıya alarak askeri operasyonlara geri döndü. Tarafların İskenderiye anlaşmasını ihlal etmesi, Kral Faysal’ın bölgede yeni bir müttefik bulma ve yeni bir ideolojik savaş arama girişiminde bulunmasının nedeni oldu.

Suudi Arabistan, İslami İttifak Projesini kabul etti ve Kral Faysal bunun için çağrıda bulundu. Bu ittifakın ilk gerçek adımı Kral Faysal, Aralık 1965’te İran’ı ziyaret ettiğinde gerçekleşti. Şah’ın Arap sosyalizmine açıkça atıfta bulunarak İslami bir konferans çağrısında bulunmak üzere Şah’a katıldı. Faysal, İran ve Suudi Arabistan’ın yabancı unsurlara ve İslam hakkındaki fikirlere karşı mücadele konusunda birleşmesini önerdi.⁴⁹² Ayrıca, bu projenin amacının İslam halklarının yararına dayanışma ve onları tehdit eden unsurları kaldırmak, İslam halklarını kurtarmak, Arap kuvvetlerini güçlendirmek ve desteklemek, Filistin’i Siyonistlerin ellerinden kurtarmak ve siyonist varlığını ortadan kaldırmak olduğunu açıkladı.⁴⁹³ Kral Faysal, ocak ayında Ürdün’ü de ziyaret etti ve Mekke’de daha sonra yapılması planlanan bir İslami zirve çağrısını yineledi.⁴⁹⁴ Aslında, ittifak Arap milliyetçiliğine karşı yöneltilmişti ve entelektüel bir alternatif sunmayı amaçlıyordu. Ortadoğu’nun savunulması için yeni dini sosyal politik reform eğilimlerine direnecek bir silah olarak kabul edilerek, bölgedeki milliyetçiliğe ve tarafsızlığa direnmek, geleneksel sosyal

⁴⁹¹ Dawisha. 1975. s,47-63.

⁴⁹² Dawisha. 1975. s,47-63.

⁴⁹³ Tamim. s,206. & Albarravy, Raşid. Bagdat Pakti'ndan İslamı Konfrans'a. (Min Hilf Bagdat ila Alhelf Alislami.) Nahda Kitap Evi, Kahire, Mısır. 1966. s,119.

البراوي، راشد. من حلف بغداد إلى الحلف الإسلامي.

⁴⁹⁴ Dawisha. 1975. s,47-63.

koşulları korumak için bir araç olarak kullanılıyordu.⁴⁹⁵ Mısır liderliği, Faysal'ın girişimini, Mısır ve Arap dünyasında ilerici güçlerin geri kalanını izole etmek için yeni bir kampanya olarak nitelendirdi. Nasır, Moskova'daki *Azvestia* gazetesiyile yaptığı röportajda, Arap dünyası'na iç ve dış sömürgeci ve karşı güçlerin yeni bir saldırı başlattığını söyledi. "Arap dünyasının içindeki ve dışındaki tüm ilerici güçler saflarını birleştirmeli, birliklerini sağlamlaştırılmalı, dikkatlerini çoğaltmalı ve daha etkin bir hale gelmelidir." Nasır, Ortadoğu Savunma Teşkilatı (CENTO) üyesi olarak teklif edilen İslami konferansta, 1960'ta İsrail'i tanıdı. İsrail'e petrol sağlayan İran'ın rolünden de şüphe duyuyordu. Ayrıca İran kralcılara yardım etmekte uzun süredir aktif olmuştu. 22 Şubat 1966 tarihli konuşmasında Nasır, önerilen İslami konferansın "İhtiyatlı Bağdat Anlaşması" gibi olduğunu açıkladı.⁴⁹⁶ Mısırlı yetkililerin şüpheleri, İngiltere ve ABD'nin Suudi Arabistan ile 125 milyon dolarlık bir silah anlaşması yaptığını belirtmeleriyle daha da derinleşti. Bu silah anlaşması, İngiliz ve ABD şirketlerinin Suudi Arabistan'a jet avcı uçağı, radar ekipmanı ve havadan havaya füzeler sağlaması için yapılan bir anlaşmaydı. Mısır için, silahların zamanlaması ve İngiltere, ABD ve Faysal'ın İran Şah'ı için başlattıkları girişimlerin, bölgedeki ilerici eğilimine karşı kurulmuş bir komplo olduğuna dair kanıt oldu.⁴⁹⁷ Heykel, komployu "Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki liberal devrimlere yapılan sömürgeci saldırının bir parçası" olarak gördü. Bu nedenle, Mısır yönetimi Arap dayanışma aşamasının sona erdiğini ve gerici rejimlere yönelik saldırının sona ermesinin İskenderiye'de kabul edilmesinin erken bir adım olduğunu düşünüyordu.

Mısır ve Suudi Arabistan arasında saldırgan savaş kampanyaları yoğunlaşarak arttı. Yemen topraklarında askeri operasyonlar çoğaldı. Mısır'daki Suudilerin mülklerine ve varlıklarına el koyulduğunda ilişkiler daha kötüye gitti. Suudi Arabistan, Mısır bankalarını Suudi Arabistan'da kapatıp anlaşmayı askıya alarak cevap verdi.⁴⁹⁸ Kuveyt, Yemen'deki krize son vermek için arabuluculuk yapmaya çalıştı ancak Suudi Arabistan'ın anlaşmazlığı sürdürme arzusu yüzünden Kuveyt'in çabaları başarısız kaldı. Mısır kuvvetlerinin Yemen'e karıştığı ve Suudi destekli kraliyet güçleriyle savaşamayacağı artık açıktı. Mısırlı subayların ve Yemen toprak ve

⁴⁹⁵ Tamim. s,207. & Albarravy. s,142.

⁴⁹⁶ Abdünnasır, 22.02.1966.

⁴⁹⁷ Dawisha. 1975. s,47-63.

⁴⁹⁸ Tamim. s,208. & Mahcup, Muhammed A. Demokrasi dengede. (Aldimoktariyye fi Almizan.) Alnahar yayın evi, Beyrut, Lubnan. 1973. s,165-166.

dağlarındaki subayların cehaleti, savaşı devam edilemez hale getirdi. Başkan Nasır İngiltere'nin 1968'de tamamlandığını duyurduğu İngiliz geri çekilişine hazırlık olarak, uzak kuzey bölgelerinden Mısır kuvvetlerini çekmeye ve bunları San'a, Taiz ve Hudeyde gibi stratejik öneme sahip bölgelere taşımaya karar verdi. Nasır'ın Arabistan Yarımadası'nda ulusal bir sosyalist sistem kurmasına ve geniş bir askeri varlığa gerek kalmadan Mısır'ın güvenliğini sağlamasına yardımcı olan İngilizlerin geri çekilişiydi.⁴⁹⁹ Mısır, geri çekildiği bölgeler Kraliyet kuvvetleri tarafından saldırıya uğrarsa Suudi Arabistan'ı vurmakla tehdit etti.⁵⁰⁰ Suudi Arabistan buna istinaden Kral Faysal'ın hava savunmasını güçlendirmesini istemiş ve 1 Mayıs 1966'da İngiltere'den 12 uçak talep edildiğini açıkladı. Ayrıca, Yemen sınırındaki Khamis Mushayt hava üssünün geliştirildiğini de belirtmişti. Nasır bu önlemlere karşılık olarak 1 Mayıs'ta şöyle dedi: "Ona (Kral Faysal) bu uçakları beş dakikada imha edebileceğimizi söyledim, aslen Yemen toprakları olan ve Suudilerin 1930'da Yemenlilerden haksız ve zorla işgal ettiği Cizan ve Necran'ı alabileceğimizi söyledim."⁵⁰¹ Nasır, Mısır aleyhindeki uluslararası emperyalist komploya tamamen inandı ve bölgedeki Suudi Arabistan'ın bu komplonun başkanlığını yaptı. Uluslararası Para Fonu'nun Mısır'ın ekonomik performansı ve Yemen'deki pahalı askeri politikasından memnuniyetsizliği nedeniyle, 70 milyon dolar bölerek kredi vermeyi reddetmesinin ardından bu konudaki konuşmalarını artırmıştır. ABD ayrıca Mısır'ın 150 milyon dolarlık gıda yardımı taleplerini de ertelemiştir.⁵⁰²

Yemenliler krizi sona erdirmek için barışçıl bir çözüme ulaşmaya çalıştılar lakin Nasır'ın, kendisine karşı komplo konusundaki mahkumiyeti, onu çatışmayı uzatmak için sürekli girişimlerde bulunmaya itti. Nasır, Albay es-Selal'i Yemen'e yolladı ve Cumhuriyetçilerin Yemen'in iç meselelerinde bariz bir müdahale olarak gördüğü şekilde yönetime yerleştirdi. 17 Ağustos 1966'da, 60 kıdemli kişiden oluşan Cumhuriyetçi heyeti, krizi görüşmek üzere Kahire'ye gitti. Nasır, Başbakan Amiri de dahil olmak üzere heyetin 24 üyesinin tutuklanmasına karar verdi ve geri kalanları da ev hapsine aldı. Es-Selal'den önceki gün başbakan istifa etti ve güçlü Mısır yanlısı unsurlar içeren kendi hükümetini kurdu.⁵⁰³ Bu şekilde Nasır, Suudi Arabistan'la benzeri görülmemiş bir düşmanlığa ek olarak, Yemen'deki cumhuriyetçiler içinde bir

⁴⁹⁹ Dawisha. 1975. s,47-63.

⁵⁰⁰ Tamim. s,208.

⁵⁰¹ Abdünnasır, 01.05.1966.

⁵⁰² Dawisha. 1975. s,47-63.

⁵⁰³ Dawisha. 1975. s,47-63.

düşman cephesi yarattı.⁵⁰⁴ Mısır'ın bu hamleleri Mısır'a hiçbir şekilde fayda sağlamamış, aksine engebeli bir dağlık alanda yer alsın Mısır kuvvetlerini gerilla savaşı ve pusu için ideal duruma sokmuştur. Krallık, Mısır ordusunda ağır kayıplara neden oldu. Bu savaş Mısır ekonomisini zorlamaya başlamıştı. Kıt kaynakların boşa harcanmış, askeri kaynaklarının çoğunu yitirilmişti. Engebeli dağların ve gerilla savaşının tükettiği ekipman ve ekipmandan yoksun bir halde işgal ile Arap cephelerinin en önemlisi oldu.⁵⁰⁵

1967'nin ilk beş ayında Mısır Hava Kuvvetleri, Yemen şehir ve köylerini bombaladı. Yapılan araştırmalara göre, yılın ilk 25 gününde 25 Mısır pilotu öldürülmüştü. Birçok Mısırlı pilotun donatılması, eksik pilotları ikame edilmesi ve Yemen'deki savaşta yer alması için Mısır hava saldırılarının hızına uygun şekilde eğitilmesi gerekiyordu. Nasır çok sayıda pilotunu, hava kuvvetini ve askerini Yemen'e transfer etti ancak bu sefer de Mısır'daki üsleri ekipman eksikliği yaşadı. Nasır, Yemen'de İngilizlerin Aden'den erken çekilmesinden faydalanmak için yeterli birliğe sahipti.⁵⁰⁶

McLean İsraili meslektaşlarına bilinmeyen kanallardan önemli bilgiler taşıyan özel bir mesaj gönderdiğini söyledi. İçinde pratik terimlerle “Yemen'de benzeri görülmemiş sayıda askeri bulunuyorken Nasır'ın İsrail ile savaşa girme ihtimalinin olmadığını” söyledi. O zaman İngilizler çıkış tarihlerini kasım ayına kadar uzatarak İsrailileri Nasır'ın askeri saraylarından istifade etmek için birkaç ay daha bıraktılar. Her ne kadar bu hikaye ikna edici gözükse de, notun İsrail'de herhangi biri tarafından alındığına dair yazılı bir belge yoktur. Ayrıca, İsrail'in bir İngiliz milletvekili tarafından gelen birkaç istihbarat bilgisine dayanarak savaş açmaya karar vermesi de mümkün değildi.⁵⁰⁷ Nisan ve Mayıs aylarında İsrail ile Suriye-Ürdün arasında hava sahası çatışması başladı. 22 Mayıs'ta Nasır, Akabe Körfezi ve Tiran boğazlarının İsrail denizciliğine kapatıldığını açıkladı.⁵⁰⁸ Nasır savaş hakkında konuştuğundan sonra şöyle dedi: “Yahudiler savaş istediler, biz de savaşa hoş geldiniz dedik!”

⁵⁰⁴ Tamim. s,210.

⁵⁰⁵ Al-Sayyid. s,142

⁵⁰⁶ Orkaby. s,195-207.

⁵⁰⁷ Orkaby. s,195-207.

⁵⁰⁸ Tamim. s,210.

İsrail devletinin ilk saldırıya başlamasına neden olan, özellikle Yemen'deki çok sayıdaki Mısır kuvvetinin biliniyor olmasıydı.⁵⁰⁹ İsrail 5 Haziran 1967'de Mısır'a karşı bir saldırı düzenledi ve Mısır askeri gücüne tamamen imhasına yol açtı. Mısır'ın yenilgisinden sonra Sudan, Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki Yemen krizini çözmek için diplomatik çalışmalara başlandı. Mısır, Haziran Savaşı sonucunda Yemen'deki savaştaki rolünü tekrar gözden geçirmesi ve ordusunu yeniden inşa etmesi ve iç dış sorunlarını çözmek için hareket etmesi gerektiğinin farkına vardı. Ağustos 1967'nin sonunda, Suudi ve Mısırlı taraflar, Yemen'deki çatışmanın her iki tarafına yardımlarını durdurmayı ve 1967 yılının sonunda bu sert tavırlarından vazgeçmeyi kabul etti. Aralık ayında Nasır son Mısır askerlerini de Yemen'den geri çekti.⁵¹⁰

Yemen savaşının maliyeti ekonomik ve politik olarak Mısır'ın iç refahını ve yurtdışındaki Nasiri Arap milliyetçiliğini etkiledi. Altı Gün Savaşı'ndaki belirleyici olan İsrail zaferi, Mısır ekonomisinin bozulmasına ve hem Mısır hem de Suudi Arabistan'ın Yemen'deki Arap kanının akıtılmasına son verme arzusuna yol açtı.⁵¹¹ Suudi'nin Mısır'a olan tutumu da değişti çünkü Suudi Arabistan da farkındaydı ki Mısır'ın gururu paramparça olmuştu ve devrimci fikirleri ihraç edemeyecek veya destekleyemeyecek bir konumda olduğunun farkındaydı. Ancak Suudi Arabistan, Mısır'ın yanında durması gerektiğini ve savaşın etkilerini yenmek için ekonomik olarak yardım etmesi gerektiğini düşünüyordu.⁵¹²

⁵⁰⁹ Yemen'den çekilen Mısırlı askerler sayısı 70 binden fazla olduğunu söylenmektedir.

⁵¹⁰ Orkaby. s,195-207.

⁵¹¹ Orkaby. s,195-207.

⁵¹² Tamim. s,212.

Sonuç

Önceki bölümlerde, Arap milliyetçiliğinin, 1952-1970 yılları arasındaki dönemde Mısır-Suudi ilişkileri üzerindeki etkisi tartışıldı. Araştırmaya giriş olarak Arap milliyetçiliği kavramından, milliyetçilik fikrinin ortaya çıkışından ve o fikrin yaygınlaşmasından bahsedilerek birinci bölüm, 1950'li öncesi Mısır ve Suudi Arabistan'ın tarihi durumlarının müstakil şekilde açıklanmasına ayrıldı. Osmanlı'nın fethinden itibaren Mısır'da hüküm süren politik ve ekonomik koşulları, ardından İngiliz sömürgeciliğini ve Hür Subaylar örgütünün başlangıçta sömürgecilikten kurtulmak için nasıl kurulduğunu açıklamak önemliydi. Örgüt, bağımlılıktan kurtulmuş, müstakil bir vatan fikrini benimsemişti. Ayrıca örgütün Filistin savaşına katılması, örgüte mensup olanlar arasında, Arap milliyetçiliği fikrinin daha fazla netleşmesine yol açmıştı. Örgüt mensuplarından biri de Cemal Abdünnasır'dı ve Mısır yönetimine nasıl geçtiğini açıklamak bu bakımdan önem arz eder.

Suudi Arabistan devletini ve onun iç ve dış politikalarını anlamak tarihsel bir perspektif sağlamaktadır. O dönemde İngiltere'nin desteğiyle, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan, bugünkü Suudi devletinin çekirdeği olan ilk Suudi devletinin ortaya çıkışı bu sebeple çalışmada incelenmiştir. Suudi Arabistan'ın bugün hala kabul ettiği Hanbeli mezhebinden olan Muhammed bin Abdülvehhab ile Muhammed bin Suud arasında yapılan anlaşmadan ilk Suudi devleti nasıl ortaya çıktı; bin Abdülvehhab, o dönemde dini kullanarak Necd halkını, Muhammed bin Suud'u desteklemek ve devletini genişletmek için ikna etmeyi nasıl başardı; Birinci Dünya Savaşı'nın Suudi Arabistan üzerindeki etkisi ne oldu; Suudi Arabistan'ı Bedevi döneminden, ABD'nin ve diğer büyük güçlerin siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmak istedikleri Ortadoğu'daki en önemli ülkelerden birine dönüştüren petrolün keşfinden sonra neler yaşandı? Bu soruların hepsine çalışmada cevap aranmıştır.

İkinci bölüm, Soğuk Savaş döneminde geçerli dünya düzenine ve Mısır ile suudi Arabistan'ın bu dönemde izlediği politikalara hasredilmiştir. Soğuk Savaş yasalarının, nasıl dünyadaki bütün politik süreçlerin ana sebebi haline geldiğinden, büyük dünya güçlerinin Ortadoğu'daki çatışmalarda aldıkları rollerden bahsedilmiştir. ABD, Ortadoğu'da çevreleme politikasını izlemiş ve siyasi hareketlerinin büyük

kısımında bu politikayı uygulamaya çalışmıştır. Bölgede, Avrupa'daki NATO gibi ittifaklar kurmuştur. Anlaşmayı ve kendisinin siyasetini destekleyenlerle, ABD'ye Batı egemenliğinin ve sömürgeciliğin yeni bir türü olarak karşı çıkan Arap ülkeleri arasında büyük anlaşmazlıklara neden olan Bağdat İttifakı'nı kurmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği de siyasi ve askeri ittifaklar kurmaya çalışmış, bölgeyi kontrol etmeye çabalayarak bazı ülkelerin Amerikan egemenliği altına girmelerini önlemek için Orta Doğu ülkelerine yardım etmiştir

Bu bölümden sonra, Abdünnasır döneminde İngiltere ve Batı kampına tam bağımlılıktan kurtulup Doğu bloğuna yaklaşarak değişen Mısır'ın dış ve iç politikasından genel olarak bahsedilmiştir. Sadece Arap dünyasında değil, bilakis üçüncü dünya ülkelerinde bile Nasır'ın ve Arap milliyetçiliğinin yıldızını yükselmesinden, Süveyş Kanalı krizinde kendisini destekleyen Arap ülkeleri arasında bağımsızlık ve birlik politikası izlenmesinden ve daha sonra Mısır-Suriye birliğinin yolunu açması incelenmiştir.

Nitekim Suudi Arabistan da kurucusu Kral Suud bin Abdülaziz'in ölümü ve veliaht Prens Suud'un ülkenin yönetimine geçmesiyle, yeni bir dönemin başında bulunuyordu. Petrolün çıkarılması ve satılmasıyla birlikte petrol piyasasında birincil derecede söz sahibi olduğu yeni bir dış politika ile ülke yeni bir dönemden geçiyordu. Suudi Arabistan bir yandan Batı ile ilişkilerini bozmamaya çalışırken diğer yandan da Arap Yarımadası'nda Haşimilerin varlığıyla ilgili endişeleri doğrultusunda siyasi ve askeri olarak korunabilmek için ABD ile ilişkileri güçlendirme yönünde adımlar atıyordu.

Üçüncü bölümde, Mısır-Suudi ilişkilerinde yakınlaşma dönemi ele alındı. 1950'li yıllarla birlikte, iki ülke arasındaki ilişkilerde bölgesel düzeyde önemli bir uyum ve refah aşamasına geçildi ve uluslararası düzeyde zıtlasmalar yaşanmadı. Arap milliyetçiliği ve Abdünnasır'ın büyük devlet hayali, bölgedeki Haşimi yayılımına karşı engelleyici bir set teşkil ediyordu: Bureymi vahası hakkındaki İngiliz-Suudi anlaşmazlığı ve İngiltere'nin bir sömürgeci olarak Mısır tarafından reddedilmesinin, iki ülke arasındaki yakınlaşmada güçlü bir etken olduğu söylenebilir. Süveyş Kanalı krizi yaşanıncaya kadar, işbirliği ve yakınlaşma tüm alanlarda devam etmiştir. Ancak sonrasında Suudi kralı, Mısır'ın yayılması konusunda endişelenmeye başladı. Bir yandan da işçi hareketleri ve milliyetçilik hareketleri ülkenin birçok tarafına yayılmıştı. Bu gruplar haklarını talep ediyor ve Suudi Arabistan'daki durumu

eleştiriyorlardı. Diğer taraftan ABD Suudi Arabistan'ı milliyetçilik ideolojisi ve bunun ülkedeki krallık sistemine karşı yarattığı tehlikeyle korkutmaya çalışıyordu. ABD Mısır'ın, Suudi krallığı için, Hicaz toprağında artık gözü olmayan Haşimilerden daha tehlikeli olduğunu söylemiştir. Nitekim, 1950'li yılların sonunda, Mısır ve Suudi Arabistan arasındaki ilişki, yaklaşıma ve entegrasyon aşamasından yeni bir aşamaya, mutlak düşmanlığa geçti. Bu düşmanlık, Arap milliyetçiliğini doğrudan etkileyen iki önemli olayda kendini göstermiştir.

Dördüncü bölüm bu iki olaya ayrılmıştır: Bunlardan ilki, Kral Suud'un Suriye'ye ulaşmadan önce Abdünnasır'ı öldürmeyi veya ona karşı bir darbe düzenlemeyi hedefleyerek bu devletin kurulmasını önlemeye çalıştığı, birleşik bir Arap devletinin başlangıcı olan Mısır-Suriye birliğidir. Cemal Abdünnasır ve Abdülhakim Amir'in Suriye topraklarını kötü yönetmeleri nedeniyle Arap devletinin varlığı uzun sürmemiştir. Nitekim bu durum Kral Suud'un, Suudi desteği olmadan birkaç yıl ertelenebilecek bir darbenin uygulanmasına yardım etmesini kolaylaştırmıştı. Kral Suud'un Abdünnasır'a karşı düşmanlığının, Suudi Arabistan'daki iç siyasi durum üzerinde etkisi oldu, zira Abdünnasır kendisini öldürmek için bir suikast yapıldığını ilan ettikten sonra prensler, krala isyan ettiler. Suud bir süre görevden azledildi ve veliaht prens onun görevini üstlendi.

İkinci olay, Yemen'deki devrim (inkılap) ve Mısır-Suudi çatışmasıdır. Her iki taraf da, Yemen'i politik ve stratejik olarak kazanmak için, Yemen'deki yeni siyasi şartlara kendi ideolojilerini empoze etmeye çalıştı. Ayrıca, Abdünnasır'ın büyük arzusu, Arap milliyetçiliğinin hüsrana uğramadığını ve Yemen'deki devrimden bir yıl önce Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin bozulmasıyla yenilmediğini kanıtlamak için Yemen'de kazanç sağlamaktı. Mısır ordusu beş yıl boyunca Yemen'de savaştı, bu da dağlarda ve engebeli yamaçlarda enerjisinin tükenmesine, doğrudan İsrail'le olan sınırının neredeyse askersiz kalmasına yol açtı. Haziran 1967'deki savaşta Arapların ezici bir yenilgiyle yenilmesine sebep oldu. Bununla beraber Arap milliyetçiliği hayali ve birlik Arap devleti bitti.

Önceki bölümlerde yapılan çalışmalardan yola çıkılarak, Arap milliyetçiliğinin, Mısır-Suudi ilişkilerinin temel itici gücü olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yakınlaşma döneminde, Mısır ve Suudi Arabistan'dan, Arap Birliği'nden ve Mısır-Suudi anlaşmalarından bahsediliyordu. Suudi Arabistan da, Arabizm adı altında Bağdat İttifakı gibi Batı projelerini reddediyordu. Gerginlik aşamasında, Suudi

Arabistan artan milliyetçi hareketlerden korkmaya başladı ve ABD, Suudi Arabistan'ı milliyetçi ideoloji ve ülke yönetimine tehlike oluşturmasıyla korkuttu. Bu korku yalnızca dış politikaya ve Suudi Arabistan'ın politik eğilimlerine etki etmekle kalmadı, aynı zamanda krallık içinde de büyük anlaşmazlıklara yol açtı. Hür Prensler olarak bilinen, prenslerden oluşan bir grup meydana geldi. Prens Talal, kendisinden Suudi pasaportu alındıktan sonra Mısır'a kaçtı. Birlik devletinin kurulmasından sonra Kral Suud'un korkusu, Abdünnasır'ın egemenliği olmuştu ve bu sebeple, onu öldürmeye çalışarak yeni kurulan devleti başarısızlığa uğrattı. Arap milliyetçiliği ve imparatorluk hayali, Abdünnasır'ın Suudi destekli kraliyet güçlerine karşı yapılan Yemen savaşına katılması için temel motivasyondur. Suudi Arabistan'ın savaşa katılmasındaki saik, sınırlarında monarşi karşıtı olan, milliyetçilik ideolojisi taşıyan bir devletin varlığından korkmasıydı. Bu devletin Suudi Arabistan'a nüfuz etmesinden korkuyordu. Bu dönemde Arap milliyetçiliğinin, ilişkilerde önemli bir etken oluşuyla, iki ülke arasındaki ilişkileri bozmak için ABD'nin oynadığı dış rol görmezden gelinemez; nitekim ABD Arap milliyetçiliğinden korkutma rolünü üstlenmiştir.

kaynakça

Tezler

1. Ateş, Ahmet. 1952- 2011 yılları Arasında Mısır Dış Politikası. Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üni, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012.
2. Awwad, Nesrin M. N. Batı Avrupa'ya yönelik ABD Dış Politikası: Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun Sürünmesi. (Aşsiyase Alhariciyye Alamerikiyye tecah Avrupa Algarbiyye: Derasa fi istimrariyet helf Alnato Ba'd alharb albareda.) Yüksek Lisans tetzi, Ber Zait uni, Filistin. 2006.

عواد، نسرین محمد نمر. السياسة الخارجية الأمريكية نجاة أوروبا الغربية: دراسة في استمرارية حلف الناتو بعد انتهاء الحرب الباردة.

3. Cebbar, Abdulmir M. Ürdün - Suudi Siyasi İlişkileri 1946-1958. (Alalakat Alsiyasiyye Alürdüniyye Alsaudiyye.) Doktora Tezi, Edebiyet Fekültesi, Küfe Üni, İrak. 1995.

جبار، عبد الأمير محسن. العلاقات السياسية الأردنية السعودية (١٩٤٦ - ١٩٥٨).

4. Eldeniz, S. The relationship between the egyptian state and the muslim brotherhood from 1952 to 1970. Masters, MIDDLE EAST STUDIES, Middle East Tecnicai uni. 2012.
5. Albidani, İbrahim S. Suriye'de Siyasi Gelişmeler 1954-1958. (Altetavurat Alsiyasiyye fi Suriye 1954-1958.) Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Fekültesi, Bin Rüşt Üni, İrak. 1988.

البيضانى، ابراهيم سعيد، التطورات السياسية في سوريا ١٩٥٤ - ١٩٥٨.

Kitaplar

1. Abdülaziz, M & Fehmi, V. Mısır ve Suriye'nin arasındaki Birlik tecrübesi. (Tecrubet Alvehda bayin Mısır ve Suriye.) Millî Eserler, Ulusal yayınevi ve Matbaa, Mısır.

عبد العزيز، محمد & فهمي، وفيق. تجربة الوحدة بين مصر وسوريا.

2. Abdullah, İnas S. Soğuk Savaş: Amerikan Sovyet ilişkilerine Tarihsel Çalışma. (Elharb Elbarida: Derasa Tarihiyye lil'ilakat al Amerikiyye Alsubyitiyye.) Aşurbanibal, İrak. 2015.

عبد الله، إيناس سعدي. الحرب الباردة دراسة تاريخية للعلاقات الأمريكية السوفيتية.

3. Abdünnasır, Cemal. Devrim Felsefesi. (Felsefet Alsavra.) Modern Arap Dokümantasyon Evi. İskenderiye, Mısır. 1996.
عبد الناصر، جمال. فلسفة الثورة.
4. Ahmet, Yusuf A. Yemen'de Mısır'ın Rolü 1962 – 1967. (Aldevir Almisri fi Alyemen 1962-1967.) Mısır Genel Kitap kurumu, Kahire, Mısır. 1981.
أحمد، يوسف أحمد. الدور المصري في اليمن ١٩٦٢-١٩٦٧.
5. Alatar, Muhammed S. Yemen'de Ekonomik ve Sosyal Gerileme. (Altehaluf Al'iktesadi ve Al'ictima'i fi Alyemen.) Cezayir Milli Matbaa, Cezayir, 1965.
العتار، محمد سعيد. التخلف الاقتصادي والاجتماعي في اليمن.
6. Albarravy, Raşid. Bagdat Pakti'ndan İslamı Konfrans'a. (Min Hilf Bagdat ila Alhelf Alislami.) Nahda Kitap Evi, Kahire, Mısır. 1966.
البراوي، راشد. من حلف بغداد إلى الحلف الإسلامي.
7. Alhayalı, İsmail Nezar. Soğuk Savaş Bittikten sonra NATO'nun Rolü (Davir Hilf Şamal Alatlası Ba'd İntihaa Alharb Albarida). İmarat Araştırma Merkezi, Abu Dabi). 2003.
الحيايلى، اسماعيل نزار. دور حلف شمال الأطلسي بعد انتهاء الحرب الباردة.
8. Alkayalı, Abdulvehab. Siyasi Ansiklopedi. (Mevsu'atu Alsiyase.) Yayın ve Çalışma Arap Yayınevi, Beyrut, Lübnan. C.3. 1983.
الكيايلى، عبد الوهاب. موسوعة السياسية.
9. Al-Rasheed, Madawi. A history of Saudi Arabia. Cambridge uni Press. 2002.
10. Al-Sayyid, M. A. L. A history of Egypt: From the arab conquest to the present. Cambridge University Press. 2007.
11. Antoni Aydın Günlükleri. Birinci Bölüm. Hayri Hammad Ter, Hayat yayın evi, Beyrüt, Lübnan. 1960.
12. Ataman, M & İnat, K. Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin ortadoğu politikasını belirleyen temel unsurlar ve ilkeler. Ortadoğu Yıllığı 2006. Nobel Akademik Yayıncılık. 2007. s,401 – 431.
13. Ayoob, M, Kosebalaban H. (Eds.), Religion and politics in saudi arabia: Wahhabism and the state. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers. 2008.
14. Azab, Khaled & Khalifa, Salah. Cemal Abdülnnasir Köyden Ulu Vatan'a 1918 – 1970. (Cemal Abdünnasır mine'l-Karye ile'l-Vatani'l-Kebir 1918 - 1970), Kahire 2011.

- عزب، خالد و خليفة، صلاح. جمال عبد الناصر من القرية إلى الوطن الكبير ١٩١٨ - ١٩٧٠.
15. Baradika, Muhammed F. Ürdün – Suudi İlişkileri ve Siyasi Tarihi 1953-1967. (Altarih Alsiyasi lililakat Alürdüniyye Asaudiyye 1953-1967.) Ürdün Tarih Kurumu, Amman, Ürdün. 2009.
- درادكة، فتحي محمد. التاريخ السياسي للعلاقات الاردنية السعودية ١٩٥٣ - ١٩٦٧.
16. Barrett, R. C. Greater middle east and the cold war: us foreign policy under eisenhower and kennedy. I.B.Tauris & Co Ltd, New York) .2007.
17. Baskın, O. (Ed.). (2001 - 2012). Türk Dış politikası kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar (18th ed.). İletişim Yayıncılık, İstanbul . 2013.
18. Bin Baz, Abdulaziz A. Arap Milliyeçiliğın eleştirilmesi. (Nakd Alkavmiyye Alarabiyye.) Fetva ve Bilimler Dairesi. Suudi Arabistan. 1962.
- بن باز، عبد العزيز بن عبد الله. نقد القومية العربية.
19. Charles W. K.&Eugene R. W. Perspectives on American Foreign Policy. St. Martin's Press, Londen, UK. 1983.
20. Cleveland, William L & Bunton, Martin (Ed.). A history of the modern Middle east (4th ed.). WestView Press, USA. 2008.
21. Cole, J. R. Colonialism and revolution in the middle east: Social and cultural origins of egypt's urabi movement. Princeton: Princeton University Press.1992.
22. Crockatt, R. The Fifty Years War: the united states and the soviet union in world politics, 1941-1991. London: Routledge .1994.
23. Dawisha, A. Arab Nationalism in the Twentieth Century: From Triumph to Despair. Princeton, US: Princeton University Press .2016.
24. Derviş, Fevzi. Uzak Doğu: Çin ve Japonya 1853 – 1972. (Alşark Alaksa: Alsin ve Alyapan 1853 – 1972). Gubaşı Matbaa, Kahire, Mısır. 1997.
- درويش، فوزي. الشرق الأقصى: الصين واليابان ١٨٥٣ - ١٩٧٢.
25. Divine, Robert A. Eisenhower and the Cold War, Oxford University Press. 1981.
26. El_Ali, Mahmut A. Küresel Güçler Arasındaki Soğuk Savaş: İkinci Dünya Savaşından Sonraki Süreç.(Elharb Elbaride bayin Alkuve Aluzma: Fetrat ma Ba'd Alharb Alalamiyye Alsaniye.) Janadria Yayın Evi, Amman, Ürdün. 2016.

العلي، محمود أنس. الحرب الباردة بين القوى العظمى: فترة ما بعد الحرب العالمية الثانية.

27. El_Haşim, Necim. Faysal Kıralıkta: Kral Suud'a karşı darbenin ayrıntıları. (Faysal Melikan: Kissat Alinkilab a'ala Almalik Suud.) Sa'ir Almaşrik Yayinevi, Beyrut, Lübnan. ikinci Baski, 2015 .
الهاشم، نجم. فيصل ملكا قصة الانقلاب على الملك سعود.
28. El-Hüsri, Sati'i. Arap milliyetçiliğinde seçilmiş araştırmalar. (Abhas Muhtara fi Alkavmiyye Alarabiyye.) Arap Birlik Çalışmalar Merkezi, Beyrut, Lübnan. 1985 .
ساطع، الحصري. أبحاث مختارة في القومية العربية.
29. Elraşid, M. Eski ve Yeni arasında Suudi Arabistan Tarihi, (Almemleke Alarabiyye Alsuudiyye Bayn Alkadim ve Alhadis). Beyrut, Dar-ul Sakî, 2002.
الرشيد، مضوي. المملكة العربية السعودية بين القديم والحديث.
30. Elsaid, N. Al- Suud Tarihi. (Tarih Al Suud), C.1
السعيد، ناصر. تاريخ آل سعود.
31. Elwakyan, H. Kuveyit Şiirinde Arap Meselesi, (Almesele Alarabiyye fe Alşiiir Alkuveyti). Kuveyit, Zat-usselasil, Asriyya Yayın Evi ,1977.
الوقيان، خليفة. المسألة العربية في الشعر الكويتي.
32. Elzeydi, M. Arap Körfez'indeki Düşünce Akımları 1938-1971, (Elteyyarat elfikriyye fi Alhaliç Alarabi 1938 – 1971). Beyrut, Arap Birliği Yayın evi. 2000.
الزبيدي، مفيد. التيارات الفكرية في الخليج العربي ١٩٣٨ – ١٩٧١.
33. Elzeydi, M. Suudi Arabistan Yeni ve Çağdaş Tarihi, (Tarih Almemleke Alarabiyye Alsuudiyye Alhadis ve Almuasır). Osama Yayın evi, Amman, Ürdün. 2004.
الزبيدي، مفيد. تاريخ المملكة العربية السعودية الحديث والمعاصر. دار اسامة للنشر. عمان- الأردن.
34. Encyclopaedia Britannica, Britannica concise encyclopedia. Central Treaty Organization (CENTO). Chicago, IL: Britannica Digital Learning .2017.
35. Ferris, J. Nasser's Gamble: how intervention in Yemen caused the six-day war and the decline of Egyptian power. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA. 2012.

36. Foreign Relations of the United States 2691- 2699, Volume 21. Near East Region, Department of State, Document No.112. Telegram from the Embassy in Saudi Arabia to the Department of State, Jedda, January 12,1962, s,2.
37. Gorman, A. Historians, state and politics in twentieth century Egypt: Contesting the nation. London: Routledge. 2000.
38. Haas, M. Ideologies and U.S.-Saudi Relations after the Cold War's End. In (Ed.), The Clash of Ideologies: Middle Eastern Politics and American Security: Oxford University Press. 2012.
39. Halliday, F. Arabia without Sultans. California Üniversitesi, 1997.
40. Halliday, F. The middle east in international relations: power, politics and ideology. Cambridge University Press, UK. 2005.
41. Hammad, Mecdi. Arap Askerler ve Birlik Meselesi. (Alaskeriyon Alarap ve Kadiyyet Alvehda.) Arap Birlik Çalışmalar Merkezi. Beyrüt, Lübnan. Birinci baskı, 1987.
- حماد، مجدي. العسكريون العرب وقضية الوحدة.
42. Hertog, S. Princes, brokers, and bureaucrats: Oil and the State in Saudi Arabia. Ithaca: Cornell University Press) .2010.
43. Heykel, Muhammed H. Galayan Yılları. (Sanavat Algalayan.) Alahram yayınları, Mısır, 1988.
- هيكل، محمد حسنين. سنوات الغليان.
44. Heykel, Muhammed H. Suriye'de ne oldu? (Meza Cera Fi Suriye?) Milli Eserler, Kahire, 1962.
- هيكل، محمد حسنين. ماذا جرى في سوريا؟
45. Heykel, Muhammed H. Süveyş Dosyaları. (Malafat Alsüveys.) Alahram yayın Evi, Mısır, 1986 .
- هيكل، محمد حسنين. ملفات السويس.
46. Holden, David & Johns, Richard. The House of Saud:The Rise and Rule of the most powerful Dynasty in the Arab World, London: Sidgwick and Jackson, 1981.
47. Hopwood, D. Egypt 1945-1990: Politics and society. London: Routledge.1991.
48. Horani, Albert. Rönesans Döneminde Arap Düşüncesi 1798-1939. (Alfıkr Alarabi fi Asr Alnahda 1798-1939.) Alnahar Yayın Evi, Beyrüt, Lübnan. Trc Kerim Azkol. 1968 .

حوراني، ألبرت. الفكر العربي في عصر النهضة ١٧٩٨-١٩٣٩

49. Houri, Ahmed Y. Arap Birlik Projeleri 1913-1989. (Almaşari' Alwahdaviyye Alarabiyye 1913-1989). Arap Birlik Çalışmalar Merkezi. Beyrüt, Lübnan, ikinci baskı, 1990.

خوري، أحمد يوسف. المشاريع الوحدوية العربية (١٩١٣ - ١٩٨٩).

50. Isaac, J., & Bell, D. (Eds.). (2012). Uncertain empire: American history and the idea of the cold war. Oxford University Press, Incorporated. 2012.

51. İsmail, Muhammed S. Mısır Körvez ilişkileri. (Alilakat Almasriyye Alhaliciyye). Arap Basım ve Yayıncılık, Kahire, Mısır. 2010.

إسماعيل، محمد صادق. العلاقات المصرية الخليجية.

52. John Fliby, S. Necd'in Tarihi ve Muhammed Bin Abdulvehhap Daveti, (Tarih Necid ve Devat). Muhammed bin Abdulvehab Kahire, Medbuly Yayın Evi , 2009.

جون فليبي، سانت. تاريخ نجد ودعوة محمد بن عبد الوهاب.

53. John P, Miglietta. American Alliance Policy in the Middle East, 1945 – 1992. lanham: Lexington Books, USA. 2002.

54. Jones, T. C. Desert kingdom: How oil and water forged modern Saudi Arabia. Cambridge: Harvard University Press. 2011.

55. Khalidi, R. Sowing crisis: the cold war and American hegemony in the middle east. Beacon Press, Boston,USA. 2009.

56. Kramer, Martin. Arab Nationalism: Mistaken Identity: The Politics of Ideas in the Middle East. Harverd Uni. 1989.

57. Kurşun, Z. Osmanlı Arşivinde Osmanlılar ve Âl-Suud 1745-1914. (Al Osmaniyyun ve Al Suud fi Alarşiv Alosmani), Beyrüt, Eldaru-l Arabiyye Lilmevsuaat). 2010.

كورشون، زكريا. العثمانيون وآل سعود في الأرشيف العثماني ١٧٤٥ – ١٩١٤.

58. Licy, R. Krallığın içinden, (Almemleke Min Aldahil). Dubai, Masar Araştırma Yayın Merkezi. 2012.

ليسي، روبرت. المملكة من الداخل.

59. Lourimr, G. G. Körfez Ansiklopedisinde Suudi Arabistan Tarihi, Londra, Garnet Yayın Evi. 2001(Mahcup, Muhammed A. Demokrasi dengede. (Aldimoktariyye fi Almizan.) Alnahaar yayın evi, Beyrut, Lubnan. 1973.

محجوب، محمد أحمد. الديمقراطية في الميزان.

60. Marr, P. The modern history of iraq. Westview Press, 2465 Central Avenue, Boulder, USA. 2011.
61. Mason, J. The cold war: 1945-1991. Routledge, New York. 2014.
62. Meklid, İsmail S. Siyasi Uluslararası İlişkiler. (Alilakat Alsiyasiyye Aldavliyye.) Akademik Kütüphane, Kahire, Mısır. 2011.
مقلد، اسماعيل صبري. العلاقات السياسية الدولية.
63. Montaser, S. Urabi'den Abdülnasir'e Tarihi Yeniden Okumak. (Mine'l-Urabi ila Abdunnasir Kıraa Cedide li't-Tarih). Kahire, eş-Şuruk Yayınevi. 2005.
منتصر، صلاح. من عرابي إلى عبد الناصر قراءة جديدة للتاريخ.
64. Muhanna, M. N. uluslararası ilişkiler küreselleşme ve Amerikanlaştırma arasında, (alelakat eldavliyye batn alawlama ve alamraka). iskenderiye, 2006. s,227.
مهنا، محمد نصر. العلاقات الدولية بين العولمة والأمركة.
65. Mustafa al-Faki, 'Egypt Is Poised to Resume Role In Regional and World Affairs', Al-Monitor, 20.03.2018.
66. Necib, Muhammed. Tarih için Sözüm. (Kelimeti Liltarih). Kahire, Mısır. 1975.
نجيب، محمد. كلمتي للتاريخ.
67. Nicholas, S. The Birth of NATO. Boulder: Westview Press.1983.
68. O'Brien, Dennis. First Oral History Interview with Parker T. Hart, John Kennedy Library, A Documentary Record, Virginia 1969.
69. Oranes, Jeffry. Washington gölgeler dışında ve Mısır'a Yönelik ABD Dış Politikası 1946-1956. (washington Tehruc min Alzıl ve Alsiyase alhariciyye Alamerikiyye teceh Mısır 1946-1956.) Beyrüt, Lübnan, 1987.
أورنس، جفري. واشنطن تخرج من الظل والسياسة الأمريكية تجاه مصر ١٩٤٦-١٩٥٦.
70. Painter, D. The cold war: an international history. London: Routledge) .1999.
71. Park, B. E. American Nationalisms: Imagining Union in the Age of Revolutions, 1783–1833. Cambridge University Press. 2018.
72. R. Polk, W. (Ed.) The middle east in the twentieth century (2013th ed.). New York, USA: Routledge. 1979.
73. Roberts, G. The soviet union in world politics: coexistence, revolution and cold war, 1945- 1991. Routledge, London. 2005.
74. Said, Amin. Saudi Devletin Tarihi. (Tarih Aldavle Alsaudiyye.) Arapça Kitap Evi, Suriye.

75. Salim, Alsayid M. Modern Yemen Uluşumu 1904-1948. (Tekvin Alyemen Alhadis 1904-1948.) Arap Devletleri Birliği, Arapça Uluslararası çalışmalar Enstitüsü. 1963.
- سالم، السيد مصطفى. تكوين اليمن الحديث ١٩٠٤ – ١٩٤٨.
76. Saull, R. Cold war and after: capitalism, revolution and superpower politics. London, Pluto Press. 2007.
77. Selama, Gassan. 1954'ten beri Suudi Dış Politikası. (Alsiyase Alhariciyye Alsaudiyye Monz A'am 1945.) Arap Kalkınma Enstitüsü, Libya, 1980.
- سلامة، غسان. السياسة الخارجية السعودية منذ عام ١٩٤٥.
78. Sicker, Martin. Middle East in the Twentieth Century, Greenwood Publishing Group, Incorporated, USA. 2001.
79. Sorenson, D. S. An introduction to the modern middle east: History, religion, political economy, politics (2nd ed.). WestView Press, USA .2018.
80. Tamim, Muhammed Ali, 1952-1967 Yılları arasındaki Suudi Arabistan Mısır ilişkileri). (Alelakat Alsudiyye Almasriye 1952 – 1967), Alddar Elarabiyye lilmevsuat, Beyrut, Lübnan. 2018.
- تميم، محمد علي. العلاقات المصرية السعودية ١٩٥٢ – ١٩٦٧.
81. Tignor, R. L. Egypt: Nasser: Foreign policy: Suez Canal crisis to six day war, 1952-1970. In K. Shillington (Ed.), Encyclopedia of African history. London, UK: Routledge .2004.
82. Tyram, A. The Establishment of U.A.E, Londen, 1987.
83. Vasiliyyev, A. Suudi Arabistan Tarihi. (Tarih Alarabiyye Alsaudiyye), Beyrut, Farabi Yayın Evi, Saih Kütüphanes. 2011.
- فاسيليف، ألكسي. تاريخ العربية السعودية.
84. Yaqub, S. Containing Arab nationalism. University of North Carolina Press. 2004.
85. Zuhur, S. Saudi Arabia. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC. 2012.

Makaleler

1. Abou-El-Fadl, R. Early pan- Arabism in Egypt's July revolution: The free officers' political formation and policy-making, 1946-54. Nations & Nationalism. C.2, S.21, 2015. s,289
2. Ahmet, Yusuf A. Kuzey Yemen'deki devrim ve ABD politikası 1962-1970. (Alsiyase Alamrikiyye ve Alsavra fi Alyemen Alşamalı 1962-1970.) Almustekbal Alarabi dergisi, S.6. 1982.
أحمد، يوسف أحمد. السياسة الأمريكية والثورة في اليمن الشمالي ١٩٦٢ – ١٩٧٠.
3. Albadi, Avad. Suudi Dış Politikası Nasıl Anlayalım? (Kayf Yatim Fahm Alsiyase Alhariciyye Alsaudiyye?), Trending Events, Suudi Arabistan, S.16, 2016. s,19-20.
البادي، عوض. كيف يتم فهم السياسة الخارجية السعودية.
4. Alcebori, Cemil. Arap Birliği'nin oluşum aşamaları. (Marahel Tekvin Alcamia Ala'rabiyye.) Şo'un Arabiyye, S: 31. 1983. s,149-163.
الجبوري، جميل. مراحل تكوين جامعة الدول العربية.
5. Alcemi'i, Abdülmonim. Mısır Kiraliyet'in Döneminde Mısır Saudi ilişkileri. (Alalakat Alsaudiyye Almısıryye fi Ahd Almelekiyye.) Eldara Dergisi. C.29, S.1, 2003. s,131-166.
الجميعي، عبد المنعم. العلاقات السعودية المصرية في عهد الملكية المصرية.
6. Alhasun, Samira İ. Yemen devriminin 1962, Suudi-Mısır ilişkilerin etkisi. (Asar Savrat Alyemen A'm 1962 fi Masar Al'ilakat Alsaudiyye Almasriyye). Basra Edebiyat Dergisi, Basra, İrak. S.61, 2012. s,102-133.
الحسون، سميرة إسماعيل. أثر ثورة اليمن عام ١٩٦٢ في مسار العلاقات السعودية – المصرية.
7. Almasry, B. CENTO: Yeni Arap – İsrail NATO projesi. (Monazzamet Aldefaa an Alşark Alavsat: Moktarah li_ikamet NATO Arabi İsraili.) Siyaset Bilimler ve Kanun dergisi. S.2, Mart 2017. s,15- 20.
المصري، بلال. منظمة الدفاع عن الشرق الأوسط: مقترح لإقامة ناتو عربي اسرائيلي
8. Altarawna, A. M & Alşura, S. A. Osmanlı Irak'ın ilk Suudi devletinden konumu 1745 – 1818. (Mevkif Alirak Alosmani nim Aldavle Alsuudiyye Aluvla 1745 – 1818). Journal of Humanitarian Research. C.2, S.25, 2017.s, 103-118.
الطراونة، أحمد محمد & الشورة، صالح علي. موقف العراق العثماني من الدولة السعودية الأولى ١٧٤٥م - ١٨١٨م.

9. Ashton, Problem of Nasser , 103– 89; Gerges, Superpowers , 79– 128; Karabell, Architects of Intervention , 136– 72; Ovendale, Transfer of Power , 178– 215. See also Manchester, “Tangled Web.”
10. Bilal, Karib. İran’ın Orta Doğu’ya dış politikasında Fiksed and değişken.(Alsabit ve Almotagayır fi Alsiyase Alhariciyye Aliraniyye Tecah mantekat Alshark Alavsat.) Mufekkir dergisi, S.15. 2017. s,473-489.
بلال، قریب. الثابت والمتغیر فی السیاسة الخارجیة الایرانیة اتجاء منطقة الشرق الأوسط
11. Bowman, Bradley L. Parameters; Carlisle Barracks Vol. 35, Iss. 4, Winter 2005/2006. s,91-105.
12. Brown, L. C., & Brown, C. L. (Eds.). Diplomacy in the middle east: the international relations of regional and outside powers. London: I. B. Tauris & Company. 2003.
13. Butros, Butros G. İtifaklar ve Uluslararası Siyaset. (Eltekatulat ve Alsiyasa Aldavliyye.) Mısır Bilimler dergisi. S. 15, Haziran 1964. Kahire, Mısır. s,124.
بطرس، بطرس عالی. التكتلات والسیاسة الدولية.
14. Cavad, A. H. Mısır’da Hür Subaylar ve 1952 Temmuz Haraketi. (Tanzimu’d-Dubbati’l-Ahrrar fi Mısır ve Haraketu Yulyo 1952), Babil Üniversitesi Dergisi (Beşeri Bilimler)-Irak, C.18, S.2, (2010). s,529 – 548.
جواد، أحمد هاشم. تنظیم الضباط الأحرار فی مصر وحركة يوليو ١٩٥٢.
15. Çeçen, A. Arap dünyasında nasir önderliği. Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler Ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, C. 6, S.1, 2000. s,186 – 200.
16. Çelebi, Alsayid A. Ortadoğu ve Uzak Doğu arasında Amerika. (Amerika Bayn Alşark Alqvsat ve Alşark Alaksa). Arapların Meseleleri dergisi. S.185, 2014. s,112- 120.
شلبی، السید أمين. أمريكا بین الشرق الأوسط والشرق الأقصى.
17. Cyrus, Schayegh. 1958 Reconsidered: State Formation and The Cold War in the Early Postcolonial Arab Middle East. International Journal of Middle East Studies. C.3, S.45, 2013. s,421-443.
18. Darwich, May. The Ontological (In)security of Similarity Wahhabism Versus Islamism in Saudi Foreign Policy, Foreign Policy Analysis, C.12, S.3, Temmuz 2016, s,469–488.
19. Dawisha, A. Intervention in the Yemen: An Analysis of Egyptian Perceptions and Policies. Middle East Journal, C.29, S.1, 1975. s,47-63.

20. Eldusouky, A. Amerikan belgelerde, 8 Ekim 1958'de Mısır başbakanı Mustafa Elnnehas 1936 Antlaşmasının fesetmesi. (İlğaa Mustafa Elnnehas Rais Alhukume Almasriyye li- Muahadet 1936 fi Uktober 1958 fi Dau' Alvesae'k Elemrikiyye), Çağdaş Mısır, S.10, 2013. s,295-311.
الدسوقي ، عاصم. إلغاء مصطفى النحاس رئيس الحكومة المصرية لمعاهدة ١٩٣٦ في ٨ أكتوبر ١٩٥٨ في ضوء الوثائق الأمريكية
21. Elmesoud, Halife. Redva Tarihi Görüşmesi 1954. (Lika'a Redva Altarihi 1954.) Edabiyet Fekültesinin dergisi, Mısır. S.22, 2008. s,229-298.
المسعود، خليفة. لقاء رضوى التاريخي ١٩٥٤.
22. Erdem, ö. Birinci Dünya Savaşı'nda arap ihaneti ve Suriye'nin kuruluşu Ileri, S.4, 2012. s,31-54.
23. Fahir, A. (Ed.). 20. yüzyılın siyasi tarihi 1914 - 1995 (14th ed.). Aklim yayınevi, İstanbul. 2004.
24. Gerges, F. The Kennedy Administration and the Egyptian-Saudi Conflict in Yemen: Co-Opting Arab Nationalism. Middle East Journal. C.49, S.2, 1995. s,292-311.
25. Halil, F. V. ABD Dış Politikasında İttifaklar, (Alahlaf fi Alsiyase Alhariciyye Alamirikiyye). Elnahda. Kahire Üni. C.12, S.3, 2011. s,43 – 82.
خليل ، فادي ورا. دراسات : الاحلاف في السياسة الخارجية الأمريكية.
26. Juan, R. Arab Nationalism and the Arab Union of 1958, British Journal of Middle Eastern Studies. C.2, S.42, 2015. s,179-199.
27. Kassim, Cemal Z. Kral Suud Döneminde Mısır – Saudi Arabistan ilişkileri 1953-1964. (Alalakat Alsaudiyye Almisriyye fi A'hd Almelik Suud.) Eldara Dergisi. C.32, S.4, 2006. s,137-162.
قاسم، جمال زكريا. العلاقات السعودية المصرية في عهد الملك سعود ١٩٥٣ – ١٩٦٤.
28. Khawaja Noor-ul-Ain, Egypt's Foreign Policy Analysis: From Nasser to Morsi, Pakistan horizon. C.1/2, S.66, 2013. s,43–63.
29. Mahmut, Faris T. Soğuk Savaş döneminde Basra Körfezi'nin stratejik önemi. (Alahamiyat Alistraticiyah ilkhalic Alearabii khilal Alharb Albarida). Eğitim ve Bilim Dergisi. C.16, S.4, 2009. s,92-109.
محمود، فارس تركي. الأهمية الاستراتيجية للخليج العربي خلال الحرب الباردة.

30. Muhittin, Jehad M. İttifaklar Siyaseti: İkinci Dünya Savaşından Sonra. (Siyaset Alahlaf: Ba'd Alharb Alalamiyye Alsaniye.) Fen bilimler dergisi, Basra, İrak. S. 9. 1974. s,223-247.

محيي الدين، جهاد مجيد. سياسة الأحلاف: بعد الحرب العالمية الثانية.

31. Nehme, M. G. Saudi-arabia 1950-80 between nationalism and religion. Middle Eastern Studies. C.30, S:4, 1994. s,930-943.

32. Orkaby, Asher. The Yemeni Civil War: The Final British–Egyptian Imperial Battleground, Middle Eastern Studies, C.51, S.2, 2015. s,195-207.

33. Polat, Ü. G. Milli mücadele sürecinde misir ile kurulan bağ ve “kemalist propaganda” algisi. Akademik Ortadoğu, C.8, S.1, 2013. s,51-71.

34. Rugh, W. A. Problems in Yemen, domestic and foreign. Middle East Policy, C.22, S.4, 2015. s,140-152.

35. Soy, Bayram, Arap Milliyeçiliği: Ortaya Çıkışından 1918'e kadar. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı. S. 30, Yaz / 2004 . s,173-202.

36. Şükri, Muhamed A. Uluslararası Siyasette İttifaklar. (Alahlaf ve Altakatülât fi Alsiyase Alalamiyye.) Sosyal Bilimler Dergisi, C.7, S.1. Kuveyit, 1979. s,141-150.

شكري، محمد عزيز. الأحلاف والتكتلات في السياسة العالمية.

37. Süleyman, Mahmud M. Mısır-Suudi diplomatik ilişkilerinin ortaya çıkışı. (Neşet Alalakat Aldiplomasiyye Almısıryya Alsaudiyye.) Dipolmatik Degisi, S.20, 1990. s,61-85.

سليمان، محمود محمد. نشأة العلاقات الدبلوماسية المصرية السعودية.

38. T. R. L. The Meaning of the United Arab Republic. The World Today. C.13, S.14, 1958. s,93-101.

39. Vakid, L. Hür Subaylar Hareketi, Tarihi ve Düşünce Kaynakları. (Haraketu'd-Dubbati'l-Ahrar; Cuzuruha'l-Fikriyye ve't-Tarihiyye), El-Katib, Mısır, C.14, S.160, 1974. s 42-53.

واكد، لطفى. حركة الضباط الأحرار جذورها الفكرية والتاريخية.

• Gazeteler

- 1) Alahram Gazetesi
- 2) Alhayat Gazetesi
- 3) Umm Alqura Gazetesi